

”Jarlsminde”

18. september 2015 Villy Fink Isaksen

- Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg
samt slægterne før og efter

Forord

Jarlsminde har nu for fire generationer i familien Rud Pedersen været omdrejningspunktet i livet. Meget er sket siden min farfar og farmor kom til i 1940, men den gamle gård er stadig udgangspunktet og rammen for vores liv, her hvor vi er gået ind i år 2020. Også for mange generationer før os har gården været det sted, *hvorfra deres verden går*. Historien om stedet og gården i Stavtrup vil altid være knyttet til historien om komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg, som efter et omflakkende liv i Europa kom til Århus og flyttede gården ud på marken og byggede det specielle og smukke stuehus, som stadig er bevaret. Ikke mindst min mor, Edel Rud Pedersen var - af kærlighed til stedet og historien - meget optaget af komtessens liv og levned gennem knap 40 år på gården. Interessen omfattede også de senere ejere på gården. Hun samlede med hjælp fra mange mennesker (bl.a. N. J. Israelsen) meget materiale gennem hendes egne godt 50 år på stedet fra bøger, overleverede fortællinger, avisudklip, noter, opslag i Landsarkiv, skøde- og pantebøger med mere, som blev opbevaret i ringbind og kasser. Efter min mors død i 1995 fik vi stor hjælp med at udbygge historien omkring komtessens liv fra journalist Jette Orduna og hendes mor, som også gennemgik meget materiale fra diverse arkiver, herunder også boopgørelsen ved komtessens død i 1861. Desværre er det aldrig lykkedes os at fremskaffe et billede eller portræt af komtesse.

Efter vores pensionering har vi arbejdet videre på at organisere, renskrive og redigere det tilgængelige materiale i et samlet dokument. De fleste af kilderne er meget troværdige, men der er også blandt kilderne beretninger/erindringer, hvor man er noget upræcise med årstal og navne. Vi har også i denne proces fremfundet nye informationer, og med hjælp fra Tove Glud Rasmussen er vi blevet klogere på tiden lige omkring -og før- komtessens overtagelse af gården i Stavtrup. Vi skylder også mange andre en tak for en hjælpende hånd med historien, bl.a. Murermester Karl Sig, Lokalarkivet i Ølholm v. Aage J. Pedersen, Knud Madsen (livet som karl i 50'erne), Jesper Nødholm (med translitteration af flere dokumenter), og fra Lokalarkivet i Ormslev-Kolt Hanna Thinesen, Aksel Borup Jensen, Ove Jensen og Inga Risom (med translitteration af testamente og bøger om komtesse), samt efterkommerne Søren Filt, Dina Pind, Kirsten E. Nielsen. Vi er nu kommet langt med historien – forhåbentlig til gavn og glæde for kommende slægter på gården - men der er stadig enkelte huller og spørgsmålstejn, som vi håber en gang at kunne få besvaret.

Vi skylder også at rette en tak til arkitekterne Gert Bech-Nielsen, Bue Beck, Lars Bock, Claus Navntoft og Nikolaj Hyllestad, som har spillet en afgørende rolle i fredningen og bevaringen af Jarlsminde for eftertiden.

Stavtrup, 2020

Bente Rud Pedersen, Einar Rud Pedersen

”Jarlsminde”

-Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg
samt slægterne før og efter

Årstal	Indholdsoversigt	Side
1775	1775-1805 Komtessens familie og ophold rundt i Europa	1
	1808-1825 Mindebog om Skolen i Aalborg samt breve til og fra Cathrine Kruse	20
	Jette Orduna: <i>"En bemærkelsesværdig kvinde fra Guldalderen"</i>	36
	Forskellige spekulationer omkring komtessen	46
1784	Fæstegårde i Stavtrup under Østergård, Wilhelmsborg, Moesgård	54
	Güldenchrone og Moesgård omkring år 1800	
	Stavtrup mark, udskiftning og udflytning	
	1789 Jens Rasmussen (Fulling)	
	1790-1804 Rasmus Jacobsen	
	1804-1822 Jacob Jensen	
1822	Komtessen overtager, opfører og navngiver gården "Jarlsminde"	68
	Komtessens tid på Jarlsminde	
	Stavtrup by og kort	
	Erindringer fra skolelærer N. P. Jensen	84
	Avisudklip, opkøb af skov	89
	1861 Komtessen dør, testamente og boopgørelse	98
1865	Rasmus Andersen Filt ("Pjaltkræmmeren") køber på auktion	118
	1887 Anders Rasmussen Filt dør	
	1899 Skifteretsattest som adkomst for enken Johanne Birgitte Knudsen	
	1906 Rasmus Rasmussen Filt, deres søn 22 år gammel	
1909	Mikael Hansen, "Dragon Mikael" eller "Fåremikael"	128
1910	J. P. Jensen, mageskifteskøde	
1913	1913: Niels Pedersen, 1914: Fru Marie Nielsen, 1916: Janus Nielsen Pind	130
1918	Løjtnant Mikko Mikkelsen	132
1940	Tømrermester Einar Pedersen og hustru Jenny Pedersen	134
1955/56	Forpagter Helge Rud Pedersen og hustru Edel Marie Pedersen	143
	1979 Avlsbygninger nedrives og tilbage er stuehus og bryggers/mejeri	
1996	Einar Rud Pedersen og hustru Bente Rud Pedersen	150
	1996 Jarlsminde fredes	
	Jarlsminde – et lertjordsbyggeri	
	Afslutning	167
	Bilag: Kildeoversigt,	168
	Bilag: Komtessens brødre og søstre	169
	Bilag: Komtessens arvinger og efterkommere	170
	Bilag: prins Christian Frederik (senere Chr. d.8)	171-173
	Bilag: Tale ved indvielse af pigeskolen i Aalborg 1808	174-180
	Bilag: Tale ved eksamen på pigeskolen i Aalborg 1812	181-191
	Bilag: Uafklarede spørgsmål og den fortsatte søgning	192-197
	Punktum Claratum...	197

Lidt om disponering og indhold

Historien om komtesse Julies familie og spændende livsforløb bygger bl.a. på to norske historikers bøger med godt 100 års mellemrum om Herman Wedel Jarlsberg. De er begge efterkommere af slægten Wedel Jarlsberg. Det drejer sig dels om dr. Yngvar Nielsens bog fra 1901 og dels Carl Emil Vogts bog fra 2014. Her følger vi komtessens liv rundt i Europa i barndoms- og ungdomsårene og hendes senere virke som bestyrerinde på pigeskolen i Aalborg. **Side 1-17**

Mindebog af Christine Kruse: Uddrag om forældres og bedsteforældres venskab med komtesse samt en række breve til og fra komtesse i perioden 1820- 1826. **Side 18-33**

Journalist Jette Orduna har tegnet et portræt af komtesse og hendes liv i en artikel i Århus Stifts Årbøger fra år 2000: ”En bemærkelsesværdig kvinde fra Guldalderen”. Vi spekulerer også lidt videre om komtesse som person, relationerne i samtiden, samt hendes økonomi. **Side 34-51**

Derefter ser vi på situationen med gårdene i Stavtrup og deres tilhørsforhold, før komtesse kommer til. Det er med hjælp fra Tove Glud lykkedes os at finde frem til tre ejere af fæstegården i Stautrup før komtesse. En historie helt tilbage til Stavnsbåndets ophævelse i 1788. **Side 52-65**

Vi har også med Tove Gluds hjælp fundet nye og spændende oplysninger vedrørende omstændighederne ved komtessens overtagelse af fæstegården, der blev til Jarlsminde omkring 1823. Vi har fået et indblik i hendes liv på gården gennem næsten 40 år, blandt andet via erindringer fra den gamle skolelærer i Stautrup. **Side 66-95**

Som afslutning på komtesse historie har vi gennemgået hendes testamente og arv og dermed fået et billede af gårdens indretning og genstande på daværende tidspunkt. **Side 96-115**

Derefter følger vi i kronologisk orden alle komtessens efterkommere på gården siden hendes død i 1861 og helt frem til i dag – altså et forløb på 158 år. Der har i alt været 12 ejere i denne periode, men tre slægter tegner sig for langt størsteparten af årene: Filt 44 år, Mikko Mikkelsen 22 år og familien Pedersen/ Rud Pedersen 80 år. **Side 116-165**

Afslutningsvis har vi en bilagssamling, blandt andet indeholdende to små bøger om komtessens virke på skolen i Aalborg. Der vil kunne forekomme enkelte gentagelser, da historien er baseret på forskellige kilder og optegnelser. Vi har således i nogle tilfælde fået belyst og diskuteret historien fra flere sider. **Side 166-196**

Alt i alt en historie, som strækker sig over knap 250 år. Med et indhold af stor variation, som nogle steder tangerer storpolitik i kongeriget, men også andre steder er helt nede i små spændende detaljer med boopgørelser af datidens genstande etc.

- Et vindue til historien om komtessen
og ejerne gennem tiden på Jarlsminde...

Jarlsberg.

Jarlsberg

Ved Tønsbergfjordens bund ligger det gamle herresæde JARLSBERG, hvor der mødes minder fra en fjern oldtid og fra den nyeste tid. I det 19. århundrede er det Grev Herman Wedel Jarlsberg, hvis navn knyttes til denne gård, der i 29 år var i hans besiddelse og som gennem to århundreder har tilhørt hans slægt.

Efter at have været krongods gennem umindelige tider blev den gamle kongsgård i 1671 under navn af Griffenfelds gård, overdraget til Peter Griffenfeld, og to år senere blev der af det tilhørende gods og det hele omliggende distrikt oprettet en lensgrevskab, hvilket efter Griffenfelds fald i 1676 blev overdraget til Ulrik Frederik Gyldenløve. Han solgte det igen i 1683 til Gustav Wilhelm von Wedel, hvis efterkommere siden har ejet gård og gods. Denne var en tapper krigsmand og var i tjeneste hos Christian V, af hvem han i 1684 blev ophøjet til greve. Hans nye norske hovedgård havde allerede fra 1679 ført navnet Jarlsberg. Ved sin død i 1717 efterfulgtes han af sin sønnesøn Frederik Anton, der regelmæssigt begyndte at kalde sig grev Wedel Jarlsberg. Fra ham gik grevskabet i arv til sønnen grev Frederik Christian Otto, og da han døde i 1776, efterfulgtes han af sin søn grev Frederik Anton, der gerne til adskillelse fra farfaderen betegnes ”den anden”. Denne var indehaver på Jarlsberg gennem en lang årrække, helt frem til 1811.

Disse fire første besiddere af Jarlsberg var højst forskellige karakterer. Den fjerde lensbesidder af grevskabet grev Frederik Anton II (kaldet Fritz) var atter den gode økonom. Farfarens og farens dristige spekulationer og storslagne levemåde var ham aldeles fremmed. Han var meget sparsommelig, og det lykkedes ham at samle en betydelig formue. Han er også far til en stor børneflokk, hvoraf flere fik et meget spændende livsforløb.

Han var således far til vores komtesse, Juliane Marie Wedel Jarlsberg (kaldet Julie), som er centrum for hele denne beretning.

Men han er også far til den senere Statholder i Norge, lensgreve J. C. Herman Wedel Jarlsberg, som blev gift med Peder Ankers datter Karen (1789–1849), og kom dermed i besiddelse af svigerfaderens godser med Bogstad, Vækerø, Bærums og Hakadals verk, Nordmarka m.m. Deres ældste søn, lensgreve Peder Anker (Per) Wedel Jarlsberg (1809–93), arvede grevskabet. Efter adelsloven af 1821 var han Norges sidste greve. Ved hans død blev grevskabet omgjort til et stamhus, som blev overtaget af hans ældste søn, øverste kammerjunker, stamhusbesidder Johan Caspar Herman Wedel Jarlsberg (1841–1922). Han var far til legationsråd, stamhusbesidder Karl Peder Boguslav Herman Wedel Jarlsberg (1870–1946) og hofchef Peder Anker Wedel Jarlsberg (1875–1954). Sistnævntes søn Johan Caspar Herman Wedel Jarlsberg (1902–70) tiltrådte stamhuset ved onklens død. Nuværende stamhusbesidder er hans sønnesøn Carl Nicolaus Wedel Jarlsberg (f. 1973). Gården drives med 310 ha dyrket mark. Slottet står næsten som i 1812.

Grev Frederik Anton Wedel Jarlsberg (1748-1811), Hermans far. Malt av den store danske portrettmaleren Jens Juel, antagelig i forbindelse med bryllupet i 1772. (Jens Juel. Tilh. Jarlsberg Hovedgård.)

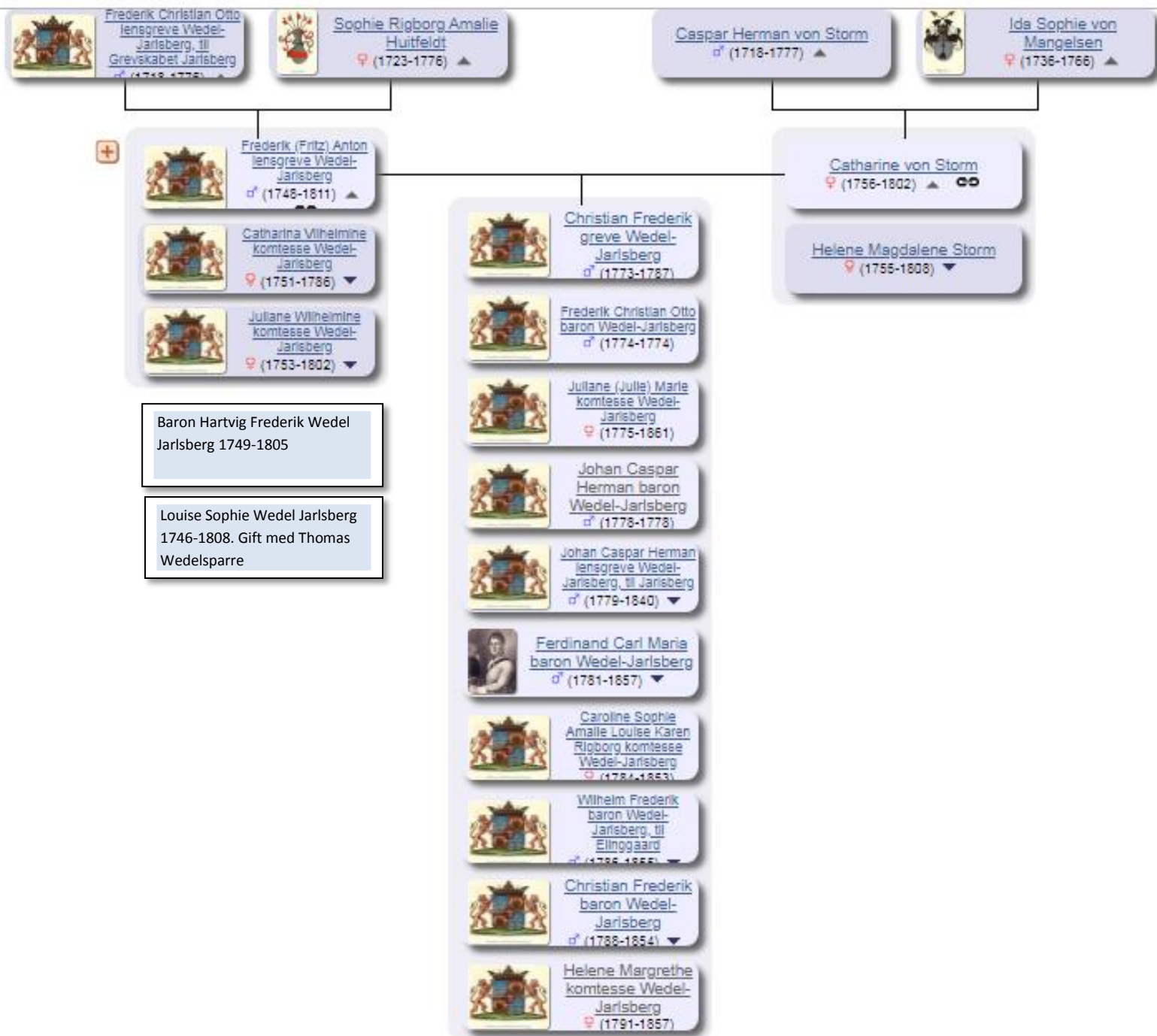
Grevinne Cathrine Wedel Jarlsberg (1756-1802), født Storm, Hermans mor. Her er hun avbildet lenge før hun ble en sterk og uavhengig kvinne, som ung brud eller nygift på rundt 16 år. (Jens Juel, ca. 1772. Tilh. Jarlsberg Hovedgård.)

Komtesse Julies Far: Grev Frederik Anton II var født 26. juni 1748 og døde i Wien 7. april 1811. Han hadde en eneste broder Baron Hartvig Frederik, der var et år yngre end han selv (mistænksom person og måske ikke helt velbevaret, forblev ugift). En tiltalende ældre søster Louise Sophie, blev gift i 1781 med Kammerherre Thomas de Beringskiold, eller som han senere kaldte sig Wedelsparre, ejer af den danske herregård Sparresholm. Havde endnu to yngre søstre, Cathrine Vilhelmine (f. 1751), der ægtede kammerherre Juul på Borup og Juliane Vilhelmine (f. 1754), der ægtede kammerherre Peter Ulrik von Benzon.

Komtesse Julies Mor: I denne søskendekreds indførte grev Frederik Anton i 1772 en yndig, ung norsk pige som sin brud. Hendes navn var Cathrine von Storm, dengang endnu ikke 16 år gammel. Hun var født 5. november 1756 og blev gift 12. juni 1772. Brudens far kammerherre Caspar Herman von Storm var længe en højtstående og rig mand, men da datteren ægtede grev Wedel, var han hverken den rige eller højtstående mand. Han var ved at gå konkurs og havde derefter i 1772 forladt Norge (måske til Sverige). Senere rejste han til Danmark og døde i 1777 på Fyn. Hans hustru var Ida Sophie von Mangelsen (f. 1736). Hun døde i 1766, mens hendes far generalløjtnant Johan von Mangelsen, levede til 1769, og ved opgørelsen af hans bo faldt der et ikke ringe beløb (samt glasværk og jernværk m.v.) på hver af Storms døtre. Den anden datter var Helene Margrethe, som var gift med hofmarschal Henrik Christoffer Bjelke en efterkommer af de gamle norske Bjelker og amtmand i det slesvigske amt Tøndern (død 1789).

Familien og ophold rundt i Europa

Stamtavle for Juliane Marie Wedel Jarlsberg

Kilde: finnholbek.dk. Som udgangspunkt anvendes stamtavlerne i Danmarks Adels Aarbog.

Jeg har selv tilføjet faderens lillebror samt storesøster i stamtavlen.

Om søsteren Caroline er supplerende anført: *Ejede i 1850 gården Jarlsminde i Kolt sogn, Ning herred (fejl) og var Ugift.* Om søsteren Helene er anført: *1809 indskrevet i Vemmetofte. Boede i 1850 hos søsteren på gården Jarlsminde i Kolt sogn, Ning herred og var Ugift.*

Familien og ophold rundt i Europa

Frederik Anton var ved giftermålet kaptajn i garden og blev kort efter kammerherre. Familien voksede temmelig rask. Greven besluttede sig for at opgive sin militære karriere og i stedet gå over i den diplomatiske løbebane med henblik på at overtage en ministerpost ved et fremmed hof. Første trin var posten som den dansk-norske konges sendebud ved det napolitanske hof i 1779. Et nyt afsnit i grevens og grevindens liv tog dermed sin begyndelse. De flakkede fra nu af omkring i Europa, hvor deres yngre børn er født i de forskellige lande, i hvilke greven var ansat eller på rejser imellem disse fra Neapel til Jarlsberg.

Christian Frederik	14. juli 1773	død april 1787 på kostskole i Colmar
Frederik Christian Otto	august 1774	levede kun få dage
Juliane Marie (kaldet ”Julie”)	13. september 1775	under et ophold i Aalborg eller Kbh?
Johan Caspar Herman	16. maj 1778	i Kbh.- levede knap 3 uger
Johan Caspar Herman	21. september 1779	i Montpellier på rejse til Neapel
Ferdinand Carl	december 1781	Neapel (opkaldt efter konge/dronning)
Caroline	januar 1784	Norge, Jarlsberg
Wilhelm	marts 1786	Haag, Holland
Christian Frederik	24. juli 1788	Norge, Jarlsberg, ”den lille nordmand”
Helene Margrethe	27. juli 1791	London, opkaldt efter moderens søster
Frederikke Sophie Antoinette	1807	Halvsøster (Fritza), død 1892

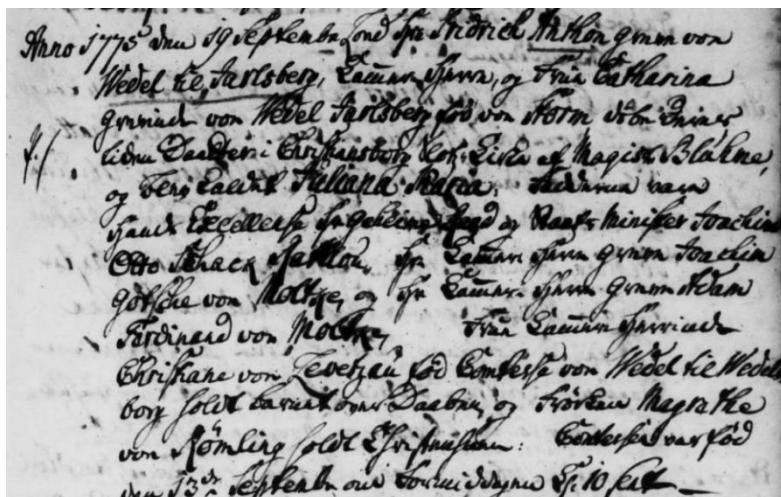
Derfor kunne forældrene for spøg betegne sine børn som le francois, le petit hollandois, le norvegien osv. og efterhånden kunne børnene opvise en række fyrstelige gudfædre og gudmødre. På grund af sit lange fravær i udlandet trådte familien i et fjernere forhold til hjemmet. Deres brevveksling med de hjemmenværende synes hovedsagelig at være ført gennem grevens søster kammerherreinde Louise Wedelsparre – mellem hende og grevinden udviklede der sig under dette et hjerteligt, ægte søsterligt forhold, der affødte stor åbenhed og fortrolighed mellem disse kvinder. Julie (udtalt på fransk ”sjyli”) blev af moren betroet til kammerherreindens omsorg i Jylland for den tid, de skulle opholde sig i Italien, mens sønnen Christian Frederik ledsagede forældrene derned.

1. [Christian Frederik greve Wedel-Jarlsberg](#), f. 14 jul. 1773, d. 28 apr. 1787, Colmar (Alder 13 år)
2. [Frederik Christian Otto baron Wedel-Jarlsberg](#), f. 7 aug. 1774, Jarlsberg Gods, d. 16 aug. 1774, Jarlsberg Gods (Alder 0 år)
3. [Juliane \(Julie\) Marie komtesse Wedel-Jarlsberg](#), f. 13 sep. 1775, Aalborg Købstad, Fleskum, d. 17 dec. 1861 (Alder 86 år)
4. [Johan Caspar Herman baron Wedel-Jarlsberg](#), f. 16 maj 1778, København, Sokkelund, d. 5 jun. 1778, København, Sokkelund, (Alder 0 år)
5. [Johan Caspar Herman lensgreve Wedel-Jarlsberg](#), f. 21 sep. 1779, Montpellier, d. 27 aug. 1840, Wiesbaden, (Alder 60 år) > [Karen Anker](#)
6. [Ferdinand Carl Maria baron Wedel-Jarlsberg](#), f. 1 dec. 1781, Napoli, d. 16 apr. 1857, Oslo (Alder 75 år) > [Juliane Vilhelmine Benzon](#)
7. [Caroline Sophie Amalie Louise Karen Rigborg komtesse Wedel-Jarlsberg](#), f. 24 jan. 1784, Jarlsberg Gods, d. 21 jul. 1853 (Alder 69 år)
8. [Wilhelm Frederik baron Wedel-Jarlsberg](#), f. 29 mar. 1786, Den Haag, d. 14 feb. 1855, Elingaard (Alder 68 år) > [Anna Dorothea Eliesen](#),
9. [Christian Frederik baron Wedel-Jarlsberg](#), f. 17 jul. 1788, Jarlsberg, d. 22 mar. 1854 Kbh. (Alder 65 år) > [Hedevig Frederikke von Witzleben](#)
10. [Helene Margrethe komtesse Wedel-Jarlsberg](#), f. 27 jul. 1791, London, d. 14 jan. 1857 (Alder 65 år)

Komtessens fødsel og dåb

Tre år efter Struenses fald blev komtesse Juliane (Julie) Marie Wedel Jarlberg født i 1775. Der er usikkerhed om komtesse Julies fødested. Nogle steder anføres Aalborg Købstad, Fleskum, og andre steder anføres det, at fødslen foregik i København. Vi fandt intet i Budolfi og Frue kirkes kirkebøger i Aalborg. Men til gengæld fandt vi i Hof og Slotskirken Juliane Maries fornemme barnedåb i Christiansborgs kirke med landets statsminister hans excellence og geheimeråd Joachim Schack Rathlou til Rathlousdal som fadder samt to Moltker, hvoraf mindst den ene er søn af Adam Gottlob Moltke. Rigets egentlige hersker under Fr. 5., ejer af Bregentved og meget mere. Samt anden højadel. Dåben blev foretaget af den tyske hofpræst Christopher Bluhme, der tre år senere blev kgl. konfessionarius. Dåben fandt sted lørdag den 19. september 1775, og det oplyses, at dåbsbarnet kom til verden den 13. september om formiddagen. Link til kirkebogen: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17116011#151453,25163135>

Anno 1775 den 19 September Loed Hr Fridrich Anthon Greve von Wedel til Jarlsberg, Kam[m]erHerre, og Frue Catharina Grevinde von Wedel Jarlsberg fød von Storm dóbe Deres liden Daatter i Christiansborg Slotz=Kirke af Magister Blahme, og blev kaldet Juliane Maria.

Fadderne vare Hans Excellence hr geheimeRaad og Stats Minister Joachim Otto Schack Rathlow, hr Kam[m]erHerre Greve Joachim Göttsche von Moltke, og Hr Kam[m]erHerre Greve Adam Ferdinand von Moltke, Frue Kam[m]erHerrinde Christiane von Levetzau fød Comtesse von Wedel til Wedelsborg holdt Barnet over Daaben og Fröcken Margrethe von Römling holdt Christenhuen: Comtessen

var fød den 13de September om Formiddagen Kl. 10 slet—

Hendes gudfar var altså Joachim Otto Schack-Rathlou. Det var herremanden på Rathlousdal, der døde år 1800. Han var en dygtig statsmand men meget konservativ og modstander af Landboreformerne og med et stort politisk ansvar for indførelsen af et nyt hoverireglement, der skadede bønderne. Da Stavnsbåndet blev ophævet i 1788, sagde han i stor vrede sit embede op og trak sig tilbage til sine godser i Hads herred.

Komtesse Julie var efterkommer af en perlerække af selvbevidste og intelligente alfahanner, en oldefar var fx general og bror til søhelten Iver Huitfeldt, og hendes farfar ejede bl.a. herregårdene Basnæs på Sjælland, Sønderskov ved Ribe, Dronninglund i Nordjylland og Glorup på Fyn.

Maleri af greven og grevinden under opholdet i Neapel

Der findes et maleri i hel figur, som hænger på Jarlsberg og tilskrives den berømte maler Tischbein, der opholdt sig i Napoli på samme tid som lensgreveparret. Faderen er lille med skrå spinkle skuldre og et tillukket ansigt. I baggrunden ses et maleri af Vesuv i udbrud. Faderen er en typisk embedsmand i tjenestedragt. Moderen er smuk, nærmest en tidstypisk skønhed, og i en genemsigtig, frivol kjole og med udslået hår. Gardinerne er trukket for vinduet, hun opholder sig i et mørkt næsten sort rum, hvor det eneste udstyr er hendes sminkegrej en stor hat og nogle handsker, hun er ved at tage af eller på. Man kan så selv tænke over, hvad maleren har villet symbolisere.

(Vort eget foto fra Jarlsberg i 2017)

Og en sjov lille historie. Da Julies far var gesandt i Napoli, synes hendes mor at have været ret ensom, men hun fik en enkelt veninde, der var gift med den engelske gesandt. Han blev siden verdenskendt dels indenfor vulknologi og dels pga. af kone nr. 2. Da Julies mors veninde døde og en slægtning syntes, at gesandten skulle muntres op, masede han på for at pådutte ham en kvinde, der havde gået "på omgang" blandt en del herrer. En smuk lille sag fra de nederste samfundslag, men med et charmerende væsen og stor evne til at begå sig. Gesandten gav omsider efter og blev så glad for hende, at han giftede sig med hende. Han hed William Hamilton, og hun hed Emma. På den tid var Horatio Nelson verdens mest berømte mand, og da han lagde til i Napoli, stod gesandten frue parat til at fejre ham. Hun blev Nelsons stor kærlighed, de fik en datter sammen, og deres fælles efterkommere lever stadig. Forud for slaget på reden skrev Nelson til Emma Hamilton, og vi har stadig brevet.

Komtesse Julie og familiens ophold rund i Europa

1779 - 1783 i Neapel. Lidt misfornøjet havde Frederik Anton Wedel måttet acceptere sin første udenrigspost i Napoli. Kun adelige kunne blive ambassadører. Byen var dog stor og mægtig, men politisk var den udenfor alfarvej. Greven og grevinden havde længe været på rejse på vej mod Italien sammen med sønnen Christian på seks. Lillesøsteren Julie var blevet efterladt i Jylland i pleje hos sin faster/tante Louise. Undervejs på rejsen til Napoli bliver sønnen Herman født den 21. september 1779. Generelt trivedes greven dog ikke i Napoli og var utålmodig efter at komme bort. Her fik han hjælp fra Ove Høegh Guldberg.

1783 - 1784 tilbage til Jarlsberg via ophold i København. De måtte opholde sig i en lille lejlighed i København i en periode. Derfor måtte den ældste datter Julie blive hos sin tante vinteren over. De havde nu i slutningen af 1783 været borte fra den 8 år gamle datter i fire og et halvt år, men endnu ikke nået at træffe hende, selv efter to måneder i Danmark. Hvordan havde hun egentlig haft det? Med den unge kronprins Frederiks overtagelse af magten ved et kup i april 1784 ændredes familiens planer. Faderen rejste alene til Norge for en periode, og moderen skulle tilbringe det mest af juni hos svigerinden Louise Wedelsparre på Sjælland, hvor datteren Julie boede. Det blev herefter hurtigt klart, at Anton Wedel skulle være kongens repræsentant i Haag.

26. november 1784 blev han således udnævnt til gesandt i Haag. Sidst på året i 1784 skriver Cathrine Wedel. ”Jeg har lidt så meget ved i så mange år at have været berøvet min ældste datter. At forlade et barn jeg til og med selv har ammet vil være helt umulig for mig”. Først nu skulle datteren Julie genforenes med familien. I starten af 1785 var hele familien samlet i Haag. Der opstod et modsætningsforhold mellem greven og legationssekretæren Herman Schubart, som havde vidt forskellige personligheder. Fra Schubarts erindringer hører man, at greven var en ”hustyrant, der mishandlede sine tjenere, og som ikke engang undså sig ved at lade sit onde lune gå ud over sin hustru”. Samtidig havde greven et dårligt helbred.

Sommeren 1786. Patriarken Wedel var måske på sin vis glad for børnene. Han var i det mindste meget optaget af at give dem den bedst mulige uddannelse. Derfor fandt han en solid uddannelsesinstitution til de to ældste, Christian og Julie i Frankrig, i det protestantiske Alsace. Således kunne de her blive oplært i gode manerer, fransk sprog og religion. Der skulle de efter planen være i 3 år. I efteråret 1786 bragte greven sine to ældste børn til Colmar for at sætte dem i to der-værende på den tid meget ansete opdragelses-institutter. Det kostede grevinden meget at skille sig fra sine børn. Det var tungt at se, det hun kaldte ”det kæreste jeg ejer” blive kørt bort. Hvad de to børn angik, der sendtes til Colmar, omtaler moderen senere, at hun ”hos Julie havde opdaget en mangel på følelse, som hun frygtede for at se udvikle sig til hårdhed”, medens grev Christian rigtig var hendes yndling.

29. april 1787 Colmar. Her sad lille Julie Wedel og skrev til sin kære tante Louise Wedelsparre. Hendes lidt gammelkloge skolefransk er vanskelig at gengive i et nutidigt sprog. Endnu mindre kan den skælvende håndskrift af en 11-årig genskabes på tryk: ”*Jeg har oplevet en ulykke i disse dage, som jeg næsten ikke tør fortælle jer, for jeg er bange for at sorgen er for stor for jer, men jeg kan ikke skjule den for jer*” skrev hun og fortsatte: ”*jeg må fortælle for jer, jeg klarer næsten ikke at tænke på det uden at fælde tårer*”. Storebror Christian var død. ”*Søndagene er ikke så kære for mig længere*”. Sygdommen havde varet i seks uger og begyndte som skarlagensfeber, men gik over i forrådnelsesfeber. Vore dages medicinere ville sandsynligvis kalde dette tyfus og have kureret det med antibiotika. Uden en sådan behandling har sygdommen dødelig udgang for hver tiende patient. Christian svævede mellem liv og død i otte dage, før det var slut. Julie havde set hans døde krop, og hun tænkte, at han var lykkeligere nu, befriet for denne ”ubetydelige verden”. Hun bekymrede sig for, hvordan moderen ville tage tabet af sønnen. Selv måtte hun tackle sorgen alene, støttet af det protestantiske præstepar, monsieur Titot og hans kone, som drev skolen, for ingen besøgte hende. Hun skriver at hun var lykkelig for at blive rykket op i anden klasse, netop for at vise forældrene, at hun gjorde en stor indsats. Julie blev i Colmar indtil 1791. For begge forældrene var det et smerteligt tab at miste sønnen, som de aldrig nogensinde kom sig over.

1788 - 1789 fik greven permission og tog tilbage på Jarlsberg i en periode. Hele familien var med på rejsen, bortset fra Julie, som forblev på skolen i Colmar. På Jarlsberg klarede børnene sig godt, og de fik jævnlige brev fra storesøsteren i Colmar. Rapporterne sagde, at det gik godt med hende, og at hun opførte sig godt. Det er vanskeligt at sige, hvordan Julie rent faktisk havde det på kostskolen. Ud fra de breve, som findes efter hende, ser det ud til at hun anstrengte sig på skolen for at gøre forældrene tilfredse. Ingen af hendes nærmeste besøgte hende – der var langt til Alsace – men det protestantiske præsteægtepar, som drev skolen tog sig godt af hende. Hun fyldte tretten i efteråret 1788.

I 1789 blev det klart, at grev Wedel skulle blive ambassadør i London. Endelig havde han fået en virkelig vigtig post. Familien havde planer om at rejse over Frankrig for at træffe Julie. De skulle leje et hus i Colmar for vinteren og tage hende med sig til London. Men i Frankrig slap kaos løs. 14. juli blev fængslet Bastillen stormet. Det viste sig, at der også var problemer i Alsace. De kunne ikke komme i kontakt med Julie og aflyste derfor turen via Alsace. Først i slutningen af december fik de brev fra Julie. Hun havde det godt. Faderen fik afsluttet de sidste ting i Haag og begav sig derefter mod London. Familien fulgte senere med skib fra Hamburg. Familien kom til at opholde sig en årrække her i London i deres nye hjem - 34 Wimpole Street.

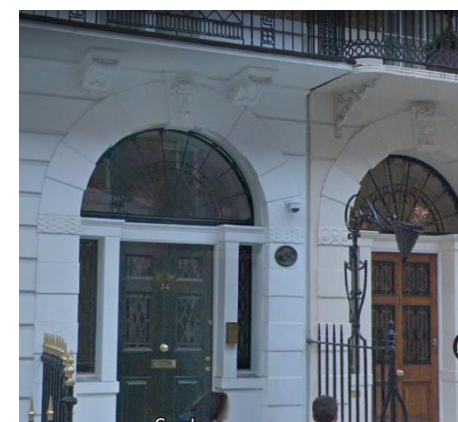
I 1791 rejste greven til Colmar for at hente Julie. Hun var blevet seksten. De havde ikke set hende i fem år. I et brev hjem beskrev greven datteren som både skikkelig og fornuftig med et charmerende ydre – uden at være pæn. Efter fjorten dages ophold i Paris med faderen kom hun endelig til London. Cathrine havde knapt kunne vente. Hun var meget tilfreds med hendes karakter og fornuft, udseendet kommenterede hun slet ikke i første omgang. Lidt senere sagde hun det

Uddrag af Julies brev fra Colmar til sin tante Louise Wedelsparre den 29. april 1787

Ma tres chere et bien aime Tante
Il y a presque un siecle que je vous ait
ecrit cela etoit une petite paresse non seu lement par paresse
Mais aussi par manque de tems. J'ai eu un malheur
dans ces jours si que je n'ose presque vous decouvrir
j'ai peur que le chagrin sera trop grande pour vous
mais en fait je ne peu pas vous le cacher il faut bien vous
le decouvrir je n'ose pas y penser sans tomber en
larme et je la go de pouvoir consoler mais paroit
dun perd dun fils si cher par une conduite sans re-
proche, j'ai perdue mon frere il a etot malade pendant

15
Colmar ce 29
avril
1787
A Dieu je suis votre
obediente niece
Julie Marie Wede
le pont
95
plac

Indskud: London år 1800, livet på Cavendish Square, som lå tæt på 34 Wimpole street i Marylebone. Også et nutidigt billede af indgangspartiet til ejendommen. Denne adresse var bopælen for familien Wedel Jarlsberg under opholdet i London.

Og et datidigt billede af sommerstedet ved Isleworth vest for London, hvor familien lejede en bolig, og sønnerne blev tvunget til at ro for faderen på Themsen.

således” hendes figur er hverken god eller dårlig, hun ser sund og frisk ud”. Som den eneste af børnene fik Julie lov til at være med forældrene på en stor rundrejse i England og Skotland. Cathrine følte en særlig sympati for skotterne, som hun beskrev som lillebroderen i forholdet til England. Parallelen til det stedmoderligt behandlede Norge i forhold til Danmark lå lige for.

Modsætningerne vokser i 1790’erne. I modsætning til sin mand var grevinden optaget af de nye liberale idealer, i kølvandet på den franske revolution. Grevnen frygtede den nye tid. Han opdrog børnene så strengt, at det vakte opsigt. Sønnerne måtte gå i faderens aflagte og umoderne klæder. Og da de var blevet højere end ham, måtte de få dem omsyet, hvis de ikke passede. Cathrine og Julie blev sat til at gøre dette job. Grevnen var sygeligt nærig. De mindste forsøg på at følge den nyeste mode blev strengt straffet som tegn på ”jakobinernykker”. Han gav Herman og Ferdinand arbejdsopgaver. På sommerstedet, som de lejede ved Isleworth vest for London, måtte de for eksempel ro ham på Themsen, udføre havearbejde og male. De måtte ikke have omgang med jævnaldrende bortset fra sønnen af den russiske ambassadør. Der var også forbud mod at læse aviser og aktuel litteratur. Grevens tyranni og opførsel tangerede sindsforvirring, og uenigheden voksede mellem ægtefællerne. Børnene havde flere lærere og blandt dem en dansk teologisk kandidat, Petrus Janus Kruse (f. 1768), som opholdt sig i deres hus 1790-94, og hvis undervisning roses. Han blev gift med Cathrine Wedels kammerjomfru Christine Margrethe Bolt. Kruse drog tilbage til Danmark, hvor han senere blev sognepræst ved Sct. Mortens kirke i Randers og amtsprovst, og ved sin død i 1837 omtales han som en anset mand. (Familien Kruse bevarede senere i livet tætte relationer til komtesse Julie).

1797 kom det ved grevens heftighed til et voldsomt optrin, under hvilket hans raseri antog en sådan karakter, at han truede med at lægge hånd på sin ægtefælle. Grev Herman trådte da i sidste øjeblik i vejen for faderen og hindrede ham i at fuldføre sit forsat. Men for grevinden var efter dette heftige udbrud målet fuldt, og hun besluttede med sin ældste datter, komtesse Julie, at forlade det hus, hvor hun havde måttet døje denne sidste ydmygelse. Dette stod for hende som den eneste udvej, der var levnet for at undgå endnu større krænkelse. På vejen til kysten fra London blev de to flygtende overfaldet af røvere, der berøvede dem en del af deres medbragte rede penge. Det lykkedes dem alligevel at komme ombord på et skib, der bragte dem over til Danmark. Så var de væk fra greven med ”jernsceptret”. Væk fra skrækken og smerten. Komtesse Julie var på dette tidspunkt 21 år gammel.

1797, Mor og datter vender hjem. Da Cathrine kom til Danmark havde hun en klart gennemtænkt plan. Her mødte hun sin svigerinde, mandens søster Louise Wedelsparre. Hun og manden Thomas blev centrale for Cathrine og datteren Julie, som jo havde et nært forhold til tante Louise fra de tidlige barneår, hvor resten af familien boede i Napoli. Gennem Wedelsparre fik familien kontakt til den dygtige og indflydelsesrige jurist Christian Colbjørnsen. Om efteråret 1797 indgik greven på at slutte en overenskomst med sin bortrejste ægtefælle om deres og døtrenes fremtidige forhold. Det var en fuldstændig separationskontrakt. Grevnen indgik på at udrede til sin ægtefælle 2.000 rdl. årlig og til sin ældste datter 200 rdl. årlig, hvorhos grevinden i to terminer skulle

få sig udbetalt 2.000 rdl. ”til hendes gælds betaling og etablissements bestridelse”. Fremdeleles blev det med det samme bestemt, at grevinden i 1798 skulle få de to i London efterladte døtre til sig i Danmark. Dertil knyttedes den betingelse, at hun til dem skulle ”antage og holde en skikkelig og duelig guvernante”. Således var ægteskabet faktisk opløst og grevinden befriet for det fortsatte samliv med sin hårde og voldsomme mand. De to søstre kom lykkeligt og vel til Danmark, hvor moderen atter havde den glæde at kunne se sine tre døtre samlede. De opslog deres bolig i Esrum, i den yndige blide egn ved Esrum sø tæt ved Fredensborg, - et sted for hvilket grevinde Wedel nærede en stor forkærlighed. I 1801 ses moderen samt Julie i folketællingen i Esrum sammen med de to søstre samt en kammerpige, en over- og under kokkepige, en staldkarl og vist også en stuepige. Men de boede ikke på Esrum kloster, men i et lille hus, de kaldte ”Christinedal”, men kun i få år. <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?bsid=25846#25846,2892052> Det var her i nærheden af Borsholm, hvor Wedelsparres nu havde slået sig ned.

I 1799 kom det også til et dramatisk opgør mellem faderen og de to ældste sønner i London. Det endte med de to ældste sønners flugt fra London via Edinburgh og videre til Norge og Danmark, hvor de tilbragte sommeren i Esrum sammen med moderen og søstre.

Den gamle grev Wedel havde faktisk personligt en væsentlig del af ansvaret for, at briterne begyndte at optræde truende og aggressivt overfor Danmark/Norge. Han gav dårlige og forkerte råd og forsikrede, at briterne ville bakke ud, når det gjaldt – man skulle bare vise fasthed. Han var slet og ret ikke dygtig nok. Wedel begravede sig i detaljesager. Han var superpatriot og en snæversynet og lidenskabelig mand. Mere end alt andet i denne verden afskyede han franskmændene, specielt republikken og Bonaparte. Herudover var han opfyldt af et brændende svenskerhad. I de sidste år i London meddelte Wedel sjældent noget af betydning om de britiske ministres opfattelse af forholdene i Norden. Hans depecher var slet og ret indholdsløse. Den inkompetente Wedel var ikke placeret i London på grund af sin dygtighed som diplomat, men på grund af sin adelige herkomst og gode kontakter i hofkredse.

1800, Sønnernes første tid hjemme. I den første tid efter tilbagekomsten til København boede sønnerne Herman og broderen Ferdinand hos deres fætter Bjelke. Herman studerede jura og Ferdinand skulle begynde sin militære karriere. I 1801 fik Herman bopæl i Schimmelmans palæ i Bredgade i det som da var en park ved kongens Amalienborg. Han fik betroet stillingen som privatsekretær og gjorde det så godt, at han nu var beskyttet hos en af Danmarks mægtigste mænd. Herman betragtede nærmest Schimmelmann som sin far. Hans rigtige far, ambassadøren, var fuld af foragt og omtalte hele sin dansk-baserede familie som ”sukkerhusets krybende klienter”. Alle måtte forstå hans dårligt skjulte henvisning til, at en af grundstenene i Schimmelmans arvede forretningsimperium var sukkerplantagerne i Vestindien, raffinerier og privilegerede salgskanaler. Schimmelmans hus var også et centrum i dansk kulturliv, og her traf Herman nogle af tidens fremmeste kunstnere så som digterne Adam Oehlenschläger, Hans Baggesen og filosofen Henrik Steffens. Det var herfra dette udgangspunkt, at Herman Wedel Jarlsbergs imponerende

Indskud:

Efter hjemkomsten til Danmark kom familien under Schimmelmans beskyttende vinger, og Herman boede i hans palæ i Bredgade, og om sommeren var han med på Sølyst i Klampenborg. Her fik han opbygget et netværk med datidens elite.

Sølyst i Klampenborg

I finansminister Ernst Heinrich von Schimmelmans ejertid var Sølyst om sommeren rammen om et kultiveret og berømmet socialt liv, hvor tidens kulturpersonligheder og kunstnere udfoldede sig. Og mon ikke Julie også har deltaget i sammenkomster her sammen med Adam Oehenschläger, Hans Baggesen og filosofen Henrik Steffens?

karriere og liv tog fart. Senere blev han jo en af de mægtigste mænd i den norske historie, og han har fået en udførlig omtale i en række bøger. F.eks. kan Carl Emil Vogts spændende bog om Herman Wedel Jarlsber stærkt anbefales. Men i nærværende beretning er det storesøsteren, komtesse Julie Marie Wedel Jarlsberg, som er hovedpersonen.

I sommeren 1800 kom der i Esrum en særdeles upopulær gæst på besøg. Hele familien var samlet hos Wedelsparre på Borsholm. De sad i haven og spillede da Herman, som var røget ud af spillet tidligere, pludselig kom løbende i fuld galop for at advare. Hans lange ansigt varslede ikke godt. Da det viste sig at være et følge ført an af Frederik Anton Wedels fætter Fritz, teaterdirektøren, ”blev der så general en confusion og misfornøjelse, at en uvedkommende måtte ret haft sin løjer med at se på os”, mente Cathrine. Thomas Wedelsparre blev vred, hans kone Louise, som også var Fritz’ kusine, blev bekymret og forlegen - hvordan skulle de nu skaffe mad og seng til så mange? Caroline svor på, at hun ikke ville komme ind i stuen, når Wedel var der, og Julie blev tavs og bleg. Alle troede, at visitten gjaldt det tåbelige frieri Fritz Wedel var kommet med til Julie forrige gang, han var på besøg. Hun ville for enhver pris ikke have den 18 år ældre enke-mand, som var i færd med at gøre sig grundig upopulær i København-eliten ved at støtte den kværunderende tilhænger af det frie ord, forfatteren P. A. Heiberg. Wedelsparre sagde lige ud til Wedel, at det ikke gik an at komme ubudent og uanmeldt til folk – han ville ikke have omgang med en mand ”som således havde stemplet sig selv”. Fritz Wedel snakkede imidlertid ikke om frieriet, og Julie slap med skrækken. Cathrine var glad for, at hendes sønner stod ”i slet ingen connection med Fritz Wedel”. Det er vanskeligt at sige konkret, hvad konflikten drejede sig om, men Fritz Wedel Jarlsberg var efter alt at dømme en vanskelig person. En karriere ved hoffet var blevet afbrudt efter en duel i 1781. Siden havde han levet som godsejer på landet og skrevet skuespil. Han var liberal og bondevenlig og forfatter til dels ganske radikale skrifter som *Den geistlige stand bør afskaffes* fra 1795. Selv om han næppe var nogen populær mand, var det vel næppe så ilde, som han selv ifølge Cathrine mente det var: ”Han tror sig isoleret af alle, klammer sig til et halmstrå for ej at drukne”. Det var uanset dette klart, at hun ikke ønskede omgang med fætter Fritz, måske især fordi det kunne svække familien.

1802 bliver Cathrine meget syg og dør. Grevindens helbred gik stadig nedad, og hun døde 12. april 1802, kun 45 år gammel. Hun bevarede til det sidste den store almindelige sympati, der tidligere havde fulgt hende.

NB: Cathrine havde igennem livet en kær veninde og fortrolige, nemlig grevinde Sophie Shulin fra Frederiksdal. De havde en tæt korrespondance fra 1776 og indtil 1802. Der er omkring 200 breve, hvoraf de fleste er skrevet på fransk, men i de sidste år også en del på dansk. Historikeren Carl Emil Vogt har hentet værdifuld information om familien Wedel Jarlsberg og deres liv ud fra disse breve, herunder også meget af den viden, vi har om komtesse Julie. Vi har fået et link til disse helt enestående breve, som jo nærmest giver et ”kighul” ind i en tid, som ligger mere end 200 år tilbage.

Indskud: Den afviste bejler

Lidt information fra Wikipedia om den afviste bejler...

Frederik "Fritz" Christian baron Wedel Jarlsberg

(7. februar 1757 i København - 31. august 1831 på Luderupgård) var en dansk godsejer, teaterdirektør og forfatter.

Wedel-Jarlsberg var eneste søn af Frederik Wedel Jarlsberg til Ravnstrup på Sjælland og Charlotte Amalie født von Bülow. Han studerede jura og kameralvidenskaber (statsvidenskab) i Göttingen og Leipzig, blev 1777 auskultant i Rentekammeret, 1779 tjenstgørende kammerjunker ved arveprins Frederiks hof og 2 år efter udnævnt til kammerherre. På grund af en duel med en anden hofmand tog han 1781 sin afsked fra hoffet. Han kastede sig nu over landvæsenet og købte en selvejergård ved Næstved; 1790 arvede han Ravnstrup.

Wedel-Jarlsberg kom tidlig ind på forfatterbanen; 1782 debuterede han med et skuespil *Bondedyd*, der skildrede, hvorledes der blandt de gamle uvidende og forkuede bønder var ved at skyde en ung lovende slægt op. Helten i stykket, en ung bondekarl, vil ikke overtræde sin pligt, ikke en gang for at vinde sin elskede; thi "at opfylde sin Pligt er Bondens Ære". Dermed havde Wedel-Jarlsberg, som var søn af en meget konservativ godsejer, indrulleret sig blandt bondestandens forkæmpere.

I de følgende år var Wedel-Jarlsberg, meget optaget af den dramatiske kunst; han skrev en del skuespil.

I 1804 solgte han Ravnstrup og købte senere en mindre landejendom, Søgaard, ved Næstved. Wedel-Jarlsberg var 2 gange gift: 1. (1784) med Ulrika Eleonora komtesse Brockdorff (d. 1790); 2. (1823) med Konstance friherreinde de Koskull (d. 1840), fra hvem han blev separeret.

Litterære kritikere har været hårde imod ham, men der er trods alt et vist mod og en friskhed over ham. Han var 18 ældre end hende, og kunne jo umiddelbart være et nydeligt parti. Men en liberal godsejer, intelligent enkemand med lille søn og deist, der ville have muget ud i kirken og støttede bondestandens frigørelse, var nok ikke sagen for den dydige Julie. Han var samtidig ven med P. A. Heiberg, der bl.a. blev landsforvist for sit vers om, at ordner sætter man på idioter. Nej Julie foretrak at blive hos sine plejeforældre.

I februar 1803 skifter faderen med børnene. Greven havde et ønske om at indtræde i et nyt ægteskab, og derfor måtte han foretage et skifte med børnene. På hver af sønnernes part faldt der således 9.000 rdl. og på hver af døtrenes, som loven bød, kun det halve 4.500 rdl. Men det var mange penge, som Herman og broderen Ferdinans straks investerede. Måske har de hjulpet Julie med at gøre det samme? Ved sin død ejede hun tiende i Hallingdal, som tidligere må have været ejet af Hermans svigerfar, og det er ikke godt at vide, hvordan de handlede imellem sig. Han forsonede sig (i det ydre) med sønnerne. Sønnerne blev uddannet i København.

Faderen blev i august 1803 gift for anden gang med komtesse Nicoline Wilhelmine von Luckner, datter af Grev Nicolaus von Luckner og hans gemalinde Adamine Gotlobine, født komtesse Wedell Wedellsborg. Komtesse von Luckner var født 26. juni 1780 og således på dagen 32 år yngre end sin mand. Til trods for den store aldersforskel synes forholdet mellem dem at have været i det hele taget godt, - et ganske andet end i grevens første ægteskab.

1805 – 1808 Komtessens flytning til Aalborg. Som nævnt havde familien/døtrene i starten af 1800-tallet opslået deres bolig i Esrum tæt på komtessens faster og onkel, Kammerherre Thomas (Beringskjold) Wedelsparre og komtesse Louise Sofie Wedel Jarlsberg. Disse boede på Borsholm Gaard ved Helsingør i perioden 1789-1805, og de havde en datter født i 1788, Juliane Marie Wedelsparre, som altså var kusine og nært knyttet til komtesse Julie Wedel. Moderen grevinde Cathrine Wedel døde jo i 1802, og derfor kan Julies flytning til Aalborg måske hænge sammen med, at Thomas Wedelsparre og hans hustru i sommeren 1805 flyttede til Aalborg, hvor han blev chef for det nordjyske Landeværnsregiment? Han døde dog allerede året efter i 1806 i Aalborg, og hans hustru døde i 1808, også i Aalborg. Deres datter giftede sig et halvt år efter moderens død ind i en mere end 200 år gammel nordjysk herremandsfamilie, da hun 16. juni 1809 ægtede godsejer Niels Glerup til herregården Vang i Vensyssel. Så måske har Julie fulgt med i plejeforældrenes fodspor og flyttet med til fødebyen Aalborg? I Aalborg oprettede hun i 1808 et opdragelses-institut for unge piger, det såkaldte ”Dronning Maries Institut”.

Komtesse Julie beskrives som en høj, kraftig bygget og myndig kvinde. Hun havde en fornem, nærmest kongelig fremtræden. På mange måder mindede hun om broderen Herman. Julie var dybt præget af sine år på privatskole i Frankrig i revolutionstiden. Hun insisterede på at hendes navn skulle udtales på *fransk* og beholdt hele livet dyb respekt for det protestantiske præstepar, som havde drevet skolen i Colmar. Hun gik med silhuetterne af pastoren og hans kone indfattet i guld som lås på to armbånd. Hun bosatte sig således i Aalborg, og oprettede for sin arv skolen for unge piger. ”Dronning Maries Institut” kostede hende mange penge og uvilje fra hendes standsfæller - det passede sig ikke for en adelsdame at drive skole, selvom det gjorde stor nytte. Men ligesom Herman var Julie frisindet og hævdede sig suverænt over konventionerne.

I 1807 efterlod faderen Frederik Anton Wedel sig sin sidste vilje. Han ønskede at gøre den næst yngste søn Wilhelm til universalarving. I testamentet kunne han alligevel ikke komme udenom at Herman, som ældste søn, skulle overtage Jarlsberg hovedgård med kirkerne. Men de

tre brødre besluttede at ophæve alle bestemmelser om faderens private formue udover godset. De delte ud 100.000 rigsdaler dansk kurant til enkegrevinden Nicoline Wilhelmine. Det øvrige blev delt i tretten lodder. Herman gav afkaldt på alle lodder. Wilhelm fik fire lodder for at have frasaagt sig retten til at være enearving, som faderens sidste vilje havde bestemt. Ferdinand og Christian fik to lodder og søstrene én lod: det vil sige Julie, Caroline, Helene og halvsøstrene på seks og fire år. Boet blev ikke opgjort før i 1820. Da blev der delt 240.930 spesidaler og 89 skilling. Afdøde grev Frederik Anton havde i 1803, da han skiftede med sine sønner forud for ægteskabet med Luckner, opgivet en formue på 12.000 rigsdaler. I sin tid havde han fra sin far kun arvet 3.183 rigsdaler. Der er al grund til at tro, at den gamle greves økonomiske sans havde fået ham til at føre sønnerne bag lyset, når det gjaldt de reelle formueforhold i 1803. På den anden side var der reformer i pengevæsenet og betydelig inflation særlig under napoleonskrigene, således at 12.000 rigsdaler i 1803 var en betydelig sum. Alligevel viser det, at de uddelte 100.000 rigsdaler til stedmoderen i 1811, at faderen havde haft flere penge end han opgav. Den gamle greves nærighed var i stor grad udslag af hans egen fars vanvittige sløseri og forbrug og mislykkede investeringer, blandt andet i miner på Konnerud udenfor Drammen. Godset Jarlsberg var skrumpet ind. Frederik Anton havde vendt ødselhed til fanatisk sparsommelighed. Han døde i Wien i april 1811.

Grev Frederik Anton Wedels anden hustru bosatte sig efter mandens død i Pløn og blev meget gammel. Hun oppebar af Jarlsberg en pension af 600 Spd. Hendes eneste datter, Comtesse Sophie Frederikke (Fritze) Antoinette Wedel Jarlsberg, senere gift med Grev Moltke Grünholz, overlevede hende i adskillige år. Af de Daugaardske breve ses, at de i Danmark bosatte døtre har underholdt forbindelser med stedmoderen i Pløn og med familien i Norge. Ligeledes havde de omgang med onklen Wedelsparres datter og hendes mand, Glerup på herregården Vang, samt deres datter Helene Glerup.

Herman vandt i årene med hungersnød 1807-1814 stor hæder for sin organisering af transporter af forsyninger og især korn til Norge. Det var regeringen i Danmark, som lagde det meste til rette for Wedel, med undtagelse af kronprins Frederiks absurde og irrationelle handlinger med at brænde passagersedler og kræve kaution fra alle, som ville sejle på Norge (hadet til briterne ser ud til at have været hovedårsagen til denne vanvittige handling). Det var dog (heldigvis) også Wedels ”far” grev Schimmelmänn, som havde ansvaret for forsyningsarbejdet på dansk side. Det var med Schimmelmännns plan og finansiering som grundlag, at Herman Wedel rejste rundt og organiserede kornforsendelser. Kronprinsen var ikke glad for, at Herman Wedel fik stiftamtmand Guldencrone i Aarhus til at forlange 11 passagersedler fra generalkommandoen, som skipperne kunne benytte. Herman har i 1813 en brevveksling med sin svigerfar om fragt af korn fra Ålborg til Norge og skriver også til sin elskede Karen: ”Jeg lever her hos min gode søster Julie (som med oprigtigt venskab hilser dig), så godt som jeg kan langt fra dig og i denne kedsommeligste af alle byer”.

Indskud: Herman Wedel Jarlsberg

(21. september 1779 i Montpellier – 27. august 1840 i Wiesbaden) var en norsk politiker. Han blev født som ældste søn af Anton von Wedel-Jarlsberg, en dansk minister af tysk oprindelse, og studerede i København jura, statsvidenskab og filologi. Lensgreve J. C. Herman Wedel Jarlsberg blev i 1807 gift med Peder Ankers datter Karen (1789–1849). I 1809 tog han initiativet til Selskabet for Norges Vel sammen med Jakob Rosted og Hans Arentz. Wedel-Jarlsberg arbejdede for løsrivelse fra Danmark allerede i 1809, og så prins Christian August som Norges håb. I 1810 trådte han ind i statens tjeneste og blev amtmand i Buskerud. Efter faderens død arvede han grevskabet Jarlsberg ved Tønsberg. Under krigen mod Sverige dannede og ledede han et eget frikorps. Da freden i Kiel i 1814 de facto afstod Norge til Sverige, gik han som medlem af rigsforsamlingen på Eidsvoll betinget ind for en forening med Sverige, og blev leder for unionspartiet i forsamlingen. I 1822 blev han stillet for en rigsret på grund af et statslån, han havde optaget i Berlin hos bankhuset *Gebrüder Benecke*, men blev frikendt. Han trak sig derefter tilbage til sit gods. Imidlertid blev han igen indvalgt i Stortinget, og blev i 1836 udnævnt til statholder i Norge med fuldmagt som vicekonge. Han døde i Wiesbaden i Tyskland.

Han og hustruen fik fire børn. En af deres døtre f. 1815 blev døbt Julie Caroline Helene Wedel Jarlsberg. Altså opkaldt efter Hermans tre søstre.

Som finansminister blev Grev Herman Wedel Jarlsberg Norges mægtigste mand. Her er han malet af den svenske hofmaler Fredrik Westin i 1825. Uniformen er delvist skjult under kappen, og billedet præsenterer diskret hans herkomst og handlekraft – i pagt med hvordan, han ønskede at blive opfattet.

Fredrik Westin/Jarlsberg hovedgård

Se også:

https://www.wikiwand.com/nn/Herman_Wedel-Jarlsberg

Hverken Herman eller hans mor og far og deres ældre familie kan siges at have været danskere. De var kosmopolitiske aristokrater, og Herman kom hurtigt til at kede sig i Norge og intrigerede ofte på livet løs og begik uden tvivl landsforræderi. Men han kan også roses for at få skabt Norges første bank og andre nyttige tiltag, undertiden i samarbejde med eller beordret fra Danmark. Eksempelvis på Fr. 6.'s befaling i samarbejde med stiftsamtmand Guldernone om udskibning af korn fra Jylland til Norge

I 1814 og de nærmeste år søgte også grev Herman Wedels tre brødre tilbage til Norge. Baron Ferdinand Carl Wedel Jarlsberg trådte allerede i 1814 ind i den norske hær og knyttedes tillige til det norske hof. Han avancerede til de højeste stillinger og blev til sidst general og hofchef. I begge egenskaber var han knyttet til hovedstaden. Om sommeren beboede han gerne sin ældste brors ejendom, Vækkerø. Baron Wilhelm Frederik Wedel Jarlsberg bosatte sig i 1819 på den store ejendom Fosser i Høland, hvor han boede i en del år. Senere (1824) købte han Ellinggaard og boede der. Den yngste af brødrene baron Christian Frederik Wedel Jarlsberg levede i flere år på en herregård i Jylland, hvorfra han flyttede til Norge og 1823 købte Fornebo, som han siden beboede i mange år.

Søstrene forblev derimod i Danmark. Udover den ældste søster komtesse Julie, gælder det også for komtesse Caroline Wedel Jarlsberg, der på grund af vanførethed var henvist til at føre en mere ensom tilværelse. Komtesse Caroline nævnes i J. H. Vogts *Efterladte Optegnelser*. Han havde knyttet et varigt venskabsbånd til hende og beskrev hende som både intelligent, livlig og sjælfuld. Men ved siden af alle sine gode egenskaber havde hun én meget dårlig, syntes han: Hun forstod sig ikke på økonomi. Hele hendes ganske betydelige arv forsvandt. I sine senere år boede hun ved Roskilde. Den yngste af søstre Helene var fuldstændig forkrøblet af sin gigtsygdом. Mod slutningen af livet flyttede hun til Christiania, hvor hun døde 1857. Begge søstre brugte først og fremmest i godgørende øjemed flere penge, end deres midler skulle have tilladt dem. De blev da hjulpet fra Jarlsberg af Herman Wedel og hans efterladte.

Omkring 1821 kommer komtesse Julie til Aarhus og videre til Jarlsminde. Da hun ikke længere havde midler til at tilskynde til denne humane gerning på skolen i Aalborg, flyttede hun efter et ophold hos vennerne Guldenkrone på Moesgård/Marselisborg videre til ”en liden gård” ved Aarhus omkring 1822/1823, som hun gav navn af Jarlsminde. Her boede hun sammen med veninden Sophie Praem, nogle venner og tjenestefolk. Hun giftede sig aldrig. Hvad der vides om hende tyder på, at hun har været en kraftig, virkelysten natur, i mangt og meget beslægtet med sin ældste bror.

Om komtesse Julie (at udtale på fransk) er der leveret interessante oplysninger i en 1896 udkommen mindebog af Christine Daugaard (1831-1917) om faderen: *Biskop Daugaard*, I side 91 og frem. Biskop Jacob Daugaards (1796-1867) hustru Cathrine Kruse (1799-1882) var en datter af den ovenfor omtalte amtsprovst P. J. Kruse (1768-1837), der havde ægtet grevinde Cathrine Wedels kammerjomfru, Christine Margrete Bolt (1761-1836). I mindebogen fortælles forskellige træk om brødrene Herman og Ferdinand, men i særdeleshed vies den ældste søster en udførlig omtale.

Mindebog om komtesen

Nutidigt foto af skolen i Aalborg set fra gårdsiden

Måske boede komtesen her sammen med Wedelsparre allerede fra 1805?
Skolen startede først sit virke i 1808. Foto under vores besøg i 2017.

Mindebog af Christine Kruse: Uddrag om forældres og bedsteforældres venskab med komtesen.

Mindebog af Christine Daugaard (1831-1917) om faderen: *Biskop Daugaard*.

Biskop Jacob Daugaards (1796-1867) hustru Cathrine Kruse (1799-1882) var en datter af den ovenfor omtalte amtsprovst P. J. Kruse (1768-1837), der havde ægtet grevinde Cathrine Wedels kammerjomfru, Christine Margrete Bolt (1761-1836).

Min morfars tidligere lærlinge, grev Herman og baron Ferdinand Wedel Jarlsberg, besøgte ham stundom. En gang kom de ved nattetide og ville ikke forstyrre familien. De fik vinduet til det velkendte gæstekammer i Hospitalspræstegården åbnet, gik ind derad og lagde sig i mørke på sengen i deres klæder. Men om morgenen så de, at deres personer havde afstedkommet ødelæggelse. Sengen var overdækket af kunstige blomster, frugten af mange dages utrættelige flid. Vennernes uformodede komme vakte glæde og forbavselse næste morgen. De må jo nok have kostet min mormor et stille suk at se de maste blomster, men hun har ikke ladet det forstyrre stemningen hverken hos sig selv eller de andre.

Om grev Hermans dristige og selvopofrende farter i åben båd til Jylland for at skaffe Norge levnedsmidler under den engelske krig har jeg hørt min mor tale med beundring. Han har på disse rejser vistnok flere gange boet hos min morfar under ophold i Randers.

At greven på et senere tidspunkt, dog mens han var Frederik den sjettes undersåt og embedsmand, arbejdede hemmeligt på rigernes adskillelse, kan ikke have stemt med min morfars åbne karakter og jævne moral, og det har uden tvivl smertet ham, endog bortset fra hans naturlige følelse som dansk. Om jeg mindes ret i, at min mor har sagt, at forbindelsen mellem dem ophørte, tør jeg ikke påstå, dog forekommer det mig.

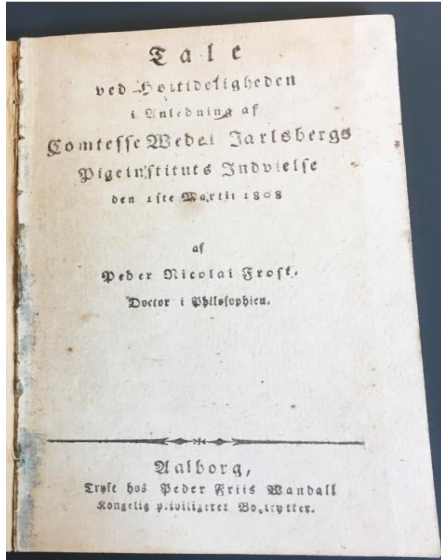
Med en nogle år ældre søster til grev Herman og baron Ferdinand, Comtesse Juliane Marie Wedel-Jarlsberg, var mine bedsteforældre forbundne ved et varmt og trofast venskab. Min mor, den midterste i rækken af deres syv børn, var opkaldt efter comtessens mor. Comtessen udbad sig af mine bedsteforældre at måtte sørge for hendes undervisning. Hun kom da i sit tiende år i comtessens hus, og der blev stor kærlighed imellem dem.

Fra så langt tilbage, som jeg kan huske, har jeg hørt ”Comtessen” omtalt med taknemmelighed og beundring. Jeg vil i nogle træk samle hvad jeg mindes så vel af min mors fortællinger som af mine egne indtryk fra de gange, jeg i min barndom og ungdom har set hende.

Af skikkelse var hun høj og anseelig; hendes træk var store og kraftige, prægede af ånd og viljestyrke. Hjertets mægtige varme strålede ud af øjnene og gennemtrængte hele hendes væsen. Hun var fri for alt formvæsen og meget frisindet. Men hun besad en ualmindelig anstand og værdighed. ”Det har stedse forekommet mig at hendes fremtræden var kongelig”, her anføres min mors ord, efterladte på et par blade, hvorpå hun efter sine nærmestes opfordring og alene for deres kreds var begyndt (det blev kun en begyndelse) at nedskrive en fortælling om sine barndoms minder, ”der var *det*, der efter min mening betegner den sande fornemhed, nemlig ikke at tænke

Indskud: To bøger om komtesens virke på skolen i Aalborg

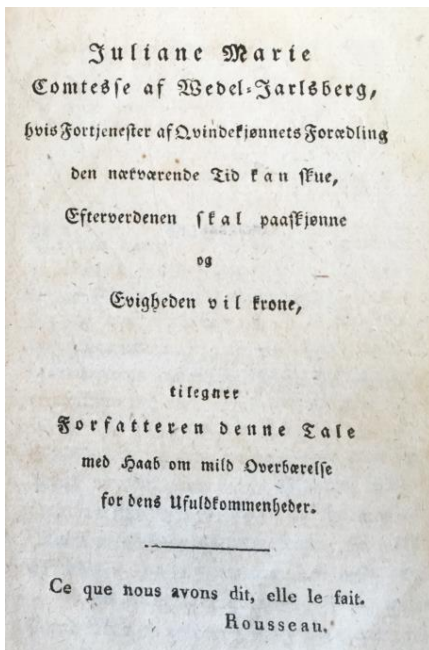
På arkivet i historieaalborg@aalborg.dk findes to små bøger fra 1808 og 1811 omhandlende Dronning Marias Institut, som kan gennemses på stedet. Nedenfor er bøgerne kort beskrevet, men den fulde tekst har vi gemt i to selvstændige dokumenter under bilag.

Peder Nicolai Frost, Doctor i Philosophien:

Tale ved højtideligheden i anledning af Comtesse Wedel Jarlsbergs Pigeinstituts indvielse den 1ste Martii 1808

Aalborg, Trykt hos Peder Friis Wandall, Kongelig privilegeret Bogtrykker.

Andreas Peter Meden, kapellan i Ålborg Frue (1811):

Juliane Marie Comtesse af Wedel Jarlsberg,
hvis fortjenester af Kvindekjønnets Forædling
*den nærværende Tid kan skue,
efterverdenen skal paaskjønne og
Evigheden vil krone,*
tilegner

Forfatteren denne tale
med haab om mild Overbærelse
for dens Ufuldkommenheder.

Ce que nous avons dit, elle le fait.

Rousseau.

Begge bøger er en hyldest til Comtesen for den opgave, hun har påtaget sig, og samtidig understreges den betydning "Opdragelsen og Forædlingen af Kvindekjønnets" har for samfundet som helhed.

over, hvorledes man fører sig, og just af den grund gør man det med en lethed og frihed. Således kan jeg, når jeg tænker over de mange år, jeg har stået i de nærmeste forhold til hende, ikke mindes, at hun nogensinde har syndet mod, hvad der kaldes takt, og dog hørte jeg hende aldrig tale om takt eller give os forelæsninger derover”.

Juliane Marie Wedel-Jarlsberg (hun lod sig kalde ”Julie” med fransk udtale) er født den 13. september 1775. Da grev Frederik Anton var udsending ved forskellige hoffere, havde hans børnekreds fødested rundt om i Europas lande. Julie er født i Danmark (som jeg tror at mindes, antog min moder, at hun var født i København, men i dr. Yngvar Nielsens udmærkede værk om grev Herman Wedel og hans samtid hedder det på side 5, at der 1775 ”som det synes under et ophold i Ålborg, kom en datter Juliane Marie, almindlig kaldet Julie”).

Fra sit ellefte år opvoksede hun i en opdragelsesanstalt i Colmar, som blev forestået af en protestantisk gejstlig. For ham og hans hustru bevarede hun altid stor højagtelse og varm hengivenhed. Hun havde deres silhuetter indfattede i guld som lås i to armbånd. (I dr. Yngvar Nielsens ovennævnte skrift meddeles efter et brev fra grevinden til hendes mand: ”Moderen havde hos Julie opdaget en mangel på følelse, som hun frygtede for at se udvikle sig til hårdhed”. Da senere i livet en meget stærk og varm følelse udmærkede comtesse Julie, må man tro, at hun enten som barn har været meget indesluttet eller at følelsen sent har udviklet sig, måske først ligesom slumret i hendes dybe natur).

Efter at hun var blevet voksen, delte hun i sin faders, grev Wedel Jarlsbergs hus, sin moder grevindens trange kår. Grev Anton Frederiks gerrighed var bekendt. Grevinden og hendes datter måtte med al arbejdsomhed stoppe og lappe de unge grevesønners tøj. I salonen stod en puf, hvorpå de sad med det tarvelige sytøj, som hurtigt blev nedlagt deri, når deres fornemme besøgende blev anmeldt. Der kom et tidspunkt, da en fare truede, som foranledigede grevinden til at flygte med sin datter til København, efter at hendes sjælesørger, ærkebispens af Canterbury, først havde beroliget hendes samvittighed på hendes spørgsmål, hvorvidt det under de foreliggende omstændigheder kunne være en synd for hustruen at forlade sin mand. Derefter boede comtesen med sin moder og sine søstre i København, senere i Esrum, indtil moderens død. Grevindens blidhed og sjælsadel havde gjort hende elsket af alle, der kendte hende. Hendes indre og ydre skønhed omtaltes af datteren med beundring. Et miniatureportræt af grevinde Cathrine Wedel Jarlsberg, født Storm, fandtes på Københavns kunst- og industriudstilling år 1879. Det var præget af en sjælden ynde.

Sin fader omtalte comtesen med udulgt harme. Hun fortalte, hvorledes han var kommen i tanker om at fri til grevinden. Greven havde i sin gemalindes første ungdomsår været sammen med hende ved et middagstaffel, hvor hun havde siddet således udsat for den brændende sol, at hun faldt i afmagt. Da hun vågnede gjorde hun en undskyldning, idet hun sagde: ”Le soleil m’a piqué dans la nuque”, men det skete med en så vidunderlig ynde, at det, som comtesen udtrykte sig ”kom hende dyrt at stå”, thi greven blev forelsket i hende, bejlede og fik hende.

Da moderen var død kunne comtessen ikke finde sig i udsigten til at leve et ørkesløst liv i den fornemme verden. Hun følte kald i sig til opdragerinde, købte en gård i Ålborg (det menes, at den har ligget i Bredegade) og grundlagde et undervisnings- og opdragelseshjem for pigebørn. Hun bad Marie Sophie Frederikke at være dette instituts protektrice, og hendes navn bar det som ”Dronning Maries Institut”. Comtessen pådrog sig vrede hos sine standsfæller ved dette skolehold, som for en dame af så høj stand var noget uhørt og syntes dem en ”bassesse”. Intet kunne ligge hende fjernere end at ænse sådan vrede. Dronning Maries Institut nød stor anseelse, og en talrig kreds af pigebørn voksede her op i et sluttet samfund, som styredes både med myndighed og godhed. Ved comtessens side stod en yngre veninde, den blide og fromme Sophie Praem, datter af stiftsprovst Praem.

Først i de senere år af instituttets beståen indlod komtesen sig på, idet hun gav efter for det indtrængende ønske hos folk i byen, at optage dagelever, som havde deres hjem i byen og kun indfandt sig til undervisningstimerne. Hun gjorde det ikke gerne og måtte også erfare, at det gjorde skår i den samfundsånd, som hidtil uforstyrret havde rådet.

Den uegennyttigste iver for at virke noget godt havde tilskyndet comtessen til det hele foretagende, og fordel havde hun ingenlunde deraf, men tilsidesatte derved det meste af sin formue. Der kom således et tidspunkt, da hun af økonomiske grunde måtte hæve instituttet.

Da hun efter en lang og hædret virksomhed trak sig tilbage, købte hun sig en bondegård i nærheden af Aarhus. Der byggede hun sig en bolig, og gav den navnet ”Jarlsminde”. Her boede hun sin øvrige levetid med den trofaste Sophie Praem.

Hvad jeg tydeligst husker fra Jarlsminde (jeg har været der i korte besøg med mine forældre), er en smuk sal; om jeg ikke tager fejl, var den i ren firkant. Midten af den ene væg var optaget af et legemsstort maleri af en prinsesse, iført hermelinskåbe; det var dejligt malet. Prinsessen så også meget godt og god ud. Så vidt jeg mindes, var det Charlotte Amalia.

Prinsesse Charlotte Amalie af Danmark (1706 – 1782)

Rundt om på væggene hængte foruden kobberstik (vistnok engelske) af stor kunstværd talrige tegninger og broderier, en mindekrans af de fordums elevers håndgerning. Der var flere af de såkaldte ”punkterede” arbejder, hvor en uendelighed af små punkter, hensatte med sorte silke- eller florstrevler på hvid atlaskes bund, frembragte smukke billeder, landskaber, englehoveder,

kort sagt alt, hvad en tegning kan fremstille. Et fint og tålmodigt arbejde efter de tiders skik. Dog en uforholdsmæssig opofrelse af tid og af øjnenes kraft. Af den slags var der af min moders syning et billede med får og småbørn og en hytte, omgivet af klippestykker og buskværk. Af kobberstik var der et, fremstillende en kvækerfamilie, sørgende ved et lille barns død. Kvækernes religiøse regler forbød dem tårer. Kunstnerens evne viste sig her i på en rørende måde at fremstille ansigternes udtryk i den tavse kamp for at holde gråden tilbage. Det var et meget interessant og tiltalende værelse, denne comtessens sal.

Comtessen udøvede megen gæstfrihed. At have sine venner hos sig var hendes største glæde. Men hun havde også mange og lange besøg, hvormed hun mere har haft for øje at udvise en velgerning.

Hun havde store sorger. Ikke altid blev hendes godhed lønnet med taknemmelighed. Flere, for hvis lykke hun gerne ville bringe ethvert muligt offer, mistede hun ved en tidlig død. Hun havde en meget kær plejesøn, Edvard Lassen, en slægtning til Sophie Praem. Han faldt den 6. juli 1849 ved Fredericia. Efter dette tab syntes hun, at hendes liv var øde.

En stor prøvelse var det for hende og hendes Sophie, at den sidstnævnte ganske mistede synet. Hun var vistnok blind omtrent tolv eller tretten (i det mindste var hendes syn allerede overmåde svagt i 1850, og hun ængstede sig da for den kommende blindhed) år før sin død, der indtraf den 9. august 1863. To år i forvejen var comtessen død den 17. december 1861. De ligger begravet ved hinandens side på den gamle kirkegård i Aarhus, og plejesønnen Edvard Lassen hviler hos dem.

Udpluk af breve mellem komtesen og Cathrine Kruse i perioden 1810 -1830 (fra skolen i Ålborg til tiden på Jarlsminde):

Min moder (=Cathrine Kruse), som altså i sit tiende år (dvs. i 1809) gik over fra forældrehuset (i Randers), siger i de ovennævnte mindeblade om begge disse hjem: Aldrig vil jeg nok kunne takke Gud for den lykkelige livslod, der blev mig til del.

Om sit barndomsliv hos comtessen fortæller min moder: Jeg havde ikke sjælden lejlighed til at bemærke, at opmærksomheden var henvendt på mig til min fordel, og at jeg, oprigtig talt, dengang fandt såre behageligt, men som jeg, da jeg blev ældre aldrig har kunnet begribe.

Hvor godt min moder end havde det, og hvor megen kærlighed hun end nød, længtes hun dog altid efter hjemmet. Især efter feriebesøg hjemme steg denne følelse til pinlig højde, men hun bar smerten hos sig selv; thi hun var uden alt hang til klynken, hvad comtessen ej heller på nogen måde tillod. Hvor lykkelig var hun da ved, at hendes næstældste søster Caja også blev elev på instituttet. Hun var tillige stolt af søsteren, der var en udmærket elev, hvem det blev betroet med sin fortrinlige håndskrift i to eksemplarer at afskrive den af comtessen givne lovebog, som inde-

holdt alle lærehjemmets regler, derhos bestemmelser for straf og belønning. Blandt belønningerne var en orden til at bære på brystet, bestående af et emaljekors i en blå sløjfe og indskrift: pour l'ordre et pour la sincèrité (orden og oprigtighed/sandfærdighed).

Comtessens plejebørn udviklede sig sundt på både sjæl og legeme. Undervisningen dreves med alvor, i fritimerne herskede liv og munterhed. Kosten var til daglig brug tarvelig, men rigelig og kraftig.

To gange om året gaves der for alle, lærere og børn en meget smuk fest, hvor mange var indbudte. Det var efter endt eksamen og i anledning af comtessens fødselsdag. Herligheden ved disse fester vedblev altid at stå for min moder i et strålende lys. Undertiden tog comtessen nogle af de unge med sig for at de kunne nyde en eller anden fornøjelse, således til baller, der holdtes på "Kompagnihuset". Bygningen har tilhørt Aalborgs Handelskompagni eller handelslaug og ejes endnu af handelsforeningen i Aalborg. Den står forskønnet og til dels ombygget på hjørnet af Bispensgade og Nytorv.

Glæde af en anden art var det, når der udkom et nyt digterværk af Øhlenschläger. Grev Herman Wedel Jarlsberg subscriberede stadig på tyve eksemplarer af, hvad han udgav, og sendte da sin søster i Aalborg et af dem. Min moder elskede lidenskabeligt Øhlenschlägers muse og jublede ved hvert nyt "glimt af hans skønne ånd". Sophie Praem skriver til hende, efter at hun var vendt tilbage til hjemmet: "Ja, gode Thrine! Jeg kan godt begribe, hvad hjertestød det må være dig, at din velsignede fader ej er så henrykt i "Den lille Hyrdedreng", som du.

Indskud: Avisomtale 1. maj 1812 om eksamen på skolen i Aalborg og Komtessen

Den årlige offentlige examen i Dronning Maries Institut, begynder Mandagen den 11 Maj, fra kl. 9 til 12 formiddag og 3 til 7 Eftermiddag for 3die klasse, Tirsdagen på samme Tid for 2den og Onsdagen for første klasse; hvilket jeg herved giver mig den Ære at bekendtgøre for Fædre,

Den årlige offentlige Examen i Dronning Maries Institut, begynder Mandagen den 11 Maj, fra Kl. 9 til 12 Formiddag og 3 til 7 Eftermiddag for 3die Klasse, Tirsdagen paa samme Tid for 2den og Onsdagen for første Klasse; hvilket jeg herved giver mig den Ære at bekendtgøre for Fædre, Mødre, og enhver Velynder af dette Institut, der vil begre os med deres Nærværelse. De af Byens Indvaanere, der skulde ønske deres Børn her underviiste, meldes herved: at, til 1ste Juni kan der modtages nogle nye Dag Elever, naar disse blive mig meldte strax efter Examen.
Aalborg den 1ste Maj 1812.
Juliane Wedel Jarlsberg,
Stifter og Bestyrerinde.

Mødre, og enhver Velynder af dette Institut, der vil bæere os med deres Nærværelse, De af Byens Indvånere, der skulle ønske deres børn her underviste, meldes herved: at, til 1ste Juni kan der modtages nye Dag Elever, når disse blive mig meldte strax efter Examen.

Aalborg den 1ste Maj 1812.

Juliane Wedel Jarlsberg
Stifter og Bestyrerinde

Indskud: Taler ved eksamen i Aalborg den 17. maj 1812

Aalborg, den 17 Maj.

Mandagen d. 11 Maj begyndte Examen i Dronning Maries Institut, hvis Bestyrerinde er den ædle Comtesse Wedel-Jarlsberg. Examen vedvarede i 3 Dage og Institutets trede Classer havde Lejlighed til at overbevise de Tilstedeværende om, at de besad lyse og grundige Kundskaber i hvad de i det forløbne Aar vare underviste om, og at de alle i forhold til deres Alder og naturlige Anlæg havde gjort rosværdig Fremfærd, hvilket man ydermere overtødedes om af fremlagte Prøver paa enhver Slæds Fremgang i Skrift og Sprogkundskab, Tegning, Broderie og andet Håndarbejde. Torsdagen d. 14de om Eftermiddagen endtes det Høje med følgende Høitideligheder. Efter at en kort Hymne var aflunget af Oleverne, havde Institutet en ædel og værdig Talsmand i Hr. Pastor Kruse fra Randers. Han holdt en Tale, hvori han afhandlede: **hvor meget sandhedens og dydens venner nu og i svundne dage have i deres bestræbelser taget hensyn til ungdom og efterslægt?** At et Emne der var så frugtbart og hvis udførelse var fortræffelig både i heldig og kiernfuld fremstilling og i sindrig kombination af beviser og oplysende eksempler og som taleren havde vidst at bearbejde således, at han talte både om ungdom og for ungdom, at dette emne måtte opvække høj grad af interesse, det skjønnes lettelig. Ved talens slutning blev følgende unge damer fremkaldte for at tilkendes belønninger for udmærket flid og opførsel, -hvilke belønningers værd forhøjedes herved at de modtog den af hendes hånd, der daglig lever og virker for dem. Af første Klasse: Baronesse Annette Rosenkrantz, til første Sæde i en Klasse, der hidtil ikke havde været, og hvis Benævnelse Hædersklassen betegner dens natur og indretning. Jfr. Kaya Kruse, hvis ved heldig Tid lærte Alder og Anlæg ogsaa gav Hædet til at indtræde i denne Hædersklasse ved Siden af Baronesse Rosenkrantz; Jfr. Cecilia Glud modtog en Bog til Hæd for Grundring og Utdannelse i Fremtiden, naar hun om sine Tid ikke lever længere paa det Sted, hvor hun først dannedes; Jfr. Theodorica Karman og sit en Bog, hvis Indskrift viste dens Forsigt og Opvækkelse til haabfuld Fremtid, da ogsaa hun snart forlader Institutet; Fruen Annette Holsath, hvis udmærkede Deben foriente at høres og belønnes. Af anden Klasse: Jfr. Kathrine Kruse, hvis Fremfærd foriente at belønnes og hørbertig at paastrømmes. Af tredje Klasse: Hr. Marie Lund, hvis af Naturen stærkede Gaver heldig bruges og derfor foriente at høres; Jfr. Rioline Berup belønnes for Orden og opvækkelse til at gaa frem med det Høj, hvormed Bønen er begyndt. Derpaa behøvede Institutets Bestyrerinde selv at meddele Resultaterne af Flids og Opførsel-Liden, hvorefter med Glæde erfarede, hvor omhyggelig der var og over at bevare den Flids og Ordens og Overtødedes Hånd, der saa heldig udmærkede denne priselige Indretning, og hvorefter den unge Virg ikke blot var i Kundskaber, paa sine til grundelig Beskæftigelse, men ogsaa betragtes i alle

høje ber kan gjøre hende Kaldet og god. Tidlige behøvede den ædle Stifterinde paa en saare overraskende Maade at udmærke Hr. Kaya Kruse (der forhen er anført som Medlem af Hædersklassen) til Undergouvernante og til Venis paa denne Lejlighed at overrakte hende Brevet af den, der havde at finde hos hende den samme Hånd, der saa udmærket besat hende i 3 Aar tro Medhjælperinde. O. P. Hr. Pastor Kruse endte sin Tale med den Hånd, der havde gennemtrængt ham dælt igennem under Udviklingen af sit Emne: han ønskede Beskæftigelse over en Stund, der allerede viser saa sønnende Fruget til Hæd for Flid og Overtid, og han ønskede i sit eget og samtlige Hæders Ravn varm og erkjendelig Tak til den heldige ugenyttige Bestyrerinde, der lever for at danne videnskabelig Ungdom til sit høje Kald, og som i sine Udretters heldige Fruget af en dannet og dydig Efterfølgert nyder sin Plønne Len.

Mandagen d. 11. maj begyndte eksamen i Dronning Maries Institut, hvis bestyrerinde er den ædle Comtesse Wedel-Jarlsberg. Eksamen vedvarede i 3 dage, og instituttets trede klasser havde lejlighed til at overbevise de tilstedeværende om, at de besad lyse og grundige kundskaber i hvad de i det forløbne år være underviste om, og at de alle i forhold til deres evner og naturlige anlæg havde gjort rosværdig fremfærd, hvilket man ydermere overtødedes om af fremlagte prøver på enhver elevs fremgang i skrift og sprogkundskaber, tegning, broderie og andet håndarbejde. Torsdag den 14. om eftermiddagen endtes det hele med følgende højtideligheder. Efter at en kort

hymne var afsunget af eleverne havde instituttet en ædel og værdig talsmand i hr. pastor Kruse fra Randers. Han holdt en tale hvori han afhandlede: **hvor meget sandhedens og dydens venner nu og i svundne dage have i deres bestræbelser taget hensyn til ungdom og efterslægt?** At et emne der var så frugtbart og hvis udførelse var fortræffelig både i heldig og kiernfuld fremstilling og i sindrig kombination af beviser og oplysende eksempler og som taleren havde vidst at bearbejde således, at han talte både om ungdom og for ungdom, at dette emne måtte opvække høj grad af interesse, det skjønnes lettelig. Ved talens slutning blev følgende unge damer fremkaldte for at tilkendes belønninger for udmærket flid og opførsel, -hvilke belønningers værd forhøjedes herved at de modtog den af hendes hånd, der daglig lever og virker for dem. Af første klasse: Baronesse Annette Rosenkrantz fik første sæde i en klasse, der hidtil ikke havde været og hvis benævnelse hædersklassen betegner dens natur og indretning. Jfr. Kaya Kruse, hvis ved vældig

flid dyrkede evner og anlæg også gav ret til at indtræde i denne hædersklasse ved siden af baronesse Rosenkrantz; Jfr. Cecilia Glud modtog en bog til en kær erindring og vejledning i fremtiden når hun om føje tid ikke lever længere på dette sted, hvor hun først dannedes.; Jfr. Theodora Karmarch fik en bog hvis indskrift viste dens hensigt og opmuntring til dådfuld fremtid, da også hun snart forlader instituttet; Frøken Annette Folsach hvis udmærkede orden fortjente at hædres og belønnes. Af anden klasse: Jfr. Kathrine Kruse hvis fremskridt fortjente at belønnes og hæderlig at påskønnes. Af tredje klasse: Jfr. Marie Lund hvis af naturens skænkede gaver heldig bruges og derfor fortjente at hædres; Jfr. Nicoline Borup belønnedes for orden og opmuntredes til at gå frem med det held, hvormed banen er begyndt.

Derpå behagede instituttets bestyrerinde selv at meddele resultaterne af flids og opførsels – listen hvoraf med glæde erfarede, hvor omhyggelig der våges over at bevare den flids og ordens og sædeligheds ånd, der så høilig udmærker denne priselige indretning og hvorved den unge pige ikke blot vokser i kundskaber, passende til kvindelig bestemmelse, men også betrygges i alt hvad der kan gøre hende skyldfri og god. Tillige behagede den ædle stifterinde på en såre overraskende måde at udnævne Jfr. Kaya Kruse (der forhen er anført som medlem af hædersklassen) til undergouvernante og til bevis på denne værdighed at overrække hende billedet af den, der håber at finde hos hende den samme ånd, der så udmærket besjæler hendes i 3 år tro medhjælperinde.

Ps. p. hr. Pastor Kruse endte sin tale med den ånd der havde gennemtrængt ham helt igennem under udviklingen af sit emne: Han ønskede velsignelser over en stiftelse, der allerede viste så lønnende frugter til held for nutid og eftertid og han ydede i sit eget og samtlige forældres navn varm og erkendtlig tak til den sjældne og uegennyttige bestyrerinde, der lever for at danne kvindelig ungdom til sit høje kald, og som i sine idrætters heldige frugter af en dannet og dydig efterslægt nyder sin skønneste løn.

Bemærk: En af eleverne på skolen er den ca. 12-årige Kathrine Kruse (datter af pastor Kruse). Hun bliver en nær veninde til komtessen gennem hele livet og bor også sammen med hende i en periode på Marselisborg 1822-1823. Hun bliver senere gift med Jacob Daugaard, som bliver biskop i Ribe. Se brevvekslingen mellem Kathrine (eller bare Thrine) Kruse og komtessen ovenfor og i det følgende.

I Vendsyssel nær den store vildmose ligger gårdene Bjørum og Vang. Vang er en hovedgård, Bjørum en avlsgård for Hr. Niels Gleerup og hans hustru, frøken Juliane Marie Wedelsparre, bygget af Niels Gleerups fader. Efter faderens død overtog Niels Gleerup Vang, vistnok 1819. Siden slutningen af forrige hundredår har Vang tilhørt familien Gleerup. Ovennævnte fru Juliane

Marie Gleerup var comtesse Wedel Jarlsbergs kusine, og der var stor kærlighed imellem dem. Hun var en sønndatter af den for sin deltagelse i sammensværgelsen mod Struensee og Karoline Matilde bekendte Beringskjold. Dennes vandel var ikke hæderlig, hvorfor sønnen ansøgte om at få sit navn ændret til Wedelsparre. Min moder var stundom på besøg med comtesen på Bjørum og Vang. Disse besøg mindedes hun med megen kærlighed. Men hvad der mest fængslede min moder, var dog fru Gleerups personlighed (madame Gleerup kaldtes hun efter de tiders måde). Min moder omtalte hende som i besiddelse af sjælden skønhed og derhos lige så interessant ved sin ånd og sit væsens ejendommelighed, som var elskelig ved hjertets egenskaber. Sophie Praem omtaler hende i breve til min moder som en engel af godhed.

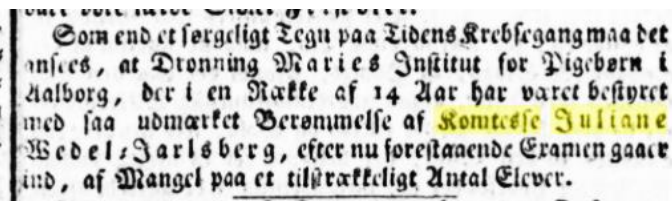
(Øverst Bjørum Hovedgård og nederst Herregården Vang, fotograferet 2017).

En særlig nær plejedatter, som jeg tror adoptivdatter af comtesen var Marie Bang, datter af en forstråd Bang, som boede på Fyn eller Sjælland. Marie Bang var hendes øjnes lyst og hendes hjertes glæde. Des hårdere ramte slaget, da den elskede pige blev af sygdom revet bort i sin fejreste vår, skøn, yndig, lykkelig, en trolovet brud. Det var i sommeren 1820, mens roserne blomstrede, og med hvide roser redte comtesen hende det sidste leje.

Aalborg 1820 Inderlig elskede Thrine!

Dels for at glæde dig og dels for at forberede dig skriver jeg disse linjer. Du vil da herved erfare at Mll. Praem (frøken Praem kaldtes på Instituttet "Mademoiselle" Praem), Ingeborg og jeg sætte os i morgen tidlig på min lille vogn, spænde Gleerups heste for og således (håber jeg) kort efter eller nogle timer efter, at du har modtaget disse linjer at kast mig i dine kærlige arme og nyde den glæde at se dine herlige forældre, søge trøst hos dem for kummerens tid og for mit ubeskrivelige smertelige tab (= Marie Bang) - - -

Da jeg tør håbe at din fader vil kunne køre mig til Aarhus tirsdag eller onsdag, hvor jeg da vil tage til Moesgaard (Geheimeråd Güldencrones på Moesgaard var comtessens særdeles gode venner), hvor ej alene lyst, men og nødvendighed kalder mig.

Notits i avisen 24. april 1821 om tiderenes ugunst, og komtessen må efter 14 år ”med så udmærket berømmelse” lukke Dronning Mariæ institut for pigeboern.

Aalborg den 5. april 1821 til amtsprovst Kruse, *Min inderlige gode agtede ven!*

- - - *det vil smerte Dem at erfare, at posten samme dag medbragte mig efterretning om min broder Hermans ældste datter Cathrines dødelige afgang: De ved, hvad den broder er mig, og at såre hans hjerte er at ramme mit – altså dobbelt slag.*

- - - *da skænker De mig en glad dag blandt de mange mørke, som jeg har, og som vist venter mig – hvoriblandt mit instituts opløsning ej lidet bidrager. - - thi i sandhed, min stilling er endnu så usikker og uvis, jeg ved ej endnu, hvorhen jeg skal vandre etc. etc.*

Aalborg den 27. juli 1821 *Bedste Thrine!*

Vi kommer til at rejse til Randers tirsdag eller onsdag. Én dag bliver vi nok over, og så til Moesgaard, hen at se på en lille gård i Hasleherred, den på en gang er kommen ud af jorden for at behage mig og blive min lille ejendom 2½ mil hinsides Aarhus. Alt i øvrigt mundtligt – jeg kører nok helt igennem med mine egne heste og vogn og gamle Peer Kusk fra Vang. - - - Punktum Claratum. Din hengivne Julie Wedel.

Aalborg den 25. oktober 1821 *Bedste gode Thrine!*

- - - *det vil nu ej vare ret længe at jeg selvjerde holder for deres gæstfrie dør – selvjerde siger du, altså Nero (=hunden) iberegnet? Nej, min skat skulle jeg beregne de levende skabninger så blev vi med kusk 5 mennesker og med dyr 13 skabninger (incl. 5 fugle). - - - Mit tøj er alt ombord indskibet og afsejler i morgen men alt ej denne gang. - - - Din tro Julie Wedel*

Marselisborg den 12. februar 1822 (Comtessen boede på denne gård, som tilhørte Güldencrone, indtil hun kunne træffe bestemmelse om sin fremtidsbolig). *Til Amtsprovst Kruse!*

- - - *De kender mig til dels også i mine ekstremer, enten idel beskæftigelse eller idel dorskhed – middelvejen er mig nu ej givet at finde i så henseende. – Måtte jeg finde den i det væsentligste er jeg lykkelig. – Vi leve her ret rolige og efter mit sind tilfreds, og vi tale ofte om vore venner i Aalborg og Randers. – Helbred går for alt, også vi have nydt samme her, og lille Edvard har ret bidraget til at muntre vores ensomhed – det er rigtig et udmærket barn, der forener hjerte og forstand; men kan og have sine luner. Hos Güldencrones er de raske. Af forpagtning bliver nok ej synderlig, da lidet eller intet er buden, og der er gjort protest imod Moesgaards forpagtning.*

En lille gård i Hasleherred var ikke blevet comtessens ejendom. Tiden gik, mens hun sad på Marselisborg med at vente på, at det rette sted måtte dukke op.

I april 1822 skriver hun til min moder: *Endnu er min fremtid ubestemt NB. mit ophold og mine sysler; for otte dage siden var Güldenchrone og jeg henne at bese Ring Kloster lige over for Skanderborg – et nydeligt sted, dejlig beliggenhed og alt ret prægtig, men ejeren betænker sig længe på at sælge. – Gud ved, hvad jeg får, mange steder er til fals; men da man atter har givet mig håb om muligheden for at få Saralyst, giver jeg tid.*

Marselisborg den 27. januar 1823. *Til Amtsprovst Kruse*

- - -beder om husly og lidt varme uden og inden i denne kulde for mig, Sophie Praem og lille Edvard. – Gid man nu kunne nyde den glæde at få en lille passiar med hans højærværdighed.- - - Deres Dem alle ret hengivne Julie Wedel-Jarlsberg.

Marselisborg den 3. november 1823. *Til Cathrine Kruse*

- - -Hvad træer angår, da ønsker jeg rigtig, at du kunne og ville medtage 4 a 6 stkr. Alt som pladsen tillader det; gerne vil jeg give noget mere end det. Du skriver 24 (beta) til 2 (gamma), når jeg kan få ægte reineclaude-blommer, vinter-bergamotte, 1 ægte god sommer-bergamotte, ægte vinter-caville, NB. Alt så store at de i det mindste kunne bære andet eller tredje år. Kirsebær er der vel ingen af at erholde, hvis så er, da 1 maj kirchen. At jeg endnu er her, vil vel forundre dig – hvilket er mere bæsters end menneskers skyld, for vidtløftig at fortælle. Güldenchrone vil endelig, at jeg skal blive til marts måned, da jeg håber at være færdig på Jarlsminde med, hvad der kan gøres i år. Straks efter Mortensdag skal vi deroppe have høstgilde, kan du da ej være her? – jeg har ej kunnet haft det før for plads etc. etc. og for smeden, der ej vil unde mig beslag til mine vinduer, førend det er rigtig koldt, og følgelig ingen glas kan indsætte. - - -Din veninde Julie.

Om end comtessen og Sophie Praem have følt sig ret vel i deres landlige hjem, have de dog uden tvivl ofte måttet længes efter den større virksomhed og den talrigere kreds i Aalborg. Fra Jarlsminde skriver Sophie Praem til min moder: *”Du og din elskede familie er ret ofte samtalelens genstand i vor lille bitte bitte kreds. Omtrent vores eneste udflugt er til Moesgaard, de komme og jævnlig hertil”*. Men comtessen er ivrig for sin gård, dens drift og forbedring, således bygningsarbejder til stald m.m. *”I dag er verden i et kalveskind her på gården med arbejdsfolk”*, skriver hun i sommeren 1825, *”og alle råbe på mig om et og andet, 4 vogne i arbejde og 20 folk”*. Og omtrent på samme tid ytrer Sophie Praem: *”At comtessen fra morgen til aften er beskæftiget med sin bygning og med håndværkere, kan du vist forestille dig – Gud være lovet, det morer hende. Medens hun således tilbringer det meste af tiden ude, sidder jeg, når ikke de små huslige forretninger eller Edvard kræver mit nærvær, ganske ene, overladt til lyse eller mørke betragtninger, så som det nu kan falde sig. – Du kan tro, her er nysseligt sommer som vinter”*.

Jarlsminde 6. marts 1826 med længsel anmodes Thrine om et besøg. *Elskede Thrine*
- - -Bliver jeg syg, lover jeg at lade dig hente, men når jeg er rask, kan jeg godt være ene (nemlig under Sophie Praems fravær på en rejse). Den eneste nydelse vi har haft i vinter, har været på og fra Moesgaard; Gehejmerådinden har tilbragt af og til nogle dage her, vi nogle dage der.

At ensomheden dog ikke faldt comtessen let, fremgår af et brev til min moder skrevet syv dage senere: Jarlsminde, den 13. marts 1826. *Elskede Thrine!*

- - -Jeg har endnu kraft til at fryde mig ved livet, naturen og mennesker – dog disse give mig også ofte ja ret ofte årsag til krænkelse. – Min søde Gehejmerådinde på Moesgaard er dog nogenlunde rask, jeg er ret brav, men tåler ej i år som sædvanligt at være ude i ondt, råt og koldt vejr. Man får at finde sig deri og at trøste sig med: *chi va piano va sano*.

Altid rede til opofrelse for andre, havde comtessen taget en sindssvag frøken Urne i huset. ”Vor frøken beholder vi i vinter”, skriver Sophie Praem i september 1826, ”efter mange indstændige bønner fra den stakkels moder og alle vedkommende har comtessen besluttet sig dertil. Hun er nu og ganske anderledes rolig og er glædest, når hun nu kunne få lov at sidde på én plads ret flittig med sit arbejde. Med hukommelsen er det omtrent det samme, men vi synes dog, hun er lidt mere fornuftig. Hendes pålidelige passerinde bliver hos hende, og da vi nu og har fået en ret god pige, som dog kan lidt madlavning og snart er bekendt med husets skik, så letter det meget og gør, at man heller ikke er nær så bunden. I tidens længde kunne man jo heller ikke forpligte sig til denne spændte opmærksomhed”.

Jeg kan huske, at jeg har set frøken Urne på sit værelse på Jarlsminde; det må have været i sommeren 1834 i min allertidligste barndom, hvorfor indtrykket er meget utydeligt. I november 1835 blev hun derfra bragt til sindssygeanstalten i Slesvig ”på hendes herskabs, Prinsesse Caroline Amalias foranstaltning (et brev fra min morfader af januar 1836 citeres), men døde der efter 5 dages ophold på stedet. Comtessen siger, ”at hun sultede sig ihjel”

(Frederikke Urne (1793-1835) var hofdame hos Caroline Amalie. Hun var med på Christian (8.) Frederik og Caroline Amalies store udenlandsrejse 1818-1822 til Tyskland, Italien, Schweiz, Frankrig og England.)

Comtessens gudsfrygt var stor og dyb. Den hellige skrift læste hun flittig og stadig. Hun havde vist grublet en del over religiøse spørgsmål således sjælens udødelighed. Min moder fortalte, at hun ikke kunne tåle at høre den i hin tid så meget yndede ”Dødens vuggevise”: ”Jeg haver en vugge osv.” fordi hun syntes, den talte om fuldstændig tilintetgørelse, hvad dog måske ikke er forfatterens mening.

Det fremgår af comtessens breve, at hun var i høj grad punktlig i pengesager, men derhos at hendes formues omstændigheder kun vare små i forhold til hendes store hjælpsomhed og ædelmodighed. Med hensyn til sin egen person var hun særdeles nøjsom og tarvelig. Hun skriver i februar 1827: ”Jeg har haft det ubeskrivelig knapt i dette forrige år, fordi de norske penge på en gang er blevet så dårlige, dels fordi jeg har gjort vel store udgifter i forvejen: dog når man i vore tider kan have det tarveligste udkomme, må man være såre fornøjet”.

Da mine forældres bryllup i 1827 er forestående skriver comtesen: ”Jeg gør i sandhed det umulige muligt for at komme, da jeg har den arme frøken Urne her og Sophie er fraværende. Ja, min elskede pige, jeg kan ej nægte mig at være hos dig på din foreningsdag med din så almindelig agtede ven; thi der er kun én stemme om hans værd, og mange have spurgt mig, om den kone han fik, var ham værd. Mit svar kan du gætte: du der ligger mit hjerte så nær”.

På instituttet i Aalborg fik Cathrine Kruse sig en meget nær veninde, Nicoline Stoltenberg, fra Tønsberg, og der er mange breve helt frem til 1825 imellem de to, som også omtaler livet på skolen og deres kærlighed og store respekt for comtesen. Blandt andet skriver Nicoline i maj (1821): ”kæreste Thrine! Jeg så i går en nyhed i ”Københavns skilderi”, som jeg ikke behøver at sige dig, interesserede mig overordentlig, nemlig at comtesen har ophævet instituttet. Jeg blev underlig til mode ved det, på en gang næsten bedrøvet og glad. Hvad der var skyld i den sidste følelse, kan du vel begribe: det faldt mig straks ind, at hun nu, da intet bandt hende, snart ville besøge sin familie. Når du vil, bedste Thrine! Så ved jeg, du kunne følge med”.

Cathrine Kruse og kæresten Jacob Daugaards breve til hinanden (uddrag)

Marselisborg den 4. december (1821 eller 1822?) Cathrine Kruse til Jacob

Ret meget takkes du for begge dine kærlige breve, som jeg først nu kan besvare. Jeg ved ikke, hvorledes der er, men det falder mig næsten vanskeligere at komme til at skrive her end hjemme, jeg vil så gerne være hos min comtesse, at jeg næsten bebrejder mig de øjeblikke, jeg må være fra hende, da det jo er uvist, hvor længe jeg bliver her, og når jeg igen ser hende.- - -

Her går den ene dag som den anden i vor landlige ensomhed. Dog var comtesen og jeg i søndags på Moesgaard, og i overgårs var den elskværdige Geheimerådinde her. Det er, som jeg formodentlig før har sagt dig, comtessens særdeles gode veninde. En herlig kone, som, øjeblikkets sorger (du ved vel, at Geheimeråd Güldencrones omstændigheder ere temmelig desarrangerede) uagtet, beholder en åndsmunterhed, som er beundringsværdig. Hvor det er skønt at kende ædle mennesker, man bliver så glad derved og får dobbelt lyst til at blive god!

Den 5te december. *At du har fået en medbejler her, ved du ikke, jeg må altså med blusel fortælle dig det og desuden, hvad der er endnu værre, at han ikke er mig ganske ligegyldig. Nu, at du ikke skal blive alt for bange, vil jeg sige dig, at det er Edvard Lassen, den lille dreng, som min ædle comtesse opdrager. Du kan næppe forestille dig, hvilken livlig person det er, der vil vist blive noget stort af ham. – Sophie Praem er bedre, dog langt fra at være rask, hun går og skranter, jeg er ret ængstelig for, at vi ikke længe skulle beholde denne tro, kærlige veninde, har et besynderligt tilfælde af en næsten bestandig gnaven i hjertet, som næsten aldrig lader hende ro. – Nu Gud velsigne dig, min kære gode Jacob. Du må ikke regne det alt for nøje, når jeg, som jeg alt har sagt dig, og som du måske alt har mærket, undertiden lader en postdag gå unyttet hen. Comtesen beder mig om at hilse dig, og Sophie Praem lader dig sige, at hun betragter dig som en svoger, og altså sender hun dig en meget venlig og kærlig hilsen.*

Sorø Januar 1825. Fra Jacob Daugaard til Cathrine

Comtessen? Når du skriver, kunne du da ikke forsegle med comtessens segl, så kunne jeg måske gøre nogen af vore seglsamlere en foræring dermed; men da måtte det være godt aftrykt. At jeg beder både hendes nåde og jomfru Praem min hilsen formeldet, falder af sig selv. Næste gang håber jeg, at du giver mig en skildring af comtessen nye bolig. - - Og nu, min bedste Thrine! Befaler jeg dig Gud. Lev vel! Fra din Jacob Daugaard.

Sorø den 25. januar 1825. Fra Jacob Daugaard til Cathrine

Jeg takker dig, kæreste Thrine! For dit brev, din beskrivelse over comtessens hus og det segl, som lukkede brevet. Det blev meget godt optaget, men man ytrede det ønske, at du måtte have trykt stærkere til, da det så var bleven tydeligere. Måske du næste gang med comtessens tilladelse vil atter benytte dig deraf og da tage hensyn til dette ønske. Hvad det angår, at du ingen ud-sigt ser til, at vi kunne engang være lidt sammen i comtessens nye bolig, da synes mig dog, at dette kan lade sig gøre næste sommer, når vi efter vor plan følges ad fra Sorø hjem. Ikke sandt? Du erindrer dig jo endnu vor aftale?

Bryllupsplanen blev udført efter bestemmelsen. Den 21. november 1827 blev mine forældre i Sct. Mortens kirke i Randers viet af min morfader. Der blev kun så vidt afvejet fra min faders plan, at de først om tirsdagen i stedet for om søndagen forlod Randers og droge til comtessen, der modtog dem (nu citeres et brev fra min morfader til hans datter i Aalborg) ”*med fuld illumination*”, der fra det højtliggende sted tog sig i afstand glimrende ud og ansås af den snaksomme Niels Kusk som et glimrende luftsyn, der gav ham anledning til at udgyde sig over alle de luftsyn, han havde set. Men da de kom nærmere, erfarede de luftsynets sande beskaffenhed.

Den 30. november 1827 indførte min fader sin hustru i Thorstrup præstegård, der blev dem et lykkeligt hjem i atten år. Den 2. august 1833 fødtes i Thorstrup præstegård en dreng kaldet Petrus Janus Kruse. Morfaderens rejse hjem til Randers gik tværs over landet og op langs den østjyske kyst. På vejen besøgte comtesse Wedel og frøken Praem på Jarlsminde. ”*Vor glæde på rejsen ved at tale med de kære venner, ved at se den yndige natur, som omgav os og ved at befare den herlige vej i det vedvarende skønneste vejr, kan jeg ikke beskrive*”.

Omkring 1850: På denne rejse aflagde vi også et besøg på Jarlsminde hos comtessen og frøken Praem. Den sidstnævntes blindhed var da begyndt; hun kunne kun se meget svagt og ængstede sig for, at synet helt ville svinde, hvad det jo gjorde.

Aarhus 14. maj 1855. Jacob Daugaard på en rejse til bispemøde i Aarhus. Ved kørslen i forgårs gennem Kolt og Viby sogne, da jeg så vor gode comtesses gård, så jeg atter i de små hasselskove eller krat anemoners myriader. I går så vi os om i den prægtige store domkirke. Den kan ikke i skønhed lignedes med vor (altså Ribe); men det dog en mægtig bygning, som gør stærkt indtryk. Hvorledes det skal gå at komme til comtessen... (sætningen findes ikke fuldført).

Den 16. maj. God morgen I går blev vi færdige med vore samtaler, dog ikke anderledes, end at vi også have stof nok til i dag, dersom vi havde tid til at blive længere sammen. I formiddag skulle vi ud at besøge dåreanstalten. Til middag i går kl. 4 var stiftamtmanden og byens præster indbudte, og vi havde et behageligt middagsmåltid omtrent som hjemme hos os selv. Efter kaffen gik Bindedbøl og jeg ud i Riis skov og medbragte tilbage et par udsprungne bøgegrene. Gid jeg kunne have præsenteret min kære hustru min. Nu overrakte jeg den i bispinde Brammers hænder, som også tog imod den med fornøjelse. -Vort ophold her har været meget behageligt, og slige bispemøder ønskes gentagne. Lever alle vel! Din Daugaard.

Cathrine Kruses kæreste og senere mand Jacob Daugaard, bliver biskop i Ribe i 1850. Komtesse bevarer gode relationer til begge...

Daugaard, Jacob Brøgger, 1796-1867, Biskop, var født 17. Sept. 1796 i Randers, hvor hans Fader, Bondesønnen Hans D., var Toldbetjent og senere blev Kjøbmand. Efter Tilskyndelse af Præsten (senere Amtsprovst) P. J. Kruse, der var bleven opmærksom paa Jacob D.s Flid og gode Nemme, satte Faderen ham i Randers Latinskole, hvor han ved sit livlige og opvakte Sind snart vandt almindelig Yndest hos Lærere og Kammerater. Ferierne tilbragte han gjerne sammen med en Ven i Vejerslev Præstegaard, og det var her, hans Sans for det Holbergske Lune vakttes, der siden fulgte ham Livet igjennem og bidrog til at give ham den friske og livsglade Ro, der gjorde Samlivet med ham saa tiltalende.

1822 blev han Adjunkt ved Sorø Skole, efter at han Aaret i Forvejen havde taget theologisk Attestats. I Sorø var D., som en af hans gamle Elever (Viggo Rothe) nys har vidnet, «Yndlingslæreren», og han levede her et lykkeligt Samliv med de lærde og begavede Mænd, som den Gang virkede paa dette Sted. Da hans Sans for historisk Granskning var vakt i Engelstofts Hus, vovede han sig til at besvare den af Videnskaberne Selskab 1823 udsatte prisopgave, «at levere en fuldstændig og nøjagtig Fortegnelse over alle Klostre i Danmark fra Kristendommens Indførelse i dette Rige indtil Reformationen, oplyst ved Hovedbegivenhederne i deres Historie».

1827 kaldtes D. til Præst i Thorstrup og Horne ved Varde, 1839 blev han tillige Provst; 1845 Sognepræst ved Domkirken i Ribe og Stiftsprovst, og 21. Jan. 1850 beskikkedes han til Biskop i Ribe Stift. Dette Kald varetog han i 17 Aar med stor Troskab. Mild, fredelskende og fordringsløs gjorde han sig i høj Grad afholdt af Stiftets Præster og lærere, blandt hvem han færdedes som en æret og elsket Patriark. En Mand, der kjendte ham nøje, har fremhævet «den mageløse Blanding i hans Sjæl af den mest oplivende Gemytlighed med den dybeste Alvor» og «naturlig Jævnhed forenet med stor aandelig Overlegenhed» samt «hans sjældne Gave til at omgaas Mennesker fra de højeste til de ringeste».

Efter nogen Tids Svagelighed døde D. 5. Jan. 1867. Han havde 1827 ægtet Catharine Kruse, Datter af ovennævnte Amtsprovst K. Denne hans ædle og værdige Hustru overlevede ham i en Række Aar med den ovenanførte Datter, Christine Daugaard.

Komtesseens nære venskab med Biskop Daugaard i Ribe kommer senere skolelæreren i Stautrup til stor gavn (jf. afsnittet med N. P. Jensens erindringer).

Vi har ikke fundet et portræt af komtesse Julie,
men hun fik støtte fra datidens dronning i Danmark

Dronning Marie Sophie Frederikke (1767-1852)
Frederik VI's dronning, der var protektrice for skolen i Aalborg
”Dronning Maries Institut”

Juliane Marie Wedel Jarlsberg

- en bemærkelsesværdig kvinde fra Guldalderen

Af Jette Orduna

”Af Skikkelse var hun høj og anseelig, prægede af Aand og Villiestyrke; Hjærtets mægtige Varme straaledede ud af Øjnene og gjennemtrængte hele hendes Væsen. Hun var fri for alt Formvæsen og meget frisindet. Men hun besad en ualmindelig Anstand og Værdighed”.

Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsbergs usædvanlige livsforløb hører hjemme i en tid med store omvæltninger. Det var i perioden med de store landboreformer og med stærke mænd som Struensee, Moltke og Bernsdorff og i en tid, hvor pietismen herskede. Historieskrivningen har ikke levnet kvinder megen andel i de store omvæltninger, men komtesse Juliane Marie var en visionær kvinde, der fortjener opmærksomhed. Hun fravalgte et forudbestemt liv som frue og mor på et gods, da hun valgte at gøre gavn som stifter af en pigeskole i Aalborg. Prisen blev mange års ensomhed på gården Jarlsminde i Stavtrup ved Århus.

Komtesse „Julie“

Komtesse Juliane Marie blev født i Aalborg den 13. september 1775. Hun var datter af grev Frederik Anton Wedel Jarlsberg og Cathrine von Storm. Faderen var gesandt, og familien flyttede rundt mellem Italien, Nederlandene og England. Grev Frederik kom fra Norge og var

greve af det store gods Jarlsberg ved Tønsberg.

Juliane Marie Wedel Jarlsberg var den næstældste i en søskendeflok på ni. Hun og hendes ældre bror Christian blev i 1786 sendt på opdragelsesinstitut i Colmar i det nordøstlige Frankrig. Grev Christian døde af skarlagensfeber et halvt år efter ankomsten til Colmar, og komtesse Julie – med fransk udtale – var alene. At hun var glad for skolen, ses af, at hun i mange år bevarede kontakten til det protestantiske ægtepar, der ledede skolen. Som voksen bar hun altid to guldarmbånd, hvor der i låsen var silhuetter af præsteparret.

En af grundene til, at hun holdt så meget af skolen, var, at hendes forældre gennem årene havde haft mange indbyrdes stridigheder. I 1797 kom det til et endeligt brud mellem dem. Faderen blev i London med de to drenge, grev Herman og grev Ferdinand. Moderen rejste til Danmark med resten af børneflokkene, heriblandt komtesse Julie, der seks år tidligere var blevet genforenet med sin familie. Familien flyttede til Esrom, hvor de boede indtil moderens død i 1802.

Kongehuset hørte til den faste omgangskreds og havde også været blandt mæglerne i forældrenes stridigheder. Komtesse Juliane Marie tilbragte sandsynligvis årene mellem moderens død og

flytningen til Aalborg hos hoffet. Den senere kong Christian VIII besøgte, ifølge sin dagbog, i september 1801 komtesse Juliane Marie på Helsingør Hospital. Netop den linie i dagbogen og komtessens videre livsforløb har givet anledning til vedholdende rygter om et fælles barn.

Pigeskolen oprettes

Komtessse Juliane Marie flyttede tilbage til sin fødeby i 1806. Hun var 31 år og ugift, hvilket ikke var helt almindeligt for en kvinde af hendes stand. Hendes næste træk var ganske uhørt for en komtesse, og

størstedelen af hendes familie slog da også hånden af hende og betragtede hende herefter som familiens sorte får. Hun brugte en del af arven fra sin mor på at købe en gård, Nørregade 20. Den store gård var netop blevet genopført efter en brand i 1804 og havde et grundmuret forhus til gaden og bagbygninger af egebindingværk. Her åbnede hun den 1. marts 1808 et pigeinstitut for borgerdøtre. Forbilledet for skolen var det opdragelseshjem, hun boede på som lille. Skolen fik navnet "Dronning Maries Institut" efter dronning Marie Sophie Frederikke, Frederik

Nørregade 20 i Aalborg. Mindepladen over porten fortæller, at gården oprindelig er opført 1785 og efter en brand 1804 genopbygget det følgende år af købmand Lauritz Chr. Nørgaard. På nær en senere tilføjet etage på forhuset, der kom til efter en ny brand i 1878, ser gården ud, som da komtesse Juliane Marie drev sin skole her. Foto af forfatteren 2000.

VI's dronning, der var skolens protektrice.

Det første skoleår var der indskrevet seks elever, men elevtallet voksede støt til 42 i 1815. Ved den ekstraordinære folketælling i 1818 var tallet dog faldet til 21. De fleste elever var døtre af landets godsejere og præster, men blandt eleverne var også flere drenge, der ikke boede på skolen, men blot modtog undervisning i de boglige fag.

En kærlig dagligdag

Pigerne blev hovedsageligt undervist i husholdning, broderi og andet håndarbejde, i mindre grad i dansk, religion og regning. En beskrivelse af dagligdagen findes i et brev fra omkring 1820 fra Nicoline Stoltenberg til veninden Cathrine Kruse: "Jeg er ogsaa allerede nu i en evig Bevægelse fra Tegnebrættet til Broderrammen. Fra Broderrammen render jeg i Haven (der har jeg meget travlt med at plante Jordbær og Solbær) saa igjen til Klaveret og saa i Køkkenet. Min Lecture er nu Geografi, Sneedorfs historiske Værker og lidt Tysk imellem, men jeg har saa lidt Tid, da jeg ogsaa skal have syet et og andet. Var blot Komtessens Stykke færdigt, saa havde jeg det ret paa det grønne. – Nej, nu har jeg beklippet denne Pen saa længe, at der er slet ikke mere igjen af den, for i Dag faaer jeg altsaa holde op. Jeg sidder desuden paa sligt koldt Værelse, at jeg, endskjønt jeg er indpakket som en ægyptisk Mumie, dog er ganske stiv af Kulde".

På trods af en kærlig omgangstone, var der krav om disciplin på skolen. Komtesse Juliane Marie skrev en lovebog, der inde-

holdt alle instituttets regler omkring straf og belønning, og også her var forbilledet skolen i Colmar. Blandt belønningerne var en orden, pigerne skulle bære på brystet. Det var et emaljekors med indskriften "Pour l'ordre et pour la Sincèreté" (for orden og for ærlighed), der hang i et blåt bånd.

Eleverne beskriver skolen som et godt og kærligt hjem, hvor komtessen forlangte, at undervisningen blev taget alvorligt. Til gengæld var fritiden reserveret til leg. En gang om året var de ældste piger sammen med komtessen inviteret til bal i Kompagnihuset på Nytorv. Pigerne var klædt i hvide kjoler, der var pyntet med taks fra haven. To gange om året, efter den sidste eksamen og på komtessens fødselsdag, inviterede komtessen til bal på skolen, og komtesse Juliane Marie sørgede for, at en kendt silhouetkunstner klippede elevernes profil.

Den 17. maj 1812 skrev avisen Jyske Efterretninger om uddelingen af flidspræmier på skolen. Det skete efter den tre dage lange eksamen i skrift, sprogkundskaber, broderi og andet håndarbejde. Baronesse Annette Rosenkrantz og Kaja Kruse modtog "Hædersklassen", som gav dem ret til at bære komtessens orden. Cecilia Glud, Theodora Karmarch og Annette Folsach fik en bog. Catherine Kruse, "hvis Fremskridt fortiente at belønnes og hæderlig at paaskiønnes", fik en flidspræmie af anden klasse. Af tredje klasse blev Marie Lund og Nicoline Borup hædret. Samme år blev Kaja Kruse forfremmet til "Undergouvernante". Et par år senere blev hendes søster Cathrine Kruse i

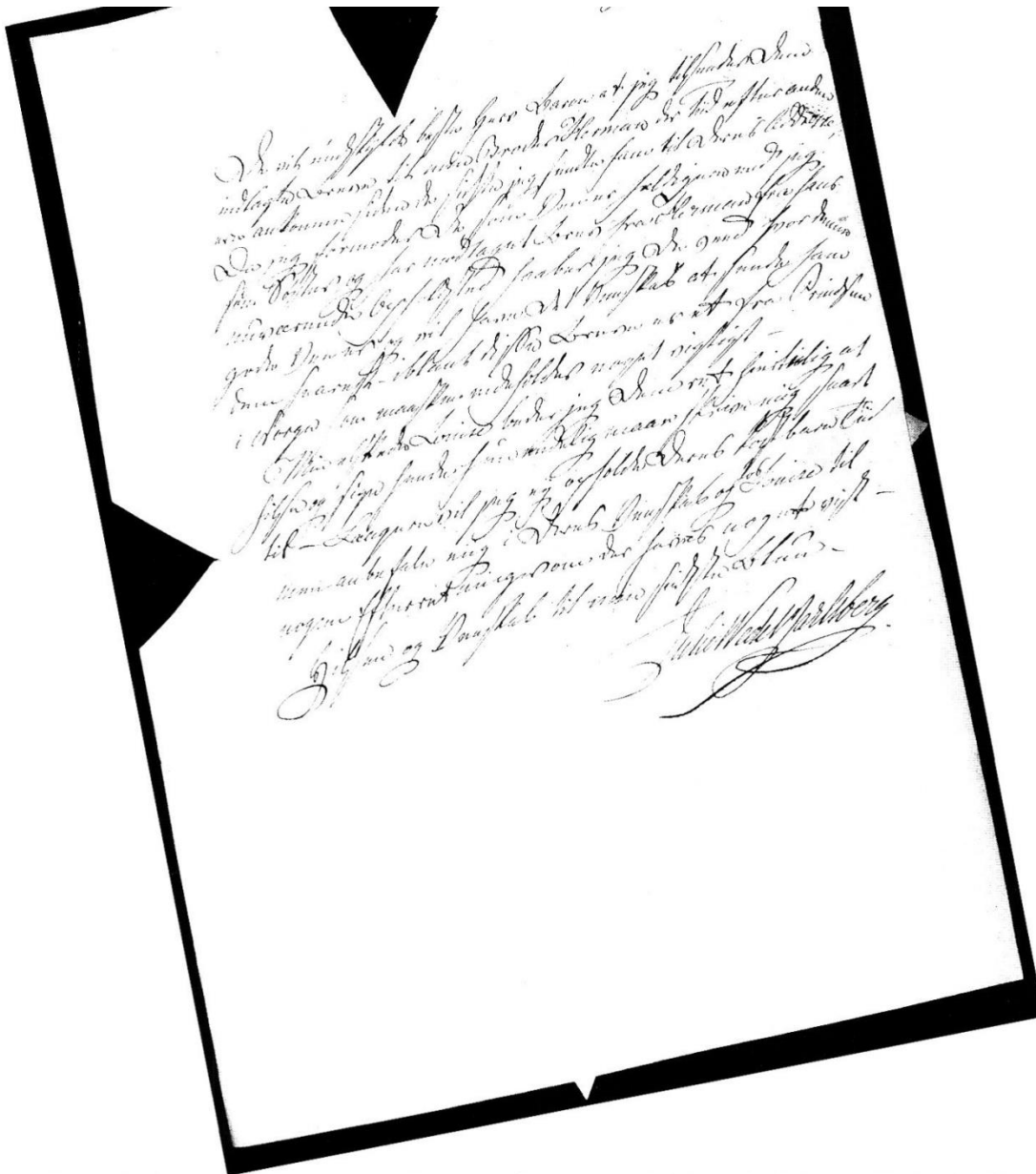

Foto af brev til stiftsamtmand baron von Güldenchrone i Århus, skrevet i Aalborg den 6. januar 1814 under Norges kamp for selvstændighed. En kamp som Herman Wedel Jarlsberg deltog aktivt i. Han blev senere statholder i Norge.

”De vil undskylde beste Herr Baron at jeg tilsender Dem indlagte Breve til min Broder Herman der Tiid efter anden ere ankommen siden de sidste jeg sendte ham til Deres Adresse. Da jeg formoder De som Ven er heldigere end jeg som Søster, og har modtaget Brev fra Herman fra hans nuværende Opholdssted, haaber jeg De ved hvor denne gode Ven er og vil have Det Venskab at sende ham dem snarest – ibland disse Breve er et fra Prindsen (den senere Christian VIII) i Norge, som maaske indeholder noget vigtig –

Min elskede Louise beder jeg Dem ret Hierteligt at Hilse og sige hende at hun endelig maa skrive mig snart til – Længere vil jeg ey opholde Deres Kostbare Tiid, men anbefale mig i Deres Venskab og hos Louise til nogen Eftirretninger om der haves noget vist.

Hilsen og Venskab til min sidste Blun.

Julie Wedel Jarlsberg.

F.J.C. Güldenchrones privatarkiv, Rigsarkivet (5498, pk.13).

en alder af 14 år udnævnt til "Underlærerinde" på skolen.

Af pigernes breve fremgår det, at den daglige kost var tarvelig, men at der var rigeligt af den. Komtesse Juliane Marie gjorde dog, hvad hun kunne, blandt andet sørgede hun for at der i sæsonen altid var en stor forsyning æbler så børnene hver dag kunne få et æble. Komtessen sørgede også for, at de nyeste litterære værker blev indkøbt til skolen, og hun havde en aftale med broderen Herman om, at han altid skulle sende et eksemplar af Adam Oehlenschlägers seneste værk. Bøger af forfattere som von Halden, Ingemann og Rousseau hørte til blandt pigernes favoritlæsning.

Komtesse Juliane Marie fik et meget tæt forhold til flere af eleverne, som hun bevarede kontakten til resten af livet, blandt andet Christine Kruse, der var datter af amtsprovst Kruse i Randers. Børnene betragtede komtessen og hendes selskabsdame Sophie Praem som kærlige plejeførelde mere end som skrappe skolefrøkener. Mens komtessen drev skolen i Aalborg, blev hun plejemor for to børn: den forældreløse Marie Bang og efter hendes død i 1820 Edward Lassen.

Cathrine Kruse beskriver komtessen nærmere i sine erindringer: "Det har stedse forekommet mig, at hendes Fremtræden var kongelig, der var det, der efter min Mening betegner den sande Fromhed, nemlig ikke at tænke over, hvordan man fører sig, og just af den Grund gjør man det med Lethed og Frihed. Saaledes kan jeg, naar jeg tænker over de mange Aar, jeg har staaet i nærmeste Forhold til hen-

de, ikke mindes, at hun nogensinde har syndet mod, hvad der kaldes Takt, og dog hørte jeg hende aldrig tale om Takt eller give os Forelæsninger derover".

Opbrud

Selvom dronning Marie støttede skolen med fripladser, var det ikke nok til at gøre skolen rentabel. Heller ikke det faktum, at skolen efterhånden blev så populær, at borgerne i Aalborg pressede på, for at deres børn kunne gå i skolen i dagtimerne, kunne redde økonomien. De penge, komtessen havde arvet efter sin mor og senere sin far, var for længst brugt, og de penge, hun årligt fik udbetalt fra sine besiddelser i Norge, rakte ikke. I 1821 lakkede det mod enden. To af børnene var døde af mæslinger. Flere andre på skolen inklusive komtesse Juliane Marie og Sophie Praem havde været syge. Den sidste tid var præget af sorg og opgivenhed. I forsommeren lukkede Dronning Maries Institut og gården i Nørregade blev solgt. Komtessens penge rakte ikke længere til filantropiske gøremål.

I oktober måned samme år flyttede komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg, Sophie Praem og Edward Lassen til Århus. Da havde Danmark fået en skoleform, der sikrede undervisning og uddannelse af lærere.

En ny start

De næste to år boede de alle på Marselisborg hos familien von Güldenchrone, mens komtessen så sig om efter en passende bolig. Logiet var ikke gratis, hun måtte betale for at bo der, hvilket fremgår

Aftryk af Juliane Marie Wedel Jarlsbergs segl. Aftrykket findes på et brev til geheimeråd baron von Güldenchrone fra 1814. Seglets motiv er det Wedel Jarlsbergske slægtsvåben. F.J.C. Güldenchrones privatarkiv, Rigsarkivet (5498, pk.13)

af et brev til baron Frederik von Güldenchrone fra 1823: "Alt længe har medfølgende 100 rbd Seddel været lagt til Side til min Huusleyes Betaling, men jeg tilstaar og rigtig at have haabet, at jeg kunde have tøvet med dens Udbetaling, indtil nogle Penge jeg venter fra Norge var indløben.... Et lille Ord fra Deres Haand som Qvittering tør jeg vente..."

I to år var hun på boligjagt rundt om på Århusegnen; hun forsøgte at forpagte Moesgaard, at købe en gård i Hasle Herred, at købe Ring Kloster ved Skanderborg og Saralyst i Højbjerg. Hun endte med i 1823 at købe en "liden" gård i Stavtrup, landsbyens største gård. Gården var en snes år tidligere, som led i landboreformerne, flyttet ud på marken. Komtesse Juliane Marie gik i gang med en større

om- og tilbygning, og først i januar 1825 kunne hun, Sophie Praem og Edward Lassen flytte ind. Gården fik navnet Jarlsminde efter slægtsgården Jarlsberg i Norge, og her skulle hun tilbringe de sidste 36 år af sit liv.

"Hvad jeg husker tydeligst fra Jarlsminde er en smuk Sal; om jeg ikke tager meget fejl, var den ren i Firkant. Midten af den ene Væg var optaget af et legemsstort Maleri af en Prinsesse, iført Hermelinskaabe; det var dejligt malet. Saa vidt jeg mindes, var det Charlotte Amalia. Rundt om paa Væggene hængte foruden Kobberstik af stor Kunstværd talrige Tegninger og Broderier, en Mindekrans af de fordums Elevers Haandgjerning", skriver Christine Daugaard i sine erindringer.

Det er en stor omvæltning for komtesse og hendes selskabsdame at bo på en gård på landet, når de var vant til livet på skolen og i byen. Sophie Praem skrev i sommeren 1825: "Omtrent vores eneste Udflugt er til Moesgaard, de komme og jævnligt hertil.... At Comtessen fra morgen til aften er beskæftiget med sin Bygning og med Haandværkere, kan du vist forestille Dig. Gud være lovet, det morer hende."

Ensomhed og små kår

For at komme ensomheden til livs og forøge indtægterne tog komtesse Juliane Marie i 1827 en af dronning Caroline Amalies hofdamer i pleje. Stiftsdame Frederikke von Urne var "sindssvag" og skulle efter planen bo tre måneder i Stavtrup.

Igennem et brev til Risa Adler kendes betingelserne for, at frøken von Urne kun-

ne bo på Jarlsminde, og også her skinner komtessens punktlighed i pengesager igennem: ”For Frøkenen og hendes Opvarterske for Kost, Logie 2de Værelser, Vask, Lysning m.v. 70 rbd sølv om Maaned. Da jeg ingen Kammerbord holder, vil den Person, der gives Frøken Friede, servere Maden fra vores eget Bord.... Jeg forpligter mig til hvis det ønskes at beholde Frøken Urne hos mig i de forlangte 3de Maaneder, dog kun under det Vilkaar at hendes Tilstand ey forværres....” Frederikke von Urne skulle selv medbringe en vogn med heste, sengetøj, lagener og håndklæder, og eventuelle udgifter til læge Willemoes og medicin skulle refunderes. ”Her bedste Risa hvad jeg troer at kunde nedsætte paa Papiir for at forekomme enhver Misforstaaelse, skulde nu efter dette den elskelige Prindsesse og din lidende Søster vedblive at ønske at sende Kiære Friede mig anbetroet, beder jeg mig snarest underrettet og fra min Side skal alt blive forberede til at være færdig til den sidste May”. Opholdet på Jarlsminde kom til at vare syv år, indtil Frederikke von Urne blev overført til sindssygehospitalet i Slesvig, hvor hun døde efter et par dage.

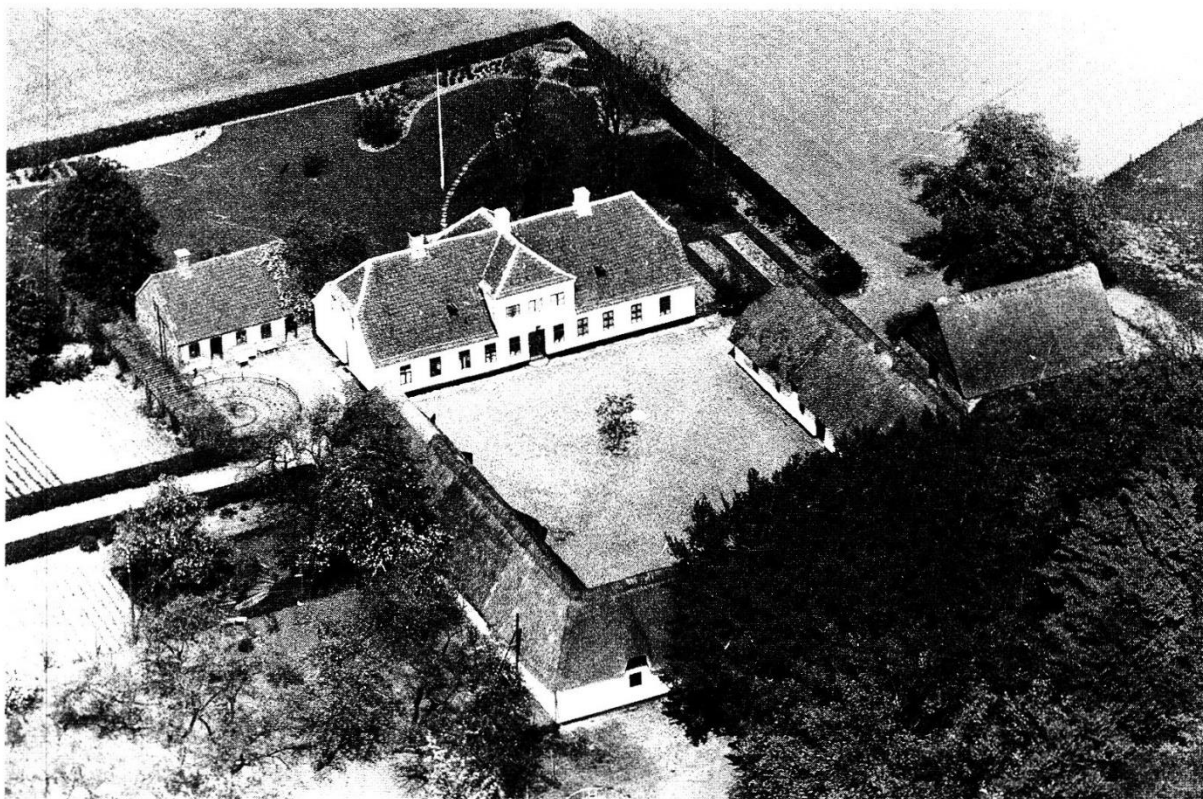
Komtessen Juliane Maries breve til Cathrine Kruse giver et indblik i de to frøkeners ensomhed og i de økonomiske problemer, end ikke de penge, hendes bror Herman sendte fra Norge, kunne løse. I Norge ejede komtessen 1/13 del af Røraas Kobberværk, det halve kongetiende fra Ringerike og Hallingdal samt et par gårde omkring Jarlsberg. Husholdningen på Jarlsminde bestod i 1834 af 10 tjenestefolk samt aftægtsboligens tre beboere eller

i alt 18 personer. De få dyr, der var på gården, kunne ikke skaffe de store indtægter, men blot forsyne husholdningen med mælk og kød.

Krig, sygdom og død

Plejesønnen Edward Lassen faldt i slaget ved Fredericia 6. juli 1849. Sophie Praem blev langsomt blind, og komtesse Juliane Marie havde mistet sin geist. Komtesse Juliane Marie døde den 17. december 1861 efter kort tids sygdom, 86 år gammel. Hendes trofaste selskabsdame Sophie Praem døde den 9. august 1863. De blev alle tre begravet side om side på Søndre Kirkegård i Århus. Kirkegården blev nedlagt i 1930'erne for at gøre plads til Århus Rådhus. I den forbindelse blev alle gravstederne sløjfet. De relativt enkle gravsten over Edward Lassen, Sophie Praem og Juliane Marie Wedel Jarlsberg er borte, men kendes fra en skitse fra 1947, som findes i Erhversarkivet.

Da komtesse Juliane Maries bo blev gjort op efter Sophie Praems død, efterlod hun mere end 32.000 rigsdaler til deling mellem sine søskendebørn. Jarlsminde blev solgt til Rasmus Andersen Filt fra Grundfør for 14.125 rigsdaler. Indboet blev solgt på auktion og dermed blev komtessens ejendele spredt viden om. Hendes smykker og enkelte portrætter blev dog sendt til lensgreven på Jarlsberg. I sit testamente betænkte hun en del mindrebedlede. De Fattiges Kasse i Kolt sogn modtog 100 rigsdaler, en frøken Poulsen i Horsens modtog et legat på 400 rigsdaler, og også til hendes tjenestefolk var der generøse gratialer.

Jarlsminde ved Århus 1947. Kun hovedhuset eksisterer endnu, idet avlsbygningerne blev revet ned i 1969. Gården blev opført af ler, hentet tæt syd for gården. Pisébyggede huse består af en lerkappe med en halvtensmur udenpå. Murene er 80 cm tykke. Indvendig har huset, der er på ca. 350 kvadratmeter, stort set bevaret sin oprindelige ruminddeling. Byggestilen tyder på, at arkitekten var hollandsk. Gården ejes i dag af Einar Rud Pedersen, hvis farfar købte den i 1944. Foto hos forfatteren

Et eftermæle

Der er næppe tvivl om, at den sjællandske adel og størstedelen af komtesse Juliane Maries familie slog hånden af hende. Om det udelukkende var på grund af hendes oprør mod de adelige forventninger, eller om der også ligger andet bag, får vi aldrig at vide. Historien om det uægte barn er vel kædet sammen af flere tilfældigheder: kongens besøg på hospitalet, at hun forblev ugift, at hun valgte at blive gravlagt i det samme gravsted som Edward Lassen, selvom han havde tættere familie, og så det vedholdende rygte om, at Christian VIII skulle være far til H.C. An-

dersen. Med til rygtedannelserne hører også, at det var komtesse Juliane Marie, prins Christian skrev til i 1814, da han ville i kontakt med hendes bror Herman, der var en af lederne i oprøret for Norges selvstændighed. I sig selv er det usædvanligt, at en kvinde på den tid var indblandet i et politisk spil, men hvor involveret hun reelt var, ved vi dog intet om.

Gården i Stavtrup bærer stadig navnet Jarlsminde. Den er sammen med gården i Aalborg de eneste synlige minder, der er tilbage om en kvinde, der viede sit liv til at forbedre vilkårene for andre kvinder gennem uddannelse, og som formåede at

slippe ud af adelens normer og forventninger og skabe sig et liv med et andet indhold end det, hun var født til. Men det havde en høj pris.

Jarlsminde er den eneste pisébyggede (en speciel form for lerklining, der oprindeligt stammer fra Holland) gård, der er tilbage i Jylland. Derfor, og fordi den er knyttet til komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsbergs liv, blev den fredet i 1996.

LITTERATUR OG HENVISNINGER

Christine Daugaard: Biskop Daugaard. København 1892.
Kong Christian VIII's dagbøger og optegnelser, København 1943 – 83.

Danmarks Adels Aarbog XXV, København 1908.
Gert Poulsen og Per Bo Christensen: Aalborgs historie bd. 3, Aalborg 1990.

F.J.C. Güldenrones privatarkiv, Rigsarkivet.

Et maleri af J M W J findes på hovedgården Jarlsberg i Norge. Trods gentagne forsøg er det desværre ikke lykkedes at fremskaffe en affotografering af dette.

Artikel fra Århus Stifts Årbøger, år 2000.

Bem: 1) Min farfar købte Jarlsminde i 1940

2) Der findes ikke et portræt af komtesen hverken på Jarlsberg eller Bogstad

Louise Charlotte født komtesse Knuth (1780-1860). Hun var hofdame, da hun i 1804 blev gift med Frederik Chr. Güldenchrone. Efter hans død blev hun boende på Moesgård indtil 1841 og flyttede derefter til Louisenhøj ved Marselisborg. Miniature malet af Jens Juel.

Portræt af veninden fra Moesgård...

Lensgrevinde Louise Charlotte Güldenchrone gift med lensbaron Frederik Julius Chr. Güldenchrone. Hun var hofdame hos kronprinsesse Marie, da hun i 1804 blev gift med Frederik Julius Güldenchrone. Efter hans død blev hun boende på Moesgård indtil 1841 og flyttede derefter til Louisenhøj ved Marselisborg.

Hun var komtesens særdeles gode veninde på Moesgård. Hun har sandsynligvis ofte været på besøg hos komtesen på Jarlsminde - også efter hendes mands død i 1824.

Hun havde altså også haft forbindelse med kronprinsesse Marie - senere dronning Marie – som jo også var protektrice for komtesens skole i Aalborg.

Var komtessen forud for sin tid?

Hvordan var komtessen egentlig som menneske? Det kan vi jo kun spekulere over på baggrund af de forskellige informationer, vi har fundet frem. Man skal være opmærksom på, at meget af det, som er skrevet om komtessen, stammer fra mennesker, der var hendes forældres tjenestefolk og deres familie, og det betød i datidens rangsamfund alverden. Folk var gode til at udnytte bekendtskabet med hende, og hun må have følt det i mange sammenhænge. Hun var selv gammel-dags pietistisk opdraget i Colmar og passede ligesom ikke umiddelbart ind noget sted i datidens Danmark, men titlen havde hun. Hun havde en stærk tro på Gud og levede et fromt liv med megen læsning i Bibelen – der var nærmest lidt overjordisk over hende.

Hun havde i mange år opholdt sig tæt på magtens cirkler og var belæst, berejst og flydende i hovedsprogene. Samtidig var hun tilsyneladende også handlekraftig og af en virkelysten natur i lighed med hendes bror, og hun var frigjort og hævdede sig over konventionerne. Men hun var samtidig en myndig og retskaffen kvinde og meget punktlig i pengesager.

På et tidspunkt skriver hun om sig selv til Petrus Janus Kruse: *De kender mig til dels også i mine ekstremer, enten idel beskæftigelse eller idel dorskhed – middeelvejen er mig nu ej givet at finde i så henseende. – Måtte jeg finde den i det væsentligste er jeg lykkelig.* Man fornemmer, at hun var en viljestærk kvinde, som gik til opgaverne med stor energi og engagement. Og flere eksempler tyder på, at hun ligeledes var noget utålmodigt gemyt - f.eks. da hun havde 4 vogne og 20 arbejdsfolk i gang på Jarlsminde, og smeden der ikke kunne ”unde” hende vinduer, før det blev rigtig koldt. Hun trøstede sig - lidt ironisk- med udtrykket *’chi va piano, va sano’* – altså noget i retning af *’den som går langsomt, går sikkert’?* Eller på nutidsdansk *’hastværk er lastværk’*.

Men hvad er baggrunden for at hun lander i Aalborg, - og har hun i forvejen planlagt, at hun vil starte en pigeskole der? Givetvis er det et ønske om at give unge piger en uddannelse på linje med den hun selv fik så megen glæde og udbytte af på pigeskolen i Comar. Men var der nogen støtter bag hende, og fik hun råd og inspiration fra andre personer til at gennemføre denne ide? Der var i hvert fald stor bevågenhed allerede ved starten af skolen i marts 1808 og oven i købet med Dronning Marie som protektrice. Måske kan hun være blevet rådgivet af Petrus Janus Kruse fra Randers, hendes gamle lærer og ven fra tiden i London. Han fik selv senere to døtre ind på skolen og holdt taler ved eksamen. I øvrigt stod han bag et drengehjem i Randers på samme tid.

Det var et ganske enestående initiativ for en dame fra adelsstanden, og man må sige, at komtessen på dette område var et godt stykke forud for sin tid? Med skolen fik hun sat fokus på betydningen af uddannelse af piger og kvinder - også i provinsen – og altså nogle år forud for etableringen af en egentlig folkeskole i Danmark i 1814. Og omtale i aviser og ved eksamen tyder på, at hun – når man ser bort fra adelsstanden- havde en stor opbakning blandt den øverste del af borgerskabet til Dronning Maries Institut.

Men hvorfor fulgte hun ikke den traditionelle vej for en adelskvinde? Den vej handlede jo om at finde sig en respekteret mand og tage sig af hus og hjem og en børneflokk. Men hun havde både i familien og i den nærmeste omgangskreds haft med mange stridbare mænd at gøre. Så initiativet med skolen kunne måske godt tolkes som et udtryk for en flugt fra virkeligheden og den vej, som typisk var anvist en adelskvinde. Det er ikke til at vide, men omvendt kan man jo også få indtrykket af, at hun ikke havde problemer med at sige fra, og at hun selv til tider kunne være en stridbar kvinde. I tiden på Jarlsminde havde hun flere konflikter og retssager mod gårdmænd, som hun anklagede for tyveri af brænde i skov og krat.

Da hun tilsyneladende manglede midler til at drive skolen i Aalborg videre, ved vi heller ikke præcist, hvorfor rejsen egentlig fik til Aarhus og et ophold på Marselisborg? Var det på grund af venskabet med Louise Güldenchrone? Og var det rent faktisk på grund af pengesorger, at hun forlod Aalborg og skolen? Eller var det lige modsat? Hun kom jo netop i 1820 til penge, fordi skiftesagen efter hendes velhavende fars død i 1811, varede knap en halv snes år.

Man kan måske tillade sig at finde det sandsynligt, at komtesse Julie valgte Jarlsminde, fordi stedet og søen mindede hende om hendes ungdom ved Esrum sø med venner i nærheden. Fra Esrum var der ikke langt til Fredensborg, og fra Jarlsminde til baron og baronesse Güldenchrone ej heller. Der er sikkert ingen tvivl om, at komtesen med valget af Jarlsminde gjorde præcist, hvad alle med penge gjorde på den tid. De flyttede helt eller delvist fra byerne med al deres stank og usunde forhold og ud på landsteder og godser. Det var datidens ideelle tilværelse, skønt landlivet jo også kunne have sine problemer med langt til ligesindet selskab. Dette led komtesen givetvis under.

Rygtet om en affære og et barn med prins Christian Frederik (senere Chr.den 8.)

Rygtet om et fælles barn stammede fra prinsens besøg hos komtesen i september 1801 på hospitalet i Helsingør. I så fald havde prinsen i 15 års alderen besvangret et elleve år ældre medlem af den norske højadel, og det lyder ikke helt sandsynligt. Også selvom han senere viste sig at være en rigtig skørtejæger og fader til en lang række børn uden for ægteskab. Nogle historikere har f.eks. fremført en teori om at H. C. Andersen var af kongelig æt, og faderen skulle være Chr. 8?

Vi kender ikke årsagen til komtesse Julies ophold på hospitalet i september 1801 og årsagen til prinsens besøg. Men hun var jo en meget vidende og begavet ung kvinde, som kunne være en god samtalepartner for en prins i opdragelsesårene? Men bemærk også, at det foregik i september 1801, hvor vi tidligere på året, den 2. april, havde haft ”Slaget på Reden”. Kunne samtalen også dreje sig om relationerne til England og komtesens far, som jo stadig var Danmarks gesandt i London og måske ikke den mest kvalificerede? Vi må formode, at komtesen efter årene i London havde et godt kendskab til de engelske forhold.

Man kan jo også gisne om, at rygtet om en kongelig affære i stedet kunne have noget agøre med en anden prins, nemlig Frederik den 6., som jo efter et kup fungerede som kronprinsregent for

sin syge far Christian den 7. i perioden fra 1784 og indtil han blev konge i 1808 ved fadens død. Han havde i hvert fald ved nogle lejligheder mødt komtesens mor grevinde Cathrine under ophold i Slesvig/Holsten. Aldersmæssigt var han 7 år ældre end komtesse Julie. Men han blev gift allerede i 1790 med Marie Sophie Frederikke af Hessen-Kassel. Det var hende, der som dronning blev protektrice for pigeskolen i Aalborg i 1808! Pigeskolen blev indviet i marts 1808 med navnet ”Dronning Maries Institut”, men det er lidt underligt, at man brugte titlen ”dronning” allerede den 1. marts, da Marie først officielt blev dronning den 13. marts 1808?

Udover den omtalte bejler fra besøget i Esrum, Frederik "Fritz" Christian baron Wedel Jarlsberg, har vi ikke kendskab til yderligere bejlere, og komtesen forblev ugift hele livet. Men måske var komtesen i det hele taget ikke særlig interesseret i mænd, om overhovedet? Eller måske havde hun en uopnåelig helt, som hun kunne gå og gemme sig bag. Men hvad ved vi?

Hun havde allerede fra tiden på skolen i Aalborg og gennem hele hendes liv på Jarlsminde en selskabsdame, mademoiselle Sophie Praem. De holdt således sammen i en periode på over 50 år.

Lidt om den historiske samtid

Først lige nogle vigtige årstal i samtiden:

1746-1766: Frederik den 5.

1766-1808: Christian den 7. (syg med skizofreni)

1770: Struensee overtager magten.

1772: Struense fængsles og henrettes.

1776: Den amerikanske uafhængighedserklæring. USA grundlægges.

1784: Kronprins Frederik overtager magten, nærmest et kup sammen med Ove H. Guldberg

1788: Stavnsbåndet ophæves.

1789: Den franske revolution starter.

1801: Den engelske flåde angriber København: Slaget på Reden.

1807: Englænderne bomber København og tvinger Danmark til at udlevere flåden

1808-1839: Frederik den 6.

1813: Statsbankerot

1814: Tab af Norge

1814 Skolereform i Danmark

1839-1848: Christian den 8.

I starten af 1800-tallet var Danmark væsentlig større, end det var ved slutningen af århundredet. Norge og Island er fx en del af riget på dette europakort fra år 1800.

Danmarks nedtur

Vi er altså inde i en periode, hvor Danmark fra at være et af Europas store riger blev reduceret til en småstat og også kunne være forsvundet som selvstændig stat. Havde det ikke været for indholdet af den depeche, som komtessens far sendte fra London, havde vi måske ikke fået slaget på reden og bombardementet af København og det efterfølgende ran af flåden? Faderen var hverken modig eller selvstændigt tænkende, og det var en af grundene til, at det gik os så ilde, at vi fik Slaget på Reden. Komtessens far var da vores ambassadør i London og formåede meget lidt, han var ikke kompetent nok til at handle uden instruktioner.

Frederik den 6. født 1768

Han var søn af Kong Christian 7. og tilhørte den oldenborgske slægt. Ved et statskup i 1784 tog han magten og fungerede herefter som kronprinsregent for sin fader frem til dennes død i 1808. I denne egenskab satte han sig i spidsen for gennemførelsen af landboreformerne herunder Stavnsbåndets ophævelse og landsbyernes udskiftning, desuden folkeskolens indførelse i 1814. Han forsøgte at holde Danmark ude af Napoleonskrigene, men mislykkedes da Storbritannien stillede ultimatum om overdragelse af den danske flåde. Da Frederik nægtede, angreb Storbritannien, først ved Slaget på Reden i 1801, og igen, seks år senere, med verdens første bombardement af København. Efter krigens afslutning deltog Frederik personligt i Wienerkongressen for at redde staten fra den opsplitning, som den svenske kronprins Karl Johan (Bernadotte) havde ønsket. Det lykkedes, men Danmark måtte afstå Norge til Sverige, og fik i bytte Svensk Forpommern, som straks blev ombyttet med Hertugdømmet Lauenburg, hvorved Frederik opnåede at blive suveræn over Helstaten.

Christian den 8. født 1786

Han var søn af Kong Christian 7.'s halvbroder arveprins Frederik og tilhørte den oldenborgske slægt. Da hans fætter Frederik 6. ikke efterlod sig sønner, var arveprinsens søn Christian Frederik ifølge Kongeloven nærmeste arving til tronen ved Frederik 6.'s død.

I maj 1813 sendte Frederik 6. prins Christian Frederik til Norge som statholder for at styrke norsk loyalitet. Den havde lidt skade under Danmarks alliance med Napoleon. Ved freden i Kiel den 14. januar 1814 afstod Kongen Norge til den svenske trone. Sverige havde betinget sig at få Norge for at indgå i alliancen mod Napoleon.

Christian Frederik sluttede op om den norske uafhængighedsbevægelse og underskrev den 17. maj 1814 en norsk fri forfatning, Eidsvoll-forfatningen. Samme dag blev han valgt til konge af Norge. Men allerede den 14. august måtte han abdicere ved Mosskonventionen mod, at Norge beholdt sin konstitution og sine uafhængige institutioner. Stortinget vedtog den 4. november de nødvendige ændringer i Grundloven og valgte kongen af Sverige til norsk konge i en løs personalunion (se en lidt mere fyldig omtale af Chr.den 8. i bilag).

Var komtessen rig eller fattig?

Det er vanskeligt at omregne datidens rigsdaler til nutidskroner, da pengenes værdi og datidens købekraft var en helt anden. Materialer var f.eks. kostbare, mens arbejdskraften var billig, og man fik lave lønninger. En borgerlig person eller lavt rangerende embedsmand i 1700-tallets København havde til sammenligningsgrundlag en årsindtægt på lidt over 200 rigsdaler, dvs. en grundløn lå nogenlunde fast på ca. 25 rigsdaler månedligt. En vellønnet håndværker i 1760'ernes København tjente mellem 30 og 40 skilling om dagen, hvilket vil sige, at han ikke kunne opnå en årsindtægt på mere end ca. 120 rigsdaler. En tjenestepige fik 13 rigsdaler om året!

Når man ikke kan sammenligne købekraft og værdi over så lang tid kan man måske ud fra nogle eksempler danne sig et indtryk af komtessens situation. Arbejds løn er blevet ekstremt dyr i dagens Danmark sammenlignet med dengang - men mange varer - f.eks. tøj - er blevet meget meget billigere. Søger man på nettet, kan man finde forskellige eksempler på købekraft, som folk har anført. Et eksempel anfører, ”at man i 1850 kunne købe en pænt stor gård for 1800 rigsdaler. Og samme gård var i 1880 steget til 6000 rigsdaler. Så et beløb på 13.000 rdl i 1784 var en meget stor sum”.

I et andet eksempel omtaler en mand: ”Min tipoldefar købte i 1849 et husmandsted for 1408 rdl. Jeg tror, at det kan sælges for 1½-2 mil i dag, men jeg tror ikke, det er muligt at omregne til nutidskroner, for alting har ændret sig. Samfundsudvikling og vores forbrugsmønstre. Det der var livsvigtigt for 150 år siden, er ikke det samme som idag. De var jo også mere selvforsynende i den tid.”

Datidens pengevæsen: Rigsdaler, mark og skilling

I 1700-tallet brugte man ikke kroner og ører. Rigsdaler, mark og skilling var den almindeligst forekommende møntfod, selvom man af og til kan støde på andre møntsorter. Systemet var opbygget sådan her:

1 rigsdaler (rd) = 6 mark = 96 skilling

1 mark (mk.) = 16 skilling

1 skilling (sk)

Selvom der således eksisterede et fastlagt sæt møntenheder, kunne sølvindholdet undertiden variere efter den siddende konges vilje. I praksis opstod der altså en forskel mellem de forskellige møntfødder, og daler-, mark- og skillingsmønter blev afregnet forskelligt pga. de varierende sølvmængder.

Mens specie-systemet var det officielle, der definerede værdien, var det hovedsageligt kurant-systemet, der blev brugt i den daglige handel. Desuden eksisterede 1713-1729 og igen fra 1737 et seddelsystem. I årene 1790-1800 var værdien af en seddel med den påtrykte værdi "1 rigsdaler kurant" imidlertid ca. 10 % *mindre* værd end en rigsdaler kurant i mønter. For at veksle mellem de forskellige møntfødder (specier og kurant) skulle man betale en såkaldt "opgæld", på grund af værdiforskellen mellem møntfødderne.

I 1813 kollapsede det dansk-norske pengesystem. I forsøget på at genoprette et pengesystem erstattede man det eksisterende speciesystem med et nyt, hvor grundenheden var rigsbankdaler, der havde et sølvindhold på blot 12,64 gram, hvilket svarede til en halvering af det tidligere indhold. Dvs., at speciedalere var dobbelt så meget værd som rigsbankdalere. Samtidig blev alle priser nedskrevet til en sjettedel. Pengeombytningen kunne imidlertid ikke effektueres straks, hvorfor man i en overgangsperiode betalte med gammel mønt.

Altså helt frem til møntreformen i 1873 (1875) regnede man i Danmark ikke i kroner og øre, men derimod i rigsdalere, mark og skilling.

Man kan gennem regnskaber læse om tidens privatforbrug og udgifter. I 1786 købte kronprins Frederik en 1. udgave af Johannes Wiedewelts "Samling af Ægyptiske og Romerske Oldsager" til 36 rigsdaler. Et helfigurs portræt af kronprins Frederik udført af maleren Jens Juel i 1787 kostede 684 rigsdaler. Kronprinsens personlige forbrug af ekstra marcipan 1 rigsdaler om måneden. Et pund smør kostede 7 skilling.

Et citat fra bogen, De så det ske, Englandskrigene 1801 -14:

"15 Rigsdaler, betalingen for at gå frivilligt ombord i blokskibene". En rigsdaler svarede i nutidig købekraft til ca. 30-40 kr. I småmønt svarede rigsdaleren til seks mark eller 96 skilling.

Andre eksempler oplyst på købekraft ved søgning i forskellige fora på nettet:

1800-1809:

Fødevarer: Et pund groft rugbrød kostede i København, mellem 2½ og 4 skilling alt efter kornprisens højde., Oksekød kostede 6-10 skilling pundet og flæsk 9-20 skilling pundet. Et pund ost kostede 4-8 skilling.

Lønninger: I Odense fik arbejdsmænd år 1800 16 skilling pr. vinterdag og 20 skilling pr. sommerdag.

1810-1819:

Fødevarer: Et pund groft rugbrød kostede i 1810 i København 3½ skilling, men allerede i 1812 var prisen 6 skilling. I 1814 efter møntreformen var prisen 9 rigsbanksilling, og i 1819 nåede prisen ned på 3½ rigsbanksilling.

Lønninger: I 1814 kom de odenseanske arbejdsmænd op på en dag løn af 48 rigsbanksilling om vinteren og 80 rigsbanksilling om sommeren.

1860-1869:

Fødevarer: Rugbrød kostede 2-4 skilling pr. pund, mens smør kostede 26-38 skilling pr. pund, flæsk 18-20 skilling pr. pund og klipfisk 8-13 skilling pr. pund. Sukker (stødt melis) kostede 26 skilling pr. pund, svesker 16 skilling pr. pund og rosiner 24 skilling pr. pund. Kaffe kostede 30-45 skilling pr. pund, mens brændevin kostede 20-24 skilling pr. pot.

Lønninger: I Odense fik en arbejdsmand i 1860 56 skilling pr. vinterdag og 64 skilling pr. sommerdag.

Komtessens økonomiske situation:

Ud fra de forskellige oplysninger, vi har fundet frem om komtessens indtægter og udgifter, kan man forsøge at danne sig et indtryk af hendes situation. Men der er også mange huller i vores viden, som det fremgår af opstillingen nedenfor. Vi har i opstillingen anført tidspunktet for de forskellige begivenheder og den økonomiske konsekvens, hvis den kendes.

Hun skriver selv i de første år på Jarlsminde, februar 1827: ”*Jeg har haft det ubeskrivelig knapt i dette forrige år, fordi de norske penge på en gang er blevet så dårlige, dels fordi jeg har gjort vel store udgifter i forvejen: dog når man i vore tider kan have det tarveligste udkomme, må man være såre fornøjet*”.

Senere omkring 1854 skriver skolelæreren i Stavtrup om hendes situation: *Hun var vel situeret; havde jo en god gældfri gård; den gav dog ikke meget, måske knap føden. Det bedst for hende var, at hun havde 3.000 Rdl. til underholdning fra grevskabet i Norge årlig.*

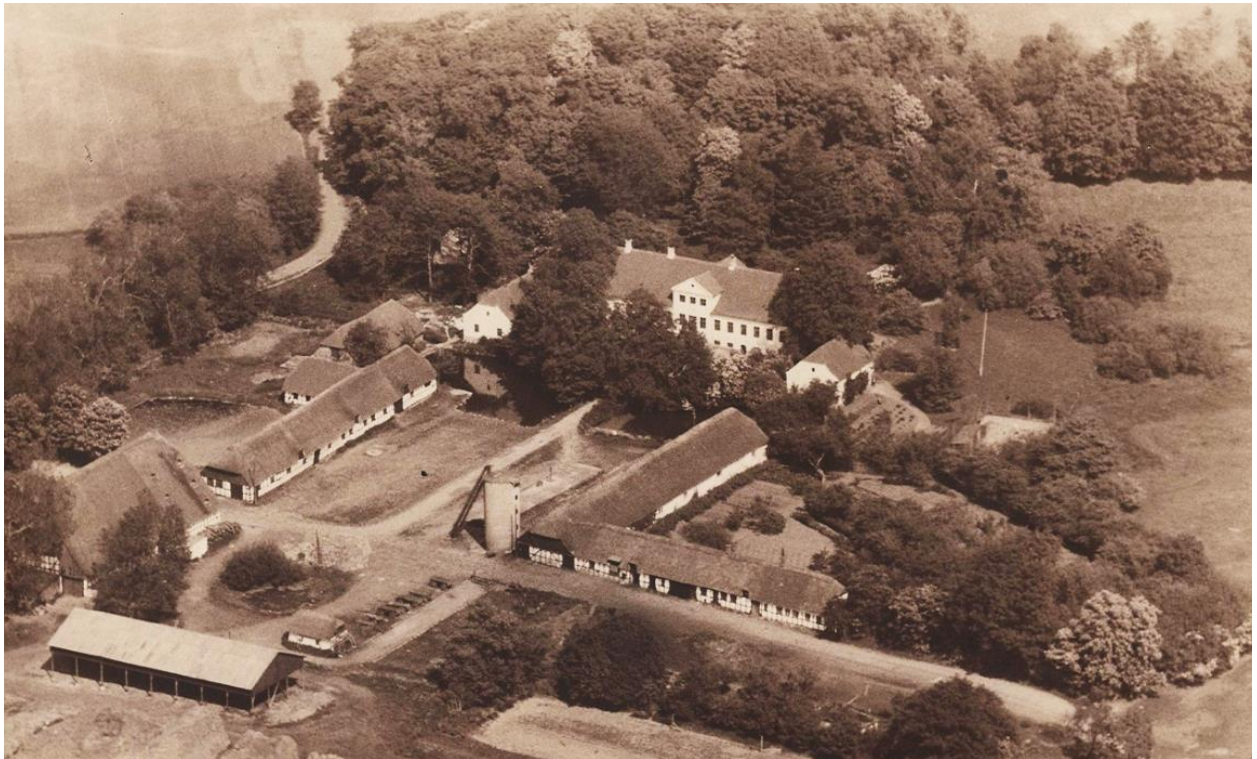
Økonomiske begivenheder i komtessens liv:

1797 Opgørelse med faderen, årlig pension	200 rdl
1803 Faderens skifte med børnene ved nyt ægteskab	4.500 rdl
1811 Efter faderens død får hun 1/13 lod af 240.930 som arv. Men først udbetalt 9 år efter. Måske investeres en stor del af dette beløb i Værkerne i Norge?	18.533 rdl
1802 arv efter moderen? Vi har ingen oplysninger.	
1808-1820 Køb af ejendom i Vestergade i Aalborg til brug for skole? Indtægter fra undervisning og de løbende udgifter kendes ikke. Men de levede tilsyneladende ret spartansk og havde egen køkkenhave. Salg af ejendom ved flytning til Aarhus?	
1820-1823. Ophold på Marselisborg. Güldenchrone rykkede for husleje?	
1823-1861. Indtægter og udgifter gennem årene på Jarlsminde? De har formentlig været meget selvforsynende. I folketællingerne siges, at ”komtessen levede af sine midler”.	
1854 Brand i alle avlsbygningerne på Jarlsminde. Det må have kostet en del, men fik hjælp fra skolelæreren med indsamling af foder til dyrene. Bygningerne var kun tildels assurede (ifølge skolelærer N. P. Jensen).	
Arv efter søskende? De fire brødre, Herman 1840, Ferdinand 1857, Vilhelm 1855, Christian 1854. De to ugifte søstre Caroline 1853, og Helene 1857. Intet er oplyst.	
Hjælp og løbende støtte fra Jarlsberg. Vi har ikke fuldt kendskab til omfanget, men årlig underholdning fra grevskabet i Norge (ifølge skolelærer Jensen)	3.000 rdl.
Løbende indtægter fra værkerne i Norge?	
1861- Ved fordeling af arv efter komtessens død:	
Formue i Danmark: Jarlsminde, løsøre, obligationer m.v.	19.447 rdl
Formue i Norge hos H. Wedel Jarlsberg	15.644 rdl
Christiania Sparbank	<u>3.131 rdl</u>
I alt formue ved død	<u>38.223 rdl</u>
Rest efter omkostninger under boets opgørelse, stempel og arveafgift	32.402 rdl

Der er ingen tvivl om, at hun havde samlet sig en ganske betydelig formue ved sin død i 1861. Men der kan selvfølgelig sagtens have været likviditetsproblemer undervejs i hendes livsforløb.

Fæstegårde i Stavtrup før komtesen

Østergård ved Malling (foto, 1940-50)

Tiden før komtessen: Fæstegård under Østergård og senere Moesgård og Wilhelmsborg

Tre gårde i Stautrup og 2 huse hørte fra gammel tid under godset Østergård ved Tulstrup nær Malling. Den senere Jarlsminde var en af disse gårde. Østergård har ligesom Wilhelmsborg, Moesgård og Marselisborg en historie, der er nært knyttet til slægten Güldenchrone. Nedenfor er vist en oversigt over slægtens besiddelser og årstal:

- 1654** Wilhelmsborg og Moesgård under Güldenchrone
- 1678** Wilhelmsborg og Moesgård tilkøber Østergård, Wilhelm Güldenchrone
- 1747** Wilhelm Güldenchrone (sønnesøn) sælger Østergård til sin svoger Christian August Charisius på Constantinsborg for 13.000 rd.
- 1767** Charisius sælger Østergård til svigersøn Frederik Christian Kaas (d. 1804) for 30.000 rd.
- 1771** Kaas sælger til Christian Frederik Güldenchrone for 38.000 rd.
- 1788** Christian Frederik Güldenchrone insolvent og konkurs. Wilhelmsborg og Moesgård overtages efter auktion af sønnen Frederik Julius Güldenchrone. Østergård sælges og fæstegodset overgår så vidt muligt til selveje, men 3 gårde (og 2 huse) i Stautrup samt Norsminde kro forbliver under Frederik Julius Güldenchrone (køb eller arv?).
- 1790** Frederik Julius Güldenchrone optager Lån i Randers Hospital mod pant i gårdene i Stautrup og Norsminde Kro.
- 1805** Frederik Julius Güldenchrone køber Marselisborg(Havreballegård).
- 1822** Frederik Julius Güldenchrone går konkurs og sætter gårdene i Stautrup og Norsminde kro på auktion. Komtessen, som på daværende tidspunkt bor hos sine venner på Moesgård og Marselisborg, køber jord (og tofte?), som har været i fæste hos Jacob Jensen. Hun bebygger denne udlod og navngiver gården ”Jarlsminde”.
- 1824** Frederik Julius Güldenchrone dør. Lidt nærmere historie om Moesgård og Güldenchrone (=Gyldenkrone) i perioden omkring år 1800 er beskrevet i uddrag på de næste par sider.
- NB:** Komtesse Julies særdeles gode veninde geheimekonferensrådinde Louise Charlotte Güldenchrone (1780 – 1860), enke efter lensbaron Frederik Julius Güldenchrone flyttede senere til ”Louisenhøj”, en nu nedlagt skovridergård og ejendom i Marselisborgskovene (senere Stefanshjemmet). Hun boede 7 år (fra 1840 til 1847) på gården opkaldt efter hende selv.

Gyldenkrone og Moesgaard omkring år 1800 <http://maarsletegnsarkiv.dk/haefter/Hefte%2015.htm>

Vilhelmsborgs hovedbygning var fra omkring år 1600 og svarede ikke mere til tidens krav og til verdensmanden Christian Frederik Gyldenkrone's stand. Mens han var gesandt i Stockholm, besluttede han sig for at bygge ny hovedbygning på Moesgård. Det skete i årene 1776 – 78 – og det er den hovedbygning med de 2 krumme sidebygninger, vi kender i dag. Samtidig blev Vilhelmsborgs hovedbygning revet ned, og materialerne herfra indgik i byggeriet på Moesgård. I 1780, da Christian Frederik Gyldenkrone var blevet stiftamtmand i Århus, tog han som den første baron af Vilhelmsborg bolig på Moesgård. Samtidig med hovedbygningens opførelse blev der øst for gården anlagt en landskabshave og en romantisk have. En udhugning af skoven ned mod stranden åbnede fra hovedbygningen et vidt udsyn over Århusbugten til Mols.

En afholdt baron

Velstand prægede familien og livet på Moesgård, og ingen anede endnu den økonomiske ruin, der lurede. Men i 1788 da baron Christian Frederik Gyldenkrone som 47-årig døde som gesandt i Wien, måtte hans bo erklæres for konkurs. Ved faderens død i 1788 lånte sønnen Frederik Julius penge, så han kunne tilbagekøbe Moesgård fra faderens konkursbo. Da han få år senere giftede sig ind i en rig familie, fik han som medgift alle sine økonomiske forpligtelser dækket. Ægteskabet blev kun kort – hustruen døde i barselsseng. Frederik Julius var født i 1765. Sin barndom og tidligste ungdom tilbragte han i Stockholm, hvor faderen var gesandt. Senere studerede han ved Sorø Akademi, og som 20-årig ledsagede han som gesandtskabskavaler faderen til Wien, hvor denne til sin død tre år senere virkede som gesandt. Frederik Julius Gyldenkrone lod i slutningen af 1700-tallet opføre de to vinkelformede staldbygninger, der i dag rummer museet.

Baron Frederik Julius Gyldenkrone var baron af Vilhelmsborg og stiftamtmand over Århus Stift. Han boede på Moesgård i den nuværende hovedbygning, som hans far havde ladet bygge. Han havde også en bolig på Store Torv i Århus, hvor han ejede et par gårde, der lå, hvor i dag hotel Royal ligger.

Baroniet Vilhelmsborg ejede på den tid alle omegnens kirker og skoler samt de fleste af egnens bøndergårde. Frederik Julius opførte bygninger på Moesgård, han reparerede skoler og kirker – initialerne FBG over Beder kirketårns blændede vestrør henviser til hans restaurering af kirken i 1794 – han udflyttede 40 gårde og huse fra landsbyerne, og han indhegnede herregårdenes jorder og skove. Der skete noget, men alt det kostede ham store summer.

I 1805 købte Frederik Julius godset Marselisborg, som det også lykkedes ham på få år at drive frem til et højtudviklet landbrug. Men det kostede også mange penge – alene på Marselisborg var der i husholdningen dagligt 42 mennesker, der skulle have føde og løn.

Baron Frederik Julius Gyldenkrones fødselsdag var én af Århus bys årlige festdage. I 1815, da baronen fyldte 50 år, gav købmandsstanden i den anledning en diner i Polyhymnias selskabslokale, kan man læse 14. marts 1815 i Aarhus Stiftstidende. Byens embedsmænd og en del af omegnens honoratiores var indbudte, og om aftenen var der bal i rådstuesalen, der i dagens festlige anledning var festligt smykket. I avisen den 18. marts kan man læse, at baronen selv fejrede sin 50-års dag ved at invitere de fattige fra sine godser Vilhelmsborg og Moesgård, og at han på Moesgård beværtede dem med flere retter varm mad, vin og øl. ”Hans excellence med familie bære dem under måltidet med deres nærværelse og venlige samtale.” Avisartiklen sluttede med at fortælle, at de fattige ved afskeden blev forsynet med fødemidler til flere måltider hjemme.

Og i august, da Frederik Julius Gyldenkrone med sin anden hustru Louise Charlotte komtesse Knuth med båden vendte tilbage til Århus efter et besøg i København, var ”en såre talrig menneskeskare til Mindet gangne skibet i møde, som bragte hine elskede to tilbage til vor by og ledsagede dem hjem med et lydeligt udbrud af hengivne hjerters oprigtige følelser” – Ja, sådan står der at læse i Aarhus Stiftstidende 29. august 1815.

I årene 1818 – 28 var der i Danmark en alvorlig landbrugskrise, og i året 1813 indtraf der statsbankerot. Gyldenkrones helbred var svækket, og hans økonomi, der udadtil havde vist velstand, blev i disse år stærkt undergravet. Det stod snart klart, at han ikke kunne klare krisen, og alle hans ejendomme måtte derfor i 1822 gå på tvangsauktion. Staten købte Moesgård, der derved for stedse blev skilt fra Vilhelmsborg, men Frederik Julius fik lov at blive boende på gården.

I 1824 døde Frederik Julius Gyldenkrone. At hans økonomiske misere ikke havde ødelagt den agtelse, han gennem årene havde været genstand for, kan man forstå ved at læse, hvad Aarhus Stiftstidende skrev den 2. juli 1824 om dødsfaldet: ”Atter mistede Danmark én af sine ædleste mænd: Hr. Excellence, Geheimekonferensråd, baron Frederik Julius Gyldenkrone, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd, herre til Vilhelmsborg, Moesgård og Marselisborg, forhenværende stiftbefalingsmand over Århus Stift. Han døde i går morges på Moesgård efter nogle dages sygdom 59 år gammel. Den almindelige sorg, som denne her så højt elskede mands død har voldt, er det usvigeligste vidnesbyrd om hans værd. Det var kun få dage siden Hs. M. Kongen højstegenhændigt havde givet ham et smigrende bevis på sin nåde. Hans minde længe leve her, velsignet af mange.”

I hovedbygningens ovale værelse på 1. sal blev der i Frederik Julius` tid opbygget et stort bibliotek på 8000 bind – mest statsvidenskab, historie og geografi. Alt gik tabt ved tvangsauktionen i 1822. Det blev staten, der i førsteomgang overtog Moesgård, men i 1838 købtes gården af Thor-kild Dahl, og Moesgård var i familien Dahls eje i to generationer til datteren Bothilde Dahls død i 1952. I 1960 overtog Århus Amt og nogle omegnskommuner Moesgård, og i årene indtil 1970 blev der foretaget restaurering og ombygning af herregården. I 1964 rykkede Forhistorisk Museum ind på Moesgård og sikrede derved herregårdens bevarelse for kommende slægter.

Hoveriet

Herregårdens økonomiske baggrund havde altid været landbruget – kvægavl og agerbrug. Ved gårdopkøb var hovedgården blevet centrum i et gods med en mængde bøndergårde – Fæstegårde – hvorfra den fornødne arbejdskraft – Hovbønder - kunne hentes til godsets drift. Hoveri var en absolut nødvendighed for, at hovedgårdens stalde og marker kunne drives. Når en gård blev opkøbt, blev der indgået en fæstekontrakt med den tidligere frie ejer, som så skulle betale en årlig afgift – Landgilde – til godsejeren i form af penge, korn eller andre naturalier – og dertil skulle bonden udføre hoveriarbejde på herregården. Til gengæld blev en tidligere selvejer, der overgik til at blive fæstebonde, fritaget for alle offentlige skatter. Ridefoged og godsforvalter havde opsynet med hoveriet, og de havde revselsesret over arbejdskraften, da det var herremandens ret at straffe bøndernes opsætsighed. Herremanden havde hals- og håndsret over bønderne ifølge en lov fra 1536. Straffen kunne være hensættelse i fangehul eller det barbariske ridt på træhesten. Belastningen kunne varieres med stenvægte på fødderne. Først i 1787 blev afstraffelsesmidler som hundehul, træhest og den spanske kappe forbudt, og fire år senere blev også pryglestraffen afskaffet – men kun for gårdmændene. Husmændene var det tilladt at prygle frem til 1848. Christian Frederik Gyldenkrone (1753 – 88) blev betegnet som en human godsejer. Han forbød forpagteren selv at revse bønderne, ligesom hoveriarbejde ikke måtte ”tilsiges tvende eller flere dage til sådant arbejde, som bekvemmelig, uden forpagterens skade, kan forrettes på en dag” og ”rejserne måtte ikke fordres enten i bøndernes sæde – eller høsttid eller når vejene er meget dybe eller på andre måder usædvanlig slemme at passere”. Under Frederik Julius Gyldenkrone (1788 – 1824) blev markarbejdet på Vilhelmsborg udført som hoveri af 83 gårde, og godsets husmænd skulle yde hoveri i sammenlagt 1772 dage.

Stavtrup Mark (udskiftning og udflytning): Fæstegårde og ejerskab før Komtessen

Udskiftningen af jorden i Stavtrup blev foretaget i 1782. Det, der skete ved udskiftningen var, at de enkelte gårdes jord blev samlet, hvor de tidligere havde haft jorden opdelt i små strimler, så alle bønder var nødt til at så og høste samtidig. Nu fik de hver deres jord samlet, og kunne så selv bestemme, hvornår der skulle sås og høstes. Med hensyn til selve udflytningen kan tidspunktet være meget forskelligt. I Viby var der straks efter udskiftningen kun fire udflyttede gårde, som alle kom til at ligge yderst i Viby nærmest Hasselager og Stavtrup. Alle andre gårde blev liggende i selve Viby og havde markerne liggende i stråler ud derfra. Dyrkningen blev i løbet af 1800-tallet meget intensiveret, og efterhånden blev der solgt jord fra, og nye gårde opstod (Tove Glud Rasmussen).

Matrikuleringen.

I forbindelse med udskiftningen blev besluttet, at de numre, ejendommene måtte have efter matriklen fra 1688, ikke længere var gyldige. De fremtidige numre skulle være numrene på udskiftningskortene. En ny matrikel skulle udarbejdes, og hertil skulle tegnes kort. Der blev taget udgangspunkt i udskiftningskortene. Hvis udskiftningskortet var godt nok, blev det umiddelbart til matrikelskort. I modsat fald blev tegnet et kort ud fra udskiftningskortet. Arbejdet med udarbejdelsen af en ny matrikel var først færdig i 1844. Det indebar, at fra og med udskiftningen og indtil 1844 blev handler og lignende indgået uden angivelse af matrikelnummer. Lodderne var fortsat sat i hartkorn efter matriklen fra 1688. Matrikelnumre dannedes på den måde, at stamparcellen blev nummeret med et arabertal, f.eks. 11. Ved første udstykning blev stamparcellen til 11a, mens udstykningen blev til 11b. Ved hvert følgende udstykning fra stamparcellen, eller lodder der havde hørt under stamparcellen, fulgtes bogstaverne i alfabetet og derefter aa osv. I vore dage anvender landmålerne reviderede systemer (Jens B. Skriver).

Stavtrup

De fleste steder i Stavtrup var fra gammel tid fæstere under Constantinsborg, men tre gårde og et par huse hørte under Østergård i Tulstrup sogn. I 1789 solgte Güldencrone til Vilhelmsborg og Moesgård hovedgårdsparcellen på Østergård, mens næsten alt dens fæstegods blev solgt til bønderne til selveje. Dog beholdt Güldencrone stederne i Stavtrup og Norsminde Kro. Derved fik en del af Stavtrup ejer fælles med Vilhelmsborg og Moesgård (Jens B. Skriver) 24 Jordebog for Vilhelmsborg, Moesgård og noget Strøgods 1815. Erhvervsarkivet. Moesgård Godsarkiv.

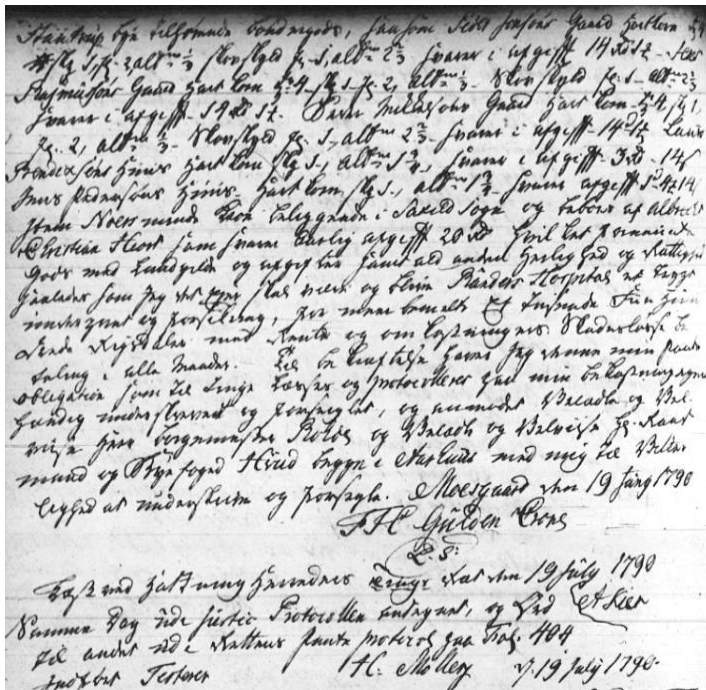
F. J. Güldencrones udstedelse af panteobligation i 1790

Sandsynligvis i forbindelse med faderens konkurs optager Frederik Julius Güldencrone blandt andet et lån og udsteder en panteobligation til Randers hospital i 1790 med henblik på at tilbagekøbe Moesgård og Wilhelmsborg. Lånet er på 1400 Rd og optages mod pant i de 3 fæstegårde og 2 huse i Stautrup Byee samt Norsminde kro. På daværende tidspunkt var de tre gårde af ens størrelse i Stautrup i fæste hos:

- Peder Jensen Hartkorn Td^f 4, skp 1, f: 2, alb^m 1/3, Skovsköld f: 1, alb^m 2 2/3 svarer i afgift 14 Rd 1 m
- Jens Rasmussen Hartkorn Td^f 4, skp 1, f: 2, alb^m 1/3, Skovsköld f: 1, alb^m 2 2/3 svarer i afgift 14 Rd 1 m.
- Peder Michelsen Hartkorn Td^f 4, skp 1, f: 2, alb^m 1/3 - Skovsköld f: 1, alb^m 2 2/3 svarer i afgift 14 Rd 1 m.

Det er Jens Rasmussen med tilnavnet Fulling, som er fæstebonde på den gård, der senere bliver til Jarlsminde. Nærmere om panteobligationens betingelser nedenfor:

Hads-Ning Herreds Skøde-og Panteprotokol 1757-1793, folie 404/405 (AO opslag 357/358)

No 238 **Pante obligation** No 16 - C7
1790 - Syv og Een Halv Rigsdaler

Jeg Friederich Julius Christian Baron af
Gülden Crone, Friherre til Wilhelms-
borg og Herre til Mosgaard - - Kongelig
Majst^r Kam[m]er Junker, Kiendes og
hermed vitterlig giör at være skyldig til
Randers Hospital den Summa 1400 Rd -
hvilke Er tusind Fiire Hundrede Rigsdal-
er Dansk Courant, mig af Hospitalets
Herrer Directeurer Hans Excellence Herr
Geheimeraad og Stifts befalingsmand
Höegh Guldberg, og Hans Höjædle og
Højærværdighed Herr Docter og biskop
Jansen er Lanet og med forsXXX: Thi
forpligter ieg herved mig og mine Arvin-
ger at svare Aarlig Rente 4te pro C^t af
fornævnte Capital til hver Aars Wiborg

omslags Termin i Wiborg saa længe summen hos mig er Indestaaende og efter at den et halv Aar forud Terminen fra een af siderne er vorden Lös kyndiget, Ligesaa at betale Capitalen med paa- staaende Rente i næst følgende Termin i Wiborg til Velbemelte Herrer Directeurer nu værende eller efter kommende, eller til hvem denne min Forskrivning med Rette i Hænde haver. Og til yder meere Forsikring for Hospitalet og dets Herrer Directeurer Pantsætter Jeg herved med Ite Prioritet det mig i Koldt [?] Stautrup bye tilhörende böndergods, saasom Peder Jensöns Gaard Hartkorn Td^r 4, skp 1, f: 2, alb^m 1/3, Skovsköld f: 1, alb^m 2 2/3 svarer i afgift 14 Rd 1 m - Jens Rasmussöns Gaard Hart kort Td^r 4, skp 1, f: 2, alb^m 1/3, Skovsköld f: 1, alb^m 2 2/3 svarer i afgift 14 Rd 1 m. Peder Mikkelsöns Gaard Hart korn Td^r 4, skp 1, f: 2, alb^m 1/3 - Skovsköld f: 1, alb^m 2 2/3 svarer i afgift 14 Rd 1 m. Laurs Bendixsöns Huus Hartkorn skp 1, alb^m 1 3/4 svarer i afgift 3 Rd 14 s, Jens Pedersöns Huus Hartkorn skp 1, alb^m 1 3/4 svarer afgift 1 Rd 4 m 14 s. Item Noers minde Kroe beliggende i Saxild Sogn og beboes af Albrecht Christian Hiort som svarer Aarlig afgift 20 Rd hvilket panntsat Gods med Landgilde og afgifter samt ald anden Herlighed og Rættighed saaledes som Jeg det Eier skal være og blive Randers Hospital et Trygt under- pant og forsikring, for meer bemelte Et Tusinde Fir Hundrede Rigsdaler med Renter og omkostninger Skadesløsse betaling i alle Maader. Til bekræftelse haver Jeg denne min Pante obligation som til Ting Læses og protocolleres paa min bekostning egenhændig underskrevet og Forseiglet, og anmoder Velædle og Velviise Heer borgemester Rohde og Velædle og Velviise H: Raadmand og Bjæfoged Hviid begge i Aarhus med mig til Vitterlighed at underskrive og forseigle.

Moesgaard den 19 Janij 1790
FJC Gülden Crone
(L:S:)

Læst ved Hatz ning Herreders Tings Ræt den 19 Julij 1790 (et Kier)
Samme Dag udi Justits Protocollen antegnet, og Ord til andet udi Rettens Pante protocol paa
Fol. 404 Indfört Testerer IC Mollery d: 19 Juli 1790

At det er Jens Rasmussens gård, der senere bliver til Jarlsminde, har vi fundet frem til bl.a. ved at kæde hustruen Ane Rasmusdatter sammen med de to efterfølgende fæstere på gården. Det er således selvsamme gård i Stautrup by, som Ane Rasmusdatter har boet på med de tre forskellige ægtemænd. Med Jens Rasmussen (i perioden 1784-1789), med Rasmus Jacobsen (i perioden 1790-1804) og med Jacob Jensen (i perioden 1804-1822, hvorefter komtessen overtager). Alt i alt må hun således have boet på den gamle gård i 38 år.

Tove Glud Rasmussen har gennemgået gårdene i Viby meget grundigt og kan derudfra se, at det var meget almindeligt, at den efterlevende kone blev boende på fæstegården og så hurtigt giftede sig igen, men den nye mand har nok skullet godkendes som ny fæster. Generelt tror vi umiddelbart i dag, at det var de voksne børn, der overtog gårdene, men mændene døde jo tidligt, og sønnerne eller døtres mænd skulle være myndige for at kunne overtage et fæste på en gård.

Fæsteperiode indtil 1789, Jens Rasmussen (Fulling) (1724-1789)

Enkemanden Jens Rasmussen af Stautrup blev gift med Ane Rasmusdatter 20. februar 1784. Vi har ikke fundet frem til tidspunktet for hans fæstebrev. Husstanden så således ud ved folketællingen i 1787:

Aarhus, Ning, Kolt, Stavtrup, , 88, FT-1787, A7635	Alder:	Gift?:	Pos. husstand:	Erhverv:	Fødested:
Navn:					
Jens Rasmussen	62	gift	Husbonde		
Anne Rasmusdatter	34	gift	Madmoder		
Kirsten Jensdatter	14	-	Barn		
Rasmus Pedersen	34	ugift	Tjenestefolk		
Anne Jensdatter	25	ugift	Tjenestefolk		

Det må altså være afdøde Jens Rasmussen, der havde gården i fæste, da pantebrevet blev skrevet i 1790. Jens Rasmussen døde i slutningen af 1789, og på Erik Brejls fæsteuddrag (brejl.dk) for Vilhelmsborg er skiftet fundet, som han betegner som nr. 426 (hans numre) 17.12.1789. Skifteprotokollen findes også på nettet (kan findes ved at google fæsteprotokol Moesgård og så Århus DIS arkivalielister), find Vilhelmsborg opslag 177, side 171.

Skifte Forretning Efter Afgangne Gaardmand Jens Rasmussen i Stautrup

Anno 1789de den 17de Decemb^r Kl 3 om Eftermiddagen, og saa snart det var tilkiendegivet at

Gaardmand Jens Rasmussen i Stautrup ved Döden var afgaaet mödte paa Herr Forvalter Brandt paa Vilhelmsborg hans Vegne efter Ordre, Johan Jörgen Boÿsen fra bemeldte Vilhelmsborg, for at Registere og Forseigle efter bemeldte afdöde til videre paa fölgende Skifte Behandling i mellem Enken Anne Rasmus Datter og den Sal: Mands Arvinger som ere. --- 1 Datter Maren Jens Datter 24 Aar, 1 D^e Kiersten Jensdatter 16 Aar, som begge ere hiemme. ---Til saadan Ende var nærværende 2de Vitterligheds og Vurderings mænd Navnlig Peder Nÿesgaard og Jens Möller i Stautrup, og paa Börnenes Vegne

var nærværende Jens Ladsen af Gunnestrup, hvor da af Enken blev foreviist og Registeret som følger

I Daglig Stuen

1 Für Bord med Foed, 1 Jern Kakkellovn som blev angivet at være den Elstes Daters, 2de Für Benker, 1 stand skab, 2de gl: Halm stoele, --- I et Fast Sengested:

2de Underdÿner, 2de Puder, 1 Par Lagner, 1 Overdÿne. --- I et D^o Sengested

2de Underdÿner, 2de Puder, 1 Par Lagner, 1 Overdÿne. ---

I Stor Stuen

et Aske Bord med Foed, 2de Benke, 1 Für Stand skab, 1 lidet Heng skab, 1 Für kiste som blev angivet at være Enkens blev ikke forseiglet, -- Een Eege kiste som blev Angivet at være den afdödes, som blev forseiglet. -- En Himmelsæng, med Blaatavlet Omhæng, - derudi 3de Bolsters Dÿner, 1 Olmerdugs D^o, 3de Puder, 1 Pr Lagner, 1 Eege skrin, [1] Grue Kiedel, 1/4[?] Kiedel, 2de Messing Kiedler, 1 Jern Grÿde, 1 D^o Mindre, 1 D^o, 2de Træ Kar, 1 Brög Tönde, 1 Øll: Tönde, 1 Fiering, 1 Qvern med tilbehör, 1 Gl: Kiste. ---

I Herberget -

2de Dÿner, 2de Puder, 1 Par Lagner, 1 Hakkelsekiste men Kniv, 2 Øxer, 1 stöed Øxer, 1 Jern Stang, 2de Jern Vegger, 1 Bondkniv, 1 Væv, 1 D^o, 1 Bovstave, 1 Sadel.

I Gaarden

2de Jern Beslagne Vogne, 1 D^o Træ Vogn, 2de Jern Harve, 1 D^o Træ Harve, 1 Plov med Behör.

Bester

1 Brun Hest 6 aar, 1 Hvid D^o 10 aar, 1 Brun Hoppe 17 aar, 1 D^o 12 a 13 aar, 1 Sort Plag 3 aar, 1 Brun D^o 2 aar, 1 Föll, 1 Sort Koe, 3 D^o, 1 D^o Blakket, 1 Broget Qvie, 1 D^o, 1 Sort Hielmet Stud, 2de aarings Kalve, 12 Faaer, \og/ 7 Grise, ---

Derefter blev tilspurgt om dem meere var bevist til Registering og Forseigling, at angive, Hvortil de svarede Nei; Altsaa beroer dettes vidre fremme til 30de Dagen, da det Registerede med det Forseiglede Aabnes og Vurderes. Enken Lovede at være ansvarlig for det Registerede og Forseiglede, Saaledes Passeret tilstaaer med Hænders underskrift-- Paa Heer Forvalter Brandtes Vegne Boÿsen

Som Vitteligheds og Vurderings mænd, Peder Michelsen Jens Pedersen, Jens Sörensen
Jens Lassen

Fæstegårde i Stavtrup før komtesen

Anno 1790^{ve} den 20de Januarij indfandt sig i bemeldte Stervboe paa Heer Forvalter Brandtes Vegne Joh. Jörgen Boysen fra Baroniet Vilhelmsborg med 2de tiltagne Vitterligheds og Vurderingsmænd, navnl: Jens Loft og Peder Mikkelsen af bemeldte Stautrup for at begynde Lovlig Skifte behandling efter bemeldte Afdøde, til paafølgende Deeling imellem Arvingerne som ere, --- Enken Ane Rasmus Datter og hendes Stifbörn som ere 1 Datter, Maren Jens Datter 24 aar, 1 D^e Kiersten Jens Datter 16 aar, ---

Hvorda i Overværelse af Enken med Lauværge Peder Rasmusen Fog af Østerbye, og Börnenes beskikkede Værg Deres Morbroder Jens Ladsen af Gunnestrup. --- Blev Registeret og Vurderet, samt ellers Passerede som følger. ---

I Daglig Stuen			2 Blaastr. Baalsters Underdyner 8		
1 Fürbord med Foed	2m		1 D ^e	3	2
2de Fürbenker	2	4s	1 D ^e	2	1
1 stand Skab	4		2 ^{de} Bolsters Puder med Overtræk	2	4
1 gl: Halm stoele	1	8	4 Bolsters Puder	3	2
1 Fast Sængested			2 ^{de} Stribet D ^e	1	
1 Olmerdugs Overdyne	2R		1 P ^e Hörgarns Lagner	1	5
1 Bolst: Ditto	1	2m	1 P Blaagarns D ^e		5
1 Dito	1	2	1 Sængested	1	
1 D ^e Pude		3	6 Hörgarns Skiorter	2	
1 D ^e Pude		3m	3 P ^e Strømper		4 8
1 Blaasribet D ^e		4	I Daglig Stuen (fortsat)		
1 P. Blaagarns lagner		3	1 Hatt		2 8
1 Et Fast Sængested			1 P ^e Stövler	2	2
1 Olmerdugs Overdyne	2	2m	6 µ uld Tov	2	
2 Bolsters D ^e	3	2	1 Strygjern		2
1 Bolsters Pude		4	2 ^{de} Tree Ljsestager		2
1 Stribet D ^e		1 8s	5 Höe Leer	1	
1 P. Blaagarns Lagner		4	2 ^{de} Jern Veger		2
1 Jern Bismar	1R	1m	2 ^{de} Øxe		4
1 Træe stoel		1 8	1 Hatt		12
1 aske Bord med Foed	2	4	2 ^{de} Trakter		2
1 Benk		4	1 Rivjern		6
1 D ^e		3	4 Thin Tallerkener		2 4
1 Für Hengskab	1	2	1 Thin Fad		2
1 Für stand Skab	3		1 Messing Kiedel	2	
1 Für Kiste	2	2	1 Mindre D ^e		4
1 Grön Mahlet Kiste			1 Jern Grøde		4
med Los og Nögl som			1 D ^e		2 8
var Forseiglet og blev			1 D ^e		2 8
Aabnet og \derudi/befandtes			2 ^{de} Jern Pander		3 8
som følger	5		1 Jern Rist		8
1 Grön sribet undertröye		5	1 The Kiedel		5
1 D ^e Bröstdug		3	1 Messing Kiedel	1	4
1 Hvid Vadmel's tröye	1		1 Grue Kiedel	8	
1 Blaa Vadmel's Kiortel	2	1	3 ^{de} Eege Kar	1	5
1 D ^e Vest	1	4	1 Kaaber Kiedel	3	2
1 Skind Vest	2		1 Kierne		2
1 Blaa Vadmel's D ^e	1	4	1 Qve[r]n	1	
1 Trökket undertröye	1	1	1 Jern Stang		1 8
1 Par Skind Buxser		4	1 stöde Øxe		12
1 P Vandter		1	1 Spade		8
12 af Olmerdug, a 2m	3		1 Haand Øxe		1
14 af Bolster 16s	2	2	5 Halm Löber		5
1 Blaa Kiortel	2		1 Solde		1 8
1 Gl: Kallemankes Bröstdug		2	4 Solde		3
1 sribet Hiemgiort D ^e		3	4 Sække	1	2
1 Röe Vadmel's Hat			1 Øll Tönde		3
" flag	1	8	1 liden D ^e		1 8
1 Für Skrin		2 8	1 D ^e		1 8
½ ld Hör	1		1 Eege Kiste	1 ^e	
Sænge sted med			5 µ Tov	1	1 8
Blaa og hvid omhæng	3	2	3 ^{de} Rokker		3
derudi					
1 Aalmerdugs Overdyne	4		I Herberget		
			1 Olmerdugs Overdyne	1	3

Anno 1790 den 23 October blev Skiftet efter afgangne Jens Rasmusen af Stautrup foretaget paa Baroniet Vilhelmsborgs Skriverstue af Forvalteren Michael Brandt. --- Ved denne Forretning var Enken Anne Rasmusdatter tilstæde med Lauværgen Rasmus Jacobsen af Bemelte Stautrup, og Börnenes Formyndere Jens Lassen af Gunnestrup mødte ogsaa. --- Som Vitterligheds Vidner var overværende: Gaardmand Peder Michelsen af Stautrup og Johann Jörgen Bojesen paa Vilhelmsborg. --- Hvor da passerede som følger: + Boens Indtægt er ved Forretningen den 17 Dec: 1789 beregnet eller opløben efter Vurderingen til den Summa --- 350R 3m 10s og alle vedkommende erklærede atter at der ikke var meere som kunde eller burde komme Boen til Indtægt. --- Boens Udgift blev derimod som følger:

1. Herskabets prioriterede Fordringer, bedrager sig efter den under 1ste Febr d: 28de Janr: d: A: holdte og den paafølgende 1 Febr af-hiendede Sjyns og Taxations Forretning saaledes: -

a.	for Stedets Brösthældighed	41R 4m 8s
b.	for Besætningen og Gaards Redskaberne som, efter Taxations Mændenes Skiönsomhed kunde udlægges in Natura, den for disse Poster ansatte vurdering tilsammen Herskabets Prioriterede Fordringer 166R 5m 8s, som Stedets Dommer Her Birkedommer Thierbye, der nu var kommen tilstæde ved Forretningen, erkiendte at være lovlig og Rigtig, efterat han havde foreholdt de paa-gieldende, Sjyns Tings vidnet der blev foreviist og følger Protokollen. --- Da jeg ikke har Tid at oppebie denne Forretnings Slutning, saa bekræftes her ovennævnte Kiendelse med min Underskrift ----FThierbye #	125 1

b. andre udgifter:

1. den afdödes Begravelses Bekostning, som Enken angav at have medtaget [ulæseligt]	16
	182 5 8

2. og til Enkens Begravelse bliver at anföre, i fölge loven, ligesaameget samtlig vedkommende erklærede, paa Skifteholderens Spörgsmaal, at der ikke hæftede nogen \videre/ Gield paa Boen og Enken med Lavværgen lovede een for begge og begge for Een, i ald fald, at holde Skifte Forvalteren uden tiltale i saa maade. ---	16
--	----

3. Skiftets Bekostning: for Skifte og Skrivers Salarium lovede Enkens Lavværgen at fornöje Skifte Forvalteren efter Billighed, ligesom han ogsaa lovede at betale det stemplede Papiir til Skiftets Beskrivning, uden at noget derfor skulle komme Boet til Last. ---

Altsaa er Boens Udgift den Summa	198Rd 5m 8s
----------------------------------	-------------

Og naar samme Liqvideres med Indtægten, erfares, at der kan blive til Arve deeling 151Rd 4m 2s. + Förend viidere passerede, tilkiendegav Enken med Lavværgen, at naar Herskabet ville Creditere Hende sine prioriterede Fordringer, samt ellers Samtykke i at hun beholdt Boen samledt, da hun fremdeeles agtede at forblive ved Gaarden, saa ville hun ej alleene renuncere paa den hende efter Loven tilkommende Broder Lod, men hun ville endog af sin Boes Lod, formeere den Arv Börnene kunde tilkomme, naar den fulde halve Formue \Summa/ blev ddeelt imellem dem.

Hun ville nemlig indbetale dem i alt 100 Rd^r, siger et Hundrede Rixdaler, til Deeling efter Loven imellem hendes tvende Döttre. -- Skifteholderen foreholdt Arvingernes Formynder Jens Lassen Enkens Declaration, og han nemlig Formynderen fandt at samme Geraader Börnene til fordeel, hvorfor han haabede og bad Skifteforvalteren ville samtjykke derudi. -- Skifteholderen fandt/ det ikke billigt at modsætte sig eller at forkaste Enkens forslag men samme blev paa høje Herskabets Vegge sam[tjykket] efterat Enken, under sin Lavværges Caution, havde forpligtet sig, ligesom hun herved til forpligtede sig. - 1. at udbetale fortnævnte Capital et hundrede Rixdaler til næstkommende 11 Dec. Termin - 2. at give den eene Datter \nemlig Maren Jens Datter/ fornöden underholdning og pleje paa stedet, saa længe hun, nemlig Datteren, lever, imod at nyde Renten af hendes Arv, og tillige at nyde Capitalen selv, dersom Hun skulle leve saalænge, at Formynderen, og overformynderen kunne finde saadan Erstatning, for hendes Underholdning, endog i Forhold til Enkens omgang imod hende, passende og billig. -- Denne Bestemmelse skeede for Maren Jensdatter, fordi hun var blind, og saaledes uden Haab om nogensinde at kunne fortiene sin Underholdning. - 3. at meddele Herskabet lovlig Panteforskrivning for samme Prioriterede Fordringer, og at sørge for Stedets Concervation paa Lovlig Maade.-- Saaledes er da, ved dette Skifte den afdödes Datter Maren Jensdatter tilfalden Arv efter sin Fader 50 Rdr og Datter Kirsten Jensdatter ligesaa 50 Rdr

da Enken ikke var Svanger, ved Mandens dödelige Afgang hvilket hun dog har formeent, og derom yttret sin Meening ved vurderingsforretningen. -- Endvidere tilföjede Enken, at hun af Kierlighed til sin afdöde \Mand/ og godhed til hans efterladte Börn, endnu ville paatage sig, ligesom hun herved lovede, at naar Datteren Kirsten, i sin Tiid, maatte indtræde i Ægteskab, og til saadan Tiid opføre sig godt, saa ville hun bekoste denne Datters trolovelse og Brüllup, saafremt Forsynet dertil under hende ævne og Lejlighed. ---

Paa saadan Maade er dette Skifte afhandlet og sluttet. Datum utsupra. --- M. Brandt
Som Lavvæрге

Anne Rasmus Datter / Rasmus Jacobsen

Som Formynder for Börnene
Jens Lassen

Som Vitterligheds

Vidner

Peder Michelsen

JFBojsen

#

#

Fæster 1790-1804, Rasmus Jacobsen (1758-1804)

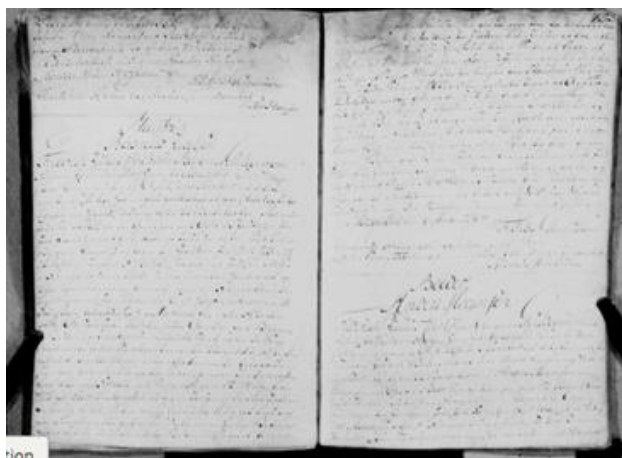
Den 25. juni 1790 var Rasmus Jacobsen af Holme blevet gift med enken Anne Rasmusdatter. Forlovere var Peder Michelsen og Peder Jensen begge af Stautrup, altså de to af de tre fæstebønder ifølge pantebrevet. Ved folketællingen i 1801 så det således ud:

Aarhus, Ning, Kolt, Stautrup By, , 4, FT-1801, B5147	Alder:	Gift?:	Pos. husstand:	Erhverv:	Fødested:
Navn:					
Rasmus Jacobsen	42	Gift	Husbonde	Bonde og gårdbeboer	
Ane Rasmusdatter	50	Gift	Hans kone		
Rasmus Madsen	15	Ugift	Tjenestdreng		
Ane Michelsdatter	12	Ugift	Et plejebarn		
Maren Jensdatter	36	Ugift	Opholdende	Blind	

Rasmus Jacobsen dør i 1804 46 år gammel. Vi har fundet frem til Rasmus Jacobsens fæstebrev fra marts 1790 under Vilhelmsborg, opslag 342. Ref. Vilhelmsborg fæsteprotokol 1709-1870, folie 255 (Familisearch). I fæstebrevet, som er vist nedenfor bemærkes blandt andet ”skulle Herskabet faae i Sinde at bygge et Fæstehuus ved Brabrand Söe. staar Rasmus Jacobsen pligtig dertil at udlægge af Stedets Mark, sten for Vejen fra Stautrup Skov til Söen”. Det vil sige, at der allerede i 1790 var tanker om en mulig udflytning ned mod Brabrand sø.

Fæstebrev til Rasmus Jacobsen fra marts 1790, Stautrup, Rasmus Jacobsen

Fridrich Julius Christian Baron af Güldenchrone Friherre til Vilhelmsborg Herre til Moesgaard. Kongl: Majestæts Kammerjunker og Gesantskabs Secretair ved det Rommerske Kejserlige Hof. -
---- gör vitterligt, at have og stedet og fæstet ligesom ieg hermed steder og fæster til Bondekar-

len Rasmus Jaobsen af Holme, den Gaard paa mit Gods i Stautrup som Jens Rasmussen hvis Enke Rasmus Jacobsen ægter sidst beboede. Benævnte Gaard, som staar for Hartkorn Jorskjöld 4 Td^f 1 skp 2 fr 1/3 Alb: og Skovskjöld, 1 fr 2 2/3 Alb:, skal Rasmus Jacobsen altsaa i Fæste nyde bruge og beholde sin Livs Tiid, naar han derved opfører sig aldeeles overensstemmende men en Fæsters almindelige Pligter, og i sær: betaler alle Kongl: Contributioner i rette Tiid, svarer Landgilde til hver Martiini Dag efter Fæste accord, 16 Rd^f - siger Sexten Rixdaler, holder Gaarden paa Bygning Besætning og Inventarium i vedbörlig Stand, efter dens Synsforretning som bliver dette Fæste

brev vedhæftet; forretter til mig eller efterkommende Eeieres Tieneste fire korte eller 2 lange Reiser Aarlig, naar paafordres de korte ikke over 5 Miile og de lange ikke over 12 Miile, fra Vilhelmsborg eller Moesgaard at regne bruger og dyrker Jorden forsvarlig og vel samt --- viiser tilbörlig Lydighed mod mig min Forvalter eller andre som udrette mine lovlige Befalinger. Dog er derudi disse almindelige Bestemmelser giort følgende manglende papir) Rasmus Jacobsen skal altså være frie for at forrette)<ulæseligt> lige saa længe som Naboen Peder Jensen er fri efter sit øverst på siden)Fæstebrev. ---2. skulle Herskabet faae i Sinde at bygge et Fæstehuus ved Brabrand Söe. staar Rasmus Jacobsen pligtig dertil at udlægge af Stedets Mark, sten for Vejen fra Stautrup Skov til Söen, 2 Tönder Sædeland á 14000 □ Alen, og dertil tages af Aggerlands loddens nordre Ende, og den Huk som falder ind imellem Stedets Englod ved Söen, Englodden der tilhörer Jens Pedersen, og ommelte Vej, saalangt imod Söen som strække kan efter rigtig Maal. --- Det Söndre skiel sættes Vinkelret paa meerbemelte Vej, men det Östre og norcdre Skiel skal fölge Engen, og imod Vesten gör Vejen Skiel. --- Derimod bliver dette Jord Taxeret til Hartkorn paa lovlig Maade og i Skatter og Afslag nyde Fæsteren Afslag, i Proportion af Stedets fulde Hartkorn og Afgivter. --- Indfæstningen er betalt med 80 Rd^e siger 80sindstjve Rixdaler. --- Til stadfæstelse under min Haand og Forsegling. ---

Moesgaard den 6 Martii 1790^{ve} F.:J.:B.:v. Güldenchrone(L:S:)

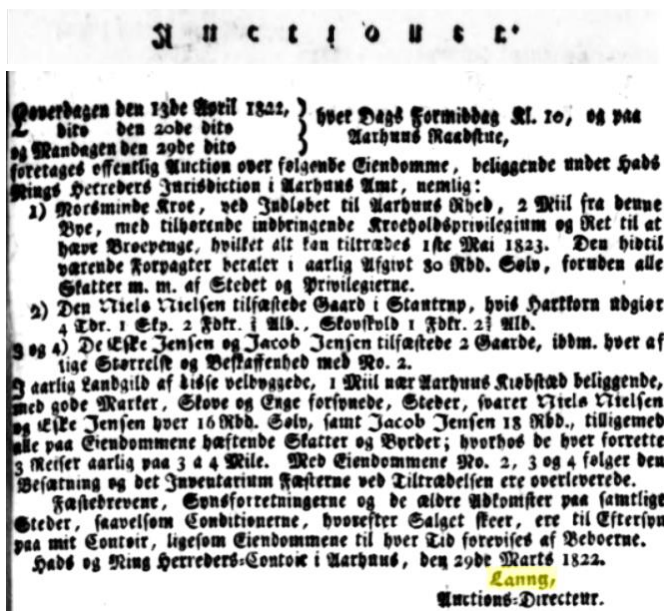
Ligelydende original Fæstebrev med vedhæftet Sýns og Taxationsforretning til Efterlevelse modtaget af Rasmus Jacobsen

Fæster 1804-1822, Jacob Jensen (1772-1836)

Jacob Jensen af Constantinsborg og Ane Rasmusdatter bliver gift i 1804. Vi har forsøgt at finde et fæstebrev for Jacob Jensen, men det er ikke lykkedes. Det var omkring det tidspunkt, at Guldencrone købte Marselisborg, og det kan være, at fæstebrevene er indført i Marselisborgs fæsteprotokol, men den ligger ikke på nettet? Ved komtessens overtagelse af gården i 1822 bliver der indgået en aftægtskontrakt med Jacob Jensen og Ane Rasmusdatter (herom senere). Jacob Jensen står som aftægtsmand fra gården Jarlsminde og enkemand i folketællingen 1834 og døde i 1836, 64 år gammel. Konen, Ane Rasmusdatter, var død 22. august 1828 i Stautrup Skov, 78 år.

Komtessens overtagelse af fæstegård i Stautrup 1822 (Mediestream 8. april 1822)

Efter opbruddet på pigeskolen i Aalborg flyttede komtessen i oktober 1821 sammen med Sophie Praem og plejesønnen Edward Lassen til Århus. De fik ophold på Marselisborg i en lang periode hos hendes gode venner Baron Frederik Julius Guldencrone og hustruen i andet ægteskab Louise Charlotte komtesse Knuth. Komtessen var på udkig efter en gård og viste interesse for en gård i Hasle herred, gården Ring kloster ved Skanderborg samt Saralyst. Men mon ikke hun er blevet rådgivet af familien Guldencrone i forbindelse med købet? Guldencrone var i store vanskeligheder og annoncerede i foråret bl.a. disse 3 auktioner:

Auktioner.

Lørdag den 13. april 1822, dito den 20. dito, og mandag den 29. dito, hver dags formiddag kl. 10 og på Aarhus Rådhus foretages offentlig auction over følgende ejendomme, beliggende under Hads Nings herreders jurisdiction i Aarhus Amt, nemlig:

1) Norsminde kro, ved indløbet til Aarhus rhed, 2 mil fra denne by, med tilhørende indbringende kroholdsprivilegium og ret til at have bropenge, hvilket alt kan tiltrædes 1. maj 1823. Den hidtil værende forpagter betaler i årlig afgift 30 Rbd. Sølv, foruden alle

skatter m.m. af stedet og privilegierne.

2) Den Niels Nielsen tilfæstede gård i Stautrup, hvis hartkorn udgør 4 Tdr. 1 Skp. 2 Fdkr. 1/3 (eller 2/3?) Alb. Skovskuld 1 Fdkr. 2 2/3 Alb.

3 og 4) De Eske Jensen og Jacob Jensen tilfæstede 2 gårde, ibbm. hver af lige størrelse og beskaffenhed med nr. 2

I årlig landgilde af disse velbyggede, 1 mil nær Århus, beliggende med gode marker, skove og enge forsynede steder, svarere Niels Nielsen og Eske Jensen hver 16 Rbd sølv, samt Jacob Jensen 18 Rbd tilligemed alle på ejendommene hæftende skatter og byrder; hvorhos de hver forretter 3 rejser årlig på 3 à 4 mil. Med ejendommene no 2, 3 og 4 følger besætning og det inventarium fæsterne ved tiltrædelsen er overleverede.

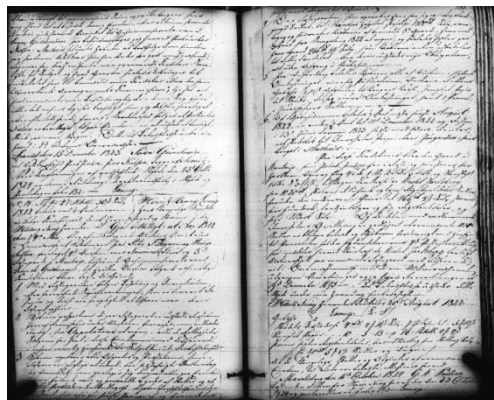
Fæstebrevene, synsforretningerne og de ældre adkomster på samtlige steder, såvelsom conditionerne, hvorefter salget sker, er til eftersyn på mit kontor, ligesom ejendommene til hver tid forevises af beboerne.

Hads og Ning herreders kontor i Aarhus, den 29. marts 1822

*Lanng,
Auctions-Directeur*

Auktionsskøde på fæstegård (senere kaldt "Jarlsminde") udstedt 20. august 1822:

(Sa.dk realregister, Aarhus Amt, Ning Herred, skøde og panteprotokoller 1824-1826 Opslag 190, Folio 182B)

Henrik Bering Lanng Hans Kongelige Mayestæts Virkelige Cancellieraad, samt Herredsfoged og Skriver udi Hads og Ning Herreder. – Gjør vitterligt, at Aar 1822 Den 24de Maiie blev af undertegnede Auctions Directeur i Overværelse af Vidnerne Jens Peter Tilligreen og Philip Suctan foretaget 4de Auction over Norsminde Kroe og 3de Fæstegaarde i Stautrup, tilhørende Geheimeconferensraad Baron de Guldenchrone, til hvilken Auction følgende væsentlige Conditioner bleve lagte til Grund. 1. Med Fæstegaardene følger Besætning og Inventarium,

Efter forevisende Synsforretninger, som er leveret Fæsterne og disse ere forpligtede at tilsvare naar deres Fæsteret ophører. 2. Køberne respecterer de paa Fæstegaardene udstedte Fæstebreve hvoraf Reversaler under Auctionen forevises, men indtræder iøvrigt, fra Approbationen at regne i alle de Rettigheder Sælgeren har havt i disse Eiendomme med Tilhørende ienhver navnlig Henseende, da Salget sker uden Forbeholdenhed. 3. Kjøberen oppebærer alle Afgifter og Præstationer, som Fæsterne ere pligtige at udrede, fra sidstafvigte Mortendsag og fremdeles, men paatager sig dermed alle paa Eiendommene hvilende rætte og personelle Byrder af Skatter og of-[fent]lige Paabudte, uden Undtagelse, Rigsbankforhæftelsen under-[f]orstaaet fra afvigte første Januar af og fremdeles sidste mod Regres til Fæsterne. - 4. De i Fæstegaardene, som opraabes hver for sig og i Rigsbank-penge Sedler, til Randers Hospital skyldige 1400rb Sølv, overtager og forrenter Kjøberen af bemeldte 3de Gaarde, hver med 1/3 Deel fra Snapsting 1822 at regne, og saaledes hæfter paa hver Gaard 466rb 4 Mk Sølv, som Kjøberne enten udbeta-

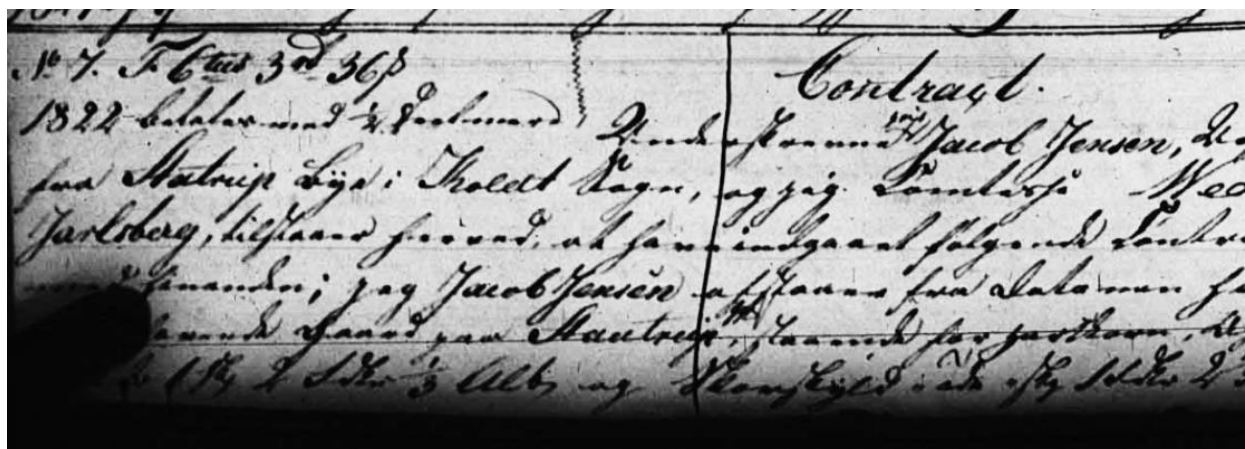
ler til rette Creditor eller derfor udsteder nye Obligationer: alt uden Afgang i Kjøbesummen. 5. Paa Anfordring betaler Kjøberne alle af Auctionens flydende Omkostninger, være sig Publicationer, Auctions Rettens Gebyr, ½ pCt Afgiften til Kongens Kasse, stemplet Papir til Skiøder, disses videre Omkostninger, samt 1 Procent I J?ssation Sallarium m.v. 6. Af Kjøbesummen betales 1/3 Deel næste første August 1822, en anden 1/3 Deel til 11te December 1822 og Resten I 13de Juni Termin 1823, sidste med 1 Aars Renter; Alt skadesløs til Incassator Proprietair Jørgensen I hans Bopæl i Aarhus. Paa disse Conditioner blev den Gaard i Stautrup, som Jacob Jensen har i Fæste og henstaar for Hartkorn, Ager og Eng 4 Tdr 1 Skp 2 Fdkr 1/3 Alb og Skovskyld 1 Fdkr 2 2/3 Alb, tilslagen Comtesse de Wedel Jarlsberg For 1020 rb, skriver et tusinde og tyve Rigsbankdaler Sedler Foruden den indbenævnte Prioritet 466 rb 4 Mk Sølv, skriver Fire hundrede, tredsindtyve og sex Rigsbankdaler og Fire mark Sølv. – Og da det nu med vedkommende Incassators? Qvittering er godtgjort at ovennævnte 1020 r Sedler er bleven betalt og Kjøberen for øvrigt med Hensyn Til Prioriteten holder sig Conditionernes 4de Post efterrettelig, Saa meddelelse herved Comtesse Wedel Jarlsberg lovligt Auktionsskjøde paa ovennævnte Fæstegaard med Tilhørende; Alt i Overensstemmelse med de om Auktionssvæsenmets Udgangne Anordninger og en speciel? Forordningen af 19de December 1693 -. Til Bekræftelse udstædes dette Skjøde under min Haand og Embedssegel.

Hads Ning Herreders Contoir d. 20de August 1822

Lanng / L.S/

Hvad der skete med de øvrige gårde på auktionen vides ikke, men måske kan det hænge sammen med en oplysning fra Jens B. Skriver i en historie om Stautrup mark? *Men Søren Frandsen køber yderligere et par parceller på Stavtrup Mark, som bliver solgt igen. I 1825 en lod af selvejerhusmand Anders Larsen, som denne i sin tid har købt af baron Güldenchrone til Vilhelmsborg og Moesgård.*

Aftægtskontrakt mellem Komtessen og Jacob Jensen fra maj 1822

N° 7 F6^{tus} 3rd 36^m

Contract

1822 betales med ½ XXXXX Underskrevne \hmd/ Jacob Jensen, Udflytter fra Stautrup Bÿe i Koldt Sogn, og jeg Comtesse Wedel Jarlsberg, tilstaaer herved, at have indgaaet følgende Contract med hincanden; jeg Jacob Jensen afstaaer fra dete? min hidtil [ihænde?] havende Gaard paa Stautrup \M/ staaende for Hartkorn, Ager og Eng [ulæseligt][T]dr 1 skp 2 Fdkr 1/3 Alb og Skovskjld - Tdr - skp 1 Fdkr 2 2/3 Alb med derpaa staaende Bÿgninger og følgende Besætning: 5 Heste og et Föl, 7 Köer, 2 Aarings Kalve, 2 mindre Kalve 8 Faar og 8 Lam, 2 Stk Aarings Sviin, 3 Arbeidsvogne 2 Hold Heste/sele/töy, 2 Harver, 1 Jernplov med Tilbehör, 2 complete Folkeseenge, en tre Fierdings Grueskjedel, 1 Fierdingskedel, 1 Ballie, 1 Melkespand, 1 Kjerne, 1 Grebksjedel, saa ogsaa den til Gaarden indkjöbte Konge og Kirketiende, saavelsom den paa Gaardens Marker nedlagte Vinter og Vaarsæd, intet undtagen i nogen Maade i denne Henseende, uden hvad her nærmere bestemmes. --- Ligesaa leveres XXX ogsaa med Gaarden til Hus-holdningskorn 4 Tdr Rug og 4 Tdr Bÿg imod at Comtesse Wedel Jarlsberg betaler mig med Qvittering i Afstaaelse i 2de Terminer 300^{rbd}, skriver tre hundrede Rigsbankdaler Sedler, hver Gang det Halve, saaledes: 150^{rbd} i August Maaned næstkommende og 150^{rbd} i 11te December Termin. Derefter opbygger mig et Huus ved Siden af Gaarden paa 5 Fag til frie Beboelse for mig og nuhavende Hustrue Ane Rasmusdatter, saalænge vi lever. --Huset bygges saaledes som Skik og Brug er med Aftægthuse i Egnen og af samme Vide som det nu staaende Stuehuus. --

I Øvrigt leverer Comtessen os, saalænge vi begge leve, aarlig til Underholdning: 3 Tdr törret Rug, 3 Tdr Bÿg, 1½ Tdr Malt, alt kjört til og fra Mölle. 5 µ röget Flesk /: Flesket leveret hvert Aars Martii eller April Maaned :/ 1 Koe fodret og græsset lige med Gaardens, 2 Faar med Yngel ligeledes, 1 skp Humle, 6 Læs Törv, som jeg, Jacob Jensen, selv skiærer første Aar, men siden leveres mig eller Hustrue frit i Huset, 1 µ uheglet Hör, 2 Læs XXXXX Brændsel og 1 skp Salt. -- Den liden Haugeplads udenfor den søndre Port, som er indhegnet med Steendige, til frie Afbenyttelse. Men naar een af os, enten jeg Jacob Jensen, eller min Hustrue, ved Döden afgaaer, da bortfalder 1 Tdr Rug og 1 Tdr Bÿg af foranföerte natural Præstationer, og naar vi begge ved Döden er afgaaet da fölgelig det Hele, saavelsom Huset der da tilhörer Eieren til egen Afbenyttelse, uden mindste Godtgörelse for vores Arvinger. Det er en Selyfölge at forannævnte Koe og Faar, der fordres og græsses, er og bliver Aftægtsfolkernes Eiendele. --- Mine

Komtessens overtagelse af Jarlsminde

Skiöder og Rettigheder paa Konge og Kirketiende afstaaes i Dag af mig Jacob Jensen til hen[des] Naade Comtesse Wedel Jarsberg. At denne Contr[act] i Mindelighed er indgaaet og oprettet det attesteres her- ved i Overværelse af undertegnede Vitterligheds Vidner, ligesom jeg Comtesse Wedel Jarlsberg ogsaa i et og alt forbinder mig til at opfylde dens Indhold. ---

Stautrup den 30te Maii 1822 - Jacob Jensen

Juliane Wedel Jarlsberg, Comtesse af Huset Jarlsberg

Til Vitterlighed Johannes Pedersen, Gaardmand i Stautrup

Niels Nielsen Stautrup med paaholden Pen.

Efter Akordt modtaget 100 og 50rd Sedler den 19de August 1822 af Comtesse Wedel Jarlsberg. Jacob Jensen

Ligeledes tilstaaes at have modtaget de efter Accorten til 11te December Termin bestemte 150 Rigsbank- daler Sedler, saa hele Summen nu er afbetalt, hvorfor herved vedbörlig qvitteres.

Den 19 December 1822. Jacob Jensen

	<i>For Brugen af det stemplede Papiir anslaaes Præstationerne i denne Contract til Penge saaledes:</i>		
<u>1</u>	<i>Contant</i>	<i>300rd Sedler</i>	
<u>2</u>	<i>Opførelse af Opholdshuset</i>	<i>300</i>	<i>-</i>
<u>3</u>	<i>De aarlige Naturalpræstationer er \20^r Sölv/ som for 5 Aar er 100rd Sedler</i>	<i>125</i>	<i>-</i>
		<i>Summa</i>	<i>725Rd Sedler.</i>

som efter denne ved Contractens Oprettelse gjældende Quart Cours udgjorde 580^r Sölv

Stautrup den 16^d October 1824. ---

Juliane Wedel Jarlsberg, Comtesse af Huset Jarlsberg

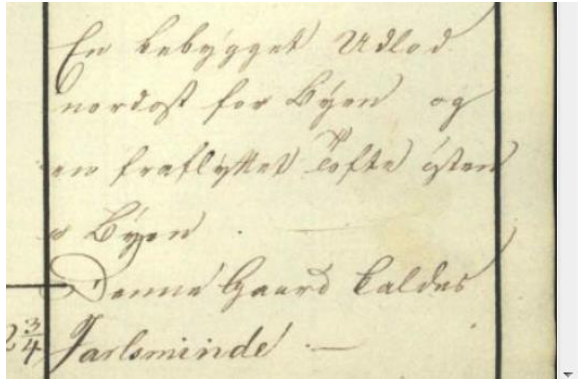
Jacob Jensen. ---

Læst inden Hads Ning Herreders Ret den 23 October 1824 og protocolleret folio 179. herved bemærkes at den indbemeldte Gaard er pantsat til Randers Hospital for 466^r 4m Sölv. Lanng

Det er interessant at Jacob Jensen i denne aftægtskontrakt står som *udflytter*, og komtessen skal opføre et aftægts hus efter skik og brug er med aftægts huse på egnen og med samme vidde som *eksisterende* stuehus. Altså har der allerede været gang i en vis udflytning inden Komtessen overtager og bygger nyt.

Komtessens overtagelse af Jarlsminde

I sogneprotokollen skrives, formentlig omkring 1825:

En bebygget Udloed nordøst for Byen og en fraflyttet Tofte østen i Byen.
Denne Gaard kaldes Jarlsminde.

Matrikelkort over Stautrup 1816-1847

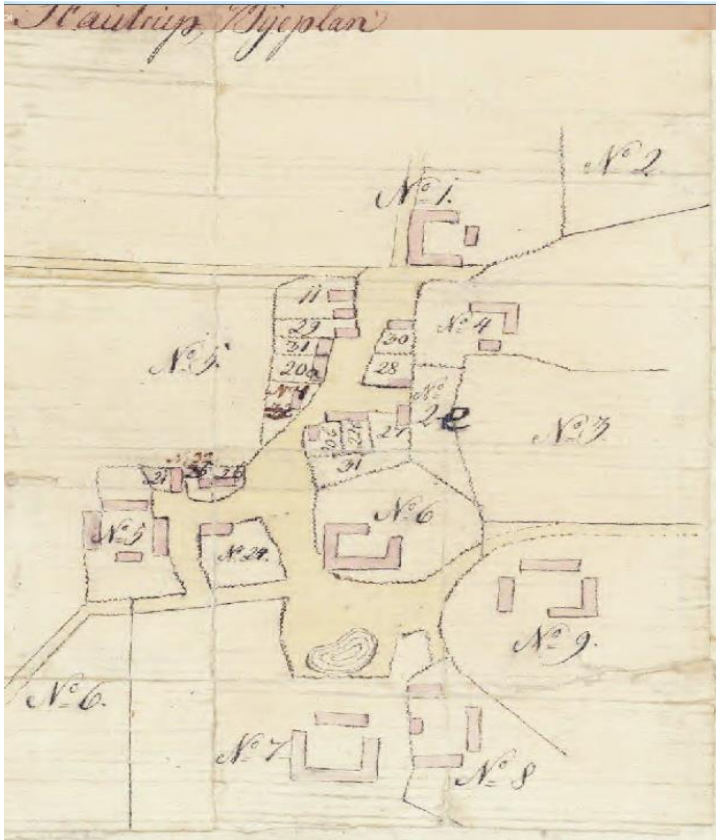
Bemærk matrikel nr. 3 ved byen (toften?) og Jarlsminde nr. 3 ude på marken.

Her ser man et nærbillede. Man ser den gamle vej fra Ballevejen (=Jarlsmindevej i dag) ind bag om gården. Der er også anført Comtesse Wedel Jarlsberg samt Jacob Jensen på jorderne.

Stautrup Byplan ca.1820

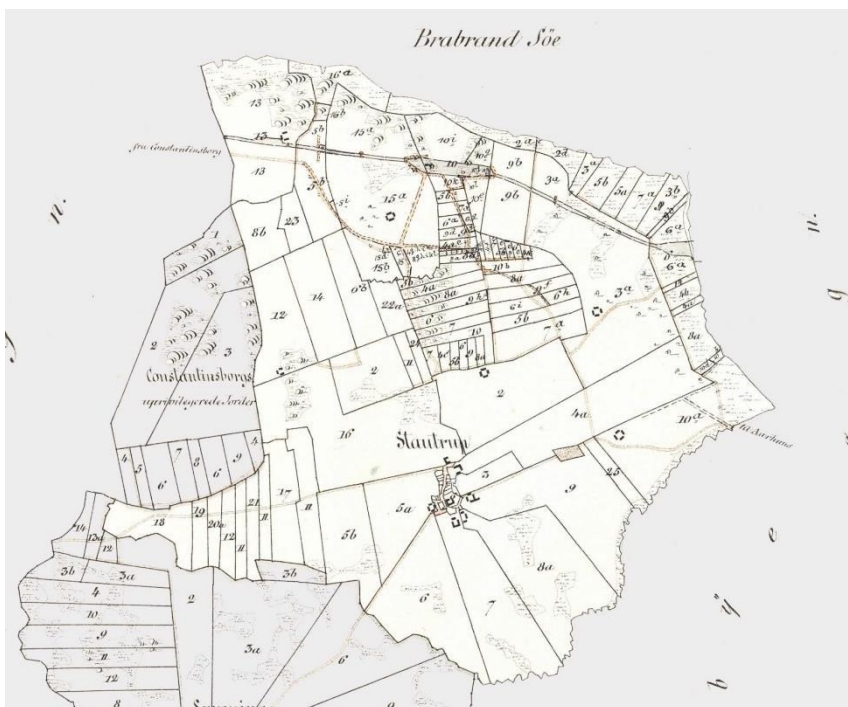
Komtessen i tiden på Jarlsminde

Det er formentlig nr. 3 i byen, som var placeringen for gården før den flyttede ud på marken.

Bemærk at vejen til Århus gik ad den nuværende Stavtrupvej. Ormslevvejs forlængelse kom først senere. Det er nævnt, at gården i byen før Jarlsminde lå overfor Knud Jensens gård (Østergård). Søren Loft nævner omkring år 1900, at lige øst for indkørslen til Overgård (No 7) lå den gamle Østergård – flyttet ca. 1910 ½ km mod øst (det må så før flytning være No 8). Søren Loft nævner også, at der på nordsiden af Gl. Lemmingvej omkring år 1900 lå et bindingsværkshus, hvor blomsterpigen boede. Jorden, huset lå på, blev i hans barndom kaldt komtesetofte, og den strakte sig i en lang kile ned til nuværende Jarlsmindevej.

Toften har måske også forbindelse med Jarlminde længere tilbage i tiden?

Sogne -og herredskort 1840 i Kolt sogn. Her kan man se både det gamle nr. 3 og det nye 3a.

Stavtrup by mod sydvest (set mod børnehjemmet)

De tilbageværende huse i Stavtrup by omkring 1950. Udflytningen af de fleste gårde fandt sted i begyndelsen af 1800-tallet.

... Og Jarlsminde blev flyttet ud på marken mod nordøst tæt på Brabrand sø

Foto fra omkring 1950 fra skolen og nedover markerne mod søen. Jarlsminde er gemt bag træerne øverst i billedet. Man kan ane formesterhuset yderst ved alléen ind til gården.

Genfortællingen af historien i folkemunde: Et eksempel på blanding af fiktion og fakta

Som det fremgår, er følgende beretning (jf. Erik Aagaards optegnelser ca. 1970) ikke helt historisk korrekt, men nok mere en spændende ”vandrehistorie” baseret på genfortælling fra generation til generation.

Jarlsmindegården i Stautrup 6 oprindelig matr.nr. 1 og lå da i Stautrup by. Den teori at Jarlsminde skulle have nogen forbindelse med et Jarlsæde kan godt slettes. Ved kong Kristian den syvendes hof- og regeringstid 1766-1808 – har en adelig hofdame af slægten Wedel Jarlsberg, fra godset af samme navn, beliggende ca. 2 km. vest for Tønsberg i Norge (så det i sommeren 1905). Hun navngives ikke, ej heller hvornår hun var ved det danske hof. Hun blev forvist derfra, grundet på, hun blev frugtsommelig der, med kongen som fader til sit barn. Det nævnes ikke ved køn eller navn. Hun blev også forvist fra sit hjem ved Tønsberg. Ved gode venners råd og hjælp fik hun købt en lidt større gård i Stautrup ca 1750, som da lå oppe i byen. Der har hun bygget et nyt stuehus til den, med ydervæggene i det udført med ca. 50 cm tykkelse af stampet ler med lang halmhakkelse i. Det er det hus, som nu er længst mod nord i Stautrup Karosserifabrik, som i 1814 blev lejet af den udnævnte skolekommission til forvaltning af skoleloven af 29-7-1814, begyndte med undervisningen den 1/11 1814. Muligt det har været hendes ejendom dengang, for i den gamle skoleprotokol står der, at den begyndte i et lejet lokale, og læreren havde tilhold i en gård, hvor hun har boet i det. 1800 har hun bygget gården, som den er nu, nede på marken, hvor den samme byggemetode er anvendt i stuehuset med stampet ler. Tænker mig det er til hendes barn, den er bygget, og at det er hendes barnebarn komtesse Theresia Wedel Jarlsberg, som sælger den. Hun giver den navnet Jarlsminde, måske allerede i byen. Hvornår Theresia har den fra, ved jeg ikke, men hun har Jens Rasmussen fra Råhøjgaard, som avlskarl eller bestyrer i mange år, før han i 1893 overtog sit hjem (ja, så længe, så det gav ham sit kendingsnavn, komtesse Jens).

Folketællinger i komtesens tid på Jarlsminde

Nedenfor vises en oversigt over beboerne på Jarlsminde ved de seks folketællinger i komtesens tid. Hendes selskabsdame Sophie Praem er med hende gennem alle årene. Ole Rasmussen er fast tjenestekarl.

1834	Al-der	Født år	Civil-stand	Information
Juliane Marie de Wedel Jarlsberg	56	1778	Ugift	lever af sine Midler, Grevinde af Jarlsberg og Eierinde af Gaarden
jomfrue Sophie Praem	39	1795	Ugift	hendes Selskabsdame
Ole Rasmusen	31	1803	Ugift	tjenestekarl
Peder Hansen	30	1804	Ugift	tjenestekarl
Ole Olesen	54	1780	Ugift	tjenestekarl
Carl August Christensen	15	1819	Ugift	tjenestekarl
Frederiche Lovise Brandt	18	1816	Ugift	tjenestepige
Christine Nielsdatter	24	1810	Ugift	tjenestepige
Ane Christensdatter	27	1807	Ugift	tjenestepige
Kirsten Marie Christiansdatter	23	1811	Ugift	tjenestepige

Komtessen i tiden på Jarlsminde

1834	Alder	Født år	Civilstand	Information
frøken Frederiche von Urne	40	1794	Ugift	Kongl: Hoff-Stiftsdame, indlogerende paa Gaarden
madamme Johanne Lassen	48	1786	Gift	Frøken Urnes Opvartningskone
Dorthea Magdalene Lassen	14	1820	Ugift	Mad: Lassens Datter

Bem: Komtessen tager frøken Urne i pleje, inkl. opvarter
 Plejsønnen Edvard Lassen fremgår ikke, formentlig fordi han er indskrevet på Aarhus Kathedralskole

Folketællinger i Komtessens tid på Jarlsminde (fortsat)

1840	Alder	Født år	Civilstand	Information
Komtesse Wedel Jarlsborg	62	1778	Ugift	Komtesse, ejerinde af gaarden
Sophie Praem	48	1792	Ugift	Selskabsdame
Ole Rasmussen	38	1802	Ugift	Tjenestekarl
Carl Christensen	21	1819	Ugift	Tjenestekarl
Jens Jacobsen	20	1820	Ugift	Tjenestedreng
Kirstine Marie Christiansdatter	29	1811	Ugift	Tjenestepige
Kirsten Mogensdatter	30	1810	Ugift	Tjenestepige
Kirstine Marie Jensdatter	23	1817	Ugift	Tjenestepige
Rasmus Poulsen	57	1783	Ugift	

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?bsid=5485#5485,128118>

1845	Alder	Født år	Civilstand	Information
Juliane Wedel Jarlberg	69	1776	Ugift	lever af sin formue
Sophie Praem	54	1791	Ugift	lever af sin pension
Ole Rasmussen	48	1797	Gift	tjenestekarl
Kirsten Marie Jensdatter	28	1817	Gift	hans kone
Juliane Marie Sophie O. Langballe	2	1843	Ugift	deres datter
Kirsten Mogensdatter	14	1831	Ugift	tjenestepige
Lise Nielsdatter	24	1821	Ugift	tjenestepige
Maren Nielsdatter			Ugift	tjenestepige
Carl Christensen	26	1819	Ugift	tjenestekarl
Hans Fred. Simonsen	21	1824	Ugift	tjenestekarl
Peder Jensen	73	1772	Enke(mand)	tjenestekarl

1850	Alder	Født år	Civilstand	Information
Wedel Jarlsberg	76	1774	Ugift	Ejerinde, komtesse
Helene Wedel Jarlsberg	58	1792	Ugift	Komtesse, hendes søster
Sophie Pram	56	1794	Ugift	Tjenestepige
Marie Kjerstine Jensen	49	1801	Ugift	Tjenestepige
Caroline Funder	19	1831	Ugift	Tjenestepige
Ole Rasmussen	50	1800	Gift	Tjenestekarl
Kirsten Marie Jensdatter	33	1817	Gift	Tjenestepige
Juliane Olesen	6	1844	Ugift	Deres datter

Komtessen i tiden på Jarlsminde

1850	Alder	Født år	Civilstand	Information
Kirsten Mogensdatter	37	1813	Ugift	Tjenestepige
Kirsten Nielsdatter	36	1814	Ugift	Tjenestepige
Karen Marie Nielsdatter	26	1824	Ugift	Tjenestepige
Peder Sørensen	26	1824	Ugift	Tjenestekarl
Peder Sørensen	18	1832	Ugift	Tjenestekarl

Bem: Komtessens søster, Helene, opholder sig på Jarlsminde

Folketællinger i Komtessens tid på Jarlsminde (fortsat)

1855

1860	Al-der	Født år	Civilstand	Information
Juliane Wedell Jarlsberg	85	1775	Ugift	Komtesse, Eierinde af Jarlsminde
Frøken Pramm	70	1790	Ugift	forsørges af Comt.
Jomfrue Hanne Staal	32	1828	Ugift	Jomfru
Ole Rasmussen	60	1800	Enke(mand)	forsørges af C.
Søren Sørensen	35	1825	Gift	Tjenestekarl
Peder Pedersen	22	1838	Ugift	Tjenestekarl
Rasmus Andersen	17	1843	Ugift	Tjenestekarl
Kirsten Nielsen	47	1813	Ugift	Tjenestepige
Ane Marie Clemensen	24	1836	Ugift	Tjenestepige

Komtessens plejesøn: Edvard Nyborg Lassen

(Nekrologiske Samlinger, Fjerdingaarsskrift, for efterretninger om dødsfald og døde med andet dertil hørende, udgivet af H. P. Selmer, Justitsraad, København 1850)

Kand. Filos. Og sekundløjtnant i Krigsreserven Edvard Nyborg Lassen, dødelig såret i Fredericia-slaget. Faderen var Asmus Nyborg Lassen, søn af skolelærer og kirkesanger Nyborg i Tranekjær på Langeland – der fra sit 3die år, da hans fader døde, var plejesøn af inspektør Lassen ved Tranekjær slot – og født på Langeland d. 15de aug. 1782; efter at have taget dansk juridisk eksamen, var han fuldmægtig på Stiftskontoret i Odense fra 1809-1814, derefter ligeledes på stiftskontoret i Aalborg indtil 18de februar 1820, da han allernådigst udnævntes til rådmand og stiftsrevisor i Aalborg, i hvilken post han døde d. 29de aug. 1821. Han var gift siden 20de febr. 1811 med Christence Hauch Praem (datter af dalevende provst Edvard Röring Praem, sognepræst til St. Hans menighed i Odense og Ane Kirstine Praem f. Møller), født 27de febr. 1794, som i dette ægteskab blev moder til 7 sønner, hvoraf dog kun 3 overlevede hende, og i andet ægteskab med købmand i Aalborg J. O. Plaate til 2 børn, hvoraf 1 søn lever; hun døde d. 27de febr. 1826 netop 32 år gammel.

Edvard Nyborg Lassen var den mellemste af de ovennævnte 3 brødre (den ældre N. Ch. Nyb. L. er adjunkt ved den videnskabelige realskole i Aarhus, den yngre Fr. JI. Nyb. L. fabrikant i Kbhvn.), og blev født i København d. 20de sept. 1815. Ved faderens død 1821 udkåredes han til plejesøn af Grevinde Juliane Vedel-Jarlsberg, der var søster til den i året 1840 afdøde statholder i Norge Herman greve af Vedel-Jarlsberg, og som dengang i Aalborg bestyrede en af hende oprettet opdragelses- og undervisningsanstalt for unge piger (det såkaldte ”Dronning Maries Institut”), men senere i en række af år har ejet en lille gård i nærheden af Aarhus, ”Jarlsminde” kaldet, hvor hun endnu (april 1850) lever i en alder af 74 år. Af hende og hos hende modtog han sin første undervisning, og blev i sit 13de år indsat i Aarhus Kathedralskole, hvilken han gennemgik i 6 år. Dimitteret herfra i efteråret 1834, tog eksamen artium med laudabilis og i det følgende år anden eksamen med samme karakter. Fra 1836-1838 studerede han ivrigt filologi, men opgav senere dette studium og beskæftigede sig fra nu af indtil krigens begyndelse med studiet af dansk sprog og dansk litteraturhistorie. En afhandling, som var bestemt til en disputats for magistergraden, sysselsatte ham i hans sidste år.

Efter oprørskrigens udbrud meldte han sig som frivillig ved armeen, og deltog, dog først efter slaget ved Slesvig, som underofficer ved 12te liniebatallions 2det kompagni, i alle affærerne i det Sundevedske; af sin kompagnichef anbefalet til en officerspost, gennemgik han derefter en 6 ugers kommandoskole i København, og blev under 1ste sept. 1848 udnævnt til sekondløjtnant i krigsreserven. Efter eget ønske blev han forsat til 7de liniebatallions 2det kompagni, der om vinteren skulle kantonere i Aarhus. I dette halve år var undervisningen i underofficers-skolen ham overdraget. – I året 1849 deltog han atter i alle krigsoperationerne, indtil han for Fredericia fandt sin tidlige død. Angående hans deltagelse i dette slag og omstændighederne ved hans død m.v. hedder det i et brev til hans gamle plejemoder fra en af hans regimentskammerater således: ...”Natten imellem d. 5te og 6.te juli deboucherede 7de batallion (brigaden Rye) som avantgardens højre fløj ud af den nordre udfaldsport af Fredericia fæstning. Cirka 1200 alen nord for fæst-

ningen stødte vi på insurgenternes løbegrave og forskansninger, hvor den heftigste kamp begyndte. To gange var allerede 7de batallion, der stormede med bajonetten, slået tilbage, da batalionens officerer, for at indgyde mandskabet mod, satte sig i spidsen for stormkolonnen. Fra den tid kæmpede Lassen næsten uafbrudt ved min side, indtil han, den sidste gang vi stormede, inden insurgenternes værker bleve tagne, segnede truffet i panden af en geværkugle, der trængte ind i hjernen. Bragt til lasarettet i Bogense, henlå han til natten imellem den 7de og 8de, da han lukkede sine øjne for bestandig. Ifølge lægernes udsagn har han ikke kunnet føle smerter fra det øjeblik han blev såret og indtil han døde, da han i denne mellemtid var uden bevidsthed. – Da løjtnant Lassen var elsket af alle sine kammerater i batallionen, hvis særdeles agtelse og tillid han ved sit mod og sin tapperhed i alle affærer tillige besad, så har hans død i sandhed vakt megen sorg”. - ... ”om middagen den 10de blev Lassen stødte til jorden i Bogense (indsat i Bogense kirke d. 11te juli), fulgt af tvende af batallionens officerer, der vare de eneste iblandt os som kunne bevise ham den sidste ære, da batallionen den dag blev sendt ud af Fredericia på en rekognoscering mod fjenden”.

“Ved at meddele... disse få træk af løjtnant Lassens sidste dage og påfølgende død for den sag han entusiastisk havde hengivet sig til, følger jeg ikke alene min egen opfordring som hans ven, men også hele batallionens”.

Efter hans plejemoders ønske blev hans lig senere overført til og begravet på Aarhus Kirkegaard. I den ovenomtalte af hans kompagnichef under 27de juni 1848 udstedte attest roses den afdøde for det af ham ved alle krigsoperationer og fægtninger udviste mod samt interesse for sagen, for sit gode praktiske blik og omdømme i militær henseende; for sin moralske vandel og ualmindelig gode dannelse, hvorfor kompagniet troer sig særdeles beføjet til at anbefale ham til den attråede post som officer.

Århus Stifts Årbøger, 61. bind, udgivet 1968 af Historisk Samfund for Århus Stift.

Fra en artikel af Lisbeth Lottrup ”Da Århus og jeg var små”.

Lisbeth Lottrup, født Baden, boede med sine forældre i Fredensgade, og hun fortæller i artiklen bl.a., hvordan hun som lille pige gik med sin bedstemor for at se til bedstefaderens grav på kirkegården, der lå, hvor rådhusparken nu ligger. Det gik også rundt til familiens øvrige gravsteder og til sidst til de fremmede og fine grave, mens bedstemoderen fortalte om de mennesker, som lå begravet der. Ordret skriver hun (side 39):

Der var også den grav, hvor en fornem dame, en baronesse Wedel Jarlsberg, der havde tilbragt sine sidste år på en gård uden for Århus, lå begravet sammen med sin selskabsdame og sin plejesøn, kandidat Eduard Lassen, der faldt som ung løjtnant i 1864 (<nej, 1849>). Derom hørte jeg langt senere, at den unge mand var hendes egen søn og faderen kong Christian d. 8. Det tror jeg ikke, bedstemor vidste, men hun kunne i hvert fald fortælle, at det var ham Sophus Bauditz havde brugt som model til den unge løjtnant i ”Krøniker fra Garnisonsbyen”. (<NEJ!>).

Den særlige vestalinde-jernovn på Jarlsminde fra Komtessens tid

Ovnen stammer fra det norske Bærum Jernverk. Den senere statsminister J. F. Kaas, solgte i 1791 værket til senere statsminister Peder Anker. I 1824 gik det over til svigersønnen grev Herman Wedel Jarlsberg, som døde i 1840.

I en norsk bog om empireovne hedder det: Til gengæld spillede ovnproduktionen en stor rolle på

det fjerde af Anker-værkerne, Bærum's værk, som Peder Anker på Bogstad drev med stor dygtighed fra 1791 til sin død i 1824 og svigersønnen grev, Herman Wedel Jarlsberg, efter ham. Ved siden af Nes er det vores vigtigste ovnstøberi i empiretiden både når det gælder omfang og selvstændig betydning. Det er herfra vi har det ældste ovnkatalog, som er bevaret. Christen Pram, som besøgte Bærum i 1805, før Nes var begyndt at gøre sig gældende med fuld styrke, roser også værkets produkter stærkt: Det er fra Bærum's jernværk de nyere, til dels højst elegante kakkellovne kommer, som pryder deres plads så godt som noget andet pragtmøbel. En enkelt gang har værket i lighed med Nes lavet en statueovn, en strengt frontal og tæt draperet vestalinde (s.148 og 152). Hun står ikke særlig godt på benene; men den stramme holdning og den brede form, som passer så godt til det grove jern, som er brugt, gør den til en meget virkningsfuld dekorativ skulptur.. Det er også let at se, at den med vilje er modelleret således, at den skulle blive enkel at støbe. Figuren er en gang imellem placeret under en tempelgavl, som bæres af glatte søjler, og den tager sig godt ud på denne måde. Men andre gange er den bare sat på en lav firkantet sokkel, og det viser sig da, at den meget godt tåler at stå alene også. Det er ikke for ingenting, at den så ofte er endt som haveskulptur. Den grove og lidt hårde form ligner meget de buster af værkets ejere og af grev Wedel og frue, som Hans Michelsen, modellerede i 1819. Vi ved også, at Michelsen har været brugt af værket.

Vestalinde. Antagelig af Hans Michelsen 1817. Bærum, nr. 205

Fra Ebbe Johannsen, Kakkellovn og jernovn i 1980, hedder det: En helt speciel type fra empiren har form som en statue på sokkel. I disse tilfælde blev statuen ikke blot sat ovenpå ovnen som dekoration, men figuren var en væsentlig del af selve varmelegemet. Ovnene kunne f.eks. være formet som en draperet vestalinde med rør i ryggen (=Jarlsminde og Bogstadgård fra 1817). Undertiden blev figuren også anbragt under en tempelgavl båret af glatte søjler (= Jarlsberg fra 1829). En udtalelse om, at når man fyrede i damen, blev hendes kinder røde, har ikke ladet sig efterprøve, men skal næppe tages for gode varer. Mange, der støder på ældre ovne, vil nok undre sig over, at de står på fodstykker af træ, men det var ganske almindeligt. Fodstykkerne kan være smukt udskåret for at stå til ovnene, og de er sværtet sorte som disse. Vi bemærkede selv under et besøg i maj 2017, at figuren på Bogstad mere havde et barns ansigt i udtrykket end udtrykket af en voksen kvinde, som det er tilfældet på både Jarlsberg og Jarlsminde?

Lille efterskrift: En af efterkommerne af familien Pind, som boede på gården i 1916-18, fortæller en lille historie om sin mormors søster, Dagny Pind. Den lille pige, som på daværende tidspunkt var 7-8 år gammel, havde været syg i en periode og da ligget i sengen i stuen med kakkellovnen. Figuren havde gjort stort indtryk på hende, og i hendes fantasi var det blevet til ”den sorte engel”, som hun vistnok forbandt med noget godt!

Den særlige ovn på Jarlsminde

Ovnene er sjældne, og vi har kun kendskab til ganske få. Se eksemplerne fra Norge nedenfor:

Ovnen til venstre er vores egen på Jarlsminde dateret 1817, og ovnen til højre med tempelgavl båret af glatte søjler er fra spise-stuen på Jarlsberg og dateret 1829. Jeg tager mål på Jarlsminde, og sammen med Birthe Østergaard Kristiansen tager vi de tilsvarende mål under besøget på Jarlsberg i 2017!

Bogstad ved Oslo

Maihaugen ved Lillehammer

Peder Balkesenteret, Billerud på Toten

Hafslund Hovedgård

Udpluk af erindringer fra Niels Peter Jensen (født i Ølholm 1829 og død i Vejle 1917). Disse erindringer er skrevet i sommeren 1912. N.P. Jensen var fra ca. 1850-1858 lærer i Stautrup.

Skolen i Stautrup, der nu (altså efter N.P. Jensens tid) er flyttet vesten for byen på skolelodden, lå indeklemmet imellem småhytter, men så ellers ret god ud. De 2 små værelser ret hyggelige med tilhørende køkken og spisekammer. Huset havde stråtag og 1 alen tyk mur; der var stampet op af ler; udvendig så det ud som det var hvidtet grundmur. Efter at have fartet Europa rundt og turet i Paris kom omkring 1820 en Komtesse Wedel Jarlsberg fra Norge til Stautrup, købte en gård på 60 tdr. land. Hun flyttede den ud på marken og kaldte den for Jarlsminde. Efter brugen på hendes greveskab i Norge byggede hun stuehuset 1 etage med kvist af stampet ler; det står der endnu og tager sig godt ud med sine hvide mure, rødt tegltag inde mellem træerne.

Da der skulle bygges skole i Stautrup foretrak de komtessens bygningsmåde. Gårdmændene i distriktet leverede fedt ler og langhalm; derefter mødte de på omgang med heste, der gennemlættede leret blandet med frisk halm. Ligeledes mødte husmændene for at bringe materialet til bygmesteren, Niels Skou, der formede muren ved at stampe leret imellem opslåede brædder, omtrent som ved cement-fundamenter udføres nu til dags; for hele arbejdet fik han 10 Rdl (20 kroner); det var en billig bygningsmåde. Denne Niels Skou var veteran fra Napoleonskrigene; havde stået ved Prins Ferdinans dragoner i Aarhus og med disse opholdt sig i Tyskland og Frankrig. Han havde en lille ejendom i nærheden af skolen, hvor han holdt 2 køer og en lille hest, var flink til at fortælle om sine hændelser i udlandet. Han havde påtaget sig med nævnte assistance at opføre det 7 fag ny skolehus. Muren var uforgængelig. Da der i min tid skulle ske en udvidelse af beboelses-lejligheden, og lergavlen mod nord nedrives, var det næsten umuligt at få den ned. Leret med langhalm var fast som granit. Da jeg modtog embedet var bygningen 10 fag, hvoraf de 4 tjente til beboelse, 4 til læseværelse og 2 til brænde.

I Stautrup lå mange huse, hvoraf de fleste vare opførte af simpel materiale, med hyggelig små huller til beboelse. En del af disse små hytter var opførte på den måde: Vedkommende udså sig en byggeplads ved gaden tæt på den åbne fællesjord; om natten hentede han så tømmeret nede i skove; væggene blev opklinede; i Brabrand sø der lå bag skoven hentede han rør og siv til tækning; en billig bygningsmåde, der kostede kun arbejde men ingen penge.

En anden søn af Niels Christensen (fra Lemming, Søndergaard) hed Søren Peder, der blev opdraget hos sin onkels Peder Pedersen i Lemming, efter hvem han fik gården, da de gamle var barnløse. Efter at han havde solgt gården til børnehjem (Ormslev), døde han i en ung alder, og enken fru Søndergaard, der var en datter af Knud Ovesen, har opført villa "Nazareth, nord for

Aarhus, hvor hun anvender sine betydelige midler (har selv ingen børn) til opdragelse af 12 fattige børn, der rekrutteres fra København, får kost, husvej, pleje, undervisning, kort sagt alt til de bliver konfirmerede. Hun holder på egen bekostning endvidere lærerinder og plejemødre. (NB: jeg mener min morfar gartner Ejner Sørensen opvoksede i Villa Nazareth)

En anden datter af Knud Ovesen i Stautrup hed (Jo)Hanne; (han havde 6 døtre, ingen sønner) hun blev gift med Kreatur – og hestehandler Ras Filt, der havde købt Jarlsminde efter komtesens død; under hvilken han indkøbte en lignende gård Peder Andersens. Han var en dygtig energisk mand, men døde tidlig. Enken afstod Jarlsminde til en søn, men han trådte ikke i faderens spor; måtte sælge gården. Moderen bor nu i Viby hos en datter.

Den pensionerede skolelærer N.P. Jensen - måske med sine erindringer liggende på bordet foran sig- omkring 1912?

NB: Tilfældighedernes spil var anledningen til, at vi omkring 2008/2009 fik en kopi af disse erindringer, og vi kom i en nærmere dialog med lokalarkivet i Ølholm. Vores dygtige murer gennem de sidste 20 år på Jarlsminde hedder Murermester Karl Sig. Han har gennem alle årene bibeholdt og vedligeholdt sit gamle barndomshjem i Ølholm ikke så langt fra Uldum/Langskov. En af naboerne i Ølholm er det lokale arkiv, og den tidligere leder Aage J. Pedersen var meget historisk interesseret og gode venner med Karl Sig. Da Karl Sig fortalte om sit arbejde med restaureringen af Jarlsminde, kunne Aage Pedersen berette, at udbygningerne på Jarlsminde var brændt midt i 1800-tallet jf. hans kendskab til de erindringer fra N. P. Jensen, som arkivet var kommet i besiddelse af. Vi synes, at det er en helt enestående beskrivelse af livet på gårdene og i skolen i Stautrup for mere end 160 år siden. Samtidig har det for os været en uvurderlig kilde i arbejdet med at skrive historien om Jarlsminde, herunder brudstykker fra komtesens liv og opførelsen af bygningerne med ler etc.

Endelig efter 8 års forløb blev vort ønske opfyldt at blive forflyttet til hjemme-egnen, og det gik lettere, end vi havde tænkt; havde Jarlsminde ikke brændt, var vi næppe kommet til Hygum. Denne gård ligger som anført på Stautrup Mark, opbygget af en grevedatter fra grevskabet Jarlsberg i Norge; efter at hun havde fjøtet verden rundt og levet et lystigt liv i Paris. Nu hun var bleven gammel var det kun få, som gæstede hende, og sjældent eller aldrig tog hun ud. Hun havde hos sig en mamsel (en gammel selskabsdame) og en frøken Staal, som var husjomfru. Gården

dreves i mange år af hendes avlskarl <Ole>, en gammel enkemand, der havde sit eneste barn, en datter hos sig; hun kom siden til at bo hos sin mormor, der var jordemoder, og havde en gård på Lemming Mark, hvorfra hun gik i skole. Komtessens husholderske Kirsten, var en gammel pige på 40 år, der havde været forlovet i sine unge dage, men hendes Niels stødte på en gammel enke med en god gård, og Kirsten blev forbigået dengang. Men nu ville skæbnen, at den gamle døde efter nogle års forløb. Den gamle flamme, der nok aldrig havde været rigtig slukket, blussede op, og Niels Sørensen førte Kirsten Mogensen som viv ind i Sparregaard. Den gamle kone døde i de dage, jeg holdt bryllup; efter min hjemkomst blev hun begravet, og det var det første gilde min hustru overværede i Stautrup. Hun blev ikke lidt forbavset ved, at ved denne begravelse i så stor en gård kun at blive beværtet med vælling og bergfisk og dertil kaffe. – Foruden nævnte 2 bestyrere af gård og husholdning på Jarlsminde var der en <gartner> røgter, en karl og en pige. Ole og Kirsten kom til gilde og forsamlinger lige med gårdfolkene i byen, og de indbød igen på komtessens bekostning gårdmændene med hustruer; og især om julen blev vi beværtede rigelig, men vi så aldrig komtessen og mamsellen, der underholdt sig selv i de indre gemakker. –

På Jarlsminde havde de i midten af halvtredserne i høsten lige fået den sidste rivning ind og sat til side i laden, da tjenestekarlen Jørgen efter arbejdet skulle have sig 1 pipe tobak; han kunne ikke vente til han kom ned, men tændte ved 1 svovlstik, som han tankeløst må have kaste til side i fouragen, inden den var udbrændt. Hen på natten stod hele gården i lue og nedbrændte på stuehuset nær, som var teglhængt og lå nogle alen fra stald og ladebygninger. Hele avlen af hø og korn nedbrændte; dog blev et hæs, indeholdende 40 travere byg frelst, tilligemed får, heste og køer, hvorimod 1 kalv og fjerkræet brændte. Bygningerne var kun tildels assurede, da hun havde ombygget en del af dem uden at melde det. Besætning, indbo, avl og kreaturer var slet ikke forsikrede, da tabet var temmelig stort, men det kunne hun tåle, hun var vel situeret; havde jo en god gældfri gård; den gav dog ikke meget, måske knap føden. Det bedst for hende var, at hun havde 3.000 Rdl. el. 6.000 kroner til underholdning fra grevskabet i Norge årlig. Komtessen var mindre glad; idet hun stod med 5 heste, 12 køer og en del får og havde kun de 40 travere byg til føde for alt dette hele vinteren. -

Ormslev-Koldt pastorat er meget stort, over 600 tdr hartkorn; jorderne af udmærket bonitet, beboerne var gennemgående velstående, hvilket skal være tilfældet endnu; for få år siden, jeg af lagde et besøg på min gamle plads, blev det mig fortalt af en pålidelig mand, at de mange penge, der strømmede ind i deres sognesparekasse, måtte de sætte ind i bankerne i Aarhus, da ingen af beboerne lånte i Kassen eller trængte dertil. Jeg skal endvidere føje til; at det bedste var, at de ikke alene var velhavende, men de var tjenstvillige og godgørende, hvorfor jeg besluttede mig til i nogle søndage at ride omkring fra by til by, fra gård til gård og bad mændene at betænke komtessen lidt med deres overflod af korn og hø. Det blev en fornøjelig tur; thi beboerne modtog mig allevegne med velvilje; enkelte tegnede sig for 1 læs havre kjærve, andre for et læs hø; nogle for 1 trave eller ½, atter andre for ½ læs hø o.s.fr. Resultatet blev, at der hele vinteren igennem strømmede sådant kvantum fourage ind på Jarlsminde, at komtessen fik sin hele besætning af

hest og kreaturer født til foråret, hun kunne sætte dem på græs, og uden at det kostede hende 1 øre. Ja mændene blev naturligvis godt beværtede, når de leverede deres naturalier. Det værste jeg havde ved denne ridning omkring var, at jeg hvert sted skulle af hesten og ind, hvor jeg blev anmodet om at sidde til bords for at få noget til livs: brød, snaps, øl, og til slut et par sorte. Hos den gamle Knud, sognefoged i Enslev, måtte jeg yde adskillige sorte, uagtet at sønnen lå dårlig af tyfus.

Komtessen blev sjæleglad ved mig, som hun kunne takke for indsamlingen; hun kaldte mig til sig, satte sig ved siden af mig i sofaen; den gamle dame var så glad som et barn. Uden at jeg gav anledning dertil, <kom> hun under samtalen med de ord: Jeg ved, at de med deres hustru har hjemstavn i Ribe Stift, og jeg ved, at I længes efter at komme tilbage dertil igen; derfor har jeg skrevet til Biskop Daugaard i Ribe, han skulle kalde Dem, når De søger embede i hans stift. – Biskoppen havde svaret, at det skulle være ham en fornøjelse at efterkomme komtessens ønske, men for at dette kunne ske, var det nødvendigt, at jeg blev en af de 3 lærere, som sogneforstanderskabet indstillede til det ledige embede. Biskoppen var nemlig gift med en plejedatter af komtessen, Hun havde også en plejesøn, Lassen, som faldt som løjtnant ved Fredericia.

På forhånd fik jeg en kostbar foræring af hende. Jeg havde i grunden lovet beboerne i Stautrup at blive hos dem, fordi de var så flinke imod mig, og da embedet var forbedret til det dobbelte; af flere grunde ønskede vi dog at flytte derfra, hvor vi havde nydt så meget godt og levet mange fornøjelige dage, uden at nogen sorg var trængt ind i vort hjem. Ved siden der af har jeg også haft strengt arbejde i den forhen forsømte skole, strengt arbejde som landmand; idet jeg selv pløjede, såede og høstede; var oppe om morgenen at køre mergel, gødning lige fra kl. 3 til skolen begyndte. Og min kære hustru stod mig trolig bi; hun var en god og trofast mor og hustru; arbejdsom og sparsommelig; det havde ikke været skade for os, om jeg havde været ligeså sparsom: Sidste sommer 1858 drev jeg ikke alene skoleloden men drev 8 tdr land for Mikkelt murmester; det kostede mig meget arbejde men lidt søvn og ringe fortjeneste: -

Hygum lærer og Kollerup-Vindelev kirkesanger-embede blev ledig på sommeren 1858. Jeg sendte ansøgning til bisp Daugaard i Ribe, men det gjaldt om at komme på listen ved indstillingen; hvad plads jeg fik; enten no 1, 2 eller 3 havde ingen betydning for mig. Jeg begav mig altså på min sidste ridetur på denne rute for at præsentere mig for de forskellige sogneråder--- Endelig kom dagen, da sogneforstanderskabet havde møde for at give indstilling af 3 lærere til Hygum embede.---No 1 blev Svend Petersen, lærer i Sønderjylland. Jeg blev no 2 og Christensen (Søby) i Vonge med 2den karakter no 3. Efter indstillingen fik jeg brev fra formanden J. Jensen Vindelev, hvori han beklagede, at jeg ikke fik embedet, men tog anledning til at trøste mig med, at det var en stor ære for mig at komme på listen iblandt så mange ansøgere, 27 i alt. Jeg tænkte: Nu skal du ha' tak Jens! Jeg kendte det bedre. –

Under en visitats i Thyregod udnævnte biskop Daugaard den 7. oktober 1858 mig til lærer i Hygum og kirkesanger i Kollerup og på forlangende også sanger i Vindelev kirke, hvorfor jeg skulle have en godtgørelse af 15 Rdl årlig. ---

Da jeg var kaldet, havde bispen straks skrevet til komtesen for at bringe hende den glædelige begivenhed. Straks sendte hun sin frøken Staal op til mig i mulm og mørke under en øsende regn for at bringe mig tidendet, som ikke engang måtte vente til næste dag. Kort tid efter fik jeg udnævnelsen fra bispekontoret i Ribe. –

Forskellige udklip og begivenheder under komtesens tid på Jarlsminde

17. marts 1829

lovstridigt Forhold mod Politiet i Eolding. — Gaardmand Joh. Pedersen i Stautrup, der var sagsøgt af Comtesse Wedel-Jarlsberg for at have hugget Gjerdesel i et Skovkrat som er beliggende paa hendes Gaard Jarlsminde's Grund, er bleven frikjendt. — Ligesaa U

23. maj 1829

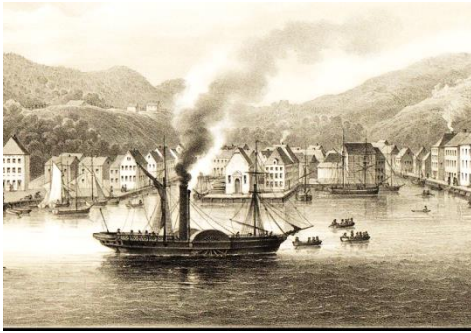
ger ophævet. At efterkommes inden 15 Dage icke.
I Sagen No. 281.
Datterstrøm, for Comtesse Julie af Wedel Jarlsberg til Jarlsminde med Curator, contra: Møller, for Gaardmand Anders Rasmusens Enke i Stautrup med Langvejret.
(Kagl. at Indkomne formøntlig skeretiget der dugget og beretter Gjerdesel fra at paa Appellations den Maat beliggende Skovkrat.)
Dom: "Indkomne Gaardmand Anders Rasmusens Enke i Stautrup der for Appellations den Comtesse Wedel Jarlsberg's Aftale i denne Sag frie at være. Processens Omkostninger for begge Parter ophævet."
Med Hads & Ring Herredets Ret er, af Carcerraad og Herredshofret Kongen den 2de Juni 1828 daamt saaledes: "Indkomne Anders Rasmusens Enke i Stautrup der for Citantinden Comtesse Wedel Jarlsberg til Jarlsminde, hendes Aftale i foranævnte Sag, betreffende Hugget i det paa hendes Maat værende Skovkrat, frie at være. Processens Omkostninger hævdes."
I Sagen No. 282.
Datterstrøm, for Comtesse Julie af Wedel Jarlsberg til Jarlsminde med Curator, contra: Møller, for Gaardmand Peder Madsen i Stautrup.

Det fremgår af udklippet ovenfor og dette overfor, at Komtesen har sagsøgt to personer for tyveri af brændsel i et skovkrat, som er beliggende på hendes gård. De er dog begge blevet frikendt

Samtlige Arvinger efter den paa Stautrup Mark afdøde Opholdsmand Jacob Jensen og forhen afdøde Hustru Ane Rasmusdatter indkaldes herved til et Skiftemøde, som afholdes paa disse Herredets Tingsted i Aarhus Raadhuus, Tirsdagen den 29de denne Maaned om Formiddagen Kl. 10, ved hvilket, om muligt, Skiftet attraaes sluttet. — Det bemærkes: at under Skiftets Behandling ere følgende Personer opgjorte som Arvinger: Jacob Jensen i Hernstrup, Kirsten Jensdatter i Menberg, Jens Nielsen i Stautrup, Rasmus Nielsen i Lebstrup, Lauritz Nielsen paa Hylke Mark, Maren Jensdatter i Aarhus Hospital, Peder Rasmussen i Dsterbøge, Lars Rasmussen i Bøder, Karen Rasmusdatter i Langballe, samt Børnene efter en Søster til den afdøde Kone, som har boet i Dgstrup.
Saavel de Navngivne, som de flere Arvinger, der maatte melde sig, have — forsaavidt dette ikke allerede er skeet — at legitimere deres Slægtskabsforhold til og Arveret efter de Afdøde, ved den ovennævnte Samling. — Hads & Ring Herredescontoir, den 10de Mars 1836.
L a n g.

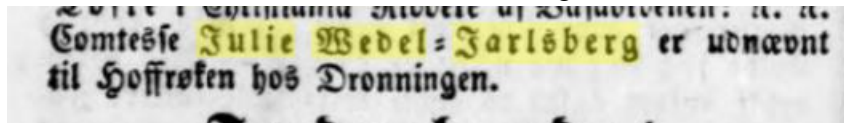
Jacob Jensen død 1836

Indkaldelse til skiftemøde for samtlige arvinger til den på Stautrup mark afdøde Opholdsmand Jacob Jensen.

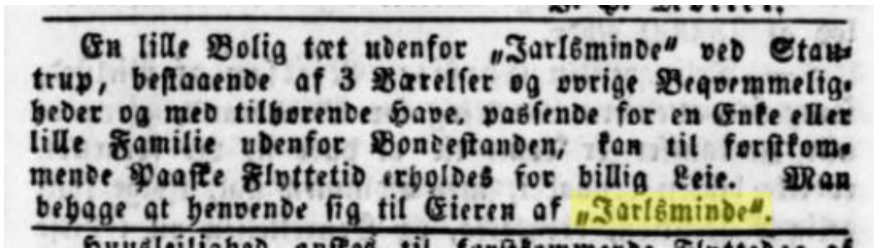

Komtesse Julie og Sophie Praem var i 1838 på besøg på Jarlsberg i 2 måneder hos broderen Herman. De rejste med dampskibet «Prinds Carl». Ruten var Stavern-København via Göteborg. Det var noget andet end flugten i ungdommen over Nordsøen i sejlbad! Et par år forinden deres besøg var Herman udnævnt til statholder eller vicekonge i Norge, men han døde i 1840 i Wiesbaden.

1839 Artikel i Aarhus Stiftstidende fra Norge – ved ikke om det er samme komtesse?

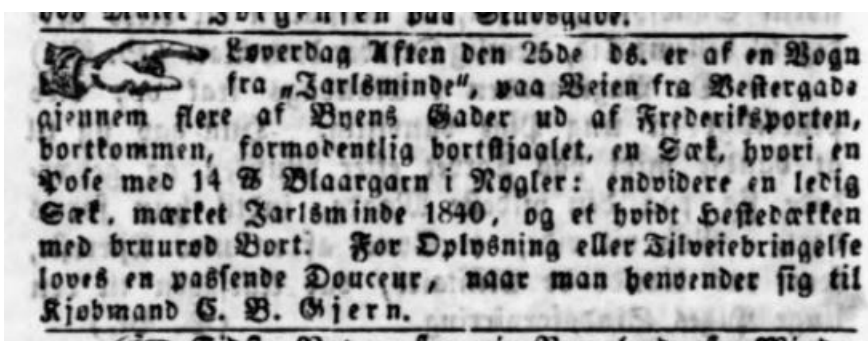
6. februar 1846

En lille bolig tæt udenfor ”Jarlsminde” ved Stautrup, bestående af 3 værelser og øvrige bekvemmeligheder og med tilhørende have, passende for en enke eller lille familie udenfor bondestanden, kan til førstkommende Påske flyttetid er-

holdes for billig leje. Man behage at henvende sig til ejeren af ”Jarlsminde”

27. april 1846

Lørdag aften den 25. ds er af en vogn fra Jarlsminde på vejen fra Vestergade gennem flere af byens gader ud af Frederiksporten bortkommen, formodentlig bortstjålet en sæk, hvori en pose med 14 xx blaargarn i nøgler: endvi-

dere en ledig sæk, mærket Jarlsminde 1840, og et hvidt hestedækken med brunrød bort. For oplysning eller tilvejebringelse loves en passende dusør, når man henvender sig til købmand C. B. Skjern

17. juni 1846 Et mord med en tråd til Jarlsminde! Odense. (Dagsposterne).

Odense. (Dagsposterne). I Aarhus Avis læses følgende Beskjendtgørelse fra Herredsfoged Rosenstand: „I en Mergelgrav paa Gaardmand Søren Rasmusen Kaae's Mark i Bøgeskov, Astrup Sogn, er den 9 ds. funden en død Mandsperson, som under det optagne Forhør er kendt at være Teglblænder Mogens Hansen. Ved den foretagne Obduktionsforretning er oplyst, at 2de Skud med Hagel ere ham bibragte i Brystet, og da en Sæk med 3de store Kampesten ved et Reeb var bunden til hans Legeme, kan der ingen Tvivl være om, at jo Mogens Hansen er myrdet. En brun Klædes Frakke, i hvis Brystlomme en Brevtaske med Papirer, var, tilligemed en Kasket, et Par Strømper m. m., og en stor Steen, nedlagt i en Sæk mærket Jarlsminde 1840 W. J., som fandtes paa et andet Sted i Mergelgraven. Da der ikke findes Kundskab om hvor Mogens Hansen har opholdt sig siden Søndagen den 17 f. M., da han har været i Aarhus, ligesom hans rette Hjemsted ei heller vides, anmodes Enhver, som maatte kunne give Oplysning om hvor han siden den 17 f. M. har opholdt sig, eller paa hvilke Steder han er set, desangående at meddele mig Underretning, og udloves forøvrigt en Belønning af 50 Rbd. til den, der kan give paalidelige Oplysninger, som kunne bevirke Opdagelsen af Gjerningsmanden eller Gjerningsmændene til den begangne Forbrydelse.“

I Aarhus avis læses følgende bekendtgørelse fra herredsfoged Rosenstand: I en mergelgrav på gårdmand Søren Rasmussen Kaa's mark i Bøgeskov, Astrup sogn er den 9 ds. fundet en død mandsperson, som under det optagne forhør er kendt at være teglblænder Mogens Hansen. Ved den foretagne obduktionsforretning er oplyst, at 2de skud med hagel er ham bibragte i brystet og da en sæk med 3de store kampesten ved et reb var bundet til hans legeme, kan der ingen tvivl være om, at jo Mogens Hansen er myrdet. En brun klædes frakke, i hvis brystlomme en brevtaske med papirer var, tilligemed en kasket, et par strømper m.m. og en stor sten, nedlagt i en sæk mærket Jarlsminde 1840 W. J. som fandtes på et andet sted i mergel-

graven. Da der ikke findes kendskab om hvor Mogens Hansen har opholdt sig siden Søndag den 17 f.m. da han har været i Aarhus, ligesom hans rette hjemsted ej heller vides, anmodes enhver, som måtte kunne give oplysning om, hvor han siden den 17 f.m. har opholdt sig eller på hvilke steder han er set, desangående at meddele mig underretning, og udloves for øvrigt en belønning af 50 Rbd. til den, kan give pålidelige oplysninger, som kunne bevirke opdagelsen af gerningsmanden eller gerningsmændene til den begåede forbrydelse.

Aarhus, den 6te Septbr.
— Gaarden „Jarlsminde“, $\frac{3}{4}$ Mill herfra, tilhørende Comtesse Wedel-Jarlsberg, er afbrændt inat. Kun Vaaningshuset er reddet.

6. september 1854
Aarhus, den 6te Septbr.
Gården ”Jarlsminde”, $\frac{3}{4}$ mil herfra, tilhørende Komtesse Wedel Jarlsberg

16. juni 1859, Skovbal i Stautrup Skov

Skovbal i Stautrup Skov.
Med Dørrighedens Tilladelse afholdes Bal i Jacob Jensens Skov ved Stautrup Søndagen den 26de ds. Skoven grænses lige til Brabrand Sø, og kunne de, som ønske at seje dertil, erholde god Landgang, der vil blive kjendelig ved Dannebrogssflag. En stor ny Dansesalon bliver opført. God Beværtning og en udmærket Aarhus-Musik af 6-7 Stemmer, samt en smuk Belysning. Et smukt Luft-Fyrværkeri bliver tillige afbrændt. — Dansen begynder kl. 5 Eftermiddag, og er forbi kl. 4 den påfølgende Morgen.

Med øvrighedens tilladelse afholdes Bal i Jacob Jensens skov ved Stautrup søndag den 26 ds. Skoven grænser lige til Brabrand Sø, og kunne de, som ønske at sejle dertil, erholde god landgang, der vil blive kendelig ved dannebrogssflag. En stor ny dansesalon bliver opført. God beværtning og en udmærket Aarhus Musik af 6-7 stemmer, samt en smuk belysning. Et smukt luft fyrværkeri bliver tillige afbrændt.-

Dansen begynder kl. 5 eftermiddag, og er forbi kl. 4 den påfølgende morgen.

Komtessens opkøb af skov og krat

Komtessen har haft travlt med at sikre sig de dele - her træer, buske m.v., der tilsyneladende ikke har tilhørt gården, men sikkert fra gammel tid før udskiftningen har tilhørt nabogårde - der lå som små enklaver inden for Jarlsmindes markgrænser. Og det udtrykkes i skøderne, at hun ikke i fremtiden ønsker at komme ud for processer eller andre vidtløftigheder, der kan rettes mod hende vedrørende skov og krat, der åbenbart tilhører andre, selvom de står på hendes jord. Se blandt andet notitsen ovenfor fra 1829, hvor Komtessen har anlagt sag mod to personer for tyveri af brænde i et skovkrat på hendes jord – men hvor begge personer dog blev frikendt.

Det ligger i luften, at ingen rigtig har været helt sikre på ejerforholdene, og derfor har hun taget tyren ved hornene og simpelthen købt og derfor fået skøde på alt det, der lå inden for markgrænserne - uanset om hun måske formelt selv ejede det i forvejen? Sandsynligvis en klog disposition!

Hun måtte derfor af med et antal hundrede rigsdaler for at sikre sig mod kiv og bøvl i fremtiden og for at kunne være sikker på at kunne anvende alt, hvad der var inden for markskellene. Nedenfor har vi fremfundet komtessens adkomster på disse tiløb.

N^r 3 F6 1ste Klasse 1rd 32s Sölv 1832 **Skjöde!**

Vi underskrevne 2de Gaardbeoere i Stautrup Bÿe, Koldt Sogn, Aarhus Amt, Jens Pedersen og Peder Jensen Loft, tilstaaer og herved vitterliggjöer, at vi haver solgt samt herved sælge, afhænde og skjöde til Hds Naade Contesse Vedel Jarlsberg til Jarlsminde fölgende efter vores Formening os tilhörende paa bemeldte Jarlsmindes Mark beliggende Skov og Giærsselsskifter, af hvilke dog Contesse Wedel Jarlsberg allerede ejer Grunden, nemlig

A. Jens Pedersen

1, i det saakaldte Hvolbekhoved, et Skifte af brede 24 Favne 2Alen og af Længde: fra de paaviste Skjelstene, siddende sönden for Hvolbek og imellem hvilke Breden blev maalt, og sönder paa saalangt Træer og Busker findes og hvori findes 12 Stk böge – 1 Ege og 2 Asketræer og iövrigt Giærsel og Opgröde. -

2, i det tredje Hoved, et Skifte cirka 13 Favne bredt og 15 Favne langt, begrændset og afsat ved 4 Skjelstene og hvori findes 7 Stk Egetræer. -

3, Paa Revgravhöi, et Skifte: 13 Favne bred i söndre Ende og 10 Favne i nordre Ende samt 77 Favne langt og hvori findes 10 Stk Egetræer og 1 Elmetræe.

4, tvende Balke som löbe i öster og vester; den ene imellem Markerne, Overhave og Nederhave kaldet og den Anden imellem Overhave og iRöbben? norden for Gaarden, dog deraf alene Giærsel og Opgröde, men ingen af de sammesteds værende Ege da samme ikke tilhöre mig.

5, En Strimmel Giærsel fra Contessens Markvej igiennem lille Almindung langs vestre Side af Lille og Store Al-minding, saa langt disse række, og hvilken Strimmel er omtrent 1 Favn bred, dog tildeels noget bredere og betiegnat ved Skjelstene; men ingen af de i denne Strimmel værende Egetræer sælges, da samme ikke tilhöre mig, -

6, I Skadenebbet: et Skifte af Længde circa 18 Favne, maalt langs med Buskene i Engen og af Brede, fra Engen til Agerne, saa langt og bredt Træer og Buske gives og hvori findes 12 Egetræer og 3de Espetræer. - B. Peder Jensen Loft -

1/ I det saakaldte Sejerihuset eller saakaldte Randbærgaar Busk, et Skifte af Bredde i östre Ende 4 Favne og i vestre Ende 7 Favne samt af Længde fra den dyrkede Mark til Vejdiget og som udgör den sydligste Deel af dette Stk Giersel Hugst. -

2/ Den söndre Ende af Hvolbek, fra det Skel hvor en Stie gaaer over Bækken og som findes i lige Linie med Skjel Ret imellem ovenmeldte N° 1 og Gierselskiftet norden for samme, og fra hiint Punkt eller Stie saalangt sönderpaa som Buske eller Opgröde findes omkring Hvolbek. -

3/ I det saakaldte lange Hoved, et Skifte af Brede fra den paaviste Skjelsteen nordefter indtil Engen, saalangt Buske findes, circa 9 Favne i vestre Ende og i östre Ende 13 Favne samt i Længde fra hiin Skjelsteen til den östen for samme staaende Ditto. -

Det anmærkes: at Contesse Wedel Jarlsberg med dette Kjöb og Salg udtrykkelig har erklæret at Kjöbet ikke skal kunde ansees som beviis for at hun erkjender os eller Andre ejendomsberettigede til Træer eller Buske paa hendes [Gaards] Grund, men har gjort dette Kjöb for at undgaae Tracasseri eller andre Vidtlöftigheder. - Og da Hds Naade Contesse Wedel Jarlsberg har betalt os den mundtlig accorderede Kjöbesumma 146 siger 146rd Sedler, hvoraf jeg Jens Pedersen har erholdt 120rd og jeg Peder Jensen Loft 26rd Sedler, saa tilstaaer og erkjender jeg ved dette vort Skjöde, ej alleene at vi og vore Arvinger, ikke have nogen Ret i eller til de paa fornævnte Skifter værende Træer eller Giersel, men endog at vi under ingen Omstændigheder kunde ansee eller paastaae os berettigede til Træer eller Giersel noget andet Sted, paa den Contesse Wdel Jarsberg tilhavende Gaards Jarlsminde Grund eller inden for dens Markers Grændser. Til Bekræftelse under vore Navne og 2 Vitterlighedsvidners Overværelse. - Stautrup den 4 Martii 1832 Jens Pedersen Peder Jensen Loft Til Vitterlighed Peder Madsen Anders Clemensen Af det solgte resterer Intet hertil til 1831 Aars Udgang Aarhus Amtstue den 8 Marts 1832 Bang. I Anledning af Handel er til Koldt Sogns Fattigkasse udbetalt 2m siger 2m, tilstaaer Ormslev Præstegaard 10 Marts 1832 Bleckfeldt - Læst inden Hads Ning Herreders Ret den 10 Marts 1832 og protocolleret Folio 460.

Paa Sælgerens Gaard hæfter Giæld --

Nyholm constit.

N° 2. F_VR 1ste Kl: 1832. 64Rbd Sölv Skjöde!

Jeg underskrevne Gaardmand Anders Clemmensen i Stautrup tilstaaer og herved vitterliggjör at have solgt samt herved at sælge, skjöde og afhænde til Deres Naade Komtesse Wedel Jarlsberg til Jarlsminde fölgende min eiende og iboende Gaard i Stautrup Býe, Koldt Sogn, Ning Herred, Aarhus Amt formentlig tilhörende, paa Garden Jarlsmindes Mark tilliggende Skov= og Gjersel-skifter, af hvilke Grunden dog tilhörer bemeldte Jarlsminde, men alene Træer og Buske mig, nemlig:

1, et Skifte sönden Hvolbech, for den nordre Ende af 2de fra Sönden imod denne Bek löbende, för Udskiftningen min Gaard tilhörende Agre, fra Bekken indtil disse Agre hvad Buske og Træer der findes i dette Skifte som er circa 12½ Favne langt fra vestre til östre Ende. ~ 2, et Skifte i Holbekhoved, som begrændses af bemeldte Bek og den derved værende Eng paa nordre Side og af det forhen Jens Pedersen tilhörende Skovskifte paa söndre Side og er efter Maal med en Stage i söndre Side circa 37 Favne langt, ligeledes med deri værende Træer, Buske og Opgröde. ~ 3, et Skifte i det trinde Hoved circa 13 Favne langt i vestre Side, hvor det begrændses af Komtessens Agerjord og rækker fra det trinde Hoveds sydvestre Hjørne indtil den norden for i Budskadsens vestre Side staaende Skjelsteen ~~staaende Skjelsteen~~, imod Öster strækker dette Skifte sig til de 2 store fastliggende Stene og hvilket Skifte indeholder Gjersel eller Buske og en krumpen Eeg staaende tæt ved den paa söndre Ende forbilöbende Bek. ~ 4, et Skifte i Skadenebbet eller den derfra i Vester löbende Revl, bestaaende af Eegetræer og Gjærdsel; men i dette Skifte sælges eller overdrages alene de 3 Eegetræer, som staaer vesten og de 7 Ditto som staae östen for Markveien, hvorimod jeg ikke overdrager den deri værende Gjersel, da samme ikke tilhörer mig. ~ 5, et Ditto ligeledes i Skadenebbet, begrændset paa östre Side af engene og paa vestre Side af Komtessens Agerjord og [ulæseligt] fra den i N° 4 benævnte Revl indtil Skjelstenen [som] betegner dets nordre Ende, circa 41 Favne langt, maalt med Stage i vestre Side, i hvilket Skifte findes Gjærdsel eller Buske og 24 gl: Eegetræer, som Alt overdrages Komtessen. ~ 6, Revlen, bestaaende af Gjærdsel eller Budskadsen, circa 50 Favne langt, som findes langs den söndre Side af ¿Fligen? og strækker sig fra Markveien ved östre Ende indtil den Parcel i Vester, hvor Revlen har sin Krumning og böier sig i Sydvest. ~ 7, et Skifte i Revgræshöi, begrændset paa nordre Ende af Knud Andersens forgivne Skifte og Komtessens Agerjord, men paa söndre Ende af Peder Madsens Skifte, circa 16 Favne langt, maalt med Stage paa Skiftets östre Side og gaaer fra Öster til Vester heelt igiennem Skov og Krat fra Komtessens dyrkede Agre paa begge Sider og Sælges eller overdrages saavel de i dette Skifte værende 2 Elmetræer, 1 Lön og 11 siger Elleve större Eegetræer som den sammesteds værende Bög, Gjersel og Opgröde. ~ Dog maae jeg ved dette mit Skjöde anmærke og tilstaae at Komtesse Wedel-Jarlsberg ved nærværende Kjöb og Salg udtrykkelig har erklæret, at dette Kjöb ikke skal kunde ansees som Beviis for at hun erkjender mig eller andre eiendomsberettigede til Grund, Træer eller Buske paa hendes Gaards Grund, men at hun gjör bemeldte Kjöb eller Overenskomst for at undgaae Proces, Udskiftning eller andre Vidtlöftigheder. - Og da hendes Naade Komtesse Wedel Jarlsberg har betalt mig den mundtlig accorderede Kjöbesumma 100 siger Eet Hundrede Rigsbankdaler Sedler saa tilstaaer jeg herved og ved dette Skjöde erkjender ei alene at jeg og mine Arvinger ikke have nogen Ret i eller til de paa fornævnte Skifter værende Træer, Buske eller Opgröde; men endog at jeg under ingen Omstændigheder kan ansee eller paastaae mig berettiget til Træer, Gjærdsel eller Grund noget andet Sted paa bemeldte Komtesse Wedel=Jarlsberg tilhörende Gaard Jarlsmindes Grund eller inden for dens Markers Grændser. ~ Til Bekræftelse under mit Navn og 2de Vitterlighedsvidners Underskrift. ~ Stautrup den 22 April 1832: - Anders Clemmensen Til Vitterlighedsvidner

Avisudklip og tilkøb af skov

Peder Madsen. Jens Pedersen Af det Solgte resterer Intet hertil. - Aarhus Amtstue den 17 Maii 1832 ~ Bjerg. ~ Læst inden Hads Ning Herreders Ret den 2den Junij 1832 og protocolle-

ret, Fol. 506. ~ Paa Sælgerens Gaard hæfter forskellige Pengesummer Skylden. til Banken. -

Lanng

Skov og krat ved Brabrand sø

N° 3 F_{VI}R 1 Kl: 1832 1 Rbd: 32 s Sölv Skjöde.

Jeg underskrevne Gaardmand [Peder] Madsen i Stautrup tilstaaer og herved [vi]tterliggjör at have solgt samt herved at sælge ~~og af~~ skjöde og afhænde til Deres Naade Komtesse Wedel=Jarlsberg til Jarlsminde i Koldt Sogn fölgende min eiende og iboende Gaard i bemeldte Stautrup Býe Koldt Sogn Ning Herred Aarhus Amt formeentlig tilhörende paa Gaarden Jarlsmindes Mark belliggende Skov og Gjærdselsskifte samt Træer, af hvilke Grunden udisquteerlig tilhörer bemeldte Jarlsminde, men alene Træer og Budske mig, nemlig: 1, De 7 siger Sýv störste Eegetræer, som findes i det saakaldte Alminding og hvilke 7 Eegetræer staae i Almindings vestre Udkant. ~ 2, Ligeledes de 2 siger Tvende störste Eegetræer, som findes i det saakaldte Lille=Alminding og staaer i sammes vestre Kant ~ Budskene eller Gjærdselen i N° 1 og 2 tilhöre ikke mig. ~ 3, den nordre Ende af Skadenebbet fra Jens Pedersens Skjel til Enden, saavel Gjærdsel som de deriblandt staaende 9 siger 9 Stk större og mindre Egetræer. ~ 4, De i den mellemste Balke norden for Neder Have staaende 5 siger Fem Stk större og mindre Eegetræer, men Gjærdselen i denne Balke tilhörer Komtesse Wedel=Jarlsberg selv. ~ 5, De 8 siger Aatte större og mindre Eegetræer, som staaer i Balken imellem Over= og Neder=Have, men Gjærdsel etc: i denne Balke tilhörer ligeledes Komtessen selv. ~ 6, Baade Gjærdsel og Træer, större og mindre i Alt 10, siger Tie Stk Eegetræer og, 2 siger To smaae Böge i mit Skifte ved Revgravhöi, hvilket Skifte Jens Pedersen har overdraget Komtessen, paa nordre Side af det Skifte Komtessen ved Anders Clemmensens Skjöde af 22 April d. A. er overdraget, paa östre Side af Komtessens Agre eller dyrkede Mark og paa söndre Ende af Hds. Naades Mark og Johannes Pedersens foregivne Gjærdselsskifte. ~ 7, Ligeledes Gjærdsel og Træer, af hvilke sidste 2 Smaaege og nogle endnu mindre Böge i det nordvestre Hjørne af det saakaldte trinde Hoved, hvilket Skifte er circa 60 Al: siger Tredsindstyve Alen i vestre Ende og 90, siger Halvfemsindstyve Alen i östre Ende, 60 siger Tredsindstyve Alen omtrent i söndre Side fra Skjelsteen til Skjelsteen og circa 108 siger Eet Hundrede og Aatte Alen i nordre Side, og samme begrændses imod Norden og Vesten af Komtesse Wedel=Jarlsbergs Agerm[?] men imod Sönden og Östen af andre Gjærdselsskifter, hvis Tilgrændsninger udgjöre lige Linier og ere bestemte ved faststaaende Skjelsteene. ~ 8, 1 siger Een stor og 1 siger Een und Bög tæt ved Aftægtsmand Jacob Jensens Aftægtsuus, hvilke 2 Træer ere alt, hvad der er tilbage af mit Skifte ved dette Huus, der strakte sig fra Veien norden for samme indtil Bækken sönden for og fra bemeldte Bög incl: 18 Alen i Öster. ~ Dog maae jeg ved dette mit Skjöde anmærke og tilstaae, at Komtesse Wedel=Jarlsberg ved nærværende Kjöb og Salg udtrykkelig har erklæret, at dette Kjöb ikke skal kunne ansees som Beviis for, at hun har erkjendt eller erkjender Andre eiendomsberettiget til Grund, Træer eller Gjærdsel paa hendes Gaards Grund eller inden for denne Gaards Markskjels Grændser, men at hun har gjort bemeldte Kjöb eller Overenskomst for at undgaae Proces, Udskiftning eller andre Vidtlöftigheder. ~ Og da Hds Naade Komtesse Wedel=Jarlsberg har betalt mig den mudtlig accorderede Kjöbesumma 160 siger Eet Hundrede og Tredsindstyve Rigsdr: Sedler, saa tilstaaer jeg og ved dette Skjöde erkjender, ei alene at jeg og mine Arvinger ikke have nogen Ret i eller til de paa fornævnte Skifter og saakaldte Balken værende Træer, Gjærdsel, Buske og Opgröde, men endog at jeg under ingen Omstændigheder kan ansee eller paastaae mig berettiget til Træer Gjærdsel eller Grund noget andet Sted paa bemeldte Komtesse Wedel=Jarlsbergs Gaards Jarlsmindes Grund eller inden for dens Markers Grændser, ~ Til Bekræftelse under mit Navn og 2 Vitterlighedsvidners Underskrifter ~ Stautrup den 8 Septbr 1832. ~ Peder Madsen ~ Til Vitterlighed: Winge. Jens Pedersen. ~ Af det Solgte resterer Intet hertil Amtstuen til 1 Julj 1832 ~ Aarhus Amtstue den 13 Septbr: 1832 ~ Bjerg. ~ Læst inden Hads Ning Herreders Ret den 15 [Sept]br: 1832, og protocoleret Fol. 60. ~ Sælger [en] har ingen tinglæst Adkomst paa nogen Gaard i Stautrup, hvorfor ei

heller Attest om Lovhæftelse meddeles. ~ Nyholm const. Læst inden Hads Ning Herreders Ret den 15 Septbr: 1832 og protocolleret Fol. 62. ~ Bankskylden er ikke betalt
Nyholm const.

Nr2 C₈R Første Klasse 1842 64s Sölv **Skjöde**

Jeg underskrevne Mikkel Sörensen Gaardmand i Stautrup tilstaaer herved, at jeg til Skovfælledsskabets Ophævelse herved sælge, ligesom jeg herved sælger ove[r=] drager og skjöder til hendes Naade Comptesse Vedel Jarlsborg til Jarlsminde, et den mig tilhørende og min eiende Gaard hidtil tilliggende Skov være sig enten Gjærssel eller store Træer paa Gaarden Jarlsmindes Grund under Stautrup Bje i Koldt Sogn Ning Herred Aarhus Amt og navnlig det saakaldte store Alminding og lille Alminding, et Gjærsselsskifte ved Aftægtshustes Huus og et Ditto i det saakaldte Sairshuset ved Indkørselen paa Comptessens Mark Og da Hds Naade Comptesse Wedel Jarlsberg har betalt mig den imellem os mundtlig accorderede Kjöbssumma 95 siger Fem og Halvfemsindstýve Rigsbankdaler Sedler saa skal herefter al den Skov, Træer og Gjærssel som jeg har eiet paa Jarlsmindes Grund, herefter tilhøre Hds Naade velbemeldte Comptesse Vedel Jarlsberg og hendes Arvinger, som en lovlig kjöbt og betalt Eiendom, hvilken jeg for enhver Anden Brug og Paatale skal hjemle Hende. Stautrup d 30 Martij 1841. Mikkel Sörensen Til Vitterlighed. S. Ussing skolelærer Peder Andersen Læst ved Hads Ning Herreders Ret d 16 April 1842: og prot Fol. 799 Sælgeren har Skjöde paa en Gaard i Stautrup med græes A og Eng 4 td 1 Skp 2 Fd 1 1/3 Al: Skovskyld 1 Fd 2 2/3 Al: sampt 5 Al: Selv og Brandskylden
Nyholm

N1. FR6 Første Klasse 1839 32s Sölv **Skjöde.**

Jeg underskrevne Knud Andersen Gaardmand i Stautrup tilstaaer og hermed vitterliggjör: at jeg her sælger og afhænder ligesom jeg og hermed sælger og skjöder til Hds Naade Comptesse Vedel Jarlsberg til Jarlsminde i Koldt Sogn den Gjærsselshugst som jeg eier og som har tilhört min iboende Gaard forsaavidt samme er beliggende paa Jarlsminde Mark. Og da Kjöberens Hendes Naade Contesse Wedel Jarlsberg /: uden at frafalde dend forhen tilkiendegivne Meening at hvad der ligger inden hendes Marker Grændseskjæl ogsaa er hende tilhørende; men for at undgaae videre Omstændigheder:/ har betalt ~~den~~ mig den imellem os accorderede Kjöbesumma 34 siger Fire og Tredive Rigsdaler Sedler saa erklærer jeg herved at bemeldte gjærsselshugst i grunden tilhörer Jarlsminde herefter skal være Comptesse Wedel Jarlsberg lovligen Kjöbte og betalte Eiendom som jeg skal hjemle Hds Naade med de samme Rettigheder jeg selv har eiet samme. - Stautrup 24 August 1839. Knud Andersen. Til Vitterlighed Clemmen Rasmussen Koldt Niels Rasmussen af Thestrup. Indtil 1 Julj d: A: reterer Intet hertil Amtstuen af det Solgte Aarhus Amtstue 31 August 1839. A: Bjerg. Læst Hads Ning Herreders Ret 7 Sepbr 1839 prot: Fol: 88.
Nyholm const.

Nekrolog: Komtessens død 17. december 1861

Denne nekrolog er underskrevet **H**, men vi har ikke kendskab til forfatteren. Det tyder på, at forfatteren har en indgående viden om komtessens virke på skolen i Ålborg.

(Indsendt.)

Mindeblomst

til Dødsdagen den 17de December 1861

(Indsendt.)

Mindeblomst

til Dødsdagen den 17de December 1861.

Sjældent henvandrer den sande Dybdige til hint Belønnelsens Rige ubemærket, og burde dette mindst ske ved en af Nordens værdigste Danneqvinder.

Ja, skulde Nogen spørge: Hvo kan den være? da vil Gjenlyd fra mange fjerne langt bortliggende Egne svare:

Comtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg.

Hun var i Adelsstanden ved Fødsel, men hendes rette, sande Adel bestod i sand Religion og Dyd, adel Fromhed, mildt Venkskab imod Alle, Medlidenhed imod den Lidende og sand Goddædighed imod den Fattige, Hun var Ungdommens ædle Velgjørerinde, idet hun med moderlige Pligters Opfyldelse veilejede og dannede de danske og norske Døtre, som hun havde antaget til Opdragelse. Ja evig, uforglemmelig er hendes Veiledning for de nu Ældede, som hos hende kjendte en Moders hjertelige Hjerteslag, en Venindes sømme Deeltagelse, i Forbindelse med en viis og dydig Christindes sikre Veiledning. Ja — hun er i velsignet Minde hos hver Retsindig, der kjendte hendes Gavnelyst og hellige Iver for Hjertets som Landets Dannelse, og i dobbelt Velsignelse var hun for hver retskaffen Fader og Moder, der ved hende saae deres Hjertes Indlinge fremlede paa en Bane, som kun hun var istand til at aabne dem. Ogsaa fulgte og mindedes hun med trofast moderlig Deeltagelse disse Døtres skjæbne til sidste Stund og omfattede dem med Kjærlighed, som hun i Ungdommens Dage havde været dem en kraftig Veilederinde til Tænksomhed og Dyd. Ikke sjældent modtog hun

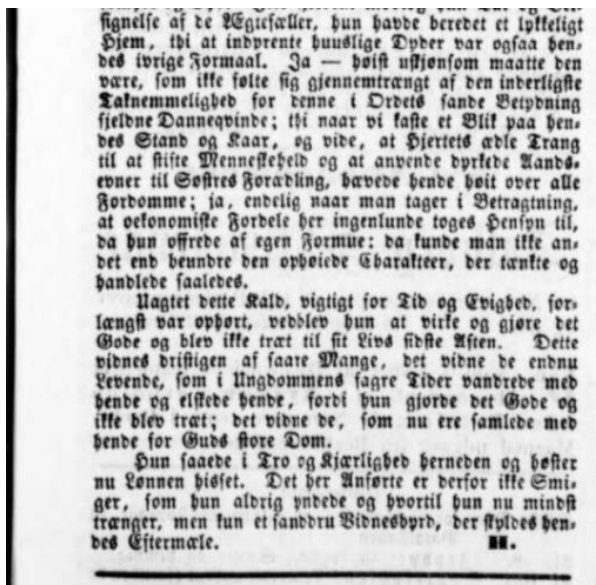
Sjældent henvandrer den sande dydige til hint bestemmelsens rige ubemærket, og burde dette mindst skee ved en af Nordens værdigste Danneqvinder.

Ja, skulde nogen spørge: Hvo kan den være? Da vil gjenlyd fra mange fjerne langt bortliggende egne svare:

Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg

Hun var i adelsstanden ved fødsel, men hendes rette, sande adel bestod i sand religion og dyd, ædel fromhed, mildt venkskab imod alle, medlidenhed imod den lidende og sand goddædighed imod den fattige, hun var ungdommens ædle velgjørerinde, idet hun med moderlige pligters opfyldelse veilejede og dannede de danske og norske døtre, som hun havde antaget til opdragelse. Ja evig, uforglemmelig er hendes vejledning for de nu ældede, som hos hende kjendte en moders kjærlige hjerteslag, en venindes sømme deltagelse, i forbindelse med en viis og dydig Christindes sikre veiledning. Ja — hun er i velsignet minde hos hver retsindig, der kjendte hendes gavnelyst og hellige iver for hjertets som åndens dannelse, og i dobbelt velsignelse var hun for hver retskaffen fader og moder, der ved hende få deres hjertes yndlinge fremlede på en bane, som kun hun var istand til at åbne dem.

Også fulgte og mindedes hun med trofast moderlig deltagelse disse døtres skjæbne til sidste stund og omfattede dem med kjærlighed, som hun i ungdommens dage havde været dem en kraftig vejlederinde til tænksomhed og dyd. Ikke sjældent modtog hun

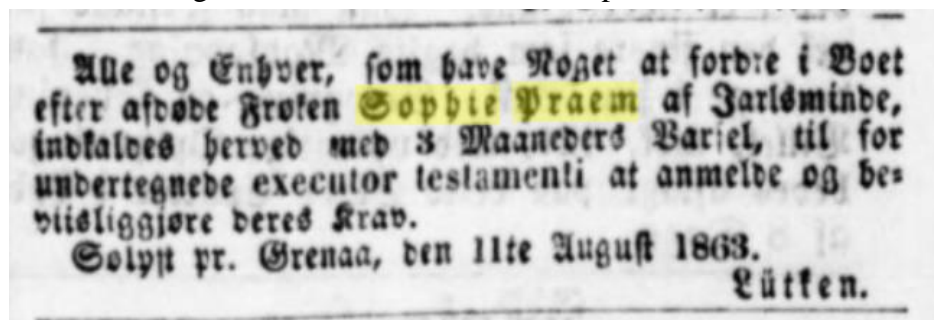
tak og velsignelse af de ægtefæller, hun havde beredt et lykkeligt hjem, thi at indprente huslige dyder var også hendes ivrige formål. Ja – højst uskjøn som måtte den være som ikke følte sig gennemtrængt af den inderligste taknemmelighed for denne i ordets sande betydning sjeldne Danneqvind; thi når vi kaste et blik på hendes stand og kaar, og vide, at hjertets ædle trang til at skifte menneskehæd og at anvende dyrkede åndsevner til søstres forædling, hævede hende højt over alle fordomme; ja, endelig når man tager i betragtning, at økonomiske fordele her ingenlunde toges hensyn til, da hun ofrede af egen formue: da kunne man ikke andet end beundre den ophøjede karakter, der tænkte og handlede således.

Uagtet dette kald, vigtigt for tid og evighed, forlængst var ophørt, vedblev hun at virke og gjøre det gode og blev ikke træt til sit livs sidste aften. Dette vidnes af såre mange, det vidne de endnu levende, som i ungdommens fagre tider vandrede med hende og elskede hende, fordi hun gjorde det gode og ikke blev træt; det vidne de, som nu ere samlede med hende for Guds store dom.

Hun såede i tro og kjærlighed heneden og høster nu lønnen hisset. Det her anførte er derfor ikke smiger, som hun aldrig yndede og hvortil hun nu mindst trænger, men kun et sanddru vidnesbyrd, der skyldes hendes eftermæle.

H.

11. august 1863. I forbindelse med Sophie Præms død:

Alle og enhver, som have noget at fordrø i Boet efter afdøde Frøken **Sophie Præm** af Jarlsminde, indkaldes herved med 3 Måneders Varsel, til for undertegnede executor testamenti at anmeldø og bevisliggjøø deres krav.

Sølyst pr. Grenaa, den 11te August 1863.
Lütken.

Sølyst pr. Grenaa, den 11te August 1863. Lütken

Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsbegs Bo: Testamente, arv og bopgørelse

Bilag - J. Winge Procurator

Aarhus den 27. feb. 1890

Til Det Kongelige Stiftamt, Skanderborg

Vedlagt tillader jeg mig at oversende 2de skiftprotocoller i Dødsboerne efter Komtesse Wedel-Jarlsberg af Jarlsminde Koldt sogn.

Frøken Præm sammensteds.

Den sidste af Protocollerne har Stiftsamkets Journal No og en således i sin Tid i

Jeg ved ikke rettere end at den første.....

Te Protocol også har været.....

Hos Stiftsamet og at de begge samtidig ere udlaaente derfra. Documenterne til disse Boer ere fo.....i Ning Herreds Arkiv

1890

Underskrevet J.Winge

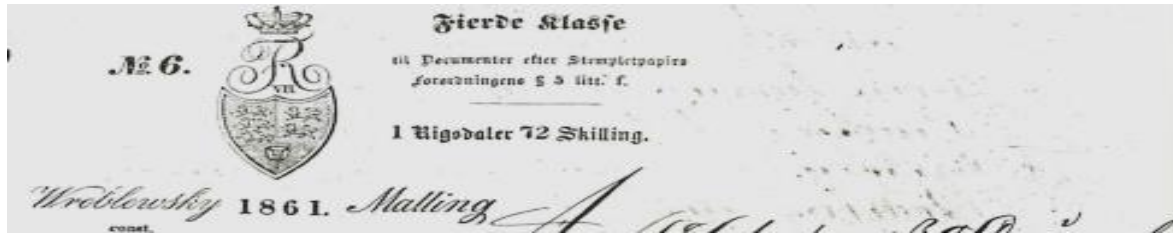
Bilag

Aarhus Stiftsamthuus den 27.december 1861

Denne Protocol, der bestaar af 92 (halvfemsindstve og to) foliande og med Stiftsamtes Segl forsynede blade, autoriseres herved til brug for Propritair P. J. Møller til Constantinsborg, som executor testamenti i Boet efter afgangne Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg af Jarlsminde.

Protocollen authotiseres nemlig tillige som Cassebog for bemeldte Bo.

Underskrevet Stiftsamtmænd Dahl

Bilag - No 6 – segl – Fjerde Klasse Til dokumenter efter stempletpapirs – forordningens §5 litt.f.
1 rigsdaler 72 Skilling Wroblewsky 1861 Malling

Aar 1861 d. 30. December

mødte undertegnede Proprietair P. J. Møller af Constantinsborg paa Jarlsminde for at tage Boet efter afgangne Comesse Juliane Marie Wedel-Jarlsberg under Skiftebehandling som Exceutor testamenti.

Der fremlagdes:

1. Afdødes Testamente af 27 de august 1860 med paategnet attest af 5. December s.a.
2. Confirmation på dette Testamentes 9 de post hvorved Undertegnede insættes som Exceutor
3. Udskrivt af Ning Herreds Skifteprotocol, hvorved Boet er extraderet Exceutor til Skiftebehandling.

No 1 og 2 tages til Indlemmelse. No 3 til følge.

Den afdødes Arvinger er opgivned at være følgende:

A. Hendes afdøde Helbroder Greve Casper Wedel-Jarlsbergs børn

- a. Lensgreve Peder Wedel-Jarlsberg, i live
- b. Baron Harald Wedel-Jarlsberg, i live
- c. Baron Herman Wedel-Jarlsberg, i live
Komtesse Caroline Wedel-Jarlsberg – gift med Højesteretsassessor Løvenskiold og efterlader sig følgende Børn:

- a. Liutenant Herman Løvenskjold
- b. Liutenant Carl Løvenskjold

B. Hendes afdøde helbroder, General, Baron Ferdinand Wedel-Jarlsbergs Børn:

- a. Baron Frederik Wedel-Jarlsberg, svensk, norsk Minister i St. Pedersborg, i live.
- b. Capitain i Søetaten, Baron Herman Wedel-Jarlsberg, i live
- c. Baronesse Juliane Wedel-Jarlsberg, gift med Baron Fritz Wedel-Jarlsberg, i live.

C. Hendes afdøde Helbroder Baron, Hofstaldmester Vilhelm Wedel-Jarlsbergs Børn:

- a. Baron Anton Wedel-Jarlsberg, død og efterlader sig 2 Børn, der saavidt vides ere umyndige hvorom underretning endnu savnes.
- b. Baron Christian Wedel-Jarlsberg, i live
- c. Baronesse Cathrine Wedel-Jarlsberg, gift med Minister A. Løvenskjold, i live.
- d. Baron Julius Wedel-Jarlsberg, i live.
- e. Baron Ferdinand Wedel-Jarlsberg, i live.
- f. Baronesse Wilhelmine Wedel-Jarlsberg, gift med Bureauchef Voch, i live.

Komtessens død, testamente og arv

- D. Hendes afdøde Helbroder, Kammerherre, Baron Christian Wedel-Jarlsbergs Børn:
- Baron Emil Wedel Jarlsberg, i live.
 - Baron Theodor Wedel-Jarlsberg, i live.
 - Baronesse Adelaide Wedel-Jarlsberg, gift med Overretsgro...vator Nansen, i live.
- E. Hendes endnu levende Halvsøster, Komtesse Fritze Wedel-Jarlsberg, Enke efter Grev Moltke.

Samtlige her anførte Arvinger opholde sig i Norge og er myndige, undtagen de under Letr C.a 2de Børn. Arvingen under Letr B. a. er som meldt i St. Pedersborg.-

Som Tilsynsværge ifølge Skifterettens Beskikkelse af 28de dennes. December (bilag No 3) mødte Proprietair Van Deurs til Aabogaarden. Derefter foretoges Registreringen af Boets ejendele. Der Forefantes:

- I de for Frøken Præem bestemte 5 Værelser (Testamentets 3 die Post)

Hovedbygningen:

1. Dagligstue
2. Spisestue
3. Havestue
4. Salen
5. Sovekammer
6. Gangen
7. Frøken Præems værelse
8. Loftet Østre
9. Garderobe
10. Loftet Vestre
11. Nordre kammer
12. Østre kammer
13. Gang (skabet i)
14. 2. etage – søndre kammer
15. Fadebur
16. Folkestue
17. Malkekammeret
18. Kælderen
19. Pigekammeret
20. Køkkenet
21. Spisekammeret

Øvrige steder:

- Vognskuret
- Svinehuset
- Laden
- Næste hus (Vaskehus?)
- I Gården
- Øster hus
- Karlekammeret
- Bryggerset
- Huset ved dalen
- ”I øvrigt fandtes”

Komtessens død, testamente og arv

1. Dagligstue – optælling

	Rd	m
1 maghonie Sofa m. skabe	15	
6 bøjetræ stole	9	
1 lille maghonie bord	6	
1 spejl i maghonie ramme	5	
37 gl. skillerier	6	
1 stueur	10	
1 spejl ?		2
1 maghonie bord	4	
2 fag uldne gardiner 2 vinduer	3	
2 glasvaser	1	3
2 lysestager	1	3
1 kakkelovn	14	
1 fodtæppe	1	3
1 garnvinde	4	
2 sysæsker og nogle smaaæsker	3	

2. Spisestue

1 maghonie bord med fløje	6	
1 lænestol	8	
8 stole af bøjetræ	8	
1 lille fyrretræsbord	1	3
1 kakkelovn	7	
1 gulvtæppe		4
1 blomsterkurv med figurer	1	
1 ?		2
1 sæt messingildtøj 1 stk jern do	6	
1 hængelampe	1	
2 fodskamler	1	

3. Havestuen

3 rørstole	2	
1 lænestol		3
2 fyrborde	2	
1 gl. klaver	4	
1 spejl	2	
2 hundemundkurve	4	
1 gulvtæppe	3	
2 gardiner = 2 vinduer	3	
1 dambræt	1	3
1 danmarkskort	2	
1 oliemaleri	2	
1 mappe med tegninger	1	

4. Salen

1Sofa	8	
12 stole af birketræ	14	
2 spilleborde af maghonie	16	
1 rundt bord af maghonie	2	
1 sybord af maghonie	1	3
1 the??	1	
1 blomstervase + 2 glasstager	2	
4 broderede sofapuder	6	
1 broderet skammel		2

1 stort oliemaleri	5	
48 diverse skilderier	14	
1 blomsterkurv		2
1 kortkasse	1	
4 fag gardiner/stænger,4 vinduer	6	
1 sæt messingildtøj	3	3
1 kakkelovn	20	

5. Sovekammeret

1 kakkelovn	10	
1 gl. lænestol	1	
1 maghonie sekretær	8	
1 reol med bøger	5	
1 lille skab med div. Indhold	1	
2 små borde	1	3
1 lille bord	1	3
1 kommode	2	
1 spejl	4	
1 taule med linial og et speil		2
1 del silke	2	
2 syæsker	4	
2 knive mad skader	4	
3 penalhuse	1	

B. Den øvrige deel af huset

6. Gangen

1 fyrretræskommode	2	
1 fyrretræskab	4	
1 fyrretræskommode	2	
2 vaser		2
1 ballie	1	
1 fyrretræsbord med fløje	1	4
1 stol	1	
1 stumtjener	1	3
1 urhus	1	
1 flaskekurv m/flasker	1	4
2 små vandkander		3
Strygetøj	2	
1 skab til sølvtøj	4	

Sølvtoj:

1 kaffekande med mere sølvtøj til 288 lods vægt	288	
2 saltkar og 1 sukkerskål af sølv	8	
4 kroge med uægte stene og		
1 portrait – alt i sølv	3	
2 the-sier af sølv	3	3
glaserede lysestager af sølv	10	
1 do kaffekande af sølv	3	
1 messing kaffekande på fyrfod	2	
3 messing lysestager	1	
6 lysesakse og 2 ildsakse	2	
1 kobber themaskine	2	
1 præsenter bakke		3
22 par knive gaffler, et par små	4	
1 proptrækker	1	
1 ild.....	4	
3 gardinkapper	3	
1 stand..ffe	3	

7. Frøken Præems værelse

1 kommode	2	3
1 kakkelovn	14	
3 stole	3	
2 sengesteder	2	
1 spejl	1	
1 overdyne med betræk	8	
1 blaa sribet bolst.	7	
1 do do	5	3
2 fag gardiner = 2 vinduer		3

Skrammel i tagkammeret

2 fag hvide gardiner og		
1 fag uldne gardiner	1	

8. Loftet østre

1 egekasse	2	
1 klædekurv	2	
2 kufferter	2	
1 pose med fjeder	1	
1 stor egekiste med jernbeslag	3	
1 pose med bomuld	1	
1 del reb	5	3
1 kurv 1 broderiramme		3
1 stor fyrretræskiste med låg	2	
1 lysek....	1	
1 kuffert		3
2 poser med fjer	8	
1 klædeskab med hylder	2	
1 jernsengsted	5	
1 T.. kasse med låg		2
1 skramleri		3
1 gl. pult	1	
1 stort ... sk	5	
1 gl. gulvtæppe	2	
1 gl. stol 1 gl. grønt tæppe		3
1 stor kiste	3	
2 gl. stole		3
1 klæde ??	2	
1 gl. RA..	1	
1 bømte		1

9. Garderobe

1 lille bord med vasketøj	1	4
1 strygebræt 1 strygeklæde	1	
1 natsskrin		2
1 stort gulvtæppe		2
1 p af læder??	1	
12 sække	6	
1 sæt ildtøj 1 støvkost		3

Komtessens død, testamente og arv

10. loftet vest

1 dejtrug	2
1 kasse	2
2 borde	
3 fag gardiner	1

11. nordre kammer

1 kakkelovn	8
1 sengested med madrasser	1
3 underdyner	12
1 overdyne	5
3 puder	9
2 sengetæpper	1 3
2 rør stole og tre andre stole	4
1 sæt ildtøj	4
1 egetræsbord	3
1 ovalt spejl	1
1 spejl	2
1 rødmalet kommode	1 3
1 forhøjning	2
2 fag rullegardiner og 2 kapper	2
1 vaskebord m porcelænsplade	3
4 puder og et vår	4
2 skamler	1
1 kammerpotte	1

12. Østre kammer

1 kakkelovn	5
1 sengested med himmel	4
1 vår	4
1 bolster underdyne	10
1 olmer dyne – rødtribet	8
1 pude	1 4
1 sengetæppe	1 3
1 sengebord	3
5 stole	3
1 kommode	8
1 lille spejl	1
1 lille sengested med madras	1
1 sribet underdyne	3
2 hovedpuder	4
1 overdyne	5
1 sengetæppe og 3 skilderier	2
1 reol	1
2 sribede hovedpuder	5
1 overdyne med betræk	10
1 blåstribet bolster underdyne	8
2 uldne tæpper	3
3 hovedpuder	4

13. Skabet i gangen

6 syltekrukker	2
1 kobbergryde med låg	5
2 T	4
3 dunke	1
2 kurve	2
1 brandevinsanker m.m. skamler	3

14. 2. etage

søndre kammer

3 gl. malerier på gangen	3
1 kakkelovn	10
1 ildklemme	1
1 servante	2 3
1 vandtøj??	2
1 sengested mad madrasser	2 3
2 blåstribede bolster dyner	18
1 gul overdyne	6
3 blåstribede puder	8
1 do	2
1 ulden tæppe	4
1 himmelseng med gardin og madrasser	5
1 krølhårsmadras	15
1 blåstribet – bolster dyne	8
2 puder	8
1 betrukken pude	2
1 grønstribet overdyne	8
2 sengetæpper	4
1 fodtæppe	3
1 rejsepult	3
2 egetræskommoder	8
5 stole	3 2
1 sofa	4 3
1 forgyldt spejl	3
1 lygtebord med brikker	1 4
1 blomster trappe ??	3
1 nogle tøier	2
1 lædertømme	1
1 stor tønde	3
1 korntønede	1
1 dunk	1
1 stige	2
2 rokke	2
2 gavevinder	4
1 kobber tærtépande	3
2 løber	2
1 tønede med låg	2

15. fadepur

7 tintallerkner	2
6 tinfade	5
2 kobber themaskiner	4
1 kobbergryde	4
1 kobbergryde med låg	6
1 kobber lyseform	5
1 kobberkedel	3
1 kobbervandbeholder	5
1 kobberkasserolle	2
18 blik lyseforme	3
12 par knive og gafler m skaft	4
1 grynkasse i bøtte	3
2 hjørneskabe	3

Porcelæn:

12 dybe hvide tallerkner	
12 flade do	
6 do mindre	
6 flade og dybe tallerkner mindre	
3 hvide terriner	
4 hvide assietter	
4 hvide fade	
1 alt	6

1 stel rødt tetøj	5
Nogle diverse tallerkner	2
1 stel grøntkantet porcelæn bestående af:	
1 terrin, 4 dybe fade, 8 runde,	
8 ovale fade, 2 fade med låg	
4 dusine tallerkner, 1 sovseskål	
2 frugtkurve , i alt	12
2 glas fade	1
2 gipsfigurer	2

16. Folkestuen

1 fyrbord og en bæk	1
1 tegne? Og en dunk	3

17. Malkekammeret

1 kobberkedel	4
1 flueskab	4
11 vandkrukker	7
Noget lertøj	1
3 ? og to hakkebrætter	1
1 rottefælde	2
1 kagerulle	1
1 sigte	1

18. Kælderen

3 øltønder og to dunke	3
1 trappe	1 1
2 tønder og et salttrug	5

19. pigekammeret

1 kakkelovn	4
1 slagseng	2
1 rødstribet overdyne	3
1 gråstribet underdyne	3
3 puder	5
1 tæppe	2
1 bord og 6 træstole	4
1 spejl	2
1 stueur	2 3
1 slagseng	2
1 rødstribet dyne	3
1 underdyne	7
3 puder	4
1 sengetæppe	3
2 fag kapper 1 gl. maleri	2

Komtessens død, testamente og arv

20. Køkkenet

3 kobber kasseroller	5
1 fyrfad og et fyrbækken	4
1 messingdørslag	1
1 kobbertragt	2
1 kaffebrænder	1
1 stegegryde og to riste og	
1 pipejern 1 kjødgaffel	2 3
2 vaffeljern 3 jernkasseroller	7
2 jernpander og to	
æbleskivepander	3
1 jernkasserolle	4
9 jerngryder	
5 strygejern med 1 fod	3
1 b?	1 2
2 mortovn?	8
2 kaffemøller	1

1 hakkekniv 2rivejern	2
2 bakker, 1 tragt, 3 mål	1 3
1 ballie 1 strippe, 1 spand,	
1 bøtte, en trefod	1 4
1 thekeddel 1 jernkugle	2 3
1 fy. Gryde samt	
1 ildklemme og en ildskovl	3
1 komfur indretning	
med en gryde	30
1 tørvekasse	1
1 puster	1
1 madskab	2

1 bismervægt og	
1 kobber kageform	1
1 blikform, 1 buddingform	4
noget lertøj	4

22. Linned og dækketøj

28 par lagner	84
60 håndklæder	20
22 duge med 160 servietter	126
6 viskestykker	1
Omtrent 7 alen lærred	1 3
12 pudevår	2 3

21. Spisekammeret

11 kobberkageforme	4
1 kobberæske	1
3 messingkedler	2

Øvrige Bygninger m.v.

Vognskuret:

1 reisevogn med agestol	45 rd.	- -
1 Arbeidsvogn m Lefsæt?		
og Højt afsæt	30	
1 do	16	
1 svensk harve	10	
2 slagharver	10	
Kalkbænk	-	2

Svinehuset:

1 so	18
Hjulbøre	3

Laden:

2 jernplouge	16
4 stiger	1
1 Rensemaskine	16

Næste hus (Vaskehus?):

1 Kurv og 1 Skjæppe	1	1
1 Rulle	2	
1 Tromle	4	
1 Tjærekande og Bøtte		2
1 Harvekrog? og 1 Jerntrappe	1	4
12 Faar	65	
1 Tækkestol		4
1 gl. Sengested og en St...		5
1 Kanon? Kakkelovn	4	
1 Havebænk og en gl. Vandkande	1	2
nogle gl. Vinduer og 1 stoel	1	2
1 gl. sengetæppe og 1 Omhæng		5
2 Krølhaars Madrasser	12	
1 gl. Rokke og 2? H.....butler?		5
1 Klædes...		4

I Gården:

1 ...let Slibesten	1	4
2 Hundehuse en lænke samt 1 Trug	2	5
2 Andehuse		6

Komtessens død, testamente og arv

1 Havestige	4
16 River	1
3 Forke, 3 Grebe, 4 stokke	3 4
4 Spader og 2 Skuffeljern	1 4
1 Jernstang og 2 Øxer	2
3 Sauge og 1 Skovsauge	1 4
1 Hakke	3
2 Jernkiler og forskelligt Redskab	2 3
1 Høle med Drag og Krog	1
2 Solde og en gammel Ballie	2

Østre hus:

1 Hakkelskiste med Kniv	1 3
1 Foderkurv og noget Jernragelse	4
Én deel gl. Jern	15
1 blakbroget Ko	40
1 sort do.	30
1 sorthielmet do.	38
1 sortbroget do.	32
1 hvidhielmet do.	28
1 blakbroget do.	36
1 sort quie	25
1 sort rød quie	30
1 sort kalv	15
2 sorte heste 8 a 9 aar	450
1 bruun hest og en do. Nordbakke	120
5 Dækkener med Gjørder	3
2 Strigler, 1 H..... og 1 H...pisk	4
1 sæt seletøi	14
1 sæt do.	16

Karleammeret:

1 gl. rødstr. Underdyne	2
1 rødstr.	4
1 do. sribet Overdyne	5
1 blaastr. Hovedpude og 1 Pude	1 4
2 gl. Underdyne	3
1 blaastr. Olmerdugs do.	6
1 do. Pude	1 3
1 do.do.	1 3

Bryggerset:

1 Svinetønde med kar og stripper	1 3
2...kasser og 1 Ildtang	5
1 Jernkakkellov	2
1 Kobbergrube kjedel	10
3 Kar, 4 Ballier og 2 Stripper	4
3 Spande og 2 Kjerner	2 1
1 Bagtrug med skraber	1 2
2 gl. stole og 1 Halmløb	2
50 stk. malkefade	4
1 Stegegryde	2
12 Duer	2
4 Gæs	7
12 Ænder	5
40 Høns	12

Huset ved dalen:

2 kakkelovne	7
Nogle Urtepotter	1

Endvidere fandtes:

6 par lagner	15
12 sorte flasker?	3
1 plat menage	3
2 brødbakker?	2
1 portporrie krukke	3
2 glasurtepotter	2
11 forskellige glas	4
14 vinglas	2 2
27 par kopper	6
4 glas	2
3 flødekander,	
1 smørkande,	
1 kaffekande	
1 thepotte,	
1 vase og en stor glasskål,	
4 grønne assietter,	
6 hvide tallerkner i alt	5

Gaarden Jarlsminde med c. 5½ tde Hartkorn 15.000 Rd.

I alt 17.796 Rd 5 m

Videre forefandtes ikke.

Afdødes Secretair (møbel) blev ikke eftersat da Frøken Præm, der var tilstede, erklærede at den afdøde havde ytret det Ønske, at hendes gangklæder, der fandtes i denne Secretair ikke blev gjenstand for Registrering og Vurdering. Denne Secretair blev dog nu aabnet og forefandtes heri:

En æske med Guld, sølv og Prætiose, som ikke kunne vurderes af Vidnerne hvorfor den forseglede med Afdødes Seigl og et Seigl hvori findes et dobbelt W, da Executores Seigl ikke haves tilstæde.

2 Krigsskadeerstanings-Obligationer for 125 Rdl. hvoraf Renten er hævet til Decbr. Termin 1861.

I rede Penge – 86 Rdl. 5? 11 Sk

Disse Pretiosa og Penge tages i forvaring af Excetutor. Afdødes Papirer nedsættes i en Kiste der ligeledes forseglede med ovennævnte Seigl.

Taxations – Mændene underskrev til Stadfæstelse paa at de – efter bedste skjønned og Overbevisning havde vurderet Boets Eiendele, Lovens Bud ”saa sandt hjælpe dem Gud og hans hellige Ord”

Da Tiden nu var langt fremrykket blev Forretningen for i dag afsluttet og Boets behandling udsat indtil videre.

J.P. Møller W.van Deurs

Vidner og Vurderingsmænd

S. Møller H. Siboni?

Aar 1862 den 28 de marts

afholdtes på Jarlsminde en skiftesamling i Boet. Etatsraad Willemøes mødte som Befuldmægtiget for afdødes Arvinger efter notarialites Attesteret Fuldmagt (4) Denne fuldmagt tages til Indlemmelse. Proprietær van Deurs var mødt som beskikket tilsynsværge for boets umyndige Arvinger.

Boets faste Eiendom var i dag forsøgt bortforpagtet ved Auction efter Conditioner, som vare approberede af Arvingernes Befuldmægtigede, men ved denne Auction opnaaedes ikkun et Bud af en aarlig afgift af 120 Rdl. hvilket Bud blev forkastet.

Der blev derefter med nogle tilstedeværende Lysthavende underhaanden forsøgt Overenskomst angaaende Forpagtningens overtagelse. Med Sognefoged og Gaardeier Søren Møller af Koldt blev derefter indgaaet saadan Overenskomst, at han fra 1 ste April dette aar overtager Forpagtningen af Gaarden med Tiliggende, overensstemmende med Conditionerne, dog med følgende følgende Forandringer:

af gjødselsskifterne på Marken udvises ham aarlig 10, er ti Bunter af 2 Alens Høide og 2 Alens Bredde og ikke naar 4 Alens længde, hvilke Bunker han selv lader hugge.

I Matr. No 2d maa han aarlig skjære eller lade forarbejde 3000 st. Tørv, af almindelig Størrelse.

Den aarlige Afgift accorderes til 150 Rdl. gjentager et hundrede og halvtresindetyve Rigsdaler, der erlægges overensstemmende med Conditionerne som er fremlagte ved Forpagtningsauctionen. Denne Overenskomst vedtoges af samtlige Boets vedkommende og blev med Underskrift bekræftet.-

Skiftet udsat indtil videre

J. P. Møller	Willemoes	W.van Deurs
Søren Møller	Vidner	
	H. Siboni?	Clemen Mad.....

Aar 1862 den 3 Mai

afholdes i Aarhus en Skiftesamling i Boet

Den ved Skiftesamlingen den 28. Marty d. a med Sognefoged Søren Møller af Koldt truffe Overenskomst om Gaardens Bortforpagtning er senere hævet og er Gaarden derefter paa ny stillet til Bortforpagtning ved Auction og blev ved denne Auction, der afholdtes den 9de f. M. Carl Sørensen af Hjortshøj Højstbydende med 315 Rdl. aarlig Afgift, hvilket Bud er tillagt Approbation efter at Forpagteren har stillet fornøden Sikkerhed. Boets Løsøre for saavidt dette ikke er overladt frøken Præem til Afbenyttelse, er bortsolgt ved auction den 31te Marty og 1ste April d. a. og udlagt til 2216 Rdl. 8 s. Tjenestefolkene har efter forudgaaet Opsigelse forladt Tjenesten den 1ste Dennes, til hvilken Tid Boets Huusholdning er hævet og Gaarden overtaget af Forpagteren. Som Befuldmægtiget for Arvingerne var mødt Etatsraad, Herredsfoged Willemøes. Overensstemmende med det af Arvingerne fremsatte Ønske i den fremlagte Fuldmagt bestemtes det derefter at Tjenestefolkene tilstaa følgende Gratiale:

Jomfru Staal i løn for halvaaret til 1ste dennes	20 Rdl. – Gratiale	120 Rdl. – i alt	140 Rdl.
Avlskarl Jens Clemmensen, løn for samme tid	30 Rdl. – Gratiale	10 Rdl. – i alt	40 Rdl.
Tjenestekarl Peder Pedersen, løn	25 Rdl. – Gratiale	15 Rdl. – i alt	40 Rdl.
Drengen Christen Nielsen, løn	11 Rdl. – Gratiale	2 Rdl. – i alt	13 Rdl.

Komtessens død, testamente og arv

Stuepige Kirsten Nielsen, løn 20 Rdl. – Gratiale 80 Rdl. – i alt 100 Rdl.
 Kokkepige AnneMarie Clemmensen, løn 20 Rdl. – Gratiale 20 Rdl. – i alt 40 Rdl.

For disse Beløb Qvittere de ved deres Underskrift her i Protocollen.

Jens Clemmensen.- Peder Pedersen.	m: g: p:	m:g:p:
Modtaget 13 Rdl. paa Christen Niensens Vegne	Carl Sørensen	
Modtaget 100 Rdl. Kirsten Nielsen	m:g:p:	
Modtaget 40 Rdl. paa Anne Marie Clemmensens Vegne	Jens Clemmensen	m:g:p:

Jomfru Staals Tilgodehavende vil af Executor blive hende udbetalt, da hun ikke i dag er mødt, og vil Hendes Qvittering senere blive fremlagt.-

Etatsraad Willemoes fremlagde:

5. Fuldmagt for Baron Frederik Wedel-Jarlsberg (B: a) Minister i St. Pedersborg.
 6. do. Baron Julius Wedel-Jarlsberg (C: d) og
 7. do. Baron Herman Wedel-Jarlsberg (B: b:) Captain I den norske Marine.
 for ham til paa de nævnte Arvingers Vegne til at møde i Boet og varetage deres Tarv.-Fuldm. toges til Indl.

Forpagter Carl Sørensen var mødt og indbetalte Afgiften for Halvaaret til 1ste Octbr. 1862 med 157 Rdl. 3 m.

Boet har havt følgende Indtægter:

Under 1ste Februar er for Baron H.Wedel-Jarlsberg modtaget en Anvisning paa 1000 Rdl. som i Bank.... i Aarhus er anbragt til 997 Rdl. 3 m. Heraf er til Forretning i Banken indskudt, førstkommende 11 Juni Termini, mod R.... af 4 Februar 400 Rdl.-

Under 21 Januar d. a. er der udstædt Proklama til Boets Creditorer, hvilket Proklama paa lovbealet maade har været indrykket 3 gange i Berlinske Tidende og Aarhus Stiftstidende.-Der fremlagdes til Indlemmelse bemeldte Proclama (8) og til Følge No. 23, 24 og 25 -1862 af den Berlinske Tidende samt No. 22, 31 og 37-1862 af Aarhus Stiftstidende.-

Der frem lagdes til Indlemmelse (9) en af Excutors affattet Fortegnelse over de, ifølge det udstædte Proklama, i Boet indkomne Regninger samt Omkostningerne ved den afdøde Komtesses Begravelse, hvorefter Boet har havt en Udgift af 372 Rd. - 29 s.

samtlige Regninger (25 sl.) ere qvitterede af vedkommende Udstædere og tages til Inlemmelse efter No? Endvidere har boet havt følgende Udgivter:

denne protokol (B No: 10)	5 Rd.		
Stemplet Papir til Ansøgning om Confirmation paa Testamentets 9 Post	-	2	10
Denne Confirmation	16	5	-
Udskrivt af Ning Herreds Skifteprotocol	-	2	6
Vidnerne ved registreringsforretningen	2	1	8
Stemplet Papiir til en Udskrift af Registreringsforretningen	-	1	4

Endvidere fremlagdes Regnskab over Udgivterne ved Boets Husholdning fra Komtessens død til 1st Mai d. a. Efter dette Regnskab, der er aflagt af Frøken Praen, har Boet faaet en Udgift af

99 Rdl. 3 m. 11 s.

Regnskabet tages til Indlemmelse (B No. 11) I fornævnte Tid har Boet fra en Hestehud og et skind havt en Indtægt af 5 Rdl. 3 m. -

Kontessens død, testamente og arv

Det er meddelt Executor, at af døde Baron Anthon Wedel-Jarlsbergs Børn (ved skiftesamlingen den 30 Decbr. s. a. Letr. C: a) ere:

- a. Wilhelm Frederik Wedel-Jarlsberg, umyndig.
- b. Petrea Caroline Wedel-Jarlsberg, umyndig.
- c. Anne Wedel-Jarlsberg, ligeledes umyndig.

Endelig fremlagdes Opgjørelse mellem den afdøde Komtesse og Baron Harald Wedel-Jarlsberg til Bærum Jernværk, hvorefter Boet ved udgangen af 1861 havde tilgode hos ham 6.835 Rdl. Specier 2 m. 12 s. Denne opgørelse i norsk Myndt. Fremlagdes til indlemmelse under B No 12.-

Boets Eiendomme i Norge nemlig:

1/13 part af 5 3/4 Kuxe i Røraas Kobberværk og den halve Kongetiende af Ringerike, Hallingdal samt Ager og Tollaug's Fogderi ville blive at vurdere her ved Boets Opgørelse at kunne lægge disse Parters Værdi til Grund for Opgørelsen.

Over Boets Prædiosa, der ved Registreringen ikke ere paasatte nogen Værdi, fremlagtes til Indlemmelse (under. B No 13) en Fortegnelse med sølvtojets værdiansættelse af Guldsmed Wolf i Aarhus. -Den samlede værdi er

206 Rdl. -

Regning No 10 tages til indlemmelse

Frøken Præem havde til Executor afleveret et Beløb af 50 rdl. 3 m. - som tilhørte Boet, men som af en Forglemmelse ikke er bleven anmeldt til indtægt tidligere.-

Skiftet er udsat.-

Vidner

P. J. Møller Willemoes

Chr. Nyholm Zeboni?

Aar 1863 den 17 Januar

afholdtes i Aarhus en Skiftesamling i Boet afholdtes i Aarhus Skiftesamling i Boet i Overværelse af undertegnede Vidner.- Arvingernes Befuldmægtigede Etatsraad, Herredsfoged Willemoes var mødt og fremlagde:

Fuldmagt fra Baron C: Wedel-Jarlsberg (Litr C: b)

Do. Baron Ferdinand Wedel-Jarlsberg (Litr C: e)

Do. Grevinde Fritze Moltke, født Wedel-Jarlsberg (Litr E:)

Disse Documenter tages til Indlemmelse under No 14,15 og 16

Boet har siden sidste Skiftesamling haft følgende Indtægter:

Beløbet for Boets ved Auction bortsolgte Løsøre der ifølge Incassators Regnskab med tilhørende Bilag udgjør 2187 Rdl. 5 m. 8 s.

Det ommeldte Incassators Regnskab med 3 Bilag fremlagdes til Indlemmelse under B No 17.

Forpagtnings afgivten til 1ste April 1863 157 Rdl. 3 -

Boet har derimod haft følgende Udgifter, nemlig Indretningen af en malkestue til Forpagteren Regninger med paategnede Qvitteringer 47 Rdl. 1 m. -

Toges til Indlemmelse under B No. 14 til 26.

Boets Pante gjæld til Aarhus Hospital efter tinglæst Forskrivning, er indført med 466 rdl. 4 m. -

Renter herefter for 1½ aar 28 - -

Obligationen følger i Qvitteret Stand under Bilag No 27.

Komtessens død, testamente og arv

Vederlag til Proprietair van Deurs for at faae givet Møde i Boet som Tilsynsværge for de fraværende Arvinger	20		
Qvittering følger under B No 28 og ..leredes til Indlemmelse			
Retsgebyrer i Andledning af Gaardens Bort forpagtning og Contractens Tinglæsning m. m.	411	1	11
Qvitteringer fremlagdes til Indlemmelse under B no 24 og 30			
Det frøken Präem tilkommende Beløb for Aaret til 11 Decbr. 1862	400	-	-
Qvitteringer til Indlemmelse under Bilag no 31 og 32.			
Do. til Madame I. A. Poulsen I Horsens for samme Tidsrum	16	-	-
Qvittering til Indlemmelse under Bilag no. 33 og 18.			
Porto af 2 Breve til Christiania og 1 do. til P....	1	1	1
Til de fattiges Kasse i Ormslev og Koldt Sogne er betalt overenstemmende med Arvingernes Begjæring.	100	-	-
Qvittering til Indlemmelse under B No. 34.			
For et Boet vedkommende Avertissements Indførelse i Aarhus Stiftstidende	-	4	8
Qvittering til Indlemmelse under B No.35			
For Regulativerne ved Gaardens Bygninger herunder Forpagteren modtog	18	1	6
Qvitteringer til Indlemmelse under B No. 36 og 37			
Offer til Capellan Pedersen for 1861	6	-	-
Qvittering til Indlemmelse under B No. 38.-			
Lægehonorar for 1861	32	4	-
Qvittering til Indlemmelse under B No. 39.-			

Af Boets Midler er under 3die Dennes indbetalt i Banken til Forrentning 1400 Rdl. for hvilket Beløb Rec.... er modtagen.

Endvidere fremlagde Etatsraad Willemoes Fuldmagt for sig fra Baron Harald Wedel-Jarlsberg (A b) til at varetage dennes Tarv under Boet, i det han bemærkede, at han saaledes nu har Fuldmagt fra samtlige Arvinger.-

Fuldmagten toges til Indlemmelse under Bilag No 40.-

Skiftet Udsat		Vidner	
P. J. Møller	Willemoes	Zeuthen	Chr. Nyholm

Aar 1863 d. 10 August

blev denne Protocol aabnet på Jarlsminde i overværelse af undertegnede vidner.-Exceutor bemærkede at Frøken S. Præem under 8de dennes ved Døden er afgaaet. Der fremlagdes under Bilag No 41a en Fortegnelse over det afg: Frøken Præem til Afbenyttelses hendes Livstid overleverede Løsøre, hvilket Løsøre i dag af den ordinaire Skifteret er overleveret Executor. –

Skiftet udsat.

P. J. Møller

Vidner .

C. Sørensen

George Lassen

Aar 1863 den 22 September

afholdtes en Skiftesamling på Jarlsminde.-Etatsraad Willemøes var tilstede.- Gaarden Jarlsminde var i dag, efter Executors Foranstaltning stillet til Bort salg ved Auction og er ved denne Auction Gaardeier Rasmus Andersen Filt af Grundfør bleven Højstbydende med 14.125 Rdl. Dette Bud var Etatsraad Willemøes enig med Execeptor i at approbere.- Den endnu usolgte Deel af Boets Løsøre, der har været overladt Frøken Præem til afbenyttelse, vil i morgen? blive forauktioneret. -

Skiftet Udsat

P.J. Møller

Willemoes

Vidner

Zeuthen

Chr. Nyholm

Aar 1863 den 10 November

afholdtes en Skiftesamling i Boet på Etatsraad Willemøes Bopæl i Aarhus Der fremlagdes:

Under No. 41 b Imurations? Regnskab for Auctionen den 8 April d.a. over nogle paa Jarlsminde mark ryddede Egetræer herefter kommer Boet til Indtægt	40 rdl.	4 m	15 s.
Under No. 42. Regning over betalte retsgebyrer til Beløb	4	2	12
Under No. 43 Regning med påtegnet Qvittering over Omkostningerne ved Opsættelse m.m. af en Gravmonument over afdøde	37	3	1
Under No. 44. Qvittering for udført skovarbeide	28	-	-
Under No. 45. Do. et Plankeværk	20	-	-
Under No. 46. Do. for et Arvetestamente?	-	4	8
Under No. 47. Do. fra Madam Poulsen i Horsens for Renten af hendes tillagte 400 Rdl. for ½ år til 11. juni d. a.	8	-	-
Under B No. 48 Qvitteringer for den Frøken Præem tilkommende Aarlige Under holdning fra 11 Dec 1862 til hendes Dødsdag den 8 August 1863	309	-	-
Boet har endvidere havt følgende Udgivter: Porto af flere Breve og anføres til Indtægt!!!	-	5	8
Forpagtnings afgift af Jarlsminde for ½ aar til 1ste October d. a. Regningerne tages til Indlemmelse.	157	3	-

Etatsraad Willemøes var tilstede og overleverede en fra overretsprocurator Nansen ham tilstillet Skrivelse til de myndige Arvinger i Norge. Angaaende Approbation paa det ved Auctionen den 20de f. M. gjorde Bud 1350 Spd: på Boets Andel i Røraas Kobberværk m.m. Hvilken Skrivelse var paategnet Samtykke fra 10 myndige Arvinger og de Umyndiges Væрге, ligesom Willemøes også samtykkede i Approbationen for

de Øvrige myndige Arvingers Vedkommende. Den foran ommeldte Skrivelse toges til Indlemmelse (B No. 49).- Da Executor også maatte anse det fordelagtigst, at det ommeldte Bud Approberes, blev der udfærdiget en skrivelse til Overretsprocurator Nansen indeholdende Approbation paa det ommeldte Bud af 1350 N. Spd = 2700 Rdl .d: R M.

Skiftet udsat

P. J. Møller

Willemoes

Vidner

Zeuten

Chr. Nyholm

Aar 1864 den 29. December

afholdtes en Skiftesamling i Boet efter afgangne Komtesse Juliane Marie Wedel -Jarlsberg paa Etatsraad Willemoes Contoir i Aarhus. Etatsraad, Herredsfoged Willemoes var tilstæde.- Der blev fremlagt: under under Bilag No. 50. Imursations? Regnskab for Auctionen paa Jarlsminde den 21 og 22 Septbr. f. a. hvorefter i sin Tid er ført Boet til Indtægt. 567 Rdl.5 m. -

under B No.51. Qvittering fra Madame Poulsen i Horsens for den hendes til 11 Dcbr. f. A. tilkommende Rente.	8	-	-
under B No. 52 for Do. for Do. for Do.til 11 Juni d. A.		8	
under B No.53. Do for Tømmer til et Plankeverk. ogsaa? under 18 ?	7	5	4?
under B No.54 Do. for Retsgebyrer for Udslettelsen af nogle paa Jarlsminde hvilende ældre Forhæftelser	3	5	4
under B No. 55 Do. for Vedligeholdelsen af den afdøde Komtesse's Gravsted	1	2	-

under B NO 56 og 57 - 2 de skrivelser fra Baron Harald Wedel-Jarlsberg til Bærum Jernværk, herefter Boets Tilgode havende hos ham, med paaløbende Renter den 11 December d.a. er 7.822 Spd 11 f = 15.644 Rdl. og 11 s.

under B No. 58 . En Opgørelse fra boets Commesionar i Norge, Overretsprocurator Nansen i Christiania der udviser, at Boets faste Ejendomme i Norge bestaaende af 1/13 Part i 5 3/4 Kux i Røraas Kobberværk og 1/13 Part af den halve Kongetiende i Ringerige Hallindal samt Ager og Follougs Fogderi, der er solgt ved Auction er indbragt 1.350 Spd og at denne Sum i forbindelse med nogle Aars Udbytte af disse Ejendomme, i alt til Beløb 1566 Spd N: 1m 11 s. er 3.132 Rdl. indestaar i Christiania Sparebank.- Under dette beløb er medregnet Renter til 11 Dec. 1864.

under B No. 59. En udskrift af Christianias Byes Auctions Protocol, angaaende Salget af fornævnte Ejendomme.

B No 60. Udskrift af Ning Herreds Auctions protocol angaaende den over Gaarden Jarlsminde afholdte Auction.-

De fremlagte Documenter tages til Indlemmelse, undtagen No. 59 og 60, der blev vedhæftet. Af Kjøbesummen for Jarlsminde ved kom overenstemmende med Conditionerne i 11 December 1863.

4.700 Rdl.

Komtessens død, testamente og arv

samt Renter af 14.125 Rdl. fra
 Approbations dagen den 22 septbr. 1863 til 11 Juni 1864 a 4 % s. a, 123 5 11

Her af i Decbr. Termin 1863 anbragt i Banken til Forrentning med 2% s. a. 4.700 Rd

Resten af Kjøbesummen 9.425 Rdl. skulde ifølge Conditionerne have været indbetalt af Kjøbereren 11
 Juni 1864, men paa Grund af at Jylland dengang var occuperet af fjendtlige Tropper indkom dette Beløb
 først i indeværende Decbr. Termin d.a med 9.425 Rd
 Renter heraf fra 11 Decbr f.a. til 11 Juni d.a. a 4% s. a. 1 188 3 -
 Og Renter fra 11 Juni til 11 Decbr 1864 a 2% s. a. 94 1 8

Renten for det sidste Halvaar var efter overenskomst med Kjøbereren kun beregnet lige med Bankens Ren-
 te for indlaan, da Billighed taler for at han under de beskrevne Forhold og på en tid da størstedelen af den
 Capital han skulle indbetale var i hans Besiddelse, inden at Executor kunne have modtaget den, dersom
 den var bleven ham tilbudt, maatte forskaanes for at svare ordinair Rente af Capitalen.

De boet tilhørende Krigsskadeerstatnings Obligationer lydende paa 125 Rdl. vare med vedkommende
 Renter, afhændede for 122 5 4

Af Banken er udtaget de deri til forskellige tider indsatte 4600 Rdl. og er heraf modtaget i Renter
 108 Rdl. – 2 m. 3 s. (2% s.a.)

Af Sparekassen er udtaget de deri anbragte 2000 Rdl. med paaløbende renter 64 Rdl. 4m. 2 s. (3½% s.a.)

Boets Prætiosa, vurderede til 206 Rdl. var i Sommeren 1863 overleverede til Lehns greve C. Wedel-
 Jarlsberg og vil vurderingssummen blive afdragen i Gaardens Arvelod.

Madam Poulsens Legat 400 Rdl. bliver efter dertil ansøgt Bevilling, at indsætte i Horsens Kjøbstads
 Overformynderi.

Den i Boet affattede Repartition fremlagdes saalydende:

Etatsraad Willemøes havde gjort sig bekendt med Repartitionen og fandt intet med samme at erindre.

Etatsraad Willemøes udbetalte de samtlige myndige Arvinger tillagte Arvelodder dels
 contant med 12.205 Rdl. 2 m. 1 s.
 og dels ved Anvisning paa:
 Baron H. Wedel-Jarlsberg 15.644 - 11
 Christiania Sparebank 3.132 1 11

30.981 Rdl. 4 m. 7 s.

De Umyndiges Arvelodder 1.215 Rdl. - 11 s. indbetales I Ning Herreds Overformynderi og modtages af
 Overformynderen Etatsraad Willemøes der ligeledes modtog:

det ham som ordinair Skifteforvalter tilkommende Skriftssalair saavelsom afgifter til
 Statskassen 631 Rdl. – 3?
 Arveavgifterne til Statskassen 1526 Rdl.– 5? – 3 Sk
 I alt 2158 Rdl. – 2?- 3 SK

Skiftet er hermed afsluttet

5 Underskrifter bl.a. J. P. Møller, Chr. Blegvad

Repartition (=fordeling af boet)

Boet efter afgang Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg af Jarlsminde	Indtægt
A. Af Formue her i landet	
1. Købesummen for gården Jarlsminde	14.125 rd
Indkomne Renter efter Conditionerne (B.no 60)	406.4.3 rd
2. forpagtnings afgiften af Jarlsminde fra 1 April 1862 til 1 October 1863	472.3
3. Det i Boet forefundne kontante penge	137.2.11
4. Provenuet af de afholdte Løsovre auktioner	
Den 31 Marti og 1 April 1862 (B: no 17):	2187 rd 5 m 8 s.
Den 21 de og 22 septbr. 1863 (B:no 50):	567 rd 5 m 12 s
Den 8 April 1863 (B: no41)	40 rd 4 m 15s
	2796.4.3
5. Afhændte de forefundne 2 Krigsskadeerstanings- Obligationer lydende paa 125rd med vedhængende Renter for	122.5.4
6. For 2de solgte Huder	5.3
7. Indvundne Renter af boets i Banken og Sparekassen anbragte penge	177.1.11
8. Modtaget fra Baron H. Wedel Jarlsberg en Vexel på 1000 Rdl ansat til	997.3
9. Boets Prætiosa (udleveret til Lensgreven P.Wedel Jarlsberg) Efter den derpaa satte vurdering (B: no 13:):	<u>206</u>
	19.447.3
B. Formuen i Norge	
10. Hos baron H. Wedel Jarlsberg til Bærum indestaaer den 11 decbr. 1864 efter Opgjørelse (B:no 57)	15.644 - -
11. i Christiania Sparebank indestaar : den 11 Decbr.1864	3.131,1 -
	<u>Summa Indtægt</u> 38.223,5

A: Under boets Behandling	Udgift
1. Boets Pantegjæld til Aarhus Hospital med resterende 1½ Aars Rente (:den qvitterede Obligation her indlagt under(B: no 27)	594,4 -
2. Restgebyr i anledning af Jarlsminde Bortforpagtning 329,30 42,50	50,0,0
2de Dødsattester til Brug ved Udslettelsen af den Jarlsminde Tidligere paa hvilende Aftægt	,4,
3. Løn til Boets Tjenestefolk samt Gratiale til disse ifølge den under Skriftebehandlingen tagne Bestemmelse	373,
4. Udbetalt Frøken Præm den hende tilstaaede penge understøttelse fra 11 Decbr. 1861 til hendes Dødsdag den 8de August 1864 B:31,32,48	709,
5. renter af den Madame Poulsen ved Testamentet tilstaaende Legat 400 rd fra 11 Decbr. 1861 til Decbr. 1864 1833,49 - 51,52 og 62	48,
6. Begravelsesomkostninger m.m. efter Exceutors Opgørelse 9	372,1,
7. Husholdningsudgifter fra Komtessens Død i Decbr. 1861 indtil 1 Maj 1862 11	99,3
8. Til de Fattiges Kasse i Koldt Sogn ifølge det paa Skiftet Den 17 Januar 1863 Vedtagne 34	100,

Komtessens død, testamente og arv

9. Forskellige Reparationer ved Jarlsminde forinden Bortforpagtningen		123,1,10
36,37,19,26,44,45,53		
	i alt	<u>2470,3,4</u>
10. Læge honorar og Offer B 38,39		38,4,
11. Portoudgiver og Budleje samt Avisitimeter		6,3,10
12. Fragt og Opsætning af den afgang Komtesse Gravmonument 43,49		38,5,1
(Betaling for Monumenter er erlagt af Baron H. Wedel Jarlsberg og fradraget i hans Opgørelse)		
13. Forskellige Udgiver:		
Skrifteprotokollen med Stempel (B:10)		5,
Confirmation paa Stemplet		16,5,
Do Do angaaende Madame Poulsens Legats		
Anbringelse I Horsens Kjøbstads Overformynderi		7,3
Stempelpapiir til Ansøgninger og Udskriver		0,5,14
Tilsynsværgen, Proprietær van Deurs for Møde Under boet (B28)		20,
Vidnerne ved Registreringen		2,1,8
B: ved Boets Slutning		52,3,6
14. Madame Poulsens Legat		400,00
15. Den ordinaire Skifteret og Statskassen tilkommer		
a. Skiftesallair	240	
b. Kongens Kasse	142 3 –	
c. 1/3 til Kongens kasse	127 3 –	
d. 20% af ...	54 - -	
e. Beskrivelse og Bekræftelse	11 - -	
f. Proklamase Udstedelse	5 - -	
g. Justitsfondet	51 1 8	
h. Vidner	27 4 8	
		i alt 659 1 8
16. Det executor ved Testamentet tillagte Honorar 200 rd		
Assistange	<u>200 rd</u>	
	400 rd	400
	Summa Udgift	<u>4.066 2 13</u>
	Transport Indtægt	<u>38.223 5</u>
		34.157 2
Heri fradrages Stempelpapiir til Skiftebrevet		227,4
	Igen	<u>33.929,4</u>
Og endelig fradrages Arveafgiver til Kongens Kasse		
Efter Fred: 8 Febr. 1810 og 12de Septbr. 1792 sfr:		
Lov 19de Febr. 1861:		
- 4 pCt. Avgivten	1357 rd 1 m 3 s	
- ½ pCt	169 4	1.526, 5
	Altsaa til Deling	<u>32.402,5</u>

Komtessens død, testamente og arv

I. afdøde Heelbroder, Grev Casper Herman Wedel Jarlsbergs Børn		
1. Lehns greve Peder Wedel Jarlsberg		1822 rd. 3 m 15 33/80 s
2. Baron Harald Wedel Jarlsberg		1822 rd. 3 m 15 33/80 s
3. Baron Heermann Wedel Jarlsberg		1822 rd. 3 m 15 33/80 s
4. Afg: Komtesse Caroline Wedel Jarlsberg		
Gift med Højesteretsassessor Løvenskjold - død		
a. Liutenant Heermann Løvenskjold	911 rd 1 m 15 113/160 s	
b. Liutenant Carl Løvenskjold	911 rd 1 m 15 113/160 s	<u>1822 rdl. 3 m 15 33/80 s</u> 7290 rdl. 3 m 13 13/20
II. afdøde Heelbroder general Baron Ferdinand Wedel Jarlsbergs børn:		
1. Baron Frederik Wedel Jarlsberg svensk norsk Minister ved det Russiske Hof	2430 rd 1 m 4 11/20 s	
2. Captain i Søetaten Baron Herman Wedel Jarlsberg	2430 rd 1 m 4 11/20 s	
3. Baronesse Juliane Wedel Jarlsberg gift med Baron Fritz Wedel Jarlsberg	<u>2430 rd 1 m 4 11/20 s</u>	7290 rd 3 m 13 13/20
III. afdøde Heelbroder Baron, Hofstaldmester Vilhelm Frederik Wedel Jarlsbergs Børn:		
1. Baron Anton Wedel Jarlsberg, død, efterlader sig:		
a. Vilhelm Frederik Wedel Jarlsberg (umyndig)	405 rd – 3 51/20 s	
b. Petrea Caroline Wedel Jarlsberg (umyndig)	405 rd – 3 51/20 s	
c. Anna Wedel Jarlsberg (umyndig)	<u>405 rd – 3 51/20 s</u> 1215 rd 10 11/40/	
2. Baron Christian Wedel Jarlsberg	1215 – 10 11/40	
3. Baronesse Cathrine Wedel Jarlsberg		
Gift med Minister A:Løvenskjold	1215 – 10 11/40	
4. Baron Julius Wedel Jarlsberg	1215 – 10 11/40	
5. Baron Ferdinand Wedel Jarlsberg	1215 – 10 11/40	
6. Baronesse Wilhelmine Wedel Jarlsberg		
Gift med Burauchef Voss	<u>1215 – 10 11/40</u>	7290 3 13 13/20
IV: Afdødes Helbroder Kammerherre, Baron Christian Wedel Jarlsbergs Børn:		
1. Baron Emil Wedel Jarlsberg	2430 1 4 11/20	
2. Baron Theodor Wedel Jarlsberg	2430 1 4 11/20	
3. Baronesse Adelaide Jarlsberg		
Gift med Overretsprokurator Nansen	<u>2430 1 4 11/20</u>	7290 3 13 13/20
V: Halvsøster Komtesse Fritze Wedel Jarlsberg		
Enke efter Grev Moltke	<u>3240 1 11 2/5</u>	<u>3240 1 11 2/5</u>
	Ballange	32.402 rd 5 m 2 s

Samtlige Arvinger ere myndige, under de under III 1 a, b, c anførte

P.J. Møller Aar 1865 den 8 Januar fremlagdes til denne Protokol under no 61 Quitting fra Madame Poulsen for hende for ½ Aar til 11 Juni tilkomende Renter 8 rd. Under no 62 Qvittering af 5 dennes fra Horsens overformyderi for de dertil oversendte 400 Rd.

P. J. Møller

Jarlsminde sættes på Auction, marts 1862

Ifølge Begjæring af Proprietair Møller til
 Constantinsborg, som executor testamenti i Boet
 efter afgangne Comtesse Wedel-Jarlsberg, bli-
 ver den bemeldte Dødsbo tilhørende Besætning,
 Ind- og Udbo, saasom: et Par unge sorte Kjøre-
 heste, 2 gamle Heste, 8 Køer, 12 Faar, 3 Vogne,
 Plouge, Harver, en Rensmaskine, Kjøkkentoi af
 Kobber og Træ, Bryggersredskaber, en Mængde
 gode Sengeklæder, Lagner, Dækketoi, Porcellain og
 Glas, Kakkellovne, Sengesteder, Comoder, Stole,
 Borde, Sophæer, Skabe samt omtrent 200 Lod for-
 arbejdet Sølv m. m. m., stillet til Bortsalg ved
 Auction, som afholdes i Gaarden **Jarlsminde** i
 Koldt Sogn
 Mandagen den 31te Marts og
 Tirsdagen den 1ste April d. A.,
 hver Dags Formiddag Kl. 9. Kreaturer og Sølv-
 toi sælges den første Auctionsdag Kl. 12 Middag.
 Ning Herredskontoir, Aarhus, den 2den Marts
 1862. **Willemoes.**

Ifølge begæring af proprietær Møl-
 ler til Constantinsborg, som executor i boet efter afgangene Komtesse Wedel-Jarlsberg, bliver
 den bemeldte dødsbo tilhørende besætning, ind- og udbo, såsom: et par unge sorte køreheste, 2
 gamle heste, 8 køer, 12 får, 3 vogne, plouge, harver, en rensemakine, kjøkkentøj af kobber og
 træ, bryggersredskaber, en mængde gode sengeklæder, lagner, dækketøj porcelæn og glas, kak-
 kelovne, sengesteder, kommoder, stole , borde, sofaer, skabe samt omtrent 200 lod forarbejdet
 sølv m.m. stillet til bortsalg ved auction, som afholdes i gården Jarlsminde i Koldt sogn.

Mandagen den 31te marts og
 tirsdagen den 1ste april d.a.
 hver dags formiddag kl. 9. Kreaturer og sølvtøj sælges den første auctionsdag kl. 12 middag.
 Ning herredskontor, Aarhus, den 2den marts 1862

Willemoes

Kræmmer købte komtesens gård og betalte kontant

I denne kronik fortsætter lokalhistorikeren Gunnar Fogh skildringen fra Stautrup i Kolt sogn. (Aarhus Amtstidendes kronik onsdag den 23. marts 1960 – i uddrag)

Skrædderen i bækken, Niels Hald, der var byhyrdens søn i Kolt, gik rundt i hjemmene og syede for folk, men da tilvirkningen af vadmæl holdt op, flyttede han op til Aarhus-vejen og byggede den ejendom, som nu ejes af gartner Børge Andersen. Det var jo ikke så godt for en skrædder at bo ved Viby skelbæk, når folk selv skulle søge skrædderen.

Den sidst gård, der ligger ved Aarhus-vejen, er "Slattenbjerggaard". Den ligger lige oven for Slattenbjerg bakke. Det var en gang en ret stor gård, men en tidligere ejer, Søren Møller, solgte i 1902 de arealer, som gården havde i Stautrup skov. De blev udnyttet som byggegrund til Stautrup St. og til forlystelses-etablissementet "Constancia".

Krobevillingen fra Ormslev kro blev flyttet til Constancia, da kommunen absolut ikke ville have flere spiritusbevillinger. Stautrup hvilehjem, der også lå på disse arealer, begyndte småt, men da diakonen Almann kom til, blev det udvidet og fuldt optaget, og det har det været siden. Indtil for en snes år siden

var Slattenbjerg bakke en meget stejl bakke, der var vanskelig at komme både ned og op ad. Ved foden af bakken drejede vejen til højre for at komme uden om "Søgi", inden den drejede til Viby. Det var først for tyve år siden (*altså omkring 1940*), at Ormslevvej kom til at gå lige ud gennem Stautrup, samtidig med, at bakken blev udgravet og vejen ført lige over engdraget med bro over Dødeå.

Ved vejen ned til Stautrup St. ligger gården Jarlsminde. Den lå før 1800 lige over for Knud Jensens gård oppe i byen og var vel den største gård i byen. Dens areal var 95 tdr. land. Der var 52 tdr. agerland, 14 tdr. land eng, 5 tdr. land skov og 20 tdr. land sø. Stautrup-gårdene var gennemgående ikke ret store. Der er handlet med jorden og mageskiftet så ofte, at det ikke er til at finde ud af, hvad der tidligere har hørt sammen. 1795 ejedes den gård, der senere blev til Jarlsminde, af komtesse Vedel Jarlsberg. Det var en norsk adelsdame, der ved Kristian VII hof var kommet i vanskeligheder og derfor skulle fjernes.

Hun kom så til Stautrup. 1800 brændte den gamle gård oppe i byen og komtesen flyttede gården ud på marken og gav den navnet "Jarlsminde". Den blev bygget med meget tykke mure af ler, som dengang var et meget anvendt byggemateriale.

Efter hendes død blev gården og alt hvad der var på den, solgt ved auktion – antagelig omkring 1840 (red: nej, det var i 1865). Først blev dyr og alt løsøre solgt. Mens det stod på, kom der en omrejsende kræmmer til gården, og da gården skulle sælges, bød han med, og det endte med, at han fik det sidste bud. Prokuratoren så lidt over brillerne på kræmmeren og sagde: Hvad med pengene? Kræmmeren tog så penge-katten frem, den havde han altid med, og betalte købesummen med gode sølv-specier.

Den nye ejer af Jarlsminde hed Anders Filt.

Som han tidligere havde været omrejsende kræmmer blev han nu bosiddende heste- og kreaturhandler, og han viste sig at være en klog handelsmand.

(Søren Lofts erindringer om Filts overtagelse af Jarlsminde): Ved nu at dreje mod nord ad den nuværende Jarlsmindevej, kommer jeg til gården af samme navn. Når jeg skal give en beskrivelse af Jarlsminde, bliver jeg nødt til at gå tilbage til omkring 1830. På det tidspunkt ejedes gården af komtesse Jarl, som omkring ovennævnte år måtte lade gården gå på tvangsauktion. En tvangsauktion dengang foregik altid på ejendommen, hvor de personer, der havde lyst til at byde på den og få hammerslag, mødte op.

Som regel var der stort rykind til den slags forretninger. Tilbuddene gik meget livligt i begyndelsen, men efterhånden blev der længere og længere mellem eventuelle interesserede købere, indtil buddene endelig gik helt i stå. Pludselig gav en stemme bagerst i forsamlingen imidlertid et sidste og afgørende bud. Prisen mindes jeg ikke at have hørt. Den mand, som fik håndslag, blev i folkemunde kaldt Pjaltræmmen. Fuldmægtigen udbad sig hans navn og adresse samt meddelte ham betingelserne for overtagelse. Som ved alle handler, skulle der en udbetaling til samt kautionister for resten. Efter denne meddelelse trådte Pjaltræmmen, hans navn var Filt, frem og trak sin tegnebog op og betalte, hvad der skyldtes på gården. Hans øvrige familieforhold ukendt.

— „Jarlsminde“, en Miilsvei fra Aarhus, tilhørende Arvingerne efter afd. Comtesse Wedel-Jarlsberg, er i Mandags ved Auktion solgt til Gaardeier Rasmus Andersens Filt af Grundfør for 14,125 Rd. Arealet er 54 Tdr. Land. (Aarb. N.)

26. september 1863
Solgt for 14,125
Rd. til Rasmus Andersen Filt fra Grundfør

Men af en eller anden grund er det ikke Rasmus Andersen Filt, der er anført på auktionsskødet, men sønnen Anders Rasmussen Filt. Måske købte han med forsæt gården til sønnen, da han selv var syg og døde nogle ganske få år efter, jf. nedenfor.

Rasmus Andersen Filt dør allerede i 1867 kun 58 år gammel, jf. Sejrs sedler:

Efter længere Tids Svaghed bortkaldte Vorherre ved Døden den 1. Juni Aftægtsmand Rasmus Andersen Filt, forhen Gaardmand og Hestehandler i Grundfør, 58 Aar gammel. En Søn og en Datter samt en Sønnesøn modtage ham i Evigheden. Derimod staae hans Hustru, med hvem han levede et lykkeligt og kjærligt Ægteskab i omtrent 30 Aar, og hans eneste Søn og Svigerdatter sørgende tilbage. Han var en sjælden dygtig og virksom Mand og efterlader sig et hæderligt Minde hos de Mange, der kjendte ham, og hos hans Efterladte, for hvem han var en kjærlig Mand og omhyggelig Fader, har hans Bortgang vakt dyb Sorg. Jarlsminde, d. 3. Juni 1867 Den Afdødes Efterladte.

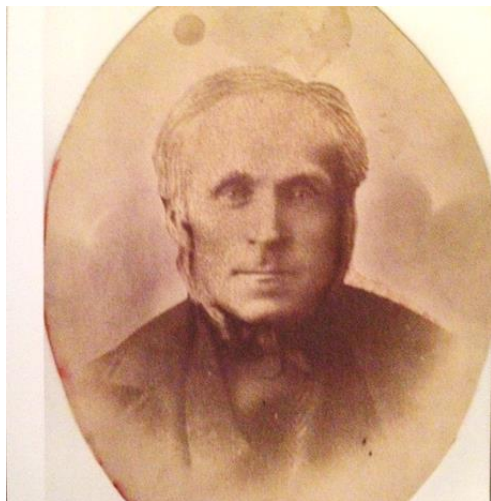
Sønnen Anders Rasmussen Filt driver gården videre.

Slægten Filt i tre generationer på Jarlsminde (1865-1909)

Slægten Filt kom altså til at præge Jarlsminde gennem tre slægtsled. Rasmus, Anders og Rasmus Filt, far, søn og sønnesøn. Medens andet slægtsled havde gården, blev der fremstillet både smør og ost ved håndkraft. Senere med hestegang til hjælp. Derfor kaldes udhuset, som endnu står tilbage, mejeriet.

Filt'erne i tre generationer

Nedenfor har vi et billede af det andet slægtsled. Anders Filt, som var en dygtig og energisk mand, fik således omkring 25 år på gården frem til sin død i 1887, og Johanne over 40 år indtil deres søn Rasmus overtager i begyndelsen af 1900-tallet.

Anders Rasmussen Filt, Jarlsminde
I skrivelse af 13. juni 1883 tituleres han:
"gårdejer"
I et aktiebrev for Klank Landbrugsskole fra
1. august 1885 tituleres han:
Hestehandler, Anders Filt, Jarlsminde

Johanne Filt f. Knudsen
født 1846
død 19. august 1913
Begravet 25. august 1913 på Kolt kirkegård

Folketælling 1870 Anders Rasmussen Filt

1	Anders Rasmussen	U.	32	J.	Lindemann
2	Johanne Birgitte Knudsen	H.	24	J.	—
3	Anders Rasmussen	H.	2	U.	—
4	Anders Rasmussen	H.	63	H.	—
5	Peter Rasmussen	U.	24	U.	—
6	Martin Rasmussen	U.	17	U.	—
7	Anders Rasmussen	H.	22	U.	—
8	Peter Rasmussen	U.	37	U.	—
9	Martin Rasmussen	H.	21	U.	—

Filt'erne i tre generationer

Folketælling 1880 Anders Rasmussen Fildt

LØBE NR.	NAVN	KØN	ALDER	FØDT AR	CIVILSTAND	INFORMATION
1355	Anders Rasmussen Fildt	Mand	42	1838	Gift	Husfader, Gaardeier, Hestehandler
1356	Johanne Birgitte Knudsen	Kvinde	33	1847	Gift	Husmoder
1357	Ane Rasmussen Fildt	Kvinde	12	1868	Ugift	Deres Børn
1358	Sofie Frederikke Rasmussen Fildt	Kvinde	8	1872	Ugift	Deres Børn
1359	Anton Rasmussen Fildt	Mand	6	1874	Ugift	Deres Børn
1360	Andreas Rasmussen Fildt	Mand	1	1879	Ugift	Deres Børn
1361	Udøbt Pigebarn	Kvinde	0	1880	Ugift	Deres Børn
1362	Ida Johanne Augusta Bach	Kvinde	18	1862	Ugift	Lærerinde
1363	Hans Peter Hansen	Mand	17	1863	Ugift	Tjenestekar
1364	Anders Hansen	Mand	15	1865	Ugift	Tjenestedreng
1365	Maren Olesen	Kvinde	22	1858	Ugift	Tjenestepige
1366	Maren Kristensen	Kvinde	15	1865	Ugift	Tjenestepige

Hos hestehandler m.m. Anders Filt på Jarlsminde havde man ansat en lærerinde, Ida Rask, 18 år.

20. marts 1883

63 Aar, Aarhus. A. Filt's Datter, Sophia,
12 Aar, Jarlsminde ved Aarhus. Semand

A. Filt's datter, Sophia, dør 12 år gammel.

Billede af familien Rasmussen Filt – Jarlsminde. Billedet er taget ca. 1885.

I midten bagerst: Ane Rasmussen Filt,
Til venstre: Anton Rasmussen Filt,
Til Højre: Andreas Rasmussen Filt,
Forældre: Anders Rasmussen Filt og Johanne Birgehte Rasmussen Filt (født Knudsen), Til venstre forrest Birgehte Rasmussen Filt,
I midten: Min oldefar Rasmus Rasmussen Filt, Desuden havde de en datter Sofie Frederikke, som er død som 12 årig i 1884 og derfor

ikke er med på billedet. (kilde: skrevet af efterkommer Søren Filt).

Filt'erne i tre generationer

Folketælling 1890 Filt

Johanne Birgitte Knudsen	48	E.	H.	H.	Husmoder	gaardjev.
Anders Rasmussen Filt	16	U.	H.	H.	Barn	M.
Birgitte Knudsen Rasmussen Filt	10	U.	H.	H.	Barn	M.
Rasmussen Rasmussen Filt	5	U.	H.	H.	Barn	M.
Peter Andersen	24	U.	H.	Tyng, Bøtteri	Bøtteri	Bøtteri
Jens Peter Nielsen Thau	21	U.	H.	skolt, d.	Tjuehøved	M.
Mario Pedersen	17	U.	H.	Talby, d.	d.	M.
Teber Nielsen	17	U.	H.	Talby, d.	d.	M.

Anders Filt døde i 1887, jf. noten nedenfor. Enken Johanne Birgitte (eller Birgehte) Knudsen tager over.

Sejrs sedler: 1887-02-18 Aarhus Stiftstidende:

I dag døde min kjære Mand, mine 5 Børns altopofrende Fader, Gaardejer Anders Rasmussen Fildt, 49 Aar gammel, hvilket herved sørgeligst bekendtgøres for fraværende Slægt og Venner af hans Enke og Børn Jarlsminde, d. 7. Februar 1887 Johanne Fildt født Knudsen

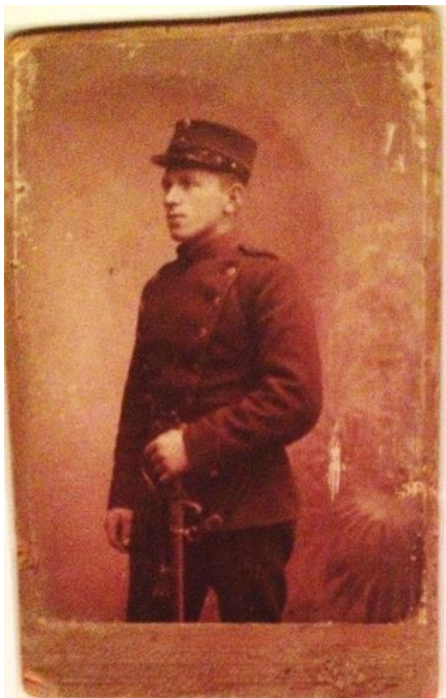
Erik Aagård skriver i sine optegnelser: I 1892-93 købes gården af husmand Laus Meldgaard og hustru Karen i Hasselager. (De var naboer til min farbroders, og begge hold folk af mine forældres omgangskreds). De købte den med salg for øje. Meldgaards sælger den i 1897 til Fildt og køber Slettenbjerg (på dens mark var Stautrup Station da afmærket). Ved vurderingen i 1903 ejes den af Fildts enke. Det er dog tvivlsomt, om dette har været tilfældet, da det ikke fremgår af skøde og panteoplysninger?

Folketælling 1901 Filt

Hovedliste.										
Optegnelse paa Folketallet den 1 ^{ste} Februar 1901 i Ejendommen, Matrikel-Nr. 7 ^a 2. K. i <i>Stautrup</i> By i <i>Hald</i> Sogn										
(Her opføres ikke de Personer, som ere midlertidig fraværende, se Tillegslisten paa Bagsiden.)										
Samtlige Personers Navn (ogsaa Fornavn). Ved Børn, endna uden Navn, sættes „Dreng“ eller „Pige“.	Kønnet Mand (M) Kvinde (K)	Fødselsaar og Fødselsdag.	Agt- skabs- og Sib- ing. Ugift (U), Gift (G), Enek. eller Ekte (E), Separat (S), Fraskilt (F).	Fødselssted (Folketkirkens eller Navnet eller det Trosamfund, som tilhører, eller „uden for Trosamfund“).	Fødested.		Hvilket Aar taget i Sognet?	Sidste Bopæl før Tillytningen.	Hjælp i Familien: Husfader, Hus- moder, Barn, Slægting o. l. Tjenesttyende (naar vedkommende har Skudsmaalbog), Pensionær, logerende.	Erbverv. Livsstilling, Forretning, Næringsvej; ogsaa Hus- moderens eller Børnens ærverv. Hvis nogen har flere Erhverv, anføres disse, Hovederhvervet først. Man angiver udtrykkelig det Fag, man arbejder og Eens Stilling i Faget (Gaardejer, Daglejer ved Agerbrug, Mejeristev, Kvæstebogmand osv.). Lever man hovedsagelig af Formue, privat Under- støttelse, Alderdomsunderstøttelse, Fattighjælp, anføres dette, men tillige Erhvervet. Forbøvnende nærningsdrivende o. l. sætte forhen værende foran tidligere Livsstillings Navn; Tyende, hvis Arbejde ikke blot er Husgerning, angive her deres ærverv Beskæftigelse. Jævnfør Forsidens Regler Nr. 4.
					1) Indenlandsk Fødested: Købstadens, Handels- pladsens eller Sognets og paa det Trosamfund, som ikke angives, sættes ved- kommende Landdel, f. Eks. Fyn, Jylland osv.).	2) Født i Bilandene eller Udlandet: Landets Navn.				
2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	
<i>A. R. Filt</i>	<i>H.</i>	<i>24/1846</i>	<i>E.</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Stautrup</i>	<i>1869</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Husmoder</i>	<i>Gaardejer</i>	<i>62a</i>
<i>Birgitte Filt</i>	<i>K.</i>	<i>27/1850</i>	<i>U.</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Stautrup</i>	<i>1869</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Barn</i>	<i>63c</i>	<i>63c</i>
<i>Peter Nielsen Thau</i>	<i>H.</i>	<i>24/1878</i>	<i>U.</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Stautrup</i>	<i>1878</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Tjuehøved</i>	<i>63c</i>	<i>63c</i>
<i>Anders Peter Rasmussen</i>	<i>H.</i>	<i>16/1878</i>	<i>K.</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Stautrup</i>	<i>1878</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Tjuehøved</i>	<i>63c</i>	<i>63c</i>
<i>Jens Rasmussen</i>	<i>H.</i>	<i>17/1877</i>	<i>U.</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Stautrup</i>	<i>1877</i>	<i>Stautrup</i>	<i>Tjuehøved</i>	<i>63c</i>	<i>63c</i>

Tredje slægtsled af Filt

Den tredje generation på gården var Rasmus Filt og hans kone Petrine Marie Filt. Rasmus Filt overtog i 1905 Jarlsminde som ganske ung efter sin mor, Johanne Filt, men måtte sælge i 1909.

Rasmus Rasmussen Filt
født 2. juli 1884 i Stautrup ved Århus
død 12. marts 1954 i Esbjerg

Gift fredag den 26. maj 1905 i Hjortshøj kirke (på sanghæftet står der, at brylluppet holdes i Hesselballe.)
Marie er vores adgang til Kankbølleslægten. Se slægtsbogen.

Petrine Marie Filt f. Horup (med ældste barn Bertha)
født 15. januar 1885 i Hesselballe
død 6. februar 1937 i Esbjerg

(Gunnar Fogh) Efter Anders Filts død drev hans enke gården videre.

Anders Filt havde tre sønner, der alle havde lyst til at handle. Den ældste blev kreaturhandler i Lystrup. Anton hed han. Den næste, Andreas Filt, blev gårdmand i Ravnholt og handlede ligesom faderen en del med kreaturer og heste. Den yngste, Rasmus Filt, fik Dalsgaard i Enslev, Kølsmosevej 6, men solgte denne efter et par år og rejste til Esbjerg.

Gaarden „Jarlsminde“ i Stautrup,
tilhørende A. Filts Enke, er til Salg.
Ejendommen er smukt beliggende ved
Sø og Skov, ca. 3/4 Mil fra Aarhus,
umiddelbart ved Station, og har et Til-
liggende af ca. 90 Tdr. Land Ager,
Eng og Skov. Nærmere ved Sagfører
P. M. Nørregaard, Aarhus. (4189)

(Søren Loft) Efter at tredje slægtsled havde overtaget gården, begyndte det at gå tilbage. Sønnesønnen Rasmus var kommet i dårligt selskab. Værten på Constancia og fisker Georg, som boede på Mondrupsvej 12, blankede ham af til skindet i kortspil og druk. Han måtte til sidst hænge nøglen og gå. Det var omkring 1909. Men allerede 28. maj 1905 var gården sat til salg af A. Filts enke. Måske er det i den forbindelse, at hun overdrager gården til sønnen Rasmus 1. juli 1905 (jf. Danske Gaarde nedenfor) og flytter til Viby? Hun figurerer ikke på gården i folketællingen i 1906, men her fremgår Rasmus Filt og hans kone Petrine Filt.

Folketælling 1906 Filt

Jarlsminde Holt 11	3	Rasmus Rasmussen Filt	alt	4/11/77	U	Husfader	Haandværk
		Petrine Marie Filt	h.	11/17/76	U	Husmoder	"
		Jensine Louise Horup	h.	11/17/77	U.	Hjælper	Tjenestedynd
		Berta Sophie P. Filt	h.	11/17/77	U.	Barne	"
		Anders Rasmussen	alt	12/17/72	U.	Tjenestedy	
		Jens Nielsen	alt	12/17/77	U.	Tjenestedy	
		Jens Nielsen	alt	12/17/77	U.	Tjenestedy	

Uddrag fra Danske Gaarde, Haandbog For Det Danske Landbrug, I. Bind, 1906:

Jarlsminde ligger i Koldt Sogn, Ning Herred, Aarhus Amt. Postforbindelse og telefon: Hasselager. Nærmeste jernbanestation: Hasselager ell. Stautrup. Gården er beliggende $\frac{3}{4}$ mil fra Aarhus. Dens nuværende ejer er Hr. Rasmus Rasmussen Filt, som overtog gården 1. juli 1905. Hr. Filt er født på gården 1884 og gift med Petrine Marie Horup, født i Hesselballe v. Hjortshøj.

Jarlsminde

Af tidligere ejere kan nævnes Komtesse Wedel Jarlsberg, som har bygget gården ca. 1815 efter at have købt den af Jens Fulling. 1858 købte Rasmus Rasmussen Filt gården, hvorefter sønnen, Anders Rasmussen Filt, den nuværende ejers fader, fik den. Matr.-Nr. 3a m.fl. af Stautrup og Viby. Hartkorn: 9 Tdr. 2 Skpr. $2\frac{1}{2}$ Alb. Af tiender svares: Præstetiende 8

TDR. 2 Skpr. Korn. Konge- og Kirketiende er afløst. Ejendomsskylden er 60.000 kr., Brandassurance for hovedbygningen er 12.000 kr., for avlsbygningerne 11.500 kr., Besætningen 15.000 kr., Inventar 3000 kr., og Avl 3400 kr. Årlig ejendomsskyld skat 66 kr. Bidrag til amtsrepf. Kr. 124.72. Sidste års kommuneskat ca. 225 kr. Brandforsikringerne er tegnede i "Wistofts Brandkasse". Gårdens samlede areal udgør 94 tdr. ld., deraf ager 52, eng 14, skov 5, sø 20, have og gårdsplads 3 tdr. ld. Gården drives af ejeren. Af agermarken drives 40 tdr. ld. i en 8 marksdrift: 1. Grønjordshavre, 2. benyttet brak, 3. Rug, 4. Roer, 5. og 6. Havre, 7. og 8. Kløver og Græs. Og 12 tdr. ld. I en 6 marksdrift: 1. Grønjordshavre, 2. Roer, 3. Byg, 4. Roer, 5. Havre, 6. Kløver. Staldgødning anvendes til rug (14 læs), roer (18 à 20 læs) og udlæg (15 læs pr. td. Ld.). Jorden er uensartet, hovedsagelig lermuldet med lerunderlag. Avlen er ca. $17\frac{2}{3}$ fold i gennemsnit. Besætningen består f.T. af 28 malkekøer af bl. Race, 14 stkr. ungkvæg og kalve, 2 tyre, 4 heste, 4 plage og føl, 13 får og lam. Sidste år solgtes ca. 40 fedesvin. Kvægbesætningen vedligeholdes udelukkende ved eget tillæg. Mælkemængden var sidste år gennemsnitlig 6570 Pd. Pr. ko. Mælken leveres til "De forende Mejerier" i Aarhus. Det normale folkehold er 1 fodermester, 1 forkarl, 1 elev, 1 pige, 1 daglejer og i roer og høst 2 mand ekstra.

Jarlsminde ligger ca. 1500 alen fra Stautrup by lige ved Brabrand sø med udsigt til Aarhus og bugten, mod vest over Brabrand og Aarslev og det kuperede skovterræn. Hovedbygningen er grundmuret med tegltag og meget tykke mure samt gennemgående kvist over midten med frontspice og frembyggede gavle. I spisestuen findes en ejendommelig gammel kakkelovn med en ca. 2 al. Høj kvindefigur og årstallet 1817. Avlsbygningerne består af 7 længer, nemlig: Laden, Vognporten med hugge og brændehus m.m., Staldbygningen, Stublade, Svinestalden, Kostalden m.m. og Bryggerset m.m.

Den gamle gård, der tilhørte Jens Fulling, lå ved Stautrup. (Bemærk at årstal ikke er helt præcise)

Ejerskifter under Filt og senere: Uddrag fra Tingbøger (især 3a og 9a), jf. bilag

Der er i perioden under Filt fra 1865 og indtil 2016 foregået tilkøb og salg af jord. Overdragelser og skøde kan følges via pantebogen med adkomster og hæftelser m.v. Vi har været igennem et stort arbejde med fremfindelse af dokumenterne og gemt fotokopier af disse, men de er ikke vist enkeltvis i nærværende beskrivelse. Den oprindelige hovedmatrikel for Jarlsminde er nr. 3 (eller 3a) og med eng 2d. Der er senere tilkøbt flere matrikler og ikke mindst 9a, og der tales om to sammenlagte gårde. 9a frasælges dog senere til Ove Nielsen (Overgaard?) Nedenfor er en oversigt over ændringerne i de ca. 50 år efter Komtessen:

Auktionsskøde til Anders Rasmussen Filt på 2d og 3	14/1 1865
Skøde til Anders Rasmussen Filt på 9f	29/1 1881
Skøde til Anders Rasmussen Filt på 6h	8/10 1881
Skøde til A. R. Filt, R. Nielsen og N. Nielsen på matr. 32	29/7 1882
Skøde til Anders Rasmussen Filt på 9a	14/7 1883
Skifteretsattest som adk. For Johanne Knudsen på 2d, 3a, 6h og 9f	9/12 1899
Skifteretsattest som adk. For Johanne Knudsen på 9a	16/12 1899
Skøde til Rasmus Rasmussen Filt på 9a (inkl 9k), 3a, 2d, 6h, 9f og 12c Viby	17/7 1906
Skøde fra R. R. Filt til Mikael Hansen på 9a, 3a, 2d, 6h, 9f og 12c Viby	13/3 1909
Mageskifteskøde fra M. Hansen til J. P. Jensen på 9a, 3a, 2d, 6h, 9f	14/5 1910
Skøde fra Jens Peter Jensen til Ove Nielsen på 9a	13/1 1912
Skøde fra Jens Peter Jensen til Niels Pedersen på 3a, 2d, 6h, 9f, 7g og 10æ	12/4 1913
Skøde fra Niels Pederen til fru Marie Nielsen på 3a, 2d, 6h, 9f, 7g, og 10æ	9/5 1914
Skøde fra Marie Nielsen til Janus Nielsen Pind på 3a, 2d, 6h, 9f, 7g og 10æ	15/1 1916
Skøde fra Søren Rasmussen til Janus Nielsen Pind på 5d	29/7 1916

De to matrikler 6h og 9f er marker vest for Ballevejen (i dag Jarlsmindevej) medens 9a er en større matrikel (Oprindelig Peder Andersens gård, jf. N. P. Jensens erindringer?). Under hæftelserne bemærker man blandt andet, at der er en "Overenskomst med Aarhus Kommunes Vandværksudvalg om ret for dette til at anbringe brønde og rørledning på 2d og 3a, lyst 26/8 1999."

Filt'erne i tre generationer

Fra Erik Aagaards optegnelser:

Matr. Nr. 3 a, 2 d, 6 h, 9 a, 9 f, 32 Stautrup og 12 c Viby.

Jarlsminde er på 91½ td. Land.

1916 med 54700 kr. gæld og 2425 kr. brandforsikring.

Jarlsmindegården i Stautrup 6 oprindelig matr.nr. 1 og lå da i Stautrup by. Til 1907 ejes den af A. Rasmus Fildt og hustru for da køber de gården i Enslev og sælger Jarlsminde til Janus M. Pind og hustru, men da kun med 58 7/8 td. Land med matr.nr. 3 a, 2 d, 5 d, 6 h, 7 g, 9 f.

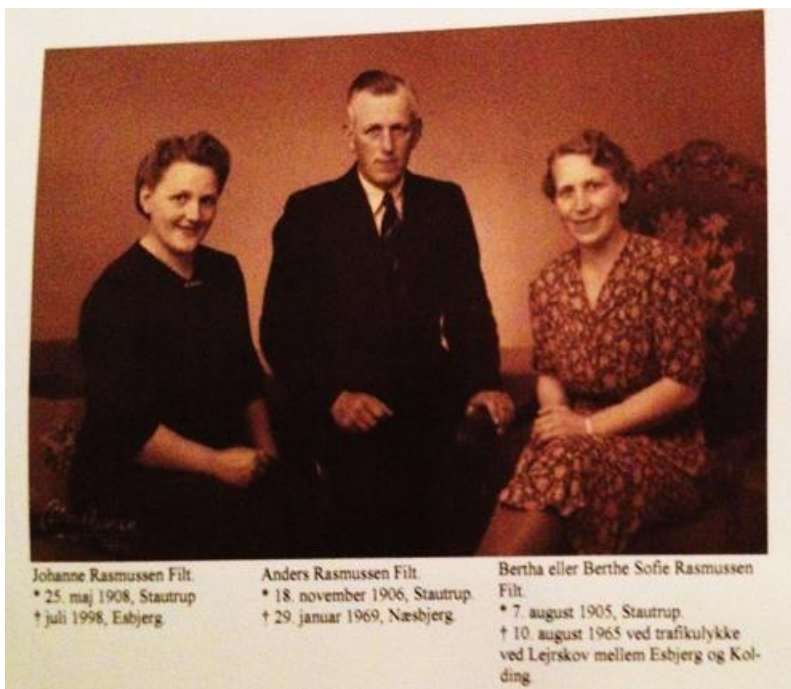
De 33 td. Land er matr.nr. 32 og 12 c Viby og et mageskifte med 7 g og 9 a.

Efterskrift: Vi har hørt fra og haft besøg af slægtninge til Filt'erne: Lis Jensen, Møllevej 19a, Bønnerup, 86.38.60.73. Den sidste Filt var hendes "grandonkel" (via Grethe). Endvidere har vi haft besøg af en efterkommer, Søren Filt, Esbjerg: 27.24.66.11, srenfilt@gmail.com., som i 2017 skriver:

Det er Rasmus Andersen Filt som køber Jarlsminde - han døde allerede id. 6/3 1867 som 58 årig på Jarlsminde - det har jeg læst på Sejr Sedler på nettet. Derefter har, sønnen Anders Rasmussen Filt overtaget gården - og han døde 1887. Hans kone Johanne Birgehte Knudsen (død 1913) har så kørt gården videre indtil Rasmus Rasmussen Filt overtog den og måske nærmest spillede den op omkring 1909. Det er

rigtigt, de derefter flyttede til Esbjerg, hvor de forinden lige havde været et smut i Nordjylland. Rasmus Rasmussen Filt døde i 1954 og var mælkekusk for Oma margarine - hans kone Petrine Marie Horup døde allerede i 1937 af mavekræft-- de var meget fattige og havde ikke meget til dagen og vejen med deres tre børn, hvor af den mellemste Anders Rasmussen Filt var min farfar - hans døde i 1969 og var født på Jarlsminde i 1906. Min farfar havde to søstre - Bertha Sofie Rasmussen Filt født 1905 og død i 1965 samt Johanne Rasmussen Filt født 1908 og død i 1998. Min farfar Anders blev gift med min bedstemor Thea i 1935. Min far Svend Filt og hans tvillingebror Gunnar blev født i 1937 og er begge døde. Deres søster og min faster Inge Filt er den eneste tilbagelevende i den generation (født i 1942). Desværre fortalte min farfar ikke ret meget om Jarlsminde andet end de lege-

de med tændstikker og var ved at brænde gården af. Jeg får besøg af min faster her sidst på foråret og vil vise jeres mail - måske dukker der så lidt nyt op. Jeg tror min farfar blev strengt opdraget og har nok ikke haft så lykkelig en tid i sin tidlige barndom - det skal jeg lige have fundet lidt mere ud af.

Stemplet fra Jarlsminde

Et lille indskud fra Filts tid, den 25. september 1896 i relation til vandforsyningen til Aarhus

helt det farlige Overfladevand. Det er Meningen, at efterhaanden som Aarhus udvider sig, skal man kunne udvide Vandledningerne. Vi maa foreløbig nøjes med at komme med vore Ledninger til Viby, **Jarløminde** og Ormslev — eventuelt senere ad Ludvigsholm og Hørning til. Overalt hvor man sætter Rør ned i det Dalstrøg, der hidtil er undersøgt, finder man Masser af Vand, saa man behøver ikke at ængstes for at der er for lidt. I den Henseende behøver man i hvert Fald ikke at nære nogen Betænkelighed.

...for at undgå helt det farlige overfladevand. Det er meningen at efterhånden som Aarhus udvider sig skal man kunne udvide vandledningerne. Vi må foreløbig nøjes med at komme med vore ledninger til Viby, Jarløminde og Ormslev – eventuelt senere ad Ludvigsholm og Hørning til. Overalt hvor man sætter rør ned i det dalstrøg, der hidtil er undersøgt, finder man masser af vand, så man behøver ikke at ængstes for at der er for lidt. I den henseende behøver man i hvert

fald ikke at nære nogen betænkelighed.

Dragon Mikael eller Fåremikael

Efter Anders Filts død drev først hans enke og derefter sønnen Rasmus Rasmussen Filt gården videre og senere omkring 1909 købte ”Dragon Mikael” den. (Jf. Søren Loft, Den næste ejer var vistnok ”Fåremikael”. Han var handelsmand og ugift. Foruden at handle passede han selv marken. Han var den første, som fik selvbinder). Denne, der var ugift, kan vist nævnes som typisk for en gruppe handelsmænd, der dukkede op på egnen og sikker på mange andre egne. De sammenkøbte kreaturer, heste, grisesøer og forskelligt andet og solgte det ved offentlig auktion med lang kredit. Da kreditten fristede, var der god afsætning. Men da der første statshusmandsbrug blev oprettet, skete der en forandring, således at auktionerne blev til bortsalg.

Auktionslederne, der skulle indestå for, at auktionsbeløbet kom ind, ville ikke skrive statshusmændene, da de ikke retsligt kunne inddrive forfaldne beløb hos disse, og husmændene blev altså udelukket som købere. Derfor blev auktionerne til bortsalg, der foregik på omtrent samme måde. Sælgeren forhandlede med eventuelle mødte købere om pris og betalingsforhold, og når de blev enige, skrev sagføreren, der var mødt som inkassator, en kontrakt. Almindelige menneske betragtede disse bortsalg for meget fordelagtige for sælgeren. Dragon Mikael holdt adskillige bortsalg, der var mange, der tog metoden op efter ham. Der var to eller tre i Ormslev, en i Taastrup, et par stykker eller flere i Hørning osv. Typisk for Dragon Mikael var, at han altid havde en cigar i munden. Den brændte i den ene ende, og han tyggede i den anden.

Da landboforeningerne fik øjnene op for disse uheldige omsætningsforhold med dyr, blev landboforeningsauktionerne oprettet, og det viste sig hurtigt at være et godt omsætningsled, der var betryggende for køberne.

Flere ejere i tiden 1909-1918.

Efter Dragon Mikael skiftede Jarlsminde flere gange ejere, og under den første verdenskrig var der vist flere ejendomshandlere, der havde den. Det gik dem ikke så godt. Den sidste måtte i alt fald pludselig rejse derfra. Allerede i 1910 laver Mikael Hansen et mageskifte med Jens Peter Jensen.

Folketælling 1911 Jens Peter Jensen

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Udvalgt	71	Jens Peter Jensen	11	3/4 1874	J	Solkirken Randers	1909	Randers		Højfader
	72	Lena Jensen	R	27/10/77	J	do Skanderborg	1909	Randers		Højfader
	73	Jens Jensen	11	19/1 1901	M	do	Randers	1909	Randers	Barn
	74	Kristine Jensen	R	3/2 1907	M	do	Randers	1909	Randers	Barn
	75	Helene Jensen	R	1/2 1905	M	do	Randers	1909	Randers	Barn
	76	Helga Jensen	R	25/1 1907	M	do	Randers	1909	Randers	Barn
	77	Leo Jensen	11	14/1 1905	M	do	Randers	1909	Randers	Barn
	78	Kristine Ollmann	R	29/1 1936	B	do	Randers	1909	Randers	Barn
	79	Rasmus Jensen	11	21/1 1881	M	do	Randers	1910	Randers	Udvalgt
	80	Skud Olsen	11	1/1 1880	M	do	Randers	1910	Randers	Jens Peter Jensen
	81	Peter Christensen	11	19/3 1867	M	do	Larbois	1911	Larbois	Jens Peter Jensen
	82	Jenny Petersen	R	24/1 1892	M	do	Larbois	1908	Larbois	Jens Peter Jensen

+

Vor kære, lille **Leo** døde i Dag, knap 5 Aar gl.
Jarlsminde pr. Stautrup, den 13. Januar 1913.
J. P. Jensen og Hustru.
 Begravelsen foregaar Fredag den 17. Januar Kl. 1 fra nordre Kirkegaards Kapel i Aarhus.

En stor familie med 6 børn. De mister i 1913 deres lille søn Leo. Jens Peter Jensen er også kun kort tid på gården.

Dragon Mikael og andre ejere før 1. Verdenskrig

Derefter yderligere 3 ejere i kortere perioder:

1913: Niels Pedersen

1914: Fru Marie Nielsen

1916: Janus Nielsen Pind

Det var også en stor familie, Janus og Johanne Pind med 7 børn, der overtog gården den 15. januar 1916.

Folketælling Pind 1916

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Carlsminds	18	Janus Pind	H	5/11 84	38	Kj		Konfader
		Johanne Pind	H	7/9 76	49	Kj		Hustru
		Anna Pind	H	22/9 98	4	Kj		Børn
		Ingeborg Pind	H	2/3 02	u			Børn
		Amid Pind	H	22/4 04	u			Børn
		Johanni Pind	H	25/9 07	u			Børn
		Danny Pind	H	16/10 09	u			Børn
		Gerda Pind	H	12/5 12	u			Børn
		Marian Pind	H	3/3 14	u			Børn
		Jeni Alkeldsen	H	24/11 94	16	Kj		Tjende
		Arne Kragh	H	25/8 00	16	Kj		Tjende
		Emilie Overgaard	H	17/11 96	16	Kj		Tjende

Vi havde for nogle år siden besøg af en af efterkommerne af familien, Dina Pind. Det var i slutningen af 90'erne, og hun medbragte en del fotos fra familiens album. Hendes mormor var den næstældste af børnene – altså Ingeborg Pind. Hun var født i 1902 og må altså være 15 år gammel på billedet.

Familien Pind, alle børnene, ca. 1917

De to ældste Pind- døtre på trappen foran hoveddøren, og den næstældste er også med på billedet med den øvrige børneflokk foran stuehuset.

Som det fremgår, er der en del murværk, der trænger til reparation omkring døren. Man kan her se den yderste mursten uden på lerkappen. Selve inskriptionen over døren har vi fået affotograferet og derudfra er udarbejdet en male-skabelon. Denne bruges nu jævnligt til at opfriske skriften med en blanding af kalk, kærnemælk, bagepulver og kønrøg!

Magnus, Gerda, Dagny, Johannes, Knud, Ingeborg, (Anna mangler, måske ovenfor sammen med Ingeborg?) Gerda er farmor til Flemming Povlsen – den kendte landsholdsspiller i fodbold.

Dagny døde i 1999 i Viby blot en måned før sin 90 års fødselsdag. Hun var den sidst levende ud af søskendeflokken på 7. Hun efterlader niecer og nevøer. I forbindelse med at forældrene ikke længere kunne klare at drive det store landbrug, flyttede familien til Viby, hvor hun boede resten af sit liv.

Løjtnant Mikkelsen

Mikko Elisius Mikkelsen er født 22/12 1870 i Thorsted sogn ved Horsens og opvokset på ”Mosegaard” med fire yngre søskende (Niels, August, Elise og Ejnar). Jf. folketælling i 1880.

Den 4. maj 1918 kom så løjtnant Mikkelsen til og frk. Tondahl (eller måske Toudahl?) 1. november 1918. Han havde tidligere ejet Bjørnkær på Djursland eller Mols? Efter Mikkelsens overtagelse af gården fik den en hårdt tiltrængt reparation af både udhuse og beboelse. Desuden købte han en del jord på begge sider af Jarlsmindevej. Al denne jord havde tilhørt Overgaard sammen med Klokkeskoven. Den nordlige del af skoven tilhørte Peder Gaardmands gård i Stavtrup, men ved Overgaards køb af gården kom Klokkeskoven under Overgaard.

Mikkelsen flyttede også hovedindkørslen i forbindelse med jordkøbet. Den ligger øst for Ballevejen, neden for bakken, noget fra vejen med privatvej fra den hen til gården. Længere mod syd var den egentlige indkørsel til gården – den nuværende blev lavet i 1918. Men vejretten til enge-

ne gælder stadig for de engarealer, som stadig er i privat eje, ad den gamle vej.

Ved den nye indkørsel lå der lige nord for vejen et lille husmandssted på et par tønder land med jord på begge sider af Jarlsmindevej. Her boede i mange år Bette Søren og Klods Mine. De måtte jo også ernære sig ved arbejde på Jarlsminde.

Lt. M. Mikkelsen til højre - har besøg af familien, 1939

Denne ejendom købte Mikkelsen også. Den blev brugt til fodermesterhus og som senere nedbrændte i 1951. I 1940 måtte Mikkelsen bukke under for de dårlige tider, og gården gik på tvangsauktion. Selv moratorieloven kunne ikke hjælpe ham gennem de svære tider. (jf. Søren Loft).

Folketælling 1921 Løjtnant Mikko Mikkelsen

Mikko Mikkelsen	M	22/12	1870	40	Thorsted Sogn	1918	Brabrand	do		Landen
Christine Tondahl	K	11/4	1878	43	Glostrup Sogn	1918	Brabrand	do	Tjende	
Glans Jørgen Lovén	M	21/1	1875	46	Thorsted Sogn	1921	Glostrup	do	Tjende	
Jens Marius Rasmussen	M	5/9	1905	16	Roll Sogn	1921	Roll	do	Tjende	
Frank Rasmussen	M	1/2	1870	51	Sodby Sogn	1920	Sodby	do	Tjende	

Folketælling 1931 Løjtnant Mikko Mikkelsen

3 ^o uft.	19	Mikkelsen Mikko Elisius				Roll - Rasmussen	1870	Thorsted Sogn	1918	Brabrand	do	Landen
		Christine Tondahl				Rasmussen	1878	Glostrup Sogn	1918	Brabrand	do	Tjende
		Glans Jørgen Lovén				Rasmussen	1875	Thorsted Sogn	1921	Glostrup	do	Tjende
		Jens Marius Rasmussen				Rasmussen	1905	Roll Sogn	1921	Roll	do	Tjende
		Frank Rasmussen				Rasmussen	1870	Sodby Sogn	1920	Sodby	do	Tjende

Løjtnant Mikkelsen

I forbindelse med vores istandsættelse af vest-loftet fandt vi under gulvbrædderne forskellige papirer. Blandt andet en tidligere befaling til Løjtnanten fra sidst i 1800-tallet, som tilsyneladende har haft betydning for Mikkelsen. Den er udstedt af en premierløjtnant S. A. Müller, Kommandør for 2. Dragonregiments 3'eskadron, Odense den 12. august 1892. Befalingen omtaler, at *hr. sekondløjtnanten beordres til at rekognoscere et område omkring Kjærby, ligesom Sanderumgaard ved Odense også omtales* (papiret er meget medtaget efter opholdet imellem gulvbrædderne).

M. E. Mikkelsen.

Mikko Elisius Mikkelsen var med i den første bestyrelse for Andelsselskabet De Forende Mejerier fra omkring 1924. I 1934 trådte han ud jf. følgende:

Til Handelsregistret for Aarhus Købstad er modtaget følgende Anmeldelse: Af Bestyrelsen for »ANDELSSELSKABET DE FORENEDE MEJERIER« af Aarhus er Formanden, Mejeriejer Poul Sloth, Jens Bomholt Hansen, Niels Nielsen, Laurs Eberhard, Niels Peter Jensen, Mikko Elisius Mikkelsen, Christen Friis Petersen, Andreas Nielsen, Jørgen Kaa Pedersen og Marinus Sigaard udtraadt, og i Stedet for er indtraadt Gaardejer Karl Jørgensen, Gjeding pr. Mundelstrup, Næstformand, Proprietær Carl Kristensen, Kjærgaard pr. Lystrup, Gaardejer Rasmus Overgaard, Søften pr. Hinnerup, Gaardejer Oluf Sørensen, Trige pr. Aarhus, Gaardejer Andreas Jensen, Ølsted pr. Aarhus, Gaardejer Jens Jørgen Ladefoged, Aarslev Mark pr. Brabrand, Gaardejer Søren Rasmussen, Mathildelund, Viby J., Gaardejer Laurids L. Stougaard, Skaadegaard, Skaade pr. Aarhus, Gaardejer Svend Grosen, Egaa pr. Hjortshøj, og Gaardejer Johannes Juhl, Stautrup pr. Stautrup, hvorhos Gaardejer Jørgen Pedersen Kaae, Søften pr. Hinnerup, er valgt til Formand for Bestyrelsen. Vedtægterne er ændrede den 15. december 1934. Aarhus kgl. Borgmesterkontor, den 3. januar 1935.

En tidligere gårdejer fra Stautrup og senere ansat ved parkvæsenet i Viby, Jens Værn Jensen, har fortalt om en kollega fra parkvæsenet, som kom fra Samsø og var meget arbejdsom og dygtig. Hans navn var **Harry Strømkjær** (søn af *Martin Jensen* og *Betty Marie Margrethe Jensen*, blev født 1. april 1914 i Østerby, Besser Sogn, og døde 4. juni 1983 i Viby, Århus. Han blev gift med *Elna Danielsen*), og han var i en periode anden karl på Jarlsminde. Mikkelsen drev gården med en vis militær disciplin, og når han kom på "inspektion" hos karlene, sagde han ofte: *Skal du ikke hilse på din husband?* Harry, der ikke var tabt bag en vogn, svarede ham: *Det er altid den, der kommer, der skal hilse!* Mikkelsen gik også højt op i, at både, der sejlede ind på hans område på Brabrand sø, skulle jages væk! Karlene blev sendt ned over marken, men da var bådene som regel forsvundet.

Efterskrift: Vi havde i 2014 besøg af Kirsten E. Nielsen, Holmegårdvej 57, Lind, 7400 Herning (mobil 61.79.74.03) og hendes bror. De var slægtninge til Mikko Mikkelsen, og måske kan de tilføje mere. Jeg mener, at de fortalte, at Mikkelsen vendte tilbage til fødegården, Mosegaarden, uden for Horsens og døde omkring 1960?

Tømrermester Einar Pedersen og Jenny Pedersen (min farfar og farmor)

Einar Pedersen blev født den 30. august 1886 i Halling sogn ved Odder, som søn af tømrer Morten Pedersen (1841-1905) og Ane Kirstine Pedersen (1848- 1902). Han var den næst yngste og havde syv søskende, Karen Marie, Mette Karine, Thomas, Peder, Holger, Birgitte og Audon (jf. folketælling 1890 og 1901).

Jenny Petra Katrine Nielsen blev født 8. februar 1885 på Odder-kanten (Balle?), som datter af bødkermester Jens Nielsen (1851-) og Karen Jensen (1849-). Hun var også den næst yngste og havde 4 søskende Jens Christian, Marie, Axel, og Kaj Emil Ferdinand.

De lærte formentlig hinanden at kende omkring år 1900, og vi har stadig kærestebreve fra dengang, hvor min farmor stadig boede i Odder og min farfar var i lære som tømrer i Aarhus. Han tager på denne tid gentagne cykelture til Odder! I 1911 løste han Borgerskab endnu ikke fyldt 25 år.

Samme år bliver han i 1911 tømrermester og den 11. maj bliver han i Odder kirke gift med Jenny. De får senere 3 børn, Ernst (født i 1913), Inger (født i 1918) og Helge (født 7. maj 1926). Det er bemærkelsesværdigt, hvordan livsbanen for mændene i familien tog udgangspunkt i at arbejde med træ og forarbejdning af træ, hvad enten det var som bødker, snedker eller tømrer.

Min farfars 12 år ældre bror Thomas Pedersen (1874-1946) - begyndte som mester i Aarhus, inden han var fyldt 30 år. Han blev senere kaldt "Aarhus største Bygmester" - opførte flere nye, store kvarterer, deriblandt kvarteret omkring Thorvaldsensgade og Marstrandsgade - flere ejendomme i Parkalle, den side af Sønder Alle, som vender mod Regina, Hovedbanegården, den katolske Stiftelse i Ryesgade, Aarhus Amtssygehus, Skovvangsskolen, en Del af Ringgarden og Handelsbankens Hus ved Raadhuset. Deltog med held, alene eller sammen med andre, i store projekter i andre byer og selv i udlandet. - stor andel i opbygningen af Landsudstillingen i Aarhus 1909 og sammen med sin gode ven H. L. Nielsen den danske afdeling på den baltiske Udstilling i Malmø 1913.

Min farfars yngste broder Audun Pedersen (1891-1959) blev også uddannet indenfor tømrer- og snedkerfaget og arbejdede en tid som svend i Aarhus, men emigrerede så til USA, hvor han var så uheldig at miste sit ene ben. Da han kom hjem blev han uddannet på Handelshøjskolen og fik ansættelse på Tømrermestrenes Høvleværk i Aarhus. Her var han avanceret til bogholder, da han i 1923 sammen med Vald. Jensen overtog maskinsnedkeriet på Kriegersvej i Aarhus. Her forestod han i mange år på ”mønstergyldig vis” virksomhedens merkantile ledelse. Audun Pedersen var en begavet mand med fine menneskelige egenskaber, der ikke mindst kom til udtryk i det kompagniskab han indgik. Han var gift med Johanne. De fik to døtre Anna og Grethe Ringgaard Pedersen, der begge blev uddannet i bank. De er nu også begge døde.

Min farfar Einar Pedersen stod ikke tilbage, og også han opbyggede igennem årene en stor tømrerforretning i Århus med værksteder bl.a. på Kriegersvej. Det blev ved hans død i 1966 nævnt, ”at han ikke blot var en dygtig håndværker, men besad menneskelige egenskaber af høj kvalitet. Han var en mand, man kunne lide på i stort og småt, og han havde det vovemod, der skal til, hvis man vil gøre sig håb om at hæve sig over gennemsnittet”. Han var i mange år med til at præge boligbyggeriet i byen. At bygge gode, tidssvarende beboelsesejendomme for egen regning har altid haft hans interesse, og det er derfor også et stort antal ejendomme, han har bygget og solgt.

Hvis han selv skulle pege på noget af det, han har bygget, alene eller i kompagni med murermester Alfred Knudsen, ville han nok først nævne Mølleeng-kvarteret. Alt i denne bydel, udstykket fra den gamle Weisske møllegård, bærer hans solide håndværker-stempel. Han har også bygget Statsbanernes Administrationsbygning i Mølleengen. På Banegårdspladsen har han opført hele den nordre side. Desuden har han bygget meget både i Marselisborg-kvarteret og på Baunes Plads. Se bl.a. denne omtale:

I 1929 blev Banegården endelig færdig, og murermester Alfred Knudsen og tømrermester E. Petersen færdiggjorde samtidig de tre store ejendomme imellem Ryesgade og Banegårdspladsens vestlige afsnit numrene 6 - 10. Nr. 12, som optoges af det nye hotel "Ritz", blev opført af tømrermester Thomas Petersen i 1931. Han opførte samtidig husene Park Allé nr. 9 - 15, medens nr. 3 opførtes for malermester A. Boyesen, nr. 5 af tømrermester L. P. Sørensen og nr. 7 af blikkenslagermester H. P. Salling og murermester Klostergård.

Af kollegerne var han valgt til næstformand i Tømrermesterforeningen. Privat var Einar og Jenny Pedersen bosat i en stor villa på Stadion allé 51 i Århus, hvor min far blandt andet er født.

I 1936 fejrer min farfar og farmor tre store begivenheder: 25 års tømrermester-jubilæum, deres sølvbryllup og min farfars 50 års fødselsdag.

Det var mærkedage under stor bevågenhed, og vi gemmer stadig på gamle telegrammer og lykønskninger. I 1934 var han blevet indvalgt i Aarhus Privatbanks repræsentantskab. Det blev et vendepunkt for ham. Ret hurtigt indså han, at de bankmæssige interesser, han som særlig byggekyndig fik at varetage, ikke lod sig forene med aktiv bygmester-virksomhed.

Han afviklede sin forretning og stillede hele sin erfaring til rådighed for banken. Fra 1936 blev han også medlem af bankens bestyrelse og fra 1963 var han næstformand i både repræsentantskabet og bestyrelsen og i et tæt samarbejde med formanden, daværende stiftsamtmand H. Lorentzen.

Tømrermester Einar Pedersen 1933

Han havde en evne til at se på økonomiske spørgsmål ud fra samfundet og dets problemer. – ”Hans klogskab var forenet med slid og handlekraft, og hans indsats var værdifuld for den bank, han følte sig så nært knyttet til.” Han deltog endvidere i en række forskellige aktiviteter i Århus i samspil med profiler som bankdirektørerne Poul Schack Eyber og Erik Rahbek, højesteretssagfører Georg Løber og statsautoriseret revisor Poul Sejer-Pedersen. Han udførte et stort arbejde inden for Odd Fellow Ordenen og var chef for ordenen i Midtjylland.

I 1940 besluttede de sig for at købe gården Jarlsminde (dog uden min farmors begejstring), som de overtog den 20. september efter Løjtnant Mikko Mikkelsen, der var i store økonomiske van-

skeligheder, ligesom gården var meget nedslidt.

(Søren Loft skriver i sine erindringer): *Den næste ejer blev en tømrermester Petersen fra Århus, som på en speciel måde kom ind som ejer. Han var nemlig i bestyrelsen for den bank (= Aarhus Privatbank), som Mikkelsen lånte penge i, og da han ikke kunne klare den længere, havde omtalte tømrermester forhåndskendskab til Mikkelsens økonomiske forhold. I dag er kun stuehus og mejeribygning tilbage. Al jorden er solgt, som nu er kommet sønnen af omtalte tømrermester til gode. Jeg kunne skrive en hel bog om Jarlsminde, men er nødt til at stoppe her og gå videre.*

Jarlsminde i 40'erne

De flyttede ind og gården blev drevet med fuld besætning af fodermester, tjenestekarle – og piger. Min farfar gik i gang med en omfattende renovering af stuehuset, med nye gulve, badevæ-

relse med meget mere. Han fortsatte sine opgaver for banken ind i 50'erne og kørte dagligt frem og tilbage i sin Ford v8.

Min farmor styrede madlavningen og husholdet og samtidig førte hun et sirligt regnskab over gårdens indtægter og udgifter. Ved siden af førte hun også bogholderiet for min farfars forretning

Min far, Helge Rud Pedersen, kom nogle år efter også i arbejde som karl på gården og blev senere forpagter. Han mødte min mor, Edel Rud Pedersen, på gården, hvor hun blev ansat som tjenestepige i 1944.

Min far som karl på Jarlsminde omkring 1944

Mens min farfar og farmor har gården, brænder fodermesterhuset totalt ved en gasekspllosion i køkkenet, og blev ikke opført igen. Det lå på nordøst hjørnet af Balle- og indkørselsvejen til gården. (= Jarlsmindevej og alléen ind til gården). (jf. E. Aagaards optegnelser).

1944 Fodermesterhuset "Doskely"

Jens Værn Jensen, gårdmand i Stautrup, så i 1951 på lang afstand en stor ildsøjle i retning fra deres drivhus på ejendommen på Klokkeskovvej over mod Jarlsminde. Det var fodermesterhuset, der brændte. Gartner Kaj Larsen hjalp til med at flytte fodermesteren, stærkt forbrændt. På arealet ved søen opførte han i rørskovet et sommerhus på pæle, hvor familien ofte var sammen. Det blev dog revet ned indenfor 10 år, da det blev for meget med besøg af uvedkommende og deres "utugtige" adfærd.

Livet på søen...

Jarlsminde i 40'erne

Lidt om livet på gården i starten af 50'erne, Knud Madsen, fortælling fra 1953-1955

Vi har i gennem årene haft besøg af mange karle og piger, som har arbejdet på gården tilbage i tiden. De har fortalt om livet og dagligdagen i 40'erne og 50'erne. Min far og mor bevarede forbindelsen og venskabet med mange af dem gennem hele livet. Der var bl.a. Aage (fra Amerika), Harry, Preben, Knud, Erik fra Samsø, Bøggild, Henrik. Og så var der karlen fra Hundested/Frederiksværk, som vi besøgte i min barndom i v8'eren: *Preben Tønning Dolmer Ibsen Skipper*. Blandt pigerne skal nævnes Bodil, Ella, Britta. Jeg har i 2017 talt med Knud Madsen fra Kolt i forbindelse med hans 80 års fødselsdag. Han husker tydeligt hans tid som karl på Jarlsminde, som han beskriver som de 2 bedste år i hans liv! Nedenfor har han fortalt lidt om tiden dengang:

I september 1953 så jeg i Hasselager Posten, at man søgte en anden karl på Jarlsminde i Staurtrup. Jeg var 16 år gammel, så min mor cyklede med mig, da min far var død. Vi mødte bestyrelsen Helge Rud Pedersen, som var søn på gården. Han viste os rundt på gården, vi fik snakket løn og blev enige om kr. 3.000,- Min mor mente også, at jeg skulle have sygekassen betalt, og sådan blev det. Jeg begyndte så den 1. november 1953. Samme dag mødte én, som skulle være forkarl-

han hed Aage Bøje Jensen, og var 18 år og kom fra Viby Vestergård. Jeg fra Lindegården i Kolt. Samme dag kom en stuepige, som hed Tove, ca. 17 år gammel, hun kom fra Odder kanten. Kokkepigen hed Ella, hun var 20 år og kom fra Arden. Hun havde været der i ½ år før vi kom. Tove rejste 3 måneder efter. Aage og Ella rejste 1. maj 1954.

Jeg blev her, og så kom Jens Chr. Hansen, han kom fra Lolland. Han var 22 år, og han rejste også før tiden. Sammen med Jens Chr. kom der også en stuepige, hendes navn husker jeg ikke, ca. 18 år. Så var jeg alene karl sammen med Helge Rud Pedersen til den 1. november 1954. Vi skulle så have nyt mandskab. Helge og jeg blev enige om kun at få en fodermester, og jeg skulle så være ene karl. Fodermesteren hed Willy

Lauritsen 19 år fra Hammershøj. Så kom der 2 nye piger. Kokkepigen hed Birthe Horne fra Ugilt pr. Hjørring, 21 år. Stuepigen Doris Wrå fra Hørby ve Hobro, 17 år. Fra maj 1955 bliver Fodermesteren og jeg sammen med 2 nye piger. Kokkepigen hed Ulla fra Fredericia 21 år, og stuepigen Laura kom fra Lysholt ved Vejle, hun var fynbo. Vi alle fire rejste 1. november 1955. Efter mig kom Erik Jensen fra Samsø.

Knud Madsen (til højre) og Willy Lauritsen i 1954/55

Livet på gården fra 1953 til 1955.

Vi havde ca. 18-20 køer, 8-10 kvier, 2 jyske heste, 3-4 grisesøer, c. 15 fedegrise, 35 høns, 10 ænder, 10 katte, en inde-hund.

Til marken: Traktor fået 1951-1952, selvbinder med tilbehør, slåmaskine, hø-rive, 2 stk. landbrugsvogne, såmaskine.

Livet på landet. Jeg fik i 1953 kr. 3.000,- for et år og sygekassen betalt. Næste år fik jeg kr. 3.800,-. Morgenmad kl. 7, frokost kl. 12 med brød og pålæg, pause til kl. 13. Så fik vi kaffe og kage. Aftensmad var varm mad kl. ca. 18.30. Så var der the kl. 21- havde vi besøg, var der også the til dem. Frokosten fik vi kl. 12, fordi Hr. Pedersen kom hjem fra banken i sin store Ford v8 fra 1938. Det var ikke normalt at få varm mad til aften på gårdene.

Ford v8 1938 gik også senere i arv til familien

Lidt historie. Jeg stod inde i folkestuen for åbent vindue og hørte en ansættelse af en karl for sommeren 1954. Han forlangte kr. 3.600,- for et halvt år. Helge tilbød kr. 3.575,-. Så sagde han 'a hå nå regent med seksogtrør' (dialekt ikke rigtig stavet). Det havde Helge og jeg meget snak om. Det blev ikke ham.

En anden gang havde vi været til høstfest, så søndag morgen var vi ikke meget værd. Udenfor mit vindue stod der én, der hed Svend Aage på 17 år, der ville være fodermester. Han havde sin far med, hver gang Helge sagde noget om arbejdet, kom med høj stemme: "Du må gør sig klart Svend Aage: Kan du bestride pladsen?" Så den søvn blev der ikke meget af!

Hammelbanen kørte igennem vores marker, vi kaldte den "hønsehuset", så når der ikke var så travlt ringede de, at de ville stoppe på Stautrup station. Vi skulle have sukkerroer med til sukkerfabrikken. En gang var der foderstoffer med fra Aarhus, så de ventede til vi kom med vognen, så vi kunne læsse over fra banevognen.

Vi var meget glade for vores værelser på Jarlsminde. Der var varme på og gulvtæppe og en lænestol. Varme til at tørre tøj i kælderen under vores værelse.

Vi havde en folkestue, som vi alle 4 - 2 piger og 2 karle - havde til rådighed. Det var ikke normalt på gårdene dengang, så der kom mange karle på besøg hos os fra byen. Der var the kl. 21, også til dem vi havde besøg af.

Knud Olav Madsen 03-01 2017

Jarlsminde i 50'erne?

Erindringer, Bodil, som var kokkepige sammen med Ella fra 1. november 1951 til november 1953:

Alle på gården fik samme mad – det var ikke ens hver uge.

Fru Pedersen vejede kødet af til bøf – så alle fik lige stor bøf!

Det store komfur med varmeskab og fire kogesteder blev slebet hver dag og messing-ringen omkring blev pudset en gang om ugen. Ligeledes blev grydeskeer, spækkebræt og andre træting skuret en gang om ugen.

I 1953 fik jeg (Bodil) 6 ægte sølv teskeer i afskedsgave med inskription – det fik Ella også, vi rejste samme dag.

Fru Pedersens opskrifter fra 1952

Gullasch. Løg og fedt brunes godt, kødet kommes i og koges meget længe, derefter tilsættes salt, peber og paprika. Serveres med kartoffelmos.

Mørbrad bøf. Kødet brunes på meget hed pande. Løg og mælk.

Engelsk bøf. Kødets brunes på meget hed pande, løg og smør hældes over.

Legeret sauce til fisk. Laves af suppen, æggeblommen piskes i, endvidere lidt citron, saucen står i vandbad, medens æggeblommerne røres i.

Kørvelsuppe. Flæskeben koges med en god kvast og løg, suppen jævnes. Serveres med gulerødder eller asparges, overskårne æg serveres i.

Vi fik også øllebrød. Det var fru Pedersen, der bestemte maden. Pigerne cyklede til Aarhus og købte fisk og slagtervarer. Kolonialvarer i Stautrup. Havde fri hver 14. dag lørdag søndag på skift.

Fru Pedersen lavede altid sovsen selv.

Helge Rud Pedersen og Edel Marie Pedersen

I 1955 flyttede min farfar og farmor i lejlighed på Johs. Baunes plads 20, og Jarlsminde blev overdraget til min far og mor. Min farfar døde i 1967 i en alder af 81 år og min farmor i 1972 i en alder af 87.

Min far var født den 7. maj 1926 i Århus og blev uddannet til landmand på Ladelund landbrugsskole og kom senere på højskole i Vestbirk. Han havde dog et ønske om at blive skuespiller, men det var ikke min farfars ønske. Min mor blev født 28. februar 1926 i Åbyhøj, som datter af Anlægsgartner Ejnar Sørensen og hustru Agathe Sørensen. De flyttede senere til Edslev, og overtog ”Lille Frisenborg”, hvor de dyrkede grøntsager igennem mange år. Min mor kom til Jarlsminde som tjenestepige i 1944, hvor hun mødte min far, som var karl og bestyrer på gården. Min far og mor blev gift i Grundtvigskirken i København i april 1949, og senere samme år i august blev jeg

født. Senere fulgte min bror Finn i 1952 og Palle i 1959.

Familien Rud Pedersen ved Palles barnedåb i 1959

Jarlsminde mod Syd 1957

I 1955 flyttede vi fra ”Nøddebo” i Stautrup stationsby ind på Jarlsminde, i forbindelse med at min farfar og farmor flyttede i lejlighed i Århus. Min far gik fra forpagter til gård-ejer. Der var stadig fuld besætning af tjenestefolk og stadig mange kreaturer, både køer, heste og grise. Der blev drevet landbrug helt frem til 1970-71 hvor jorden sælges fra. Vi var jo som børn med i arbejdet i marken, fodring af husdyr, malkning etc.

Der var dog kun husdyr på Jarlsminde frem til 1965-66. Herefter stod udbygningerne tomme i nogle år. Laden og hestestalden blev senere udlejet til lagerformål.

Jarlsminde 1961 mod nord og Brabrand sø

Jarlsmindevej 20 matr.nr. 3 a m.fl. Stautrup – Kolt.277353 m2. (Areal frasolgt)
Helge Rud Pedersen

28-8-1969

Køber arealer til stort villakvarter

Århus og Omegns Byggeselskab vil bygge i Stautrup

STAUTRUP — Århus og Omegns Byggeselskab har erhvervet cirka 17 tønder land jord i Stautrup til villabebyggelse.

De første 17 tønder land købte byggeselskabet for 740.000 kr. af typhusfirmaet Holmbohus, som tidligere havde erhvervet arealet af gårdejer Carl Sørensen, Viby Vestergaard, der indtil oktober drev jorden i forpagtning.

Den sidste handel er foretaget med forpagter H. Rud Pedersen, Jarlsminde, Stautrup, der sælger gårdens 55 tønder land, men indtil videre fortsætter med at drive byggeselskabets nyerhvervede arealer i forpagtning for et år ad gangen, da disse er beliggende i Ormslev-Kolt Kommunes yderzone-områder, og først skal frigives inden byggeri kan påbegyndes.

Prisen for Jarlsminde ønskes endnu ikke opgivet, da de endelige papirer for handelen først skrives, når byggeselskabets sagfører vender hjem fra ferie i udlandet, ligesom der først på et bestyrelsesmøde onsdag 5. marts tages endelig stilling til planerne med arealerne i Stautrup, oplyser byggeselskabets formand, værkstedschef P. A. Pedersen, Århus.

I slutningen af 60'erne "omplaceres" arealerne omkring gården fra landzone til byzone, og dette har nogle skattemæssige konsekvenser. I den forbindelse beslutter mine forældre i samråd med advokat og revisor at frasælge det meste af jorden. Således bliver en meget stor del af arealerne solgt til Århus og Omegns Byggeselskab i 1969. I den forbindelse var der mange forhandlinger med forretningsfører Jørgen Christiansen fra byggeselskabet. Senere blev disse arealer solgt videre flere gange, og det var Ernito A/S der i slutningen af 70'erne påbegyndte opførelsen af en hel række en-families huse på Jarlsmindevej.

Vi var i familien glade for, at det endte med en lav bebyggelse i hele området. På et tidspunkt frygtede vi

for, at der skulle bygges etagebyggeri i lighed med Rosenhøj og Søndervangen. Som det fremgår af udklippene nedenfor, var der i forbindelse med opførelsen af disse huse en del diskussion omkring lokalplan, skole og trafik.

Byggeri i Stautrup i modvind

Massiv modstand i Stautrup mod 227 rækkehuse

STAUTRUP — Byggeselskabet Ernitos planer om bygning af 227 ens rækkehuse i Stautrup møder massiv modstand fra områdets to grundejerforeninger, Stautrup Grundejerforening og Bispevejens Grundejerforening.

Grundejerforeningerne går over for Århus Kommunes Magistrats 2. afdeling indsigelse mod lokalplanen for det store boligområde ved Jarlsmindevej i Stautrup. De to grundejerforeninger opfordrer Århus Byråd til at sende lokalplanen til behandling i teknisk udvalg med opfordring til udvalget om at optage forhandling med A/S Ernito (dem med Succes-Huse) i et forsøg på at få nedsat antallet af parceller.

Ligeledes ønskes en ændring af byggeriets udformning og materialevalg, så det i højere grad kommer til at harmonere med områdets nuværende miljø.

I indsigelsen mod lokalplanen for området med de 227 huse berøres trafikproblemerne på Jarlsmindevej, som karakteriseres som meget trafikkeret. Ormslevvej er også inde i billedet, fordi vejen, efter de to grundejerforeningers mening, ikke kan tåle mere belastning, og ifølge lokalplanforslaget er der ingen sikkerhed for, at vej-problemerne i Stautrup løses. Med den stigende trafik føler de to grundejerforeninger også, at barnens skolevej vil blive truet, da mange børn vil skulle krydse Jarlsmindevej på vej til og fra Højvangskolen. Med lokalplanen er der ikke nogen sikkerhed for, at en tunnel under Jarlsmindevej vil blive etableret, hedder det i lokalplan-indsigelsen. De to grundejerforeninger kræver cykeltier langs Jarlsmindevej.

I indsigelsen nævnes, at Stautrup har en god og overskuelig skole i Højvangskolen, og i forbindelse med lokalplanen foreslås det, at

De første af de 79 parcelhuse, som Ernito A/S opfører ved Jarlsmindevej i Stautrup, står klar, og de første familier er flyttet ind. (Foto: Jørn Timm).

300 nye huse skal opføres i Stautrup

STAUTRUP — Byggeselskabet Ernito A/S er nu så langt fremme med opførelsen af de første af de 79 fritliggende parcelhuse ved Jarlsminde-

vej i Stautrup, at enkelte familier er flyttet ind. Efter planen skal Ernito endvidere inden for de næste tre år opføre 221 rækkehuse ned

mod Brabrandstien, ligesom det ligger fast, at en snes grunde vil blive udstykket og solgt fra det store område, som selskabet for halvandet

år siden erhvervede i Stautrup.

Det er de såkaldte Succes-Huse, der opføres på arealet, og der er foreløbig opført 10 huse. Ernito havde i begyndelsen lidt vanskeligt ved at få solgt husene, men efter den træge start går salget nu udmærket.

Ernitos byggeri er starten til den største byggeaktivitet i Stautrup i mange år. JME er i gang med byggeri ved stationsbyen i Stautrup, og der er videre givet grønt lys for bygningen af 19 huse på Stautrupvej, ligesom der skal udstykkes enkelte grunde mellem Rosendalvej og Klokkeskovvej.

Direktør Ernst Nielsen, Ernito A/S, oplyser, at selskabet har planer om at opføre 100 boliger i Stautrup om året i tre år. Ernst Nielsen regner med, at de planlagte 221 rækkehuse hurtigt vil blive solgt.

Det store byggeri ved Jarlsmindevej har skabt en række aktiviteter i kolvandet af husbyggeri. Stautrup Fjernvarme, der er overtaget af Århus Kommune, starter i løbet af kort tid en betydelig udvidelse. Efter sommerferien begynder nedlæggelse af en varmeledning til Succes-Husene. Endvidere er der planer om etablering af en gangtunnel under Jarlsmindevej fra Ernito-området til skolestien gennem det grønne område til Højvangskolen.

75 nye huse på søskrænten

Provinsbyg fra Viborg bag det store projekt

STAUTRUP – På Jarlsmindevej i Stautrup ned mod Brabrand Sø vil der inden for det næste halve år være opført 75 nye huse.

Efter planen skal det første af husene være klar i begyndelsen af januar 1989.

Bag byggeriet står Provinsbyg i Viborg, der har købt et areal på ca. 35.000 kvadratmeter af A/S Søskrænten, der for flere år siden erhvervede

hele det ledige areal ned mod Brabrand Sø. Bag A/S Søskrænten står Bjarne Knudsen, Århus, firmaet Hansen Møbler og Knud Bo, Randers.

De 75 huse fordeler sig med 50 1-planshuse på 90 kvadratmeter og 25 2-plans huse, oplyser direktør Jørgen Meldgaard, Provinsbyg. Husene vil blive solgt som ejerboliger. Prisen kendes endnu ikke, men ifølge Jørgen Meldgaard bliver der tale om 20.000 kr. i udbetaling.

Provinsbyg er allerede i gang med byggemodningen af det naturskønne areal, hvor det første af husene efter planen skal vises frem som prøvehus lige efter nytår.

Udbygningen af Stautrup-området er i disse år meget kraftig. Viby Andels Boligforening slutter i år færdiggørelsen af 220 boliger, ligesom 30 byggegrunde på Råhøjvej er udbudt til salg.

Stautrup

Sidste etape af byggeriet på arealerne ned mod søen gik først i gang i løbet af 90'erne. Der er her bygget enfamiliehuse på denne vej som blev kaldt Søskrænten. På Jarlsminde fik vi i forbindelse med disse byggerier flyttet vores indkørsel til gården, og derfor blev vores adresse – paradoksalt nok – flyttet fra Jarlsmindevej 220 til Søskrænten 4.

Da jorden var solgt fra og min far ikke længere skulle passe jorden og bygningerne, søgte han efter nye udfordringer. Han var jo handelsmand og udadvendt og havde lyst til at drive sin egen forretning. Han startede da som Kioskejer på Kridthøj Torv i Højbjerg, og senere byggede han en stor sportsforretning op i Viby, ”Viby Sport”. Den startede på Skanderborgvej i Viby i 1971 og flyttede omkring 1980 til Viby Centret. Han gik på pension i 1985. Samtidig brugte både min far og min mor megen energi på at passe og administrere ejendommen på Baunes Plads, som stadig var i familiens eje efter min farfar og farmor.

Avlsbygninger udlejes, forfalder og rives ned 1979

(Søren Loft) Det meste af udhusene var bygget af ler og halm og murene ca. 75 cm tykke. Stuehuset var også lavet af ler. Senere blev der muret en halv sten udenom.

Jarlsminde i starten af 70'erne

Et par billeder fra gårdspladsen, maskinhuset og udsynet mod Århus.

- Garage/vognport til højre
- Hønsehus og hestestald til højre
- Lade og følboks ligefrem
- Kostald, malkemaskinerum til venstre

De tomme bygninger blev i en periode brugt som lager for tapet-grosserer Rohde Nielsen.

Det fine gamle maskinhus lige bag ved gården. Her stod den gamle David Brown traktor og andre maskiner/redskaber godt opbevaret. Huset blev nedtaget og genopført af en af vores bekendte, Michaelsen, i Aabo eller Ormslev engang i

70'erne.

Vejen her var den oprindelige ind til gården og porten ved laden. Var samtidig også høvej bagom gården ned til engene.

Udhusene forfalder

De gamle stråtækte udbygninger står tomme i midten af halvfjerdserne og begynder at forfalde. Det ses tydeligt på dette billede (som dog er spejlvendt). Måske nogle af gæsterne til mine forældres sølvbryllup i 1974?

Bygningerne blev revet ned i 1977-1979, da der var fare for nedstyrtning af spær og bjælker.

Arealerne ved Brabrand sø. Arealerne ved Brabrand sø, som omfatter 7 -8 tdr. land mark og eng samt hvad der svarer til 40 tdr. land af søen, har også gennem tiderne hørt under Jarlsminde. I slutningen af 70'erne blev der bygget 20 kædehuse på et naboareal kun 20 meter fra Brabrandstien, og der var en stor frygt for udviklingens påvirkning af naturværdierne omkring søen. Ornitologerne var i 1978 bange for at arealet med

den gamle fodboldbane også kunne udstykkes til parcelhusbyggeri. Denne frygt blev dog afvist af fredningsmyndighederne, da arealet er omfattet af en gældende fredning. I øvrigt var denne mark ved engen allerede i 1967 blevet omlagt til en fodboldbane for Stautrup Idrætsforening i forbindelse med opstarten af foreningen. Den fungerede som sådan i en række år, og omklædningen foregik i en skurvogn, som var opstillet på Brabrandstien.

Ornitologerne nævner i april 1978, at dette område, som i tidens løb har været ejet af tre forskellige muremestre, som alle tre tidligere har søgt om tilladelse til udstykning til parcelhuse, men har fået afslag formodentlig med henvisning til Brabrand Søes fredningsmæssige status. Der nævnes at området ejes af murer- og entreprenørfirmaet JME, som blandt sine bestyrelsesmedlemmer tæller borgmester Orla Hyllested. Og nu er der pludselig givet byggetilladelse til de omtalte ca. 20 huse, til trods for at der tre gange tidligere er givet afslag på lignende ansøgninger.

Forholdene omkring denne udstykning, som lokale folk kalder "Hyllested-parken", synes højst ejendommelige. Konsekvenserne af bebyggelserne er alvorlige for området. Der kan forudses en stærk øget færdsel på engene, bl.a. af børn og hunde, hvilket kan blive en stor belastning for både fugle og dyr. Også på dette stræk vil naturstien omkring søen komme til at løbe igennem et villakvarter. Om Jarlminde's areal ned mod søen skrives: Dette areal anvendes i øjeblikket som fod-

boldbane, men denne anvendelse vil ophøre i år. Ejeren kan tænkes at ville ansøge om tilladelse til udstykning med henvisning til JME-udstykningsen. Ifølge paragraf 15-rammerne er området landzone, mens det andetsteds figurerer som uplanlagt byzone. For at undgå yderligere skader på naturværdierne ved søen, bør man allerede nu rette opmærksomheden mod dette areal.

På samme tidspunkt i 1978 skriver en af de lokale beboere, Søren Bruus, som modsvar til ornitologerne: ”Fuglene kommer alligevel. De tænker ikke over, om bebyggelsen kommer for tæt på eller ej. Mange arter har efterhånden vænnet sig til at leve i nærheden af bebyggelse”. Søren

Fuglene kommer og yngler alligevel 29-4-1978

»FUGLENE kommer og yngler alligevel. De tænker ikke over, om bebyggelsen omkring Brabrand Sø er kommet for tæt på eller ej. Mange arter har efterhånden helt vænnet sig til at leve i nærheden af bebyggelse.»

Søren Bruus bor i Stætern, og hver dag er han en tur ned ved Brabrand Sø for at dyrke sin interesse, fuglelivet.

— Derfor faldt det mig for brændt, da jeg i sidste uge kunne læse i Århus Stiftstidende, at ornitologerne var bekymrede for betyngelsen omkring søen, for mig at se er der nemlig ikke sket større forandringer i de mange år, jeg er kommet ned søen. Det er de samme fald, der falder, og der er stadig mange af dem.

Søren Bruus har i Stætern, og hver dag er han en tur ned ved Brabrand Sø for at dyrke sin interesse, fuglelivet.

— Derfor faldt det mig for brændt, da jeg i sidste uge kunne læse i Århus Stiftstidende, at ornitologerne var bekymrede for betyngelsen omkring søen, for mig at se er der nemlig ikke sket større forandringer i de mange år, jeg er kommet ned søen. Det er de samme fald, der falder, og der er stadig mange af dem.

Søren Bruus i sine foretrukne omgivelser. Bøtt ned ved Brabrand Søens bred.

Bruus, var på daværende tidspunkt pensionist og 63 år gammel. Han havde gennem et langt liv været beskæftiget som tagskærer ved søen. (Søren Bruus var i øvrigt på et tidspunkt blevet taget i krybskytteri på vores arealer ved søen. Min far inddrog hans gamle jagtgevær – et dobbeltløbet gevær med to haner. Geværet er nu over-

taget af Preben Schou, som har jagttegn).

MILJØ

Brabrand Sø skal sikres som den ser ud i dag

Derfor vil rådmand Bjarne Ørum søge at opkøbe alle arealerne omkring søen

Af Peter Abildgaard

Den grønne rådmand i Århus Byråd, Bjarne Ørum (R), mener, at kommunen bør opkøbe alle arealer ud til Brabrand Sø. Det skal gøres for at sikre den enestående status, søen og omgivelserne har som

dens vej frem for at tale om ekspropriation og frechtning, siger Bjarne Ørum, der selv forestiller sig samlede udgifter på ca. en million kroner.

Kan ikke passe sig selv

Om baggrunden for planen siger han: — Det er forkert at tro, at

ornitologer, biologer, fredningsfolk og kommunen.

— Hvad vil der ske, hvis området får lov at passe sig selv?

— En stor del vil ende som højmosse, skovområde og en smal bælte med rerbækvoksning. Det ligger i vores

I november 1984 skriver Århus Stiftstidende, at den ”grønne” rådmand Bjarne Ørum (R), vil lade Kommunen opkøbe alle arealerne ud til Brabrand sø. Det skal gøres for at sikre den enestående status, søen og omgivelserne har som dansk naturområde. Det er forkert at tro, at området ved Brabrand sø vil klare sig bedst, hvis det får lov at passe sig selv. Vi vil bevare engene, den særprægede plantebevoksning, rørskovene og fuglelivet, siger Bjarne Ørum. Han vil indlede en dialog med de 32 lodsejere i området.

Igennem de sidste 50 år og helt frem til i dag (2017) har vi i familien sørget for at passe godt på de fredede arealer ved søen. Der har været dyrket korn og slået hø, og der har altid været tale om pesticidfri drift. Mark og eng har været forpagtet af en lokal landmand, Mikael Josefsen fra Perchgården, og efter hans død har storebroderen Ove Josefsen overtaget dette arbejde. Der er en god dialog med Aarhus Kommune og Århus Vand om pleje og vedligeholdelse af dette område. Retten til jagt og fiskeri har igennem de sidste par generationer været udlejet til Brabrand-Åbyhøj Jagt og Fiskeriforening. Det er et spændende naturområde med en række sjældne planter så som gøgeurt, enghejre med flere. Der er også rigt dyre og fugleliv ved søen, som kan nydes af de mange forbigående på Brabrand stien.

Einar Rud Pedersen og Bente Rud Pedersen

Min far dør i 1993, og min mor dør 1995, hvorefter Bente og jeg overtager Jarlsminde i 1996.

Mit navn er altså Einar Rud Pedersen, og jeg er født 26. august 1949 i Århus. Jeg er opvokset på Jarlsminde og har gået i skole i Stautrup og på Hasselager Centralskole. Senere blev jeg student fra Århus Katedralskole i 1969. Herefter tog jeg en uddannet som økonom, Cand.merc., fra Handelshøjskolen i Århus og fik en lang karriere på godt 35 år i Provinsbanken og Danske Bank som direktør for blandt andet organisation og ledelsesinformation.

Bente Rud Pedersen er født 23. marts 1952 i Århus, som datter af fiskeskipper Ove Rasmussen og Nina Rasmussen. Hun blev kontoruddannet og var i over 43 år ansat på Århus Universitet, de seneste 15 år som lønchef.

Vi blev gift 12. maj 1979 og har sammen to døtre Mette Rud Pedersen, født 6. oktober 1977 og Tina Rud Pedersen, født 13. juni 1981.

I forbindelse med vores overtagelse af Jarlsminde havde vi i starten af 1996 store planer om en omfattende istandsættelse med tag, termoruder etc. for at få mere varme i huset. Vi var allerede langt med at indhente tilbud hos forskellige håndværksmestre.

En artikel af journalist Jette Orduna i Århus Stiftstidende i foråret 1996 om ”Nyt liv i komtessens stuer” ændrede dog vores planer 180 grader. Samme dag blev jeg på min arbejdsplads ringet op af Arkitekt Gert Bech-Nielsen fra Arkitektskolen, som spurgte, om det var mig, der var indehaver af den gamle lergård i Statrup? Vi aftalte at han og en delegation bestående af Lars Bock, Bue Bech m.fl. ville aflægge besøg næste dag med henblik på en fredning. De var meget entusiastiske omkring vores gård og historien og mente bestemt at stuehus og udhus burde fredes. De spurgte, om vi var bekendt med betingelserne omkring fredning, og jeg fortalte, at min far havde sagt ” at han aldrig ønskede, at nogen skulle blande sig i, om han ville slå et søm i eller ej”. De fortalte nu, at restriktionerne omkring fredning var blevet lempet meget de senere år, da man havde et ønske om at folk skulle kunne bo i husene- det var den bedste garanti for bevaring.

Vi blev overbeviste om, at det var den vej vi skulle gå – en beslutning vi i øvrigt aldrig sidenhen har fortrudt! Jarlsminde blev fredet i slutningen af 1996.

Min bror Finn Rud Pedersen har i mange år været bosiddende på Søskrænten i Stavtrup tæt på Jarlsminde. Han døde desværre af sygdom i efteråret 2018.

Min yngste bror Palle Rud Pedersen er bosat i Værløse sammen med sin kone Elisabeth og deres to sønner Mads og Mathias.

Nedenfor gengives artiklerne af Jette Orduna fra Århus Stiftstidende i 1996.

Århus Stiftstidende mandag den 12. august 1996

Det er ved at være sidste chance for Bente og Einar Rud Pedersen samt døtrene Tina og Mette at se Jarlsmindegården i hel stand. I slutningen af måneden går tømrerne i gang med at udskifte tag og vinduer.

FOTO: DAN JENSEN

Nyt liv i komtessens stuer

Einar Rud Pedersen fortsætter familietraditionen og har overtaget Jarlsmindegården i Stavtrup

Af Jette Orduna

STAVTRUP - Siden krigens dage har der boet en Einar Pedersen på Jarlsmindegården. Nu er turen kommet til den tredje i rækken.

Netop i år er det 40 år siden, Einar Rud Pedersen første gang flyttede ind på Jarlsmindegården. Det var sammen med forældrene. Siden er begge forældre døde og Bente og Einar Rud Pedersen har i samråd med deres to døtre valgt at føre traditionen videre og flytte tilbage på gården.

Komtessen kommer til landsbyen

Udefra er storhedstiden måske svær at få øje på: Godt gemt bag store akacie- og kastanie træer ligger et noget forfaldent stort stuehus.

Lukker man øjnene, kan man tænke sig tilbage til slutningen af 1700-årene. Da var Jarlsmindegården nyopført i grundmur, hvidkalket og havde sandsynligvis et herregårdsagtigt udseende med sortglaseret tegltag og småsprossede vinduer samt tre staldlænger med stråtag og en nyanlagt have. Gården emmede af lyde fra dyrene, karlene og pigerne samt gårdens frue, komtesse Juliane-Marie Wedel-Jarlsberg fra Tromsø i Norge.

Historien lyder, at hun efter en affære med den norske statholder, der senere blev kong Frederik den Sjette, blev forvist til Danmark. Hvorfor hun endte i Stavtrup, er der ingen, der ved, men måske fik hun jord af kongefamilien netop her.

Da hun døde som 86-årig i 1861 blev gården solgt. Syv år tidligere måtte hun se

staldlængerne brænde, men nye var allerede blevet opført, inden hun døde.

15 rum

Nu mødes besøgende kun af fuglefløjt og bilstøj fra motorvejen tæt ved. Karlene og pigerne er væk, kun en hund er tilbage. Midt i flytterodet bydes vi velkommen i forstuen med de håndmalede tapeter og den moderne kamin af Jarlsmindegårdens nye beboere.

I huset er der 15 rum fordelt på cirka 350 kvadratmeter plus et par tørrelofter. Da vi ryddede gården, kørte vi 220 sække med gamle aviser og ugeblade på lossepladsen. De var blevet brugt som isolering på loftet. De ældste aviser var fra 1952. Min mor havde en mani med at gemme alt, blandt andet måtte vi også på lossepladsen med 30 sække fyldt med gammelt tøj, siger Einar Rud Pedersen.

Tømremesteren købte gård

Min farfar var tømremester og en stor bygherre i Århus. Han havde kontor i Park Allé og byggede blandt andet Banegården. Han købte Jarlsmindegården i 1944 og boede her indtil 1955. Da flyttede min farfar og farmor

ind til Baunes Plads, og min far overtog gården.

Einar Rud Pedersen er fuldmægtig i Den Danske Bank, og bankvejen er næsten også en familietradition. Min farfar sad i bestyrelsen for Aarhus Privatbank, der siden er blevet overtaget af Den Danske Bank. Der er da stadig folk i banken, der kan huske min farfar.

Jorden sælges fra

Der hører 40 tønder land langs Brabrand Sø til Jarlsmindegården. Dermed er vi den største private lodsejer omkring søen. På jorden er der landbrugspligt, så derfor har vi bortforpagtet området sammen med fiske- og jagtretten. Mine kolleger driller mig og siger, at nu skal jeg have det grønne bevis.

Resten af Jarlsmindegårdens jorde, som lå på begge sider af Jarlsmindevej, blev solgt af min far omkring 1960 og senere udstykket.

Indtil for fem-seks år siden førte en allé fra Jarlsmindevej til gården. Den er nu blevet til cykel- og gangsti. Det er jeg meget ked af. Det er synd, at gården ikke mere har adresse på den vej, der er opkaldt efter gården.

De stråttækte staldlænger var så forfaldne, at de blev revet ned for mere end 20 år

siden. Maskinhuset var af bindingsværk og lå for sig selv. Det blev taget ned stykke for stykke af en mand fra Ormslev og er siden blevet bygget op igen.

Dyrbare minder

Jeg kan stadig huske, da der blev drevet landbrug og jeg har mange gode minder fra min barndom, da jeg hjalp karlene på gården og fik lov til at køre David Brown-traktoren, når der skulle hentes halm ind. Det er blandt andet de minder, der har fået mig til at vælge at overtage gården. Min far og farfar har også fortalt mange historier herfra, om hallerne på Constancia og om weekend-hytten mellem sivene ved søen. Den lod min farfar til sidst rive ned. Han syntes, det var blevet et utugtigt sted.

Mange overvejelser

Indtil min mor blev syg, havde jeg overhovedet ikke spekuleret på, om jeg skulle overtage gården. Bente og jeg havde et hus på Rughjergvej, vi var meget glade for og med moderne bekvemmeligheder. Der var vores børn vokset op.

Alligevel tror jeg, jeg ville have haft det utroligt dårligt med at blive boende herude og køre forbi og se, at andre boede her, eller at gården var

blevet revet ned. Da vi spurgte vore to døtre, var de ikke et sekund i tvivl. De ville bo på gården. Så sprang vi til.

Vi har opdaget, at det er dyrt at arve. Mine to brødre skulle købes ud, arveafgiften på 15 procent skulle betales, og så er der renoveringen, som vi går i gang med i løbet af 14 dage. På papiret har vi nok mange penge, men de giver ikke brød på bordet.

Nyt tag og nye vinduer

Taget er så dårligt, at en god storm kan rive det af, så det skal skiftes nu. En bærende bjælke har sat sig så meget, at man bliver helt søsyg af at træde ind i værelserne ovenpå, så den skal allerførst stabiliseres. Det betyder, at den ene væg på kvisten skal fornyes.

Af hensyn til varmeregningen, er det også nødvendigt, at skifte vinduerne, og dem er der 38 af. Vi regner med, at det kommer til at koste os mere end en halv million kroner bare at få ordnet det aller mest nødvendige.

I disse dage er det farfars valnøddetræ og det store kastanie træ, der skal under saven. Træerne står foruroligende tæt på huset, så vi er nødt til at vælte dem, inden de vælter huset. Især valnøddetræet er jeg ked af skal væk. Jeg kan huske min farfar altid sov til middag under det med hovedet på en flise.

På den anden side, er der ikke udsigt til, at familien Rud Pedersen får ikke tid til at sove til middag de næste par år...

”

Jeg ville have haft det utroligt dårligt med at blive boende herude og køre forbi og se, at andre boede her, eller at gården var blevet revet ned. Da vi spurgte vore to døtre, var de ikke et sekund i tvivl. De ville bo på gården.

Einar Rud Pedersen, ny ejer af Jarlsmindegården

Jarlsminde fredet

(artikel fra Århus Stiftstidende torsdag den 28. november 1996)

Glæde hos familien Rud Pedersen over at gården i Stavtrup er bevaringsværdig

Af Jette R. Orduna

STAVTRUP – To dage efter, at et interview med Bente og Einar Rud Pedersen var bragt i Stiftstidende i august, blev Jarlsminde med samtykke fra familien indstillet til fredning af Bevaringsudvalget i Århus Amt.

Tømren var bestilt til at lægge nyt tag på, sætte nye termovinduer i og renovere kvisten. Alt var planlagt til at være færdigt, når vintersneen faldt. Sådan gik det ikke. Tømren blev afbestilt, men havde heldigvis nok andet at lave, og planerne skrinlagt.

To par årvågne øjne faldt, den dag interviewet blev bragt, over billedet af familien Rud Pedersen foran Jarlsminde. Det ene par tilhørte Bue Beck, museumsinspektør i Den Gamle By, det andet par tilhørte N. J. Israelsen, selvlært bygningshistoriker og en stor kender af bygninger i Århus og omegn.

N. J. Israelsen mødtes med Bue Beck og kunne fortælle, at han i 1977 havde besøgt gården, fordi den var en sjældenhed.

Bue Beck begrunder opmærksomheden:

- Som den eneste bevarede gård i Jylland er Jarlsminde bygget af ler. At der ydermere knytter sig en meget spændende personhistorie til Jarlsminde, gør kun fredningen mere påtrængende.

Forvirring og glæde

Bevaringsudvalget, som blandt andre tæller Bue Beck, mødtes på Jarlsminde for at se gården.

For Bente og Einar Rud Pedersen blev det en mindre dag, hvor de pludselig fik nye interesser.

- Faktisk ændrede artiklen vores liv. Vi var i forvejen glade for at skulle flytte tilbage til det sted, hvor jeg har haft så mange gode oplevelser som barn, men at det skulle vise sig, at gården havde en så spændende historie, var vi slet ikke forberede på, fortæller Einar Rud Pedersen.

- Min mor havde samlet mange oplysninger om komtesse Juliane Marie Wedel-Jarlsberg, som byggede gården, og om gårdens øvrige historie, som vi ville læse engang, vi fik tid. Nu kunne det pludselig ikke vente. Vi var på Lokahistorisk Arkiv i Haselager ugen efter. Der er stadig mange løse tråde, der skal samles op, blandt andet stemmer årstallene ikke helt, men i store træk kender vi nu gårdens første beboer, komtesen, vældig godt, siger Einar Rud Pedersen.

- Det, der gør Jarlsminde så enestående, er, at hovedbygningen har mure af ler. Vi har kendskab til en seks-syv andre i Jylland, men kun Jarlsminde er bevaret. På Sjælland og Lolland findes endnu en del, og de er alle fredede, fortæller Bue Beck.

- Byggemåden er fra tiden omkring landboreformerne i slutningen af 1700-årene, hvor der var brug for billige løsninger. Det mest fantastiske er, at husene stadig har det godt, og det har jo vist sig, at de også er sunde at bo i, siger Bue Beck.

- Muren på Jarlsminde er 80 cm bred, og det er mere end normalt. Det er faktisk samme bredde, som de middelalderlige slotte havde. Uden på lerkernen er der bygget en halstensmur op, og det er usædvanligt. Det kendes kun fra Holland, og der er ingen andre eksempler i Danmark. Fordi der ingen kalk er udvendigt på lerkernen, kunne vi, ved hjælp af en boreprøve, se at muren er samtidig med lerkernen. Leret til bygningen blev hentet umiddelbart syd for gården, hvor der idag stadig er en dyb slugt, forklarer Bue Beck.

- Hvad der også gør huset så pragtfuldt er, at interiøret er autentisk. Vinduerne i kvisten, trapperne og dørene er klassicistiske som husets byggestil. Rumindelingen med forstue, havestue, køkken med folkestue, to stuer og sal i gavlen er original. Og det er meget sandsynligt, at den originale bemaling på vægge og døre stadig findes under tapetet og mange senere lag maling.

Komtesse Juliane Marie oprettede i 1808 et pigeinstitut i Aalborg. På den tid var det ikke almindeligt, at piger fik skoleundervisning, så komtesen var ikke en populær person i adelige kredse. Da hun havde opbrugt sin arv efter moderen, flyttede hun i 1821 til Århus og boede de næste to år på Marselisborg, mens hun ledte efter et passende sted at bo. Valget faldt på Jarlsminde, som hun købte i 1823.

Det tog dog omtrent to år, inden det nye hovedhus var klar til indflytning.

Navnet Jarlsminde fik går-

den efter Jarlsberg ved Tønsberg i Norge, hvorfra komtesens familie kom. Komtesens døde i 1861 og gården blev siden solgt på auktion.

Enestående historie

- At huset blev beboet af en meget spændende kvinde, hjælper også til at gøre fredningen af gården nødvendig. Hele komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsbergs livsforløb

Familien Rud Pedersen fotograferet en dag i august i forbindelse med et interview. To dage efter, at interviewet var bragt, blev deres gård indstillet til fredning.

FOTO: Dan Jakobsen

er en enestående historie, og jeg har ringet til Merete Ipsen på Kvindemuseet for at fortælle hende om komtesen, som jo virkelig var en kvinde forud for sin tid. Jo, jeg er begejstret. Ydermere er det nogle dejlige mennesker med forståelse for gårdens historie, der har overtaget Jarlsminde, siger Bue Beck.

- Flere har udtrykt deres forundring over, at Jarlsmin-

de er blevet indstillet til fredning, og at vi er glade for det. De tror, det betyder store udgifter og meget besvær for os, siger Bente Rud Pedersen.

- Sådan er virkeligheden ikke. Det er ikke sådan, at vi nu skal bo i et museum. Skov- og Naturstyrelsen kommer, når indsigelsesfristen på tre måneder er udløbet, og bestemmer, hvad der skal fredes. Ønsker vi for ek-

sempel at flytte indvendige mure eller lægge nyt tag på, skal vi have tilladelse til det. Vores vedligeholdelsesudgifter bliver ikke større end hos andre, fordi vi kan søge tilskud og få et skattefradrag, der svarer til forfald per år, siger Bente Rud Pedersen.

- Om et halvt års tid, når fredningen er blevet tinglyst, sætter vi os sammen med en

arkitekt og ser på, hvad der skal laves.

- Vi er glade for at Jarlsminde er blevet fredet. Nu behøver vi ikke mere være bange for, gården bliver revet ned. Var gården ikke blevet fredet, ville vi alligevel, med det vi ved idag, have restaureret bygningen på en ordentlig måde. Det tog komtesen to år at gøre huset færdigt. Vi har en fem års plan.

Fredningsindstilling i august 1996:

Brev fra Århus kommune (Udvalget for Bygnings- og Miljøbevaring) til Bygningsfredningskontoret

**Fredningsindstilling af ejendommen Jarlsminde, Søskrænten 4, Stautrup, 8210 Viby J.
Matr. nr. 3a m.fl., Stautrup By, Kolt sogn, tilhørende Einar Rud Pedersen.**

Den klassicistiske hovedbygning på ejendommen Jarlsminde ligger på sydsiden af Brabrand sø med fredede arealer mellem hovedbygningen og søen. De tidligere avlsbygninger syd for huset er nedrevet i 1969, men en kampestensbygning med mælkekælder og bagerovn er sammen med haveanlægget bevaret.

Hovedbygningen er ifølge ejeren opført 1798 og har 11 vinduesakser og en facadekvist med tre vinduesakser midt på såvel gårdside som haveside. Facaderne, der tidligere har været kalkede, fremstår nu hvidmalede. Taget er belagt med understrøgne vingetagsten og såvel langsider, gavle som facadekviste har store murede gesimser. Gavlene er halvvalmede, facadekvistene helvalmede, og der er tre skorstenspiber i tagryggen. Bygningens hovedform og facadekvistenes udformning viser et vist slægtskab med J.F. Colvitz nu forsvundne hovedbygning til nabogården Constantinsborg.

Hovedbygningen har bevaret en væsentlig del af sin oprindelige rumindretning med forstue og havestue i husets midte, to mindre stuer og en stor gennemgående sal i den østlige del og køkkenet med folkestue i den vestlige del. Der er et stort antal oprindelige tofyldingsdøre med kanellerede gerichter, en klassicistisk trappe i forstuen og en enkel trappe til baggangen. I tagetagen er der værelser i kvistene og østgavlen, ligeledes med oprindelige trefyldingsdøre. Der er bevaret klassicistiske vindueskarme i facadekvistene med trekvartstaf-profilerede poste og "fugleunge-anverfere" - et enkelt vindue har bevaret de samtidige rammer. Underetagens vinduer er udskiftet i sidste del af 1800-årene med korspostvinduer.

I husets ene stue findes en norsk Jernovn fra Bærum Jernværk, hvor overdelen er udformet som en draperet vestalinde med aftræksrør i ryggen. Ifølge Den Gamle Bys ekspert på området, museumsinspektør Benno Blæsild er ovnen en enestående sjældenhed.

Byggeteknisk er huset yderst interessant ved at være opført i piséteknik med ca. 80cm brede mure, der er skalmurede på ydersiden. Facadekvistene er udført i helstensmurværk og de synlige skillevægge i tagetagen i udmuret bindingsværk. Der er kælder under huset. Facadekviste og skalmur er muligvis tilføjede i 1821, hvor skriftlige kilder omtaler byggearbejder på stuehuset.

Det kampestensbyggede udhus har overgavle i gule teglsten og rummer en yderst velbevaret bagers med bagerovn og en mælkestue, der er nedgravet og med ekstra loftshøjde.

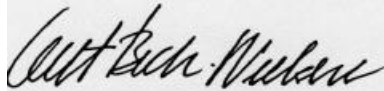
Udover enkelte sætningsskader, løbesod og et tegtag, der trænger til vedligeholdelse forekommer såvel hovedbygningen som udhuset ved en umiddelbar besigtigelse at have sunde konstruktioner.

Der knytter sig en person af væsentlig lokalhistorisk betydning til ejendommen. Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg (1775-1861) tilhørte det norske stamhus Jarlsberg. Faderen var samtidig diplomat under Bernstorffs regering og familien rejste fra land til land i Europa. Den internationalt opdragede komtesse blev i 1786-91 sat på et protestantisk opdragelsesinstitut i Colmar, en beslutning, der havde så stor betydning for hende, at hun i 1802 oprettede et undervisnings- og opdragelseshjen for pigebørn i Ålborg. Foregangskvinden brugte størstedelen af sin formue på dette initiativ, men måtte i 1821 opgive sit livsmål. Hun fik herefter overdraget gården ved Århus, som hun gav navnet Jarlsminde og boede her til sin død i 1861 med en husholdning, der udover ti tjenestefolk omfattede fem ugifte standskvinder i husstanden.

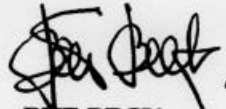
Såvel hovedbygning som udhus fremstår med en stor autensitet, og med mange væsentlige detaljer bevaret, såvel i det ydre som i det indre. Det er ikke udvalget bekendt, at der er bevaret lerjordshuse andre steder i Jylland. Herudover har foregangskvinden Juliane Marie Wedel Jarlsbergs tilknytning til bygningen stor lokalhistorisk interesse og betydning.

Udvalget skal på dette grundlag anmode Det særlige Bygningssyn om at behandle denne sag med henblik på bygningsfredning.

Ejendommens ejer, Einar Rud Pedersen, er inforstået med fredningsindstillingen og har med øjeblikkelig virkning standset alle påtænkte bygningsarbejder, indtil Synets afgørelse foreligger. Udvalget skal ikke undlade at gøre opmærksom på, at ejeren har givet udtryk for ønsket om en nænsom istandsættelse af ejendommen, som han netop har overtaget som tredje generation på stedet.

GERT BECH-NIELSEN
Arkitekt maa, lektor.

BUE BECK
Arkitekt maa.

Der vedlægges en kopi af opmålingstegning fra januar 1941, udført af A. Ladefoged

20 stk. registreringsbilleder af 15.8.1996

Kopi tilsendt ejeren, Einar Rud Pedersen

Sagsoplysninger ved fredningen i 1997

Type: Fredningssag, Betegnelse: Jarlsminde, Aktuel status: Aktiv, Beliggenhed: Søskrænten 4, Kommune: Århus, Omfang: Hovedbygningen (ca. 1800, ombygget ca. 1820) og det kampestensbyggede udhus (ca. 1800). F. 1997.*

Beskrivelse:

Det kampestensbyggede udhus har overgavle i gule teglsten og rummer en yderst velbevaret bagers med bageovn samt en nedgravet mælkestue med stor loftshøjde. Den hvidmalede hovedbygning er sandsynligvis opført omkring 1800 og ombygget omkring 1820, hvortil bygningens arkitektoniske udtryk og mange bygningsdetaljer kan henføres. Bygningen fremstår med 11 vinduesakser og en facadekvist med tre vinduesakser midt på såvel gård- som haveside. Taget er belagt med røde vingetagsten og både langsider og gavle har store, murede gesimser. Gavlene er halvvalmede, facadekvistene er helvalmede. På taget sidder tre skorstenspiber. Vinduesrammerne er brunmalede og den nyere hoveddør med fyldninger står i mørkt træ. Underetagens har overalt korspostvinduer fra omkring 1900, bortset fra øst-gavlens tre vinduer som har hele ruder med træklem fra o. 1940. I overetagen, som er opført af helstensmur uden lermur, har vinduerne to rammer. Vinduerne i kvistværelserne er formentlig bygningens ældste vinduer og har to ruder. Gavlvinduerne har tre ruder i hver ramme. Hovedbygningen har forstue og havestue i husets midte, to mindre stuer og en stor gennemgående stue i den østlige del, køkken og et par værelser i den vestlige del. Fra forstuen fører en bred trappe med enkle, klassicistiske balustre op til overetagen som indeholder flere værelser og et baderum. I det indre er der et stort antal fyldningsdøre med kannelerede indfatninger og fodstykker. I underetagen har dørene tre fyldninger. I overetagen forekommer dørene at være en smule ældre end stueetagens, da de er bredere og lavere og har to fyldninger. I øvrigt står rummene uden anden dekoration end døre og indfatninger. I husets ene stue findes en norsk jernovn, dateret 1817, fra Bærum Jernværk i Norge. Overdelen er udformet som en draperet vestalinde med aftræksrør i ryggen. Angiveligt skulle ovnen være en enestående sjældenhed. Bygningsændringer: I de halvvalmede gavle i overetagen har oprindeligt siddet vinduer af en større bredde, formentlig svarende til kvistenes vinduer. Underetagens vinduer må antages at have haft hver to rammer med tre ruder i hver. Der er i ældre tid sket ændringer af flere vægge i stueetagen. Blandt andet i hall, spisestuen og i husets østvendte store stue. Midt på forstuens loft ses dog spor af en cirkulær stuk med diameter på omkring en meter. Ligeledes ses på loftet i flere af stuerne spor af langs væggene. I stuen øst for forstuen ses spor af brystliste. Endvidere anes spor af døråbninger mellem stuerne mod nord. Overalt savner man fodpaneler. Formodentlig omkring 1940, er alle disse elementer fjernet i forbindelse med en modernisering af bygningen. Moderniseringen har yderligere bl.a. omfattet nyt parketgulv i stuer og forstue samt den nuværende kamin i forstuen. Kommuneatlas: Der er ikke udarbejdet kommuneatlas for området. (LIC, Skov- og Naturstyrelsen, 1997).

Antal bygninger: 2 Antal andre objekter: 0, Komplekstype: Bondegård, Fredningsstatus: Fredet og tinglyst bevaringsdeklaration, Fredningsomgivelse:

Sagsbehandlinger

Type: Tinglyst fredning, Dato: 03-06-1997

Begrundelse: Hovedbygningen og udhuset af kampesten (ca. 1800) har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en fredning. Hovedbygningen er opført i lerstampeteknik og stort set uændret siden en ombygning ca. 1820. (LIC, Skov- og Naturstyrelsen, 1997).

Journal nr.: 1996-911/751-0003,

Type: Bevaringsdeklaration Dato: 12-09-1997, Journal nr.: 1996-926/751-0010

Behandling af lokalplansforslag nr. 292 i november 1987

Brev fra Udvalget for Bygnings- og Miljøbevaring (arkitekt Claus Navntoft) til Stadsarkitekten i Århus.

Det fremgår af dette brev, at der allerede 10 år før Fredningssagen kom i gang var overvejelser om, hvordan man kunne sikre ejendommen Jarlsminde i forbindelse med den nye lokalplan for boligområdet ved Jarlsmindevej i Stautrup.

Til

stadsarkitekt Helmer Jacobsen

Vedr. ejendommen Jarlsminde i Stavtrup.

Lokalplanforslag nr. 292 omhandler et boligområde ved Jarlsminvej i Stavtrup. Midt på området ligger ejendommen Jarlsminde omgivet af en kraftig beplantning.

Det er lokalplanens intention, at ejendommen forbliver på området i form af "et fritliggende enfamiliehus med tilhørende udhus". På baggrund af ejendommens kulturhistoriske betydning mener udvalget, at der bør foretages en yderligere sikring af hovedbygningen. Endvidere bør der være mulighed for genetablering af den trelængede udbygning.

På grunden lå oprindelig en ældre ejendom, som i 1815 købtes af komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg, der var indvandret fra Norge. Hun lod straks opføre nye bygninger, som fik navnet Jarlsminde.

Den trelængede avlsgård lå aksefast med hovedhuset. Den blev nedrevet på grund af forfald i 1970'erne. Hovedhuset er i smuk stand. Det er i flere henseender enestående her i Jylland. De tykke mure er opført af stampet ler, en byggemåde som omkring år 1800 blev en del anvendt på Sjælland. I bogen "Bag Nordiske Ler-Jords-Huse" (Kbhv. 1959) nævner Svend Risom nogle huse i Ribe og Randers amter og ét i Hjørring amt, men ikke et eneste i Århus amt. Huset er meget smukt og temmelig dybt. Det har en gennemgående gavlkvist med valmtag. En lignende kvist har der været på Constantinsborgs hovedbygning (opf. 1802) før ombygningen i 1868.

Husets indre er i smuk stand med gode enkeltheder, blandt andet den fine empiretrappe til kvistværelset. Helt enestående er en kakkelovn af støbejern, udført på Bærum Jernværk i Norge i 1817. På toppen af den klassisk profilerede ovnkasse står en legemsstor, smukt draperet jernskulptur af en vestalinde. Ifølge Arne Nygaard Nielsen's bog "Norsk Jernskulptur" bd. II s. 148 er modellen hertil sandsynligvis udført af Hans Michelsen. Familien Wedel Jarlsberg havde forbindelse med Bærum Jernværk.

I huset "Empirehjørnet" i Den gamle By ses en tilsvarende vestalinde, men hun står på en rekonstrueret ovn af træ. Endnu en vestalinde findes i "Den Antikvariske Samling" i Ribe, og på Ring Kloster har der stået en vestalinde i haven. Men på Jarlsminde er hele ovnen intakt med stempel og årstallet 1817.

Udvalget mener, at bygningen bør sikres såvel funktionsmæssigt som teknisk og eventuelt indstilles til fredning.

Med venlig hilsen

P.u.v.

Gert Bech-Nielsen
udvalgsformand

Bilag 12 fotos (anno 1977 ved N. J. Israelsen)

Konsekvensen af fredningen blev, at vi stoppede det planlagte byggeprojekt, og vi fik tilknyttet en bevaringsarkitekt, Nikolaj Hyllestad, som rådgiver i det videre arbejde. Samtidig blev der samlet et hold dygtige håndværkere bestående af murermester Karl Sig Pedersen & søn, tømrermester Jørgen Rasmussen, snedkermester Jeppe m.fl. En omfattende renovering af tag og fag

blev sat i gang i 1997. Spær og træværk blev gennemgået og teglsten udskiftet til nye håndstrøgne sten, ligesom der blev opsat nyt undertag af træ beklædt med tagpap. Vinduerne, hvor træet var stærkt med tætte årer, blev gået grundig igennem

og repareret, ligesom nye forsatsrunder blev individuelt opmålt og produceret – og malet (i alt 39 stk.).

I 2002-2003 kom så turen til tegltaget på udhuset, hvor spær og tømmer blev repareret og et nyt tegltag af håndstrøgne sten blev oplagt og understrøget.

Processen med renovering – både indvendig og udvendig - er fortsat og igennem de senere år har der været større eller mindre projekter i det enkelte år. Nogle eksempler...

Et "sprængværk" blev opbygget i det store værelse på vest-loftet til understøttelse af det noget gængende gulv. Øst-loft og sove-

værelse var også igennem en omfattende renovering.

I 2011 blev vores ”forstue” eller ”forhal” inkl. trappeforløb til overetagen istandsat, og der blev isoleret og lagt nyt plankegulv af douglasfyr.

Senest i 2014 blev den gamle bageovn inkl. to gruekedler i udhuset/bryggerset totalt renoveret og genopbygget. En stor udfordring for arkitekt såvel som murer, men resultatet blev godt og ovnen blev afprøvet på ”store bagedag” i maj 2015 med stor succes. Ovnen er en af de største af sin slags i Danmark med en længde på 2,30 m, bredde 1,40 m og en højde på 0,80 m.

(Søren Loft's erindringer fra hans tid på Løvgården i Stautrup omkring år 1900)

Der var nok tre-fire måneder i mellem, at ovnen var i sving, men så blev der også bagt alverden i den, lige fra småkager til sigtebrød, der nærmest var kugleformede med en diameter på 20-25 centimeter. Alle disse brød kunne man jo ikke have liggende og mugne eller rådne op, så de blev slæbt op på loftet over stuehuset, hvor der altid var en dyng korn liggende. Heri blev brødene begravet og kunne så hentes frem efter behov lige så friske, som da de kom ud af ovnen. Musene åd dem ikke, for de ville nemlig blive kvalt, hvis de spiste af dem. Sådan er det sandsynligvis også foregået på Jarlsminde.

Gamle huse kræver megen vedligeholdelse, og gennem de seneste 20 år er der udover håndværkere trukket meget på familie og venners hjælp til projekter og vedligeholdelse på Jarlsminde. Vi har også været heldige at have et ”hus-faktotum” (person, der hjælper til med alt - en uundværlig hjælper) tilknyttet på gården. I mange år var det min bror Palle's svigerfar Preben Glud, og de senere år er det overgået til Ove Rasmussen. Vi værdsætter det meget!

Glimt fra "Store Bagedag"

Efter restaureringen af bageovnen blev den taget i brug i maj 2015 sammen med håndværkere, familie, venner og naboer. I 2017 var Foreningen for Bykultur samt Ormslev Kolt lokalhistorie på besøg. Det blev en stor oplevelse for alle! Senere har vi haft flere arrangementer med stor succes.

En dag med lidt historieskrivning i praksis... Røgen stiger op fra ovnen i det lille bagehus og mejeri på "Jarlsminde"

Gløderne er fordelt over hele ovnbunden og temperaturen i ovnen er omkring 300 grader. Gløderne rages ud via en sliske og ned i en metalspand. Bunden svabres...

De De første brød i ovnen.

Lidt af det færdigbagte sigtebrød og kringler

Jarlsminde og byggeteknik

Vi havde i 2017 besøg af to arkitekter fra Arkitektskolen i Aarhus. Det drejer sig om Birgitte Eybye og Inge Vestergaard. De var i gang med en ph.d. afhandling omkring lerjordsbyggeri.

Vi drøftede hvorfra inspirationen til lerjordshuse kommer, og i deres afhandling på de næste sider beskriver de det således: ”Jarlsminde er opført i begyndelsen af 1820’erne, hvor lerjordsbyggeriet var særlig udbredt. Det vides ikke, hvorfor komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg valgte at lade sin nye gård opføre i pisékonstruktion, men det er tænkeligt, at hun har hørt om byggemåden under familiens udlandsophold, eller mens hun boede i Nordsjælland”.

Men der kan måske også have været lignede eksempler fra datiden Hads herred, som kan sættes i forbindelse til herregårdenes kosmopolitiske familier og ansatte med specialviden hentet langvejs fra. Jarlsminde havde jo netop forbindelse til herregården Østergaard i Tulstrup sogn, som blev overtaget af forpagter Jørgen Schmidt fra Moesgaard i 1789. Han havde relationer rundt omkring og kan have været en af idemændene bag Jarlsmindes særlige byggeri.

Som nævnt ovenfor under skolelærerens erindringer blev skolen i Stavtrup jo også opført efter komtessens metode.

Nedenfor kan man læse afhandlingen fra de to arkitekter fra 1917:

Jarlsminde – et lerjordsbyggeri: Afhandling af arkitekterne Birgitte Eybye og Inge Vestergaard 2017.

I starten af 1700-tallet blev Danmark ramt af en økologisk krise, der omfattede skovødelæggelser, sandflugt, svigtende gødningskraft og kvægst. Træ var datidens vigtigste ressource, både som råstof og energikilde, og de forsvindende skove var et stort samfundsmæssigt problem. Manglen på træ bevirkede, at man blev nødt til at økonomisere med ressourcerne, og det kom bl.a. til udtryk i byggeriet (Eybye 2016). Derfor var K. H. Seidelins bogoversættelse med titlen *’Kunsten at bygge bequemme og uforbrændelige Huse af stampet Ler’*, som udkom i 1796, yderst aktuell, og især godsejere og præster blev hurtigt fortalere for lerjordsbyggeri, da det både reducerede mængden af træ i byggeriet og brænde til opvarmning.

Det anslås, at der blev opført ca. 4.000 lerjordsbygninger i Danmark i perioden 1780-1870, og at lerjordsbyggeriet kulminerede i perioden 1810-1830. Størstedelen af lerjordsbygningerne er opført på Sjælland, ligesom der findes et større antal på Lolland, mens Fyn og Jylland synes underrepræsenteret. Blandt lerjordsbygningerne findes både boliger, stalde, lader og (rytter)skoler. Mange lerjordshuse blev opført af godsejere som boliger til deres landarbejdere, men der kendes også et par eksempler fra Nordsjælland, hvor engelske købmænd har opført landsteder i lerjord

(Risom 1952 og 1959). De primære konstruktionsprincipper inden for lerjordsbyggeri er pisé (stampede lerjordsvægge), wellerwände og adobebyggeri.

Efter 1875 begyndte egnsbyggeskikkene, der primært omfattede bindingsværk, at blive udfaset, hvilket formodentlig skyldtes en række socio-økonomiske forhold. Bl.a. blev landbruget omlagt til animalsk produktion, der krævede nye og større bygninger, og andelsbevægelsen gav bønderne flere penge mellem hænderne til eksempelvis byggeri. Jernbanerne muliggjorde transport af byggematerialer og kul, så den jævne befolkning ikke længere var afhængig af lokale materialer, og ringovnen effektiviserede teglbrænding. Det grundmurede byggeri, som generelt blev betragtet som holdbart og i mange århundreder også havde været temmelig eksklusivt, blev fremherskende. Antageligvis har teglstenenes større tilgængelighed og den prestige, som var forbundet med teglstensbyggeri, også medvirket til at fortrænge lerjord som byggemateriale (Eybye & Vestergaard 2017).

Jarlsminde – et lerjordsbyggeri

Jarlsminde er opført i begyndelsen af 1820'erne, hvor lerjordsbyggeriet var særlig udbredt. Det vides ikke, hvorfor komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg valgte at lade sin nye gård opføre i pisékonstruktion, men det er tænkeligt, at hun har hørt om byggemåden under familiens udlandsophold, eller mens hun boede i Nordsjælland. Seidelins bogoversættelse og lerjordsbyggeri generelt kan sagtens tænkes at have været samtaleemner i de kredse, hvor Juliane Jarlsberg færdedes.

Grundet sin beliggenhed i Stavtrup og sit arkitektoniske formsprog medvirker Jarlsminde til at illustrere bredden i danske lerjordsbygninger. Stuehuset er et fint eksempel på lerjordsbyggeri, som er formgivet med udgangspunkt i tidens arkitektoniske strømning, klassicismen. Det lange stuehus med frontispice, symmetri omkring midteraksen, store vinduer og tegltag viser, at Juliane Jarlsberg ønskede, at hendes bolig skulle symbolisere velstand og prestige, og huset har sikkert skilt sig ud fra bøndergårdene i Stavtrup. Desuden tyder valget af lerjord og pisékonstruktion på, at Juliane Jarlsberg har ønsket at anvende samtidens moderne og ressourcebesparende byggeteknik.

Lerjordsbyggeri i et bæredygtigt perspektiv

Med Brundtland-rapporten fra 1987 kom der for alvor fokus på bæredygtighed og i forlængelse heraf blev man opmærksom på, at byggeriet – især i den vestlige verden – er meget ressourcekrævende og genererer store mængder affald. Derfor er det nødvendigt at gøre byggeriet mere ressourceøkonomisk og arbejde med bæredygtighed i en bred forstand. I tråd hermed er førindustrielt byggeri blevet undersøgt med henblik på at klarlægge, om disse bygninger kan bidrage med bæredygtige løsninger til fremtidens byggeri. Forskningen viser, at en af de store forskelle på førindustrielt og nutidigt byggeri er, at førindustrielt byggeri består af et begrænset antal materialer og komponenter, og at mange historiske byggematerialer enten kan genbruges eller nedbrydes uden væsentlige miljøpåvirkninger (Eybye 2016). I tråd hermed viser en analyse af Jarlsminde, at bygningen rummer bæredygtige aspekter som økologisk aftryk, levetid og komfort.

Jarlsminde er bygget i pisékonstruktion, og leret kom fra en nærliggende lergrav. Der er således kun brugt begrænset energi på at tilvejebringe og forarbejde det primære byggemateriale, hvilket giver bygningen et lavt økologisk aftryk i opførelsesfasen.

Bygningen er opført i 1820'erne, hvorved huset er snart 200 år gammelt og stadig i brug. Dermed kan bygningen betegnes som et holdbart byggeri. Lang levetid, som forlænges gennem reparation og vedligehold, bidrager også til at reducere bygningens økologiske aftryk.

Dernæst eksemplificerer Jarlsminde alsidigheden i ler som byggemateriale. Udover murenes pisékonstruktion er ler anvendt til gulvopbygning, indskud i etagedækket og til ubrændte lersten (adobesten), som er iagttaget i førstesalens skillevægge. Desuden formodes ler at være anvendt til lerpuds og -mørtel. Ler har således en bred vifte af anvendelsesmuligheder, som man med fordel kan lade sig inspirere af i det fremtidens byggeri.

Ler har gode hygroskopiske og komfortmæssige egenskaber. Indeklimaet i Jarlsminde opleves som behageligt – både i forhold til fugtighed, frisk luft og akustik.

I modsætning til mange nyere materialer kan byggeteknikkerne, som anvendes til lerjordsbyggeri, betegnes som socialt bæredygtige, idet materialet er billigt og let tilgængeligt og teknikkerne alment kendte.

En ulempe ved lerjordsbyggeri er, at det oftest kræver en del vedligehold. På Jarlsminde har man valgt at skalmure de stampede lerjordsmure, hvorved vedligeholdet er reduceret (Eybye & Vestergaard 2017).

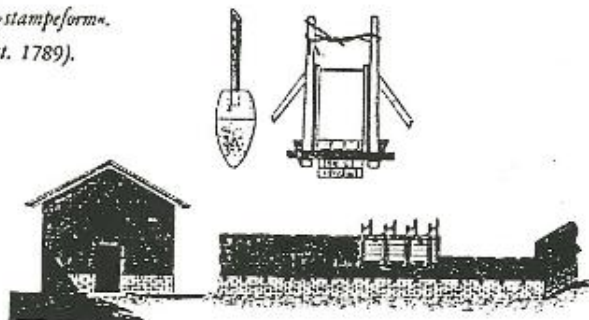
Jarlsminde er et godt eksempel på et førindustrielt byggeri, som kan give inspiration til fremtidigt, bæredygtigt byggeri, da bygningen – set i et nutidigt perspektiv – rummer flere tilgange til at bygge bæredygtigt.

Litteraturhenvisninger:

Eybye, B.T. 2016. *Bæredygtighed i Danmarks førindustrielle bygningskultur og dens aktuelle relevans – belyst gennem studier af seks boliger*. Aarhus: Arkitektskolen Aarhus. Eybye, B.T. & Vestergaard, I. *A survey of Danish earthen heritage for sustainable building*. Udgives september 2017. Risom, S. 1952. *Lerhuse, stampede og soltørrede: Praktisk Vejledning med kortfattet historisk Oversigt*. København: Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck. Risom, S. 1959. *Nordiske ler-jords-huse: Ledsaget af en sammenlignende studie i lerbyggeskikkens udbredelse i Europa, Asien, Afrika og Amerika*. København: Rosenkilde og Bagger.

Fra gamle kilder: Stampet ler, byggeteknik

*Kobberstukket afbildning af »stampeform».
(D. Gilly: Land-Bau-Kunst. 1789).*

Byggeteknikken

Bygningen er opført med ydermurene og de primære indre skillevægge i stampet ler, hvilket er en ret usædvanlig konstruktion, der kun findes få eksempler på her hjemme. Det skal nævnes, at Frilandsmuseet i Maribo har to bygninger, som er opført i denne byggeteknik, nemlig det lille hus (Lokhuset) fra Ørbygård nord for Stokkemarke og den mere velkendte Christiansminde-skole fra Østofte nord for Maribo.

Det, at opføre huse af stampet ler, er en meget gammel teknik. Hvor udbredt byggemetoden har været i Danmark, er der ikke klarhed over; men i lande, som med hensyn til klimaforhold kan sammenlignes med Danmark, nemlig England og Skotland, kan der endnu i dag ses talrige eksempler på denne teknik. I slutningen af 1700-årene blev denne byggemåde af flere grunde »genopdaget« og forsøgt udbredt af blandt andet reformivrige godsejere. De fleste lerstampede bygninger, der byggedes i begyndelsen af 1800-årene, blev opført i Nordsjælland og på Lolland-Falster. Her var Reventlow på Pederstrup, blandt andet gennem eget byggeri på godset samt et omfattende skolebyggeri (bl.a. Christiansminde-skolen, opført i 1817, nu på Frilandsmuseet i Maribo), blevet interesseret i og ivrig fortaler for denne teknik. Det var hovedsagelig i den særlige »Pisé«-teknik, hvorved leret stemples i formkasser, der byggedes i denne periode.

I korte træk opføres de lerstampede vægge på følgende måde: Over det afrettede fundament anbringes en bræddekasse uden bund. Kassen — en slags forskallingsform — fyldes af flere omgange op med jordfugtig lerjord, normalt iblandet snittet halm. For hver omgang stemples lerjorden til omtrent $\frac{2}{3}$ af lagets tykkelse. Når formen er fuldstampet, adskilles den og flyttes til siden eller ovenpå, hvorefter en ny fyldning foretages. Således fortsættes hele vejen rundt og op til bjælkelagshøjde. Kassen kan have forskellig længde, oftest 1,5-2,0 m og en bredde svarende til den færdige murtykkelse. Ved asylet i Horslunde er murtykkelsen godt 60 cm, hvilket svarer til 1 alen.

Otto Arp & Jesper
Nielsen, Arkitek-
ter:
Reventlow –
asylet, Peder-
strupvej 3,
Ravnsborg

Afslutning – Jarlsminde i fremtiden?

Så sent som i maj 2017 har vi været på en ”dannelsesrejse” til Norge i vores søgen efter et portræt og eventuelle yderligere oplysninger om komtessen. Vi besøgte Jarlsberg og blev vist rundt i de indre gemakker af den unge Stamhusbesidder (Greve) C. Nicolaus Wedel Jarlsberg og arkivar Birthe Østergaard Kristiansen. Endvidere besøgte vi Bogstad og kom i dialog med rundviserne Ida Lützov-Holm og Ola Heldaas, som lovede at involvere Anne Arnesen og Carl Emil Vogt. Det var en stor oplevelse, og vi mærkede begge steder en stor interesse for komtessens og Jarlsmindes historie og en lyst til at søge yderligere viden i deres arkiver.

Så historien om Jarlsminde vil fortsætte. Nye oplysninger kommer måske frem om fortiden, og de nu fredede bygninger vil også i fremtiden skrive historie, når nye generationer kommer til.

Vi håber, at den her fortalte historie bliver til glæde og gavn for kommende beboere på gården. Det er godt at kende historien, og vi tror, at det vil give en glæde og en stolthed at forvalte denne arv også i fremtiden.

Man kan bruge udtrykket: ”Hvis man ikke kender fortiden, forstår man ikke nutiden og egner sig ikke til at forme fremtiden”.

Huset og rammerne har bevist sin holdbarhed nu gennem næsten 200 år. Det har vist sig, at lerjordshuse er meget solide og tillige er sunde og behagelige at leve i. Samtidig mærker man historiens vingesus og den beskyttende ånd fra Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg!

Vi ønsker alt det bedste - også for kommende generationer på Jarlsminde!

*Tider skal komme,
tider skal henrulle,
slægt skal følge slægters gang...*

Lys over ”Jarlsminde” også i fremtiden?
Foto fra 2017 af frisen over hoveddøren, opmalet efter et foto fra 1917.

Bilag: Diverse kilder brugt til ejendoms-og slægtsforskning omkring ”Jarlsminde”

Dr. Yngvar Nielsen: Lensgreve Johan Caspar Herman Wedel Jarlsberg

Carl Emil Vogt: Herman Wedel Jarlsberg

Mindebog af Christine Daugaard (1831-1917) om faderen: Biskop Daugaard.

Jette Orduna: En bemærkelseværdig kvinde fra Guldalderen

Indsamlet materiale, udklip m.v. gennem årtier

Aviser: Statsbiblioteket. dk, Mediestream

Historiske (Matrikel)kort på nettet geodatastyrelsen- hkpn.gst.dk – sogneprotokol - hartkorns-ekstrakt protokol

Ejendomsoplysninger sa.dk, arkivalieronline, find ejendom

- realregister, Århus Amt, Ning herred, Kolt 1855-1900 opslag 119, Kolt 1870-1951 opslag 154

- skøde og pant, Århus, Ning, 1824-1826 opslag 190

Folketællinger: ddd.dda.dk simpel søgning

Mårslet egnsarkiv

Stedregister til Nørrejske Godsarkiver ved Bente S. Vestergaard

Den værste straf?-hoveri i praksis. Hoveriet og arbejdets organisering ved Vilhelmsborg, Moesgård, Østergård, Marselisborg, og Constantinsborg fra o 1700 til hoveriets afvikling i midten af det 19. århundrede, ved Jens B. skriver.

Daisy: https://www.sa.dk/daisy/daisy_forside

Daisy er en arkivdatabase udviklet af Statens Arkiver. Det er en elektronisk registratur over Statens Arkivers samlinger. Databasen tilgås fra Statens Arkivers hjemmeside

Kirkebøger: Bente Feldbasses register

Ormslev Kolt kirkebøger

Ægteskaber: Folketimidten.dk

Erik Brejls fæsteuddrag: brejl.dk

Erik Brejls skifteuddrag nr. 426

Google fæsteprotokol Moesgård og så Århus arkivalielister, find Vilhelmsborg opslag 177, s.171

Link til lokalarkivets skiftebreve:

<http://www.ormslevkoltlokalhistorie.dk/skiftebreve/skifte.htm>

Lokalarkivet Ormslev/Kolts optegnelser fra: Erik Aagård, Søren Loft samt Gunar Fogh

Peter Nicolai Frost og Andreas Peter Meden, om Pigeinstituttet, Ålborg bibliotek

<https://www.aalborgbibliotekerne.dk/default.aspx?ID=129&query=pigeskoler>

Bilag: Komtessens brødre og søstre

De fire brødre kom alle tilbage til Norge, og ovenfor er der flere steder en omtale af den ældste, statsmanden Herman Wedel Jarlsberg. De øvrige brødre klarede sig også godt og ikke mindst Ferdinand, som kom helt til tops i det norske militær.

Johan Caspar Herman lensgreve Wedel-Jarlsberg, til Jarlsberg, f. 21 sep. 1779, Montpellier, d. 27 aug. 1840, Wiesbaden (Alder 60 år) > Karen Christiane Andrea Anker (jf. omtale ovenfor).

Ferdinand Carl Maria baron Wedel-Jarlsberg, f. 1 dec. 1781, Napoli, d. 16 apr. 1857, Oslo (Alder 75 år) > Juliane Vilhelmine Benzon. Baron Ferdinand Carl Wedel Jarlsberg trådte allerede i 1814 ind i den norske hær og knyttedes tillige til det norske hof. Han avancerede til de højeste stillinger og blev til sidst general og hofchef. I begge egenskaber var han knyttet til hovedstaden. Om sommeren beboede han gerne sin ældste brors ejendom, Vækerø.

På Wikipedia kan man læse på engelsk: *He was the son of Frederik Anton Wedel Jarlsberg (1748–1811) and Catharina Storm (1756–1802). He was born in Naples, Italy where his father served as Danish-Norwegian diplomat. His elder brother, Herman Wedel Jarlsberg (1779–1840), was a statesman and member of the Norwegian Parliament. He entered the Royal Danish Army. In 1807, he participated against the Royal British Navy during the Battle of Copenhagen. After resignation from the Danish Army he was appointed in November 1814 as a major in the Norwegian cavalry. Wedel-Jarlsberg was a commander of Akershus Fortress from 1819. In 1823 he became a Major General and head of the cavalry. In 1833 he became General Lieutenant and was commander of the Royal Norwegian Army from 1836-50.*

He was awarded membership in the Order of St. Olav in 1847, and won the Borgerdådsmedal in gold in 1850.

Wilhelm Frederik baron Wedel-Jarlsberg, til Elinggaard, f. 29 mar. 1786, Haag, d. 14 feb. 1855, Elinggaard, Smålenene, Norge (Alder 68 år) > Anna Dorothea Eliesen. Baron Wilhelm Frederik Wedel Jarlsberg bosatte sig i 1819 på den store ejendom Fosser i Høland, hvor han boede i en del år. Senere (1824) købte han Elinggaard og boede der.

Christian Frederik baron Wedel-Jarlsberg, f. 17 jul. 1788, Jarlsberg, d. 22 mar. 1854, København (Alder 65 år) > Hedevig Frederikke von Witzleben. Den yngste af brødrene baron Christian Frederik Wedel Jarlsberg levede i flere år på en herregård i Jylland, hvorfra han flyttede til Norge og 1823 købte Fornebo, som han siden beboede i mange år.

De to søstre **Caroline** (1784-1853) og **Helene** (1791-1857) forblev ugifte og levede det meste af livet i Danmark. Komtessen overlevede således alle sine helsøskende, og bare indenfor de 5 år fra 1853 til 1857, mistede hun de sidste 5. Det blev dermed brødrenes børn og børnebørn, som blev indsat som komtessens arvinger sammen med halvsøsteren Fritze.

Bilag: Komtessens Arvinger og efterkommere

Komtessen overlevede alle sine søskende (bortset fra halvsøsteren Fritze), så udover halvsøsteren blev det de fire brødres børn og børnebørn, som ved hendes død i 1861 blev indsat som arvinger. Nedenfor er der en oversigt over alle disse arvinger med de årtal som kunne fremfindes, og i gennemgangen af testamente og repartition er beløbsstørrelser nærmere beskrevet.

I. afdøde Heelbroder, Grev Johan Caspar Herman Wedel Jarlsbergs Børn

1. Lehns greve Peder (Per) Wedel Jarlsberg (1809-1893)
2. Baron Harald Wedel Jarlsberg (1811-1897)
3. Baron Herman Wedel Jarlsberg (1818-1888)
4. Afg: Komtesse Caroline Wedel Jarlsberg, Gift med Højesteretsassessor Løvenskjold - død
 - a. Liutenant Heermann (Severin) Løvenskjold (1838-1910)
 - b. Liutenant Carl (Otto) Løvenskjold (1839-1916)

II. afdøde Heelbroder general Baron Ferdinand Wedel Jarlsbergs børn:

1. Baron Frederik Wedel Jarlsberg svensk norsk Minister ved det Russiske Hof (1807-1870)
2. Captain i Søetaten Baron Herman Wedel Jarlsberg (1812-1867)
3. Baronesse Juliane Wedel Jarlsberg gift med Baron Fritz Wedel Jarlsberg (1818-1872)

III. afdøde Heelbroder Baron, Hofstaldmester Vilhelm Frederik Wedel Jarlsbergs Børn:

1. Baron Anton Wedel Jarlsberg, død i 1856, efterlader sig:
 - a. Vilhelm Frederik Wedel Jarlsberg (umyndig) (1854-)
 - b. Petrea Caroline Wedel Jarlsberg (umyndig) (1856-)
 - c. Anna Wedel Jarlsberg (umyndig) (1858-)
2. Baron Christian Wedel Jarlsberg
3. Baronesse Cathrine (el. Catharina) Wedel Jarlsberg, gift med Minister A:Løvenskjold (1815-1894)
4. Baron Julius Wedel Jarlsberg (1822-)
5. Baron Ferdinand Wedel Jarlsberg (1828-1904)
6. Baronesse Wilhelmine Anette Wedel Jarlsberg, gift med Burauchef Voch el.Voss (Vogt?) (1826-)

IV: Afdødes Helbroder Kammerherre, Baron Christian Wedel Jarlsbergs Børn:

1. Baron Emil Wedel Jarlsberg (1812-1894)
2. Baron Theodor Wedel Jarlsberg (1826-1870)
3. Baronesse Adelaide Jarlsberg, Gift med Overretsprokurator Nansen (1821-1877)

V: Halvsøster Komtesse Fritze Wedel Jarlsberg, Enke efter Grev Moltke (1807-1892)

Det var Hermans søn, baron Harald Wedel Jarlsberg (1811-1897), som stod for kontakten til Norge og boopgørelsen af komtessens tilgodehavender ikke mindst i Bærum Jernværk, men også i de øvrige norske ejendomme. Han var baron til Bærum Jernværk og premierløjtnant i marinen. Her ses han i en ældre udgave.

Bilag: Prins Christian Frederik, senere kong Christian den 8.

(18. september 1786 – 20. januar 1848) var konge af Norge 17. maj–10. oktober 1814 og konge af Danmark 1839–1848. Christian 8. der var søn af arveprins Frederik (halvbroder til den sindsyge Christian 7.) fødtes den 18. september 1786 på Christiansborg Slot. Da Frederik 6. ikke efterlod sig sønner, var arveprinsens søn Christian Frederik ifølge Kongeloven nærmeste arving til tronen. Han var konge af Danmark 1839–48.

Ægteskab og børn. I 1806 giftede han sig med sin kusine Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin, men deres ægteskab blev ulykkeligt. Charlotte Frederikke fødte i 1808 en søn, den senere Frederik 7. Da Christian Frederik erfarede, at prinsessen havde et forhold til sin franske sanglærer, komponisten Edouard du Puy, der skrev musikken til *Ungdom og Galskab*, blev ægteskabet ophævet. Charlotte Frederikke forvist til Horsens og fik forbud mod at se sin søn. du Puy forvist til Sverige – han fik to timer til at forlade Danmark og sit hjem i Vingårdstræde 15, hvor prinsessen havde besøgt ham. Prinsen giftede sig i 1815 med Caroline Amalie af Augustenborg.

Christian 8. havde 10 uægte børn. Forfatteren Jens Jørgensen har fremført den teori, at eventyrdigteren H.C. Andersen skulle være barn af Christian 8. Det er dog bestridt af flere eksperter som Anders Monrad Møller.

Som norsk konge. Norge havde siden Danmarks ulykkelige alliance med Napoleon været "i spil". På den ene side havde Sverige efter tabet af Finland i 1809 været ude efter Norge som kompensation for sit store tab. Men på den anden side kunne det endnu i 1809 se sådan ud at, Danmark kunne undgå at tabe Norge, eftersom Sverige var presset af den russiske fremrykning fra Finland.

I maj 1813 sendte Frederik 6. prins Christian Frederik til Norge som statholder for at styrke norsk loyalitet. Den havde lidt skade under Danmarks alliance med Napoleon. Ved freden i Kiel den 14. januar 1814 afstod Kongen Norge til den svenske trone. Sverige havde betinget sig at få Norge for at indgå i alliancen mod Napoleon.

Christian Frederik sluttede op om den norske uafhængighedsbevægelse og underskrev den 17. maj 1814 en norsk fri forfatning, Eidsvoll-forfatningen. Samme dag blev han valgt til konge af Norge. Men allerede den 14. august måtte han abdicere ved Mosskonventionen mod, at Norge beholdt sin konstitution og sine uafhængige institutioner. Stortinget vedtog den 4. november de nødvendige ændringer i Grundloven og valgte kongen af Sverige til norsk konge i en løs personalunion.

Bilag: Prins Christian Frederik, senere kong Christian den 8. – fortsat...

Som dansk prins. Den skuffede prins Christian Frederik forlod Norge 10. oktober 1814 og vendte tilbage til Danmark, hvor han i 1815 giftede sig med Caroline Amalie af Augustenborg. Samme år udnævntes han til guvernør over Fyn og Langeland, og parret boede på Odense Slot. Fra 1818 til 1822 var Christian Frederik og Caroline Amalie på en længere udlandsrejse, hvor de fik lejlighed til træffe Europas førende statsmænd, og Christian Frederik kunne pleje sine videnskabelige og kunstneriske interesser. Bertel Thorvaldsen lavede udkastet til en buste, da Christian Frederik var på besøg i Rom. I 1831 blev Christian Frederik medlem af statsrådet, hvor han viste stor forståelse for de nationalliberale og den vågnende danskhed i hertugdømmerne. Prins Christian Frederik blev optaget i frimurerorganisationen Den Danske Frimurerorden 12. maj 1817, mens han opholdt sig på Fyn. 12. november 1836 blev han udnævnt til generalstormester for Den Danske Frimurerorden ved kongeligt reskript, og han efterfulgte prins Carl af Hessen, som havde den post i henved 60 år.

Dansk konge. Christian 8. og Dronning Caroline Amalie under hans salving den 28. juni 1840 i Frederiksborg Slotskirke. Efter Frederik 6.'s død den 3. december 1839 arvede den 53-årige prins Christian Frederik tronen. Som Christian 8. kunne han ved den sidste kroning i Danmark sætte kronen på sit hoved. De danske liberale huskede hans indsats i Norge, og mange forventede, at Christian 8. ville give en fri forfatning. Men kongen skuffede dem. Han så det slesvigske problem vokse og forsøgte at dele sol og vind lige. I 1840 udsendte han en forordning om, at dansk skulle være rets- og øvrighedssprog i de dele af Slesvig, hvor det i forvejen var kirke- og skolesprog. Den liberale opposition mod enevælden voksede de følgende år. Christian 8. døde den 20. januar 1848^[2] af blodforgiftning efter en åreladning, og han gravsattes i Roskilde Domkirke.

Mæcen og kunstsamler. Christian VIII var en ivrig kunstsamler og mæcen allerede før, han blev landets sidste enevældige monark. Især støttede han Bertel Thorvaldsen.

Elskerinder. Kongens elskerinder var Elise Ahlefeldt-Laurvig (1788-1855), Johanne Marie Brandvold (Eide), Mine Bügel, Johanne Buchwaldt, Amalie Jensen, Mathilde Winding og Sophie Frederikke Kraft (1785-1845). Derudover er en række kvinder nævnt med initialer i kongens dagbøger. Kun i de tilfælde, hvor der kom børn ud af det, kan man være sikker på, at kongens forhold var af seksuel art.

Uægte børn.

Med Johanna Maria Christensdatter Brandvold (Eide): Frederik Carl Eide (2. marts 1815 i Christiania – 2. august 1882 i København), overførster i Sorø, kammerherre.

Med Maren Engebretsdatter (gift Blixrud): Christiane Frederikke (f. 1814 - d. september 1815 i Norge).

Bilag: Prins Christian Frederik, senere kong Christian den 8. – fortsat...

Med Sophie Frederikke Kraft, født Tronier (12. august 1785 i København – 5. oktober 1845 i Kongens Lyngby, gift 1812 med vicelandsdommer Adam Gottlob Severin Kraft, skilt 1814): Frederikke Birgitte Annette Kraft (12. januar 1816 –), Frederik Carl Julius Kraft (8. oktober 1823 – 25. oktober 1854), landskabsmaler, Fanny Sophie Adamine Kraft " Jomfru Fanny" før ægteskabeligt med den senere dronning Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin

Avisudklip fra 1963...

150 År, Den barbenede matros var Danmarks tronarving (avisudklip1963).

Maj 1813. Natten mellem den 20. og 21. maj sneg et lille åbent fartøj sig over Skagerrak i håb om, at ingen ville opdage det i mørket. En af de barbenede, fattigt klædte matroser om bord var arvingen til det dansk-norske rige den 27. årige prins Kristian (VIII) Frederik. Det er et talende vidnesbyrd om den engelske flådes kontrol af de danske farvande, at selv tronarvingen må gribe til den slags metoder.

Den vovelige sejllads gik godt. Dagen efter at Kristian Frederik var startet fra Frederikshavn, kom han i land på en lille ø ved den norske kyst og ombyttede sømandsklæderne med en mere standsmæssig påklædning.

Han har nu overtaget hvervet som statholder i Norge – hilst med stormende begejstring. I et hyldestdigt hedder det:

Kristian! Vor Sverre!

Vor Haakon! Vi sværge:

*Aldrig skal nordmanden
svigte sin*

drot.

Jubelen er så meget mere bemærkelsesværdig, som store dele af Norge hærges af regulær hungersnød. Der bages brød af barken på birk, fyr og andre træer, og mange mennesker er døde af sult. Den frygtlige situation skyldes, at den engelske flåde spærrer for de normale korntransporter fra Jylland til Norge, og fødevarerangelen er altså indirekte en følge af Danmarks krig med England. Alligevel holder de fleste nordmænd fast ved forbin-

delsen med Danmark og deser i Kristian Frederiks udsendelse et vidnesbyrd om, at Danmark heller ikke vil gå med til en adskillelse.

I virkeligheden er det netop med denne mulighed for øje, at kong Frederik VI har sendt sin halvfætter og nærmeste arving til Norge. Hvis den europæiske storkrig ender med Napoleons nederlag, vil hans fjender antagelig kræve, at hans allierede, Danmark, afstår Norge. Men er Kristian Frederik da i den norske hovedstad, kan man måske få ham anerkendt som norsk konge, så landet i alt fald bevares for den oldenborgske kongeslæggt.

Men sådan gik det som bekendt ikke...

Bilag: Tale ved indvielsen af pigeskolen i Aalborg 1808, 6 sider.

Tale

ved Højtideligheden

i Anledning af

Komtesse Wedel Jarlsbergs
Pigeinstituts Indvielse
den 1ste martii 1808

af

Peder Nicolai Frost
Doctor i Philosophien

Aalborg
Trykt hos Peder Friis Mandall
Kongelig privilegeret Bogtrykker.

Betydningen af opdragelse og undervisning (for kvinder -og uden for hovedstaden)...

”Fængslet af uværdige Fordomme maatte den være Ærede Forsamling! der vilde miskiende det saare meget Gode, som i vore Dage er udrettet for Opdragelse og Undervisningsvæsenet. Fra den Tid Britterne Lode og de Franskes udødelige Rousseau sig Menneskelighedens Reform, ved at tale den alt længe forsømte opdragelse og Undervisnings Sag, antændtes et nyt Lys i de Mænds Aand, hvis Barm slog varmt for Menneskeligheden, og som kunde virke kraftigen til dens Held. Den Pen, der forhen brugtes til at føre Kamp over unyttige Spidsfindigheder og den menneskelige Aands Forvildelser Bortkastedes; man greb en anden der skulde tolke Menneskelighedens Sag. Viseligen indsaae man, at hvis man vilde virke til varigt Held, maatte der begyndes fra Grunden af. Man begreb at hvis Fordomme med deres rædselsfulde Følger nogensinde skulde formindskes, maatte Lyse og rensede Ideer først indplantes i de ufordærevede Unges rene Sjæle, og der faae Ro at fæste Rødder. Dog var det især det forrige Aarhundredes Decenier forbeholdt at bringe denne for Menneskeligheden overvættede vigtige Sag til en beundringsværdig Høide. Basedov, en Mand der med alle sine svage Sider besad uendelig megen Aand og Energi, Begyndte atter en Reform, den Kampe og Salzman, og Feder og Garve, og Tetens og Reseviz, og Rocholm og Stuwe, og Trap og Willaume og flere talentfulde og ædle Mænd søgte at bringe til Modenhed, og har gjort Epoke ei blot i Kundskabernes men og i Menneskehedens Historie. Vel-dædig udbredte det antændte Lys sine milde Straaler til vort elskte Fødelands Egne. Overbeviste om den Sandhed, at ung-dommens hensigtsmæssige Opdragelse og Undervisning er det første Skridt til Humanitets og Culturs Udbredelse; er Sædelighedens Støtte: er Kilden til Dyd og Lykke og Tilfredshed fremtraadte flere af Danmarks og Norges Hædersmænd, der med forenede Kræfter virkede og arbeidede til dette skønne Maal; og Held og Velsignelse, kronede deres Idrætter. Hvo kiender ei de mange i sit Slags udmærkede Lærestalter, som Hovedstaden med dens Omegn er stolt af at kalde sine? Men hvo ved ikke ogsaa at disse Mænds Bestræbelser mest udstrakte sig til den mandlige Ungdom, at kun saa faa tænkte paa Indretninger, hvor det blidere, det ømmeste qvindelige Kiøn kunde nyde hensigtsmæssig Dannelse. Vel er det ei ubekiendt at der i Hovedstaden gives nogle saadanne Lærestalter; men de fleste skulle dog, efter almindelig Sagn - thi selv kan jeg ikke af Erfarenhed tale derom - lade meget tilbage at ønske.

Visionerne ved opstarten af skolen og de store forventninger til komtessen...

Vist er det at et saadant Anlæg, der i dag tager sin Begyndelse, i hvilken Anledning inderlig Fryd og hjertelig Deeltagelse her ener os, er det første det eneste i sit Slags hos os, lige udmærket ved dets ædle Stifterinde, som de Grundsætningers Fortræf-felighed hvorefter det er anlagt, og Grundvolden hvorpaa det hviler og støtter sig. Vist er det, skal et saadant Anlæg som efter vore Tidens Tarv unægtelig hidtil har være et almindeligt Savn iværksættes under lykkeligere Varsler, ingen i Sandhed ingen kan have heldigere Anlæg, bedre Villie, større gavnelyst og finere Tact, for en saadan indretnings Mand end den ædle Stifterinde vi skylder denne festlig glade dag. Ei vil jeg her tale om Navn og Stand; den sande Adel er at handle ædelt; ei om Kundskab og Indsigt i alle de Kunster og Færdigheder, der saa uendelig pryde det Qvindelige Kiøn, men hvor ubereg-

nelig vigtigt for grundig Sprogunderviisning, for den senere Mande Cultur, selv at være dannet i det Land, hvor Emils u dødelige Forfatter udslyngede sin Ildstrøm af henrivende Veltalenhed, hvor Voltaire og Racine og Korneille og Montessqvieu og Montagne og flere det forrige Sekels store Mænd vandrede; hvor vigtigt at være lige bekendt med hiint Lands Literatur og dets, hvis Nutids Slægt saa uværdig vanslægtter fra sin ædle Ret, dets hvem Newton og Locke, og Skaksppeare og Hume, og Robertson og Pope og Thomson skylde sin Tilværelse.

Enstemmig føle vi, enstemmig erkiende vi alle hos vort Anlægs Stifterinde alle de Fortrin, alle de Egenskaber et saadant Instituts Indretning og Bestyrelse udkræver, og skulde det vel nu være upassende, uoverenstemmende, med Dagens Tendens at udkaste et Forsøg til et Skyggerids af de Fuldkommenheder, der især ere det qvindelige Kiøns Pryd: at dvæle en føje Tid med vore Tanker, ved de Fuldkommenheder, vi saa tryggelig kunne haabe de Unge her ville veiledes til; smykkede hvilke de efter tilbørlig Underviisning og og Veiledning ville forlade Institutet?

At danne de unge til frie tænkende væsener og komtessens erfaringer fra Colmar...

Nu, og hvad Ledetraad kunne jeg hellere ønske mig ved min korte Betragtninger end vor Stifterindes egne Ord: Efter nogle eller flere Aars forløb haaber jeg at Forældre skulde modtage fra min Haand deres Børn prydede med Uskyldighed, Fromhed, Føielighed og de Kundskaber deres Alder ville kunde modtage. Selv opdragen i et Institut, er jeg fra min første Ungdom af vandt til at lære fra mig, ei heller vil jeg skiule at Planen, hvorefter jeg agter at handle, er støttet paa den Virkning jeg i samme Institut har seet af denne Fremgangsmaade nemlig: at danne frie tænkende Væsener, der mere drives af Kappelyst, Følelse af Ære, Attraae at være elsket, og kun sielden, naar Characteren ud fordrer det føres ved Frygt.

1) En forstandig kvinde er Herrens gave til manden...

At danne de Unge til frie tænkende Væsener: at lede dem til fornuftig Aandskultur. Hvilket ædelt Øjemed! Fornuftig Aandsdannelse - siger jeg - Jeg forstaaer derved en ved omhyggelig Undervisning, ved smagfuld Læsning og fri Selvtænkning dyrket Forstand, der ytrer sig i rigtigt Om dømme om de menneskelige Tings Værd, i fornuf-tige Forestillinger om hvad Hverdagslivet medfører, i levende Deeltagelse i de vig-tigere Menneskeanliggender. Og skulde ikke Opfyldelsen af alle qvindelige Pligter saare vel kunde bestaa med en saadan oplyst Forstand, med et saadan gavnligt Forraad af almenyttige Kundskaber, med en ved Videnskab og Kunst dannet Smag, uden at et ungt Fruentimmer derfor behøver at have Krav paa det forhadte Navn af Lærd? jo i Sandhed, upaatvivlelig, thi, at der til Aandsdannelse udkræves at en ung Pige skulde vove sig ind i den nyere eller nyeste Philosephies Enemærker, og f. Ex. bestemme Værdien af Scheillings eller Bardils, eller hvilken som helst Modephilosophs System, eller indlade sig i vidtløftige Diseusioner over nyere æstetiske Pro-ducter og vide i en Strøm af Ord med Bestemthed at erklære at F.eks. Gøthe er langt større Digter end Mieland og A. Øhenslæger langt høiere, langt sublimere end J. Evald, hvo vil, hvo fordrer, hvo kunde endog ønske dette? Nei kun hensigtsmæssig fornuftig Aandsdannelse er Qvindekiønnets skiønneste Pryd, og o hvilken ufattelig Fortrin. Fa-

der, Mand, Yngling hvo du er, som skienker mig din Opmærksomhed, o! du vil sande med mig hin berømte Vismands Ord: en forstandig Qvinde er Herrens Gave. Hendes Omgang skienker dig stedse ny Underholdning I hende finder du en fornuftig Selskaberinde hvis Mening og Omdømme om hvad der forefalder i det daglige Liv, du saa gjerne hører. For at indlade dig i Samtale med hende behøver du ikke at tye til Modens og Dagens Ubetydeligheder: hun har Forstand nok til at tage Deel i vigtige Anliggender, som tænkende Mennesker med Nytte og Fornøielse dvæle ved. Hende kan du meddele hvad der ligger dig paa Hiertet, med hende vexle tanker og Følelser, hos hende i tvivlsomme Tilfælde finde tienligt Raad. Fra Samtale med hende gaaer du tilfredsstillet bort. Hun bringer Afvexling ind i Livets Ensformighed, forjager Kiedsomheden fra dit Hiem og opliver din huslige Ensomhed. Hun er dig en kiær, en dyrebar, en underholdende Led-sagerinde paa Livets Bane. Og naar vi nu Æ.F. overskue de Læregienstande der meddeles de Unge, og paa den Maade, vi kunde vente dem her meddelte, bør da ikke dette berette os til det trykke Haab at hint store Øyemed fornuftig Mandsdannelse her sikkert vil opnaaes, eller skulle lyse og rigtige begreber om Naturen og dens utallige Under, skulle Kundskab om de store og vigtige Verdensbegivenheder, som Fortid og Nutid saa rigelig frembyde, eller Kiendskab til sit eget Fædrelands og andre Landes Stæder, Sæder og Skikke, skulde Sprogundervisning og Veiledning til forstandig og frugtbar Læsning af nyttige Bøger, og Selvtænkning ei lede paa den letteste Maade til dette Maal?

2) Betydningen af de huslige dyder hos kvinden...

En anden Dyd, jeg tænker mig som Hovedegenskab hos den unge Pige, der efter tilstrækkelig Undervisning forlader dette Institut er Huuslighed eller Hengivenhed til de Pligter, som det huuslige Liv medfører. Huuslighed har til alle Tider og hos alle Folkeslag og det med største ret været anseet som en Qvindekiønnet særegen Dyd. Huslighed er Pigens og qvindens egentlige Kald, som hun fornemmelig og udeluk-kende maa opofre sig til. Det er denne Dyd hvorved de kunne og skulle opfylde deres Bestemmelse i det menneskelige Selskab, gavne deres Familie og Staten, haandhæve deres Kiøns Værdighed og vinde fortjent Hæder. Søg kun siger en af vores ædleste Digtere: (Hans Wilhelm Riber, 1803)

*Søg kun at vorde god men aldrig stor!
I løndom qvinden altid ædlest virker
Useet af Mængden hendes Dyd er skjønnest
sandt husligt Værk flyer for det stærke Lys.*

O! at denne Dyd at denne Kiærlighed til huslige Sysler, til huuslig Virksomhed denne Følelse for huslig Fryd overalt stod i fortiende Agtelse hos os! ikke vilde da dagens Aarbøger frembyde Kiendsgierninger som endog fierne Folkeslag studsende skue og høre. Det var Trang for mine Følelser at henlede Opmærksomheden saa denne Dyds høie Værd især da Erfaringen daglig lærer hvor vældigen Nutidens Letsind, og den evige Udspredelseslyst og Forlystelsessyge og Flaneliv og Sløserie kæmper derimod. Nu da og tør ikke enhver af os, hvem dette Anlæg er kiært, tillids-

fuld nære det Haab: at denne Dyd vil vorde en Hovedegenskab hos hver den som dannes og undervises? Eller skulde ikke allerede hensigtsmæssig Aandskultur; Kundskab til de skønne og mekaniske Kunster: Duelighed og Færdighed i de forskellige qvindelige haandarbejder, Tilvæning til uafbrudt gavnlig Virksomhed paa den letteste Maade lede til dette Maal.

3) Det vigtigste: Hjertets dannelse, moralsk godhed og en ædel karakter...

En tredie Fuldkommenhed jeg tænker mig som Hovedegenskab - og denne er den vigtigste - hos den Unge Pige der efter tilstrækkelig Undervisning forlader dette Institut er Hjertets Dannelse, moralsk Godhed en ædel Caracteer. En dyrket Forstand er et ufatteligt Gode; men et ædelt Hierte endnu mere. Ak! hvad gavne dog vel de grundigste Indsigter, de meest glimrende Talenter naar de ei forenes med moralsk Godhed. Uden denne kan dog Mennesket aldrig hverken paa Thronen eller i Hytten være lykkelig. Denne moralske Dannelse, denne Tænkemaadens Retning og Styrelse til Dyd og Retskaffenhed, saa den er den vigtigste Deel af Menneskers Forædling, ja den sande Forædling selv. Kun denne skiænker ædel Selvfølelse forenet med Værdighed og Fasthed i Caractereer, kun denne opflammer til nidkiær Virksomhed kun denne giver Mod i Farer, Trøst i Lidelser, herskende Afskye for at umoralske Tanke og Idræt: kun denne er Moder til qvindelig Blidhed og Godmodighed og Beskedenhed og Følelse for enhver Art af Velanstændighed: kun denne og kun denne allene kan flytte og bevare Pigens Uskyld usmittet af Lasterne, hendes Dyd i Kamp med Sandselighed i Kamp mod Lidenskabernes Storm.

Nu, og tør da ikke enhver af os hvem dette Anlæg ligger paa Hierte med tillidsfuld Tryghed vente dette af de haabefulde Unge, der her vorde undervise, vente at de, for at bruge Bestyrerindens Ord, skulde forlade Instituttet smykkede med Uskyld og Fromhed. Det qvindelige Hierte er i Almindelighed ved dets blidere Stemning modtagelig for gode Indtryk. Og naar nu hertil kommer omhyggelig Mandsdannelse, grundig undervisning i den Lære, der frem for alle andre leder Menneskene paa den tryggeste Vei til Sædelighed og Dyd, og, for endnu at tilføie dette - gode Exemplers Efterligning - hvor næres, hvor styrkes da ikke den blidere Stemning, de ædlere Anlæg, de ømmere Følelser? Hvo veed ei med hvilken Vælde? gode eksempler virke paa det qvindelige Hierte især i en Alder, saa fyrig, saa aaben for ethvert Indtryk, saa tilbøielig til at efterligne. Og lad os nu tænke os de Ædle, i hvis Kreds de haabefulde Unge, her skulde vandre, nu den værdige Stifterinde, hvem de alle skyldte saa uendelig meget: nu en aldrende Moder, lige prydet med Erfaring og Visdom, som alle qvindelige Dyder, hvis Bifald maa være deres skiønneste Formaal at vinde: nu en øm og vennehuld ældre Veninde, om hvis Blidhed og Ynde og Fromhed det kun er, der kun kan gives én Stemme.

Opfordringer til de unge piger om vedvarende flid og sædelighed m.v...

Unge Pige! Du som nu forlader det faderlige og moderlige Hiem for at overgives til den ømmeste Veilederinde, den huldeste Moder, har jeg ikke været ganske uheldig i at skildre de hoveddyder, der især pryde det qvindelige Kiøn, saa vil du ynde saa vil du elske disse Fuldkommenheder, saa vil du stræbe, saa vil du opbyde alle dine Kræfter for at naa disse.

Haabefulde unge Piger! saa skulle de nu begynde en Bane snart træde ind i en Cirkel, hvor alt forener sig til Deres sande Forædling, o! føler Deres Hierter ikke opflammede af ædle følelser, opfyldte med inderlig Lyst og Ønske om at gjøre Dem den Lykke værdige, saa mange savne, saa mange ville ønske sig? Benytter dem nu, elskede Unge, af den belejlige Tid. Betænker hvor vigtigt det er for Deres Fremtids Lykke at de vel anvende Deres Ungdomstid, der snart vil ile Bort som en Skygge, for aldrig mere at vende tilbage, Betænker at den eneste taknemlighed, de kunne vise Deres Forældre for at Deres ømme Omhue for Dem, og Bekostningerne paa Deres Opdragelse: De kunne vise den ædle Bestyrerinde og hendes værdige Medhielpere for alle deres møisommelige Bestræbelser, er vedvarende Flid og Sædelighed, Taalmod, Blidhed og Selvbeherskelse og Fromhed, og Blufærdighed og Beskedenhed og Orden og Nøiagtighed i alle deres Idrætter. O! derved ville De skabe Dem selv de varige Glæder, troe, Selvbevisthed og Tilfredshed: Agtelse hos Deres Medmennesker: inderlig Kierlighed hos Deres ømme Forældre, Familie og Venner!

Og forældrene kan glæde sig, når deres pige vender tilbage til hjemmet...

Værdige Fædre ømme Mødre! Deres elskede, Deres kostbareste Eiendom have de betroet vor ædle Bestyrerinde, derfor har de krav paa hendes, paa vor fælleds Høiagtelse og Fortrolighed. At hun, at enhver, der virker i Forening med hende vil opbyde alle sine Kræfter, for at gjøre sig denne Tillid værdig, vil paa det omhyggeligste bestræbe sig for at danne deres Døttre til blide, til oplyste, til huuslige, til ædle og dydige Piger - fornærme maatte jeg deres Tillid, ved at troe De kunde betvivle dette. Og, naar nu disse - de haabefulde Unge - smykkede med gavnlige Kundskaber og nyttige Færdigheder og prydede med Uskyldighed og Fromhed og Blidhed, vende tilbage til det faderlige og moderlige Hiem. Og naar nu det faderlige, det moderlige Øye dvæler med inderlig Velbehag ved den forstandige, den blide, den hulde Pige - o! hvor mit Hierte hæver sig af Fryd, ved at tænke sig dette glade, dette salige Øieblik, ved at forestille mig Deres Tilfredshed og Deres Jubel! - O Elskte! saaledes er det glædeligt, saaledes hæderligt at være Fader og Moder - o! at da ingen af dem maa favne denne Hæder, denne Fryd!

Held og lykke til Stifterinden/Komtessen med de vigtige opgaver og udfordringer...

Ædle, værdige Stifterinde af dette skønne Anlæg! hvor inderlig, hvor hiertelig ønsker ikke jeg, og alle de der her ere forsamlede, Dem paa denne festlige Dag, varig Held, og Sundhed og Kraft til deres vigtige Bestræbelse, Deres ædle Iid. I Sandhed skal dette Anlæg naae varig Fasthed - og hvo kan, hvo vil betvivle dette? og turde hvad jeg og flere vist inderlig ønske - denne Valekreds? faaer en endnu videre Omfang - De fletter dem en uvisnelig Krands. Evig vil deres Minde leve i taknem-melige Forældres og de Børns Hierter, De saa omhyggelig danner; thi Ædle, intet Kald kan være værdigere; og skønnere og vigtigere end Deres. Velopdragne og vel underviste Børn ere en Families største Rigdom, og sikreste Lykke og skønneste Pryd. I dem leve gode Fædre og fromme Mødre, ved dem forplantes Forældres Dyder paa kommende Slægter. De, der arbeide med varm Iver for deres Samtidiges Foræd-ling arbeide tillige for den kommende Efterslægts Forædling. O! hvilken ædel hvilken opløftende, hvilken begistrende Tanke!

At der vil møde Dem Vanskeligheder og Besværligheder og Bekymringer, det kan, det tør jeg ikke fordølge for Dem - det lærer min egen Erfaring mig daglig - men derfor tabe de ikke Modet, derfor kiølnes ikke Deres Iver for det Gode. Hensigtens Opnaaelse vil lønne dem desto sødere. Og skulle De end ikke opnaae alle Deres Øyemærker, stedse vil De dog ei blot i den Bevisthed at have gjort alt muligt for at forædle enhver af dem, der blev Dem betroet; men og i deres eget Hiertes Biefald finde den ædleste Løn. Nu, Himlens bedste held og Velsignelse hvile over Dem, ædle værdige Bestyrerinde og Deres hele skønne Anlæg! Han det algode Væsen, under hvis Bestyrelse alle vore Bestræbelse og al vor Virkekraft Staaer: han velsigner faderlig denne Stiftelse og bruge den som et Middel til at udbrede overvættets megen Held og Lyksalighed. Og hende den Ædle, og dem der arbeide til dette Øyemeeds Opnaaelse: Lad dem giennemtrængte af deres Kalds Vigtighed stedse finde ny Kraft i denne Bevidsthed at Du, alstyrende Forsyn! skuer med signende Bifald ned til Dem og Deres Idrætter !!!”

Bilag: Tale ved eksamen på pigeskolen i Aalborg 1811, 8 sider

Det forædlede Qvindekjønns Indflydelse
paa menneskehedens vel

En tale,

holden ved
Højtideligheden efter fuldendt Examen

i

Dronning Maries Institut
i Aalborg

den 9 Maj 1811

af

Andreas Peter Meden,
residerende Kappelan til Vor Frue Kirke i Aalborg
og Sognepræst til Søndertranders.

(Sælges til Bedste for to værdige Enker)

Aalborg

Trykt paa Forfatterens Forlag
hos Albert Borch.

Juliane Marie
Komtesse af Wedel-Jarlsberg,

hvis Fortjenester af Qvindekjønnets Forædling

den nærværende Tid kan skue

Efterverdenen skal paaskjønne

og

Evigheden vil krone,

tilegner

Forfatteren denne Tale

med haab om mild Overbærelse

for dens Ufuldkommenheder.

Ce que nous avons dit, elle le fait.

Rousseau.

Indledning, kvindekønnet som en del af Guds store skabninger...

Er der nogen, som nægter, at der ere en Gud, ønsker jeg, han vilde reise til Philadelphia, for at overbevise om det modsatte - siger den udødelige Franklin, og han giver deri et Vink, hvorledes man gavner sig usigelig ved at være opmærksom paa alt, hvad der omgiver os, for at danne sig værdige Forestillinger om Skabningens Herre, og hvorledes man fra Orden og Harmonie i det Skabtes enkelte Dele kan slutte sig til Orden og Harmonie i Skabningens store udstrakte Rige. Franklin erkjendte, - og hvo erkjender, - ikke med ham? - at det vilde bidrage meget til at gjøre menneskene roligere og mere fornøiede paa deres Vandring igjennem Livet, naar de paa hvilken som helst Plet omhyggelig gjorde sig Umage for at udgrunde Skaberen i det skabtes navnløse Mangfoldighed og uendelige Skatteringer. De vilde da undgaae den Mismod, de ofte fristes til, naar det forekommer dem, at det skabte kunde i mange Henseender være langt anderledes, end det er, udrustet enten med andre og høiere ævner eller anvist en anden Bane, end den, på hvilken det fattes. De vilde da ikke begaae den ubegribelige Underlighed, Kastiliens Alfonsus tillod sig, da han yttrede, Dersom han havde været tilstede ved Skabelsen, havde han indrettet den langt anderledes.

Følge vi Franklins Vink, saa vil meget i Skabningen forekomme os stort og beundringsværdigt, der ellers ansaaes for det modsatte: - gaae vi frem i hans Aand, saa vil vi dvæle ved meget, vi ellers uagtsomt og flygtigt gik forbi, og saa vil Menneskeheden - vi ofte have saa liden Tiltro til - forekomme os dobbelt elskelig, fordi den bærer Præget af ham hvis Værk det er. Følge vi Franklins Spor saa vil ogsaa Qvindekjønnen vise sig for os som en herlig Deel af Guuds store Skabning, og det vil vise sig saa meget herligere, som det er forædlet og i sin Forædling har fulgt Lovene for dens Fremskridt.

*Først da det Jorden prydede,
Var det, Alskabningens Herre
Fandt ved sit Dagsværk at see
Saare godt Alting at være.*

Forædlingen af kvindekønnet og betydningen for menneskehedens vel...

Disse Betragtninger, til hvis Udvikling jeg blot har banet mig Vej, ønsker jeg, maa staae i Forbindelse med Hensigten af denne festlige Sammenkomst, og jeg, der mere tilskriver Yndest end Ævner, at jeg er traad frem paa dette sted, agter nogle Øieblikke at gennemgaae.

”Det Forædlede Qvindekjøns Indflydelse
paa Menneskehedens Vel”

Det kunde være et rigt Æmne, om jeg vidtløftig vilde udvikle, naar Qvindekjønnen kan ansees at være forædlet. Men jeg vil blot nævne de væsenlige Puncter, som dertil i Almindelighed udfordres. Det er indlysende, at dets Følelser maae være luttrede og henvendte til Godt og Ædelt, at dets mand og Hjerte maa have faaet den fornødne Retning og uddannelse, der staar i nøje og

gjensidigt Forhold, og dets store Bestemmelse saaledes svæver det for øje, at det vogter sig for hvad som helst der kunde forlede det til at tabe den af Sigte. Jo mere denne Forædling modnes og efterlader herlige Frugter, desto fuldkomnere er den og har i samme Grad en velgjørende Indflydelse på menneskehedens Vel. For at godtgjøre denne Sandhed, vil jeg opløse den i enkelte dele og anføre vigtige Tilfælde, i hvilke Qvindekønnet usigelig gavner Menneskeheden:

Kvindernes betydning som mødre...

I) Det giver menneskeslægten sin første Dannelselse - I Barndommen er al Menneskens Slægt overladt til Mødre. Af dem dannes den allerførst. Det er ubeskriveligt hvad de gennemgaae med Børn, imedens de ere spæde og deres Tilstand er uslere og hjælpeløsere end Dyrets. De pleie, hjælpe og forsørge dem, og hvad Børn siden efter opnaae i fysisk Fuldkommenhed, dertil blev den første Grundvold lagt ved Mødre. Som Børn først lære at gaa ved Mødres Haand, saa lære de ogsaa at tale og tænke ved deres Vejledning; thi de give deres Mand den første retning og nedlægge hos dem den første Spire af Tænkensomhed. Den kunst, som Sokrates først lærte af sin vise Moder, og som endnu sysselsætter Viismænd og Tænkere, - denne kunst forstaae i almindelighed. Mødre: de kan udlede Begreber, men de kan ogsaa forvandle Begreber til Følelser; thi de kjende en Kymie, man til forskjel fra den almindelige kunde kalde den højere, den at opløse Grundsætninger i Følelser. Af Mødre have altsaa Børn faaet ikke blot de første forstandsbe- greber, men ogsaa de første Forestillinger om Pligt og Ret, ved hvilke deres Moralske Følelse skærpedes og blev deres tro Led-sager aldenstund de siden efter vandrede paa Jorden.

Imedens Sysler fjerne Fædre fra Huus og Hjem, mangehaande Beskæftigelser fængsle dem hid og dsid, hvorved de savne Aands Rolighed og Stadighed til at agte paa, hvad der foregaaer i deres Huus, ere værdige Mødre i deres Kreds overalt tilstæde med Legemets og Sjælens Øie, og rette og forebygge og ordne og udføre, hvad der uendelig bidrager til at give den Slægt, som opvoxer ved deres Side, sin vedvarende Dannelselse og og Udvikling, og i dette deres Kalds tunge Pligter trættes de aldrig. De vaage tidlig og sildig, og imens de Elskede sove trygt og roligt, bede de ofte til Gud og ønske, at Midnattens Mørke ikke maa være et Billede paa den dunkle Skjebne, der forestaaer deres Børn i Fremtiden. Den høie Grad af Blidhed, Kierlighed og Ømhed, der er nedlagt i Mødres Hjerte, den Kvindekjønnen særegne Taalmod og Standhaftighed, - der høilig bør beundres - gjør det muligt for Mødre at lede den spæde Menneskeslægt med saa megen Trofasthed og Aarvaagenhed igjennem Livets Planteskole.

Kvindernes betydning som mødre (fortsat)...

Vidste man - siger den ædle Iselin - nøiagtig alle de ypperlige Mænds Historie, der have udmærket sig ved Retskaffenhed og Dyd, vilde man sikkert finde, at imellem 10 havde ni deres Mødre denne Lykke at takke. Med Glæde anvende vi her denne Yttring, fordi den bestyrker os i Overbevisning om, at Mødres Vejledning, naar den ledsages af dannet mand og ædelt Hierte, af stadig Opmærksomhed og Grandskende Flid, bidrager saare meget til at give den Spæde saadanne Grundlag til sin Dannelse, at det forædlede Menneske har Aarsag til at velsigne dem i sine Dages Aften.

En overvættets Indflydelse have derfor gode Mødre paa deres Børns Hjerte hele livet igjennem: de kan i mangt et brusende Øieblik af Børns Liv opnaae, udrette og til-veiebringe, hvad der ofte syntes umuligt: deres Vink standser, deres Taarer udrette, og dees Bønner fuldføre, hvad menneskelig Magt føler sig for svag til at iværksætte. Da Coriolan - saa fortæller den romerske Historie - førde Kvindsskjold imod den Stat, i hvis Skjød han var fød, da hans Modstand foraarsagede indvortes Urolighed og han fordømtes til evig Forviisning. Da han for at tilfredsstille sin Hævn havde grebet til Vaaben imod sit fædreland, og han igjen ønskedes tilbage, blev alle der til andvendte Midler frugtesløse. Kuns et lykkedes, og det var da hans Moder Veturia formaede ham til at nedlægge sine vaaben. Naturens følelser tæmmede hans stolte Sjæl. Coriolan gjorde Fred.-

Med en saa uimodstaaelig Kraft virke Mødre paa deres Afkom, fordi de tidlig fængslede dem med de ømmeste af alle Baand og indprentede i deres Hjerte hvad der aldrig rinder dem af sinde. Lad os hver for sig fornye Erindring om, hvad vi skyldte vore Mødre og vi vil sikkert finde, at vi ikke nok kand paaskjønne den Forsorg, de vise os, og den hjælpsomme Bistand, hvormed de ledede vore første Skridt i den værgeløse Barndom. Vi erindre grandgivelig, at de vare vore første Lærere, at de vakde i vor Sjæl den Følelse af Ret og Pligt, at de allerførst at de allerførst indaadede os Kjerlighed og Tillid til Gud, og naar vi siden efter paa mangt et mødigt Skridt i vort Liv følte os styrkede ved denne vor Barndoms Tro, saa bør vi prise vore Mødre, der saa tidlig frede de den Spire, de med Kjerlig Haand havde nedslagt i vort barnlige Hjerte, og velsigne dem, ved hvem vi bleve, hvad vi muligt aldrig var blevne. End rinder mangan taare af trofaste Sønner og hulde Døttre paa hedenfarne Mødres Grave. End ønsker mangan, at de bortgangnes Aand maa svæve over dem, som blev tilbage, og styrke dem i Livets tunge Kamp og holde deres Mod opreist til at gaae det Fristed imøde, fra hvilket de Forklarede see ned til de Efterladte, som efter de Elskedes Hedenfart ofte møisomts omtumledes paa Kloden.

Hædret og priset være Schweizeren Pestalozzi for den sieldne Nidkiærhed, hvormed han blandt vore i Sandselighed og Egoisme dybt nedsunkne Samtidige har bragt et Anliggende paa Bane, der er Menneskevennen kjært og dyrebart og for det Held, hvormed han har gjort Naturens Vink beskueligt for Mødre til ikke at glemme den kjære Kreds, der omgiver dem, men at leve og virke for den og udstrøe en Sæd, som ved kjerlig Forsorg vil blomstre, modne og bære tusindfold Frugt. Og naar det skeer, naar Pestalozzis og den med ham i dette Stykke eens tænkende Rous-

seu's Aand udbredes blandt Mødre meer og meer, saa vil mangen Moder ligesaa jublende som den ædle Cornelia, der havde givet sine i den romerske Historie navnkundige Sønner den bedste Opdragelse, hæfte Øjet paa sine Børn med Velbehag og erkjende dem som hun for sin Pryd, og saa vil Menneskeheden opleve en Lyksaligere Fremtid og see det Haab kronet, hvormed endog Mirabeau - dette mærkelige Fænomen i den franske Revolutions Begyndelse - efter han havde tabt sin Tillid til den nærværende Generation, faae en bedre Efterslægt udgaae dannet og veiledet af Quindekjønnet.

Kvindernes rolle som trøster for menneskeheden...

2) Quindekjønnet trøster Menneskeheden. Det vilde være umuligt at en fuldkommen frydfuld Tilstand i et Opholdsted som Jorden, hvor vi saa ofte mindes, at vi leve i Støvets Rige, i et Samfund, der bestaaer af Mennesker med yderst forskjellige Anlæg, Tilbøieligheder og Lidenskaber, og hvor vi som medlemmer af dette Samfund snart nedbøjes og snart ængstes og snart omtumles af menneskelige Lidenskabers voldsomme Kamp og stormende Udbrud. Som Jordens Søn og som den, der maa kæmpe sig frem igjennem Livet trænger da Mennesket ofte til Trøst og Opmuntring. En kjerlig Haand fra Himlen strøer mange Roser for os blant Livets Torne og hjælper os naae vort Maal igjennem himmelhøie Vanskeligheder. Den udsender Engle, som trøste og ikke lade os gaae forladte, og det blev den ædle Qvindes Lod at kunne regnes blandt dem, som skabe Fryd i modløs Kummer. Manden - at jeg skal anføre et af de mange Tilfælde, hvor qvindelig Trøst udbreder sin Velsignelse - har jævnlig Aarsag til at være bekymret. Ofte ere hans Sysler i Livet brydsomme: hans Stilling lænkebunden. Ofte seer han det mislykkes, hvortil han havde forbered sig hele sit foregaaende Liv. Ofte har han Anledning til Mismod og dunkle Ahnelser, enten han opløfter Øjet til det, der svæver over hans Isse, eller han seer hen til det Uveir, der langt borte rædselsfuldt Bebuder sin ankomst. Ofte høster han Misløn for sin redelige Flid og samvittighedsfulde Udøvelse af tunge Pligter, og seer sin Mandoms bedste dage visne bort i nedbøjende Tungvind. Martret af Bekymringer og træt af Sorger iler han til sin trofaste hustrue og finder hos hende den Lise, han forgjæves søger andensteds. Hun blidgiør hans Dage, mildner hans Sorger, letter hans Bekymringer, læger hans sønderknuste og gyder Trøst i hans forstemte Hjerter. Hun opliver hans lunkne Mod og fremlokker hans daadfulde Virksomhed til atter at tage fat paa den Traad, som af bedrøvelse slap ud af hans Haand.

Lad os fra senere Dage opsøge et Eksempel af den franske Revolutions historie - dette uudtømmelige Foraad af tragiske men lærerige Scener, som dog Efterslægten i mange Henseender sikkrere kan benytte end vi, der blot have været Vidner til hvad der er sket for vore Øjne uden at kjende de lønlige Aarsager, der frembragde de synlige Virkninger. - Lad os fra et Skrift, hvorom der anmærkes, at det er en sand Historie, men har Interesse som en Roman blandt disse mange Exempler paa trøsterig Bistand, bedrøvede Ægtefæller have viist hinanden, naar de vare bestædede i Vaande, fremtulle Louvet og hans Hustrue Ladoiska og erindre, hvor trolig hun deeltog i hans Trængsler og Gjenvordigheder, imedens han flygtede for en troløs Skjebne. De ilede fra Sted til Sted, uvisse om, hvor de trygt torde opholde sig for ikke at styrtes i den Mordergrube,

Kvindernes rolle som trøster for menneskeheden (fortsat)...

hvor saa mange ofredes. De gjennemgik Lidelser, der sønderrev deres hele Sjæl: men uadskillelige vare de. Ladoskas Blidhed og hulde Deeltagelse formildede Louvets Harme i mangt et Øjeblik, han ængstedes under sin tunge Byrde. Hun blev ham uafsladelig tro og deelte varagtig alle hans Bekymringer, indtil de ikke blot vare ustandne men overstandne, og Louvet siden efter dog kuns en føje Tid kunde leve for Ladoiska, for Fædreland og Borgerdyd. Dog ej noget synes tungt for ægte Kjærlighed, Trofasthed er den Dyd, man ej bør blues ved, sagde den udødelige Eleonore Christine i et smukt Vers, hun har opsat om sin Modgang og Skjebne, og hun forherligede denne Yttring saa meget mere, som hun ved sit Eksempel, der straalere i herlig Glands vil opvække alle Tidens Beundring, fordi hun ikke fristedes til at glemme Qvindens høje Kald at trøste og deeltage i hans tunge Skjebne, til hvem hun var knøttet. Hun fulgte ham fra Landflygtighed til Fængsel, fra Fængsel til Landflygtighed og fortrød aldrig, hvad hun havde gjennemgaaet, man fandt endog en Opmuntring i sin Elendighed, at hun havde iagtaget, hvad hun burde.

Da Præsten Hans Egede i Frederik den Fjerdes Tid fattede den høje Plan at sørge for det hidtil forsømte Grønlands Vel. Da han nøje havde overveiet dette Forsæt og endog havde andraget sin Sag for Dannerkongen: da han havde arbejdet sig igjennem alle Vanskeligheder, som saa ofte lægges i Vejen, naar gavnlige Idrætter skal udføres, og han dog blev standhaftig igjennem alle Trængsler, endelig efter ti aar saae sit Ønske opfyldt at sætte sin Fod paa Grønlands Jordbund. Da han efter sin Ankomst virkede med den Aand, der gik i Arv til de senere Egeder, men Forandring i Regjeringen truede med at tilintetgjøre hans redelige Bestræbelser, og han dog blev standhaftig igjennem alle Trængsler, indtil han af Alderdoms Skrøbeligheder ej længere kunde udholde de Besværligheder, han saa møjsomt havde udholdt, lægger Historien til, at hans Kone med mandigt Mod hjalp ham at bære sin tunge Skjebne. Naar han nedbøiedes af sine Trængsels Byrde, opmuntrede hun ham til Mod og Standhaftighed og var en trofast Støtte for ham, naar han var mismodig og hans Hjerte var bekymret. -

Ja gid det var muligt at fremstille de mage kostelige Exempler paa hvad Qvinden ved sin herlige Gave til at trøste saa ofte udretter i dagligt Liv, hvorledes hun i Sygdom qvæger og lindrer og husvaler, hvorledes hun afværger meget, der kunde bedrøve og nedslaae og hvorledes det gjelder om ædle Qvinder, at

*i alle Kaar
De vore Støtter ere:
naar Modgang flaaer
De hjelpe den at bære,*

Saa vilde vi vise nok saae rig Anledning til at signe det blide Kjønn, der saa ofte forføder Livets Bitterhed og rækker Trøstens Bægger, naar Lidelsers Kald skal tømmes til sidste Draabe.

Kvindekønnets indflydelse på verdens anliggender...

3) Qvindekjønnen har vigtig Indflydelse paa Verdens Anliggender. Det foregaaende har banet Vej til denne Sætning; Thi er Menneskeslægtens første Dannelse i Qvindekjønnets Haand: har dette Kjønn det i sin Magt at trøste, saa har det allerede derved megen Indflydelse paa Verdens Anliggender, men alle Tidens Erfaring har viist, at Qvindekjønnen har formedelst særegne Mands Anlæg nu og da megen Deel i hvad der skeer, men denne Indflydelse har været meer eller mindre gavnlig efter Beskaffenheden af den Mand, der har styret deres Anslag.

Jeg vil forbigaae, hvorledes dette Kjøns Organisation det første Anlæg til dets Fuld-kommenhed og hellere anmærke, at Qvinderne kjende saare vel, det menneskelige Hjerter og at de have Ævne til at udspeide dets lønlige Folder. De besidde en høi Grad af Snildhed til at ordne og fuldføre Idrætter og Hensigter og at beregne og overskue, hvad Manden med koldt Overlæg ikke saa sikkert kan udgrunde. Haabets Genius omsvæver stedse Qvindekjønnen og besjælet af den seer mangan ædel Qvinde med Fortrøstning ud i Fremtiden, imedens manden stirrer paa Jorden og ikke øjner mindste Glimt af Haab.

Qvinderne holde ofte den Traad, hvorved Kabinetter styres, og de blande de Kort, hvormed Statsmænd spille - har en aanderig Skribent sagt, og disse Ord kunde være en passende text til at udvikle Qvindekjønnets skadelig Indflydelse paa Verdens Anliggender, om jeg blot af den ældre franske historie vilde anføre eksempler, hvorledes Qvindelige Intriguer ofte var Sjælen i Mændenes Daad, men fra denne Side vil jeg ikke benytte denne Yttring jeg ønskede hellere, om det lod sig gjøre at anvende den som et Vink om det gavnlige, Qvinden udretter ved vigtige Anledninger.

Men jeg maatte glemme den Kreds, der nærmest omgiver mig, om jeg her vilde fremsætte Eksempler paa saadanne, som omgivne af Thronens Glands have haft vigtig Indflydelse paa Staters Skjebne og have frembragt vidt omfattende Revolutioner: - om jeg vilde udvikle, hvorledes Hendrich den ottendes store datter i Engelland just ikke overvandt den stolte Phillip, men dog hans stolte Flaade: - om jeg vilde anføre, hvorledes den spanske Dronning Isabella blev et Middel til at Columbus kunde udføre den store Plan at opdage en ny Verden: - om jeg ydermere vilde fremstille, hvad Danmarks Margrethe og Sofie Amalie, Østerrigs Maria Theresia, Preussens Sofie Charlotte og hvad de mange ellers hedde, som ved medfødde Talenter have haft ubeskrivelig Indflydelse paa den Tidsalder i hvilken de levede og paa de Slægter, som levede efter den.

Nej, saa lidet nogen iblant de unge, som her dannes kunde gjøre sig Forestilling om en saadan Virkekreds, fordi den er og vil stedse blive udenfor deres Sphære. Saa skadeligt det endog vilde være at glemme den mindre Kreds for blot med sine Tanker at svæve i en større, saa vigtig er det derimod at gjøre sig fortrolig med saadanne Eksempler, der vise, at den ædle Qvinde kan gavne i dagligt Liv ved at virke paa hvad som skeer. Da Herluf Trolle havde, imedens han levede, lagt

Kvindekønnets indflydelse på verdens anliggender (fortsat)...

velgjørende Planer for Kirker og Skoler og Fattige, blev hans ædle Hustrue Birgitte Giøe et Mid-
del efter hans Død til at fuldføre og tilvejebringe, hvad han havde lagt Grundvolden til. Hun vaa-
gede med utrættelig Flid for, at den skjønne Indretning kunde jo før jo hellere komme i Stand
efter det Ønske, der havde været ham kjært, imedens han levede, og hun gjorde i den Anledning
betydelig Opofrelse, hvorved deres fælleds Hensigter opnaaedes og fuldførtes langt hurtigere,
end ellers var skeet. Det var ikke nok at Margrethe Uldfeld opmuntrede sin mand Niels Juul til at
stride mandelig, naar han skulde gaae mod Fjenden, men i Forening med Birgitte Scheel oprette-
de hun ved at skjænke betydelige Summer en Indretning, som i Fremtiden skulde gavne det Al-
mindelige og end gavner den dag i dag.- At Kjøbmand Tonboes Enke skjænkede betydelige Ind-
komster til Under-støttelse for Svage og Elendige, som trænge til Hjelp og til andre goddædige
Øjemærker, og at mange priselige Indretninger i vort Fædreland have deres Oprindelse fra ædle
danneqvinder, det viser den velgjørende Indflydelse, ædel Gavnelyst har til at udrette nyttigt og
godt. Ja Exempler af deslige Beskaffenhed vilde jævnlig tilbyde sig for os og vilde erkjende i
deres fulde Værd, naar vi altid vare heldige nok til at udrive dem fra den Løndom, hvori de stun-
dom vise deres herligste Kraft.

Med Hæder nævner Historien den vigtige Andeel Qvindekjønnen havde i den christe-
lige Religions Udbredelse, hvorfor ogsaa denne Religions Stifter beundrede dette Kjønns trofaste Hengiven-
hed for ham og hans Lære. Det vilde være en saare interessant Undersøgelse, men som ligger
udenfor denne Tales Grændser, nøjagtigt udvikle det indholdsrige i denne Omstændighed, der
blot kortelig er fremsat: men det vilde sikkert stadfæste, at Jesu blide Lære fandt velvillig Ud-
gang og Blid modtagelse i det qvindelige Hjerte, og at han ved mange Leilgheder sikkrere kunde
stole paa dette end paa sit eget Kjøn.

I visse enkelte Sætninger har jeg søgt at udvikle, at det forædlede Qvindekøn usigelig gavner
Menneskeheden derved, *at det giver den sin første Dannelse, at det trøster den, og ledet af dan-
net og ædel Aand har en velgjørende Indflydelse paa Verdens Anliggender.*

Dersom disse Sætninger godtgjøre, hvad der i Almindelighed er fremsat, saa kan det ikke om-
tvivles, at Qvindekjønnets hensigtvarende Dannelse og Forædning er ubeskrivelig vigtig og har
uberegnelig Følger til at befæste menne-skelig Lyksalighed her paa Jorden; thi skal Menneske-
slægten dannes i Barndommen ved Qvindekjønnen, saa maa det selv i Forveien være dannet; skal
Menneskeheden trøstes ved Qvindekjønnen, saa maa det have et ædelt og velvilligt Hjerte og
styres af ømme Følelser; skal Qvindekjønnets Indflydelse paa Verdens Anliggender vorde gavn-
lig, saa maa ædle Hensigter styre deres Anslag og lede dem i Udførelsen af hvad de formedelst
naturlige Anlæg og Mands Bøjelighed kan tilvejebringe.

Skolen er et bevis på kvindernes dannelse - eksamen 1811...

Hvad ædel og utrættelig opofrelse for at danne Qvindekjønnen til sit høie Kald er i Stand til at udrette, derpaa giver denne Indretning et saare frydfuldt Beviis, og den nu fuldendte Examen, hvori de Unge med megen Færdighed og elskværdig beskedenhed have givet de mest tilfredsstillende Prøver paa deres Kundskaber, er et tilstrækkeligt bevis for, hvorledes den blomstrer, og ikke blot blomstrer, men modnes meer og meer og da man ved Erfaring tilfulde er overbeviist om, med hvilken ædel Mand den styres, ledes og opretholdes, at det ansees ikke for nok, at den unge piges Forstand dannes ved hensigtsvarende Kundskaber, men at der tillige sørges for alt, hvad der kan gjøre hende skyldfri og god, saa glædes Menneskevennen ved en Indretning, der umiskjendelig viser, hvad der kan udrettes, naar man opofrer sin hele sjæl til at fremme et stort og vigtigt Anliggende. Derpaa fremkaldes følgende for at modtage fra deres moderlige Vejlederindes Haand de for udmærket Flid og Opførsel tilkjendte Belønninger.

Af første Klasse:

-Baronesse Annette Rosenkranz

-Jomfrue Katherine Glud

-Jomfrue Talke Fibiger

Af anden klasse:

-Frøken Annette Folsach

-Jomfrue Christiane Scheel

Af tredje Klasse:

-Frøken Augusta Bruun

Den ædle Bestyrerinde har med inderlig Velbehag været Vidne til disses Fremskridt og har I disse Fremskridt seet Lønnen for den Flid og Omhu, hvormed hun er sig bevidst at have vaaget over dem. Hun ledsager dem med et inderlig rørt Hjerte paa deres hele Fremtids Bane. Hun vil glædes ved deres Held, med bedrøves over deres Vanheld. Hun ønsker, at deres Kundskaber maa gavne dem, at deres Hjerte maa bevare de Spirer til Dyd og Retskaffenhed, hun med kjerlig Haand nedlagde, pleiede og fredede hos dem, og at den orden, hvortil de stedse have været anførte, maa være en Støtte for indvortes Orden og Sjæls Harmonie. Men af disse fem ere to - Kathrine Glud og Talke Fibiger - som sidste Gang er blevet examineret i denne Stiftelse og snart skulde vende tilbage til deres Fædrene hjem, som de første, hvis Dannelse her er fuldendt. De vilde sikkert vedligeholde og befæste den Tillid, med hvilken hun seer den skjulte Fremtid aabne sig for dem. De vilde vedligeholde, hvad de havde lært, og sørge for, at deres Kundskaber kand vorde meer og meer befæstede. De vilde vedblive i de kommende Dage som hidtil at være gode. De vilde være opmærksomme paa den Stemme, hvormed Erfaring saa ofte taler til den unge Pige og de vilde aldrig ved nogen Tryllerøst lade dem forlede til at gaae ud fra den Bane, paa hvilken de hidtil saa skyldfri vandrede. Saa vil de sikkert, naar ogsaa engang deres Livs Soel daler, vel-signe Stedet, hvor de dannedes, og signe den Haand, der saa trofast vejledede dem i en af de vig-

tigste afdelinger i deres Liv. Dette Ønske istemme vi alle, Fædre og Mødre, alle, som Ungdoms Forædling er kjær: Ja vi ønske, som vi haabe, og haabe, som vi ønske.

Derpaa behagede Bestyrerinden selv at kundgjøre Resultaterne af den hele Examen og Listen over hver enkelt Elevs Fremskridt, og talen endtes med denne Slutning.

Kjære ungdom! bliv du ved at gaa frem i Kundskab og Viisdom og Dyd! Lad disses herlige Frugter spores i Tanke og Tale, i Ord og Daad, og Himlen skal lønne din Id, og krone din bestræbelse til at gaa din Bestemmelse i Møde!

En særlig påskønnelse til komtessen...

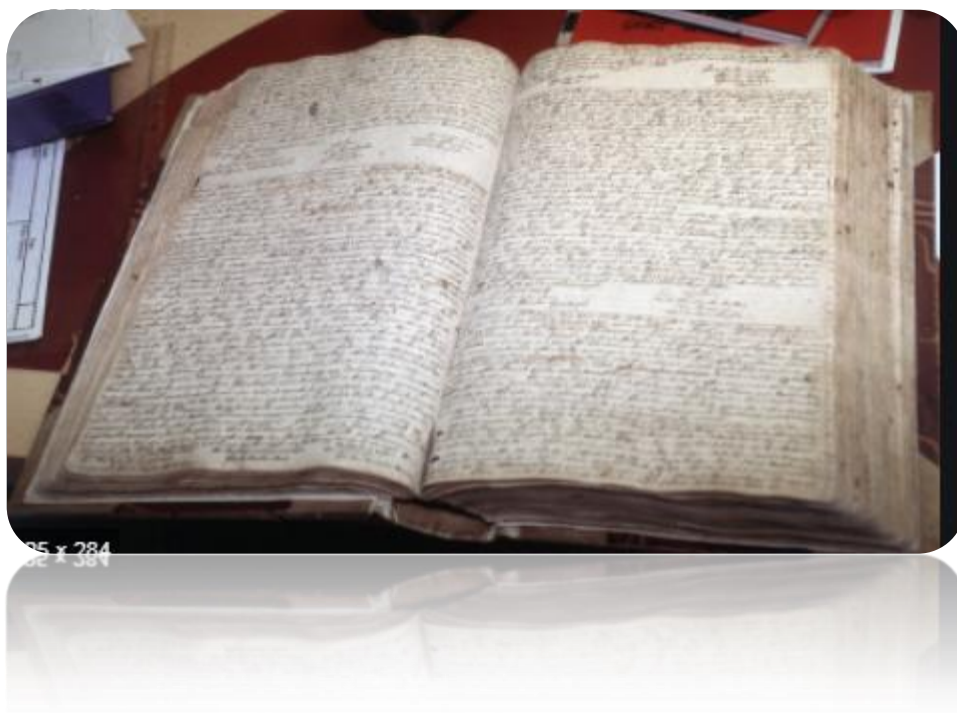
Det være mig endelig tilladt at bevidne Dem ædle Bestyrerinde for denne ypperlige Indretning, at de sikkert tør gjøre Regning paa Himlens Bifald og alle Godes Hengivenhed. De vil i den kommende Tid med Glæde forestille dem, hvad De har ydet til Qvindekjønnets Dannelse, og til at forædle den qvindelige Karakter, der næsten bestemmer selskabets Vee og Vel, og De vil føle Dem oplivet af denne Forestilling og høste Løn for den møje, der er forenet med at danne Mennesker. En taknemmelig Efterslægt vil paaskjønne, hædre og velsigne Deres Minde og den værdige Medhjælperindes, der saa trolig staaer Dem bi, og selv vil De, som den, der ikke har levet forgjæves, faae Leilighed til at erfare, at Fryd er Idræts Blomster og Ro dens Høst, og mangen ung Pige, som her dannedes, vil med Tak til Gud og Velsignelse over Dem udbryde:

*Ved Deres Haand
min aarle Barndom førtes:
min Ungdoms Aand
ved Dem til dyden rørtes*

og De vil høste Dydens Løn og engang segne elsket, savnet og begrædt.

Alvældige Gud! lad din Velsignelse hvile over denne Indretning! over enhver, der virker til Brødrers Held! over Landet og Folket! over Kongen og hans hele Huus! Gud hør og lad det skee!

*De higer og søger
I gamle Bøger,
I oplukte Høie
Med speidende Øie...*

Spørgsmål eller udeståender, som vi stadig ønsker afklaret

- Portræt/billede af Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg
- Gårdens nøjagtige placering i Stautrup by før udflytning? Evt. navn på gården?
- Nedbrændte gården i byen?
- Blev et lokale på gården i byen brugt midlertidigt af skolen?
- Har det noget at gøre med den senere Karosserifabrik?
- Startede udflytning og byggeri før Komtesse kom til i 1822?
- Omtale af vej fra Stautrup skov til område ved søen. Guldencrone i 1790? Hvor lå skoven?
- Fæstekontrakt for Jens Rasmussen (Fulling), anslået omkring 1750?
- Fæstekontrakt for Jacob Jensen 1804?
- Jens Rasmussen (Fulling), slægt tilbage til starten af 1700-tallet, jf. omtale af ”Fuldninggården”?
- Min farfar, Tømrermester Einar Pedersen, nærmere om hans arbejde og byggerier i 20'ernes og 30'ernes Århus?

Måske finder vi med tiden også nogle guld(k)orn?

Far og mor, Finn og Palle søger oplysninger på Jarlsberg og Bogstad 1968

Ved boopgørelsen efter komtesens død fandets blandt meget andet i ”salen” på Jarlsminde et stort oliemaleri (måske det omtalte af Charlotte Amalie) og 48 diverse skilderier. Mon ikke der har været silhuetter fra skolen i Aalborg heriblandt? Disse såkaldte prætentiosa blev sammen med penge og smykker taget i forvaring af excetutor og anbragt i en kiste, som blev forseglet. Vi ved ikke, hvor disse ting havnede, men vi har i familien søgt/og søger fortsat efter spor - og ikke mindst et portræt af komtesse Julie.

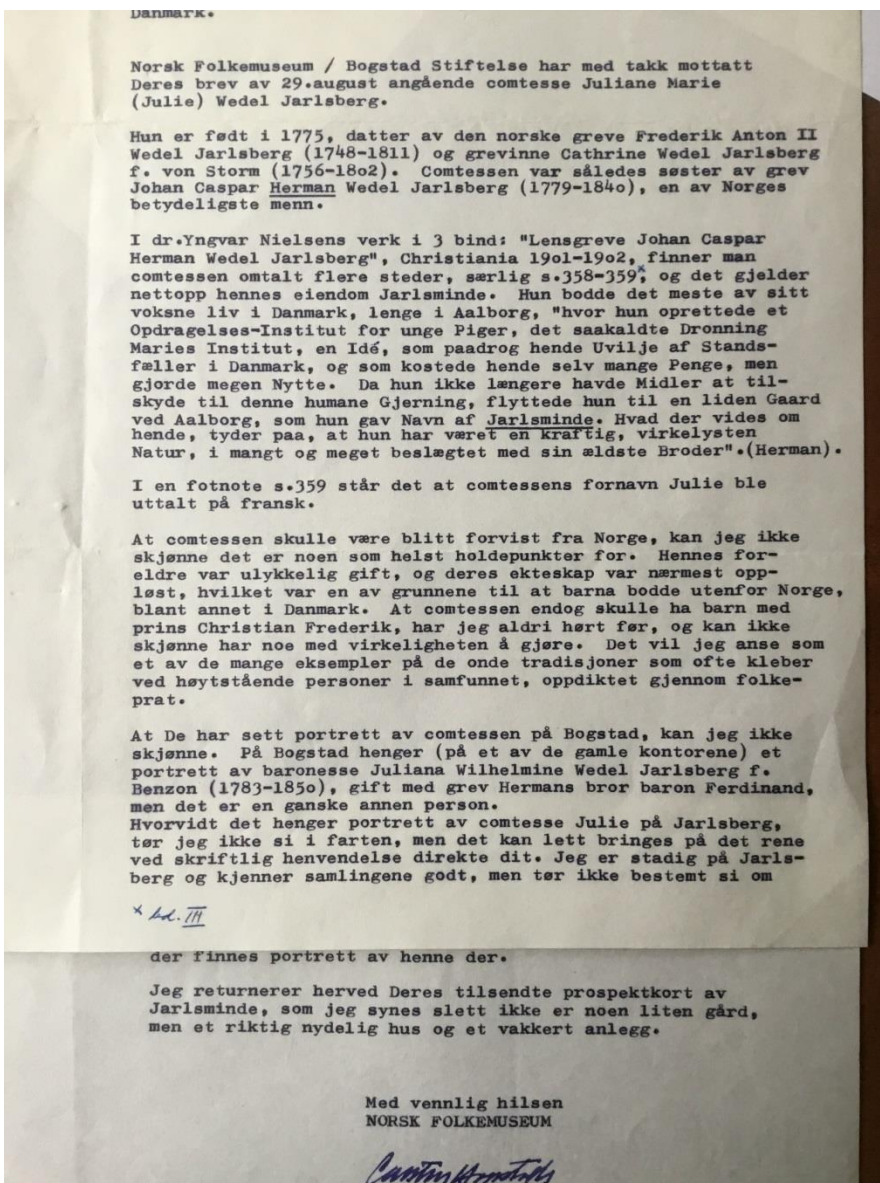

Jarlsberg hovedgård og Sem kirke. I ferien 1968.

Bogstadgård ved Oslo og Vestalinden i 1968

Brev fra Norsk Folkemuseum 1976 etter henvendelse fra far og mor

Brevet er underskrevet af Carsten Hopstock, førstekonservator (førsteinspektør) 16. september 1976.

Brevet omhandler blandt andet muligheden for at finde et portræt af comtessen.

Vi leder videre under et besøg på Jarlsberg Hovedgård og Bogstadgård i maj 2017

Et spændende besøg på Jarlsberg og en rundvisning af greven, Nicolaus Wedel Jarlsberg, samt arkivar Birthe Østergaard Kristiansen. Her er vi i Riddersalen.

Det var en stor oplevelse for os at besøge Jarlsberg –

hvilket dejligt sted med de fine omgivelser og den smukke hovedbygning. Vi følte os bæret over at blive vist rundt i de indre gemakker og ikke mindst over at se de imponerende sale (riddersalen, kolonnesalen og spisestuen) med de mange historiske malerier. Her mærker man for alvor historiens vingesus! Det var også spændende at høre om de udfordringer, der er i dag med vedligeholdelsen og restaureringen af Jarlsberg – eksempelvis med hensyn til vinduer, skorstene etc. Det er jo problemstillinger, vi også kender fra Jarlsminde – om end i en hel anden målestok. Vi synes, at det var dejligt at mærke jeres engagement og personlige involvering i dette arbejde.

Det var også interessant at høre om det store landbrug og den omstilling, der er i gang for at effektivisere driften mest muligt. Det er givetvis nødvendigt hele tiden at kigge fremad og være innovativ, hvis man skal drive rentabelt landbrug og skovbrug. I det hele taget var det for os en stor glæde, at greven og arkivaren tog sig god tid i en travl hverdag til at vise rundt og fortælle.

Efter besøget på Jarlsberg var vi i Oslo nogle dage. Vi besøgte blandt andet Bogstad og deltog i en spændende rundvisning på gården med de mange relationer til familien Wedel Jarlsberg. Vi kom i en rigtig god dialog med de to rundvisere Ida Lützow-Holm og Ola Heldaas omkring vores komtesse og hendes historie.

Apropos vestalinden – ovnen på Bogstad var også fra 1817. Vi bemærkede, at figuren på Bogstad mere havde et barns ansigt i udtrykket end udtrykket af en voksen kvinde, som det er tilfældet på både Jarlsberg og Jarlsminde? Vi besøgte også området ved Bærum verk, men ovnmuseet var kun åbent ved særlige arrangementer. Det må vi have til gode til en senere lejlighed.

Bogstadgård

Jagten på et maleri eller portræt af komtesse: Mulige kilder og foreløbige svar...

Vi har jo et portræt af komtesse Julies moder Cathrine, men vi leder fortsat efter et portræt af datteren. Vi er overbeviste om, at der må hænge et maleri et eller andet sted i Danmark eller Norge. Vi har haft følgende kilder i kikkerten:

Norske kilder:

- Jarlsberg: Birthe Østergaard Kristiansen
- Bogstadgård: Ida.Lutzow.Holm@bogstad.no, Ola Heldaas, Anne Arnesen
- Carl Emil Vogt

Bue Becks forslag:

- Rigsarkivet - fotoarkiv/ hjemmeside - spørg en arkivar
- Nationalarkivet, ATA Else Rasmussen
- Nationalarkiv Oslo
- Frederiksborg musset
- Kongelige bibliotek portrætsamling
- Danpa - danske privat arkiver

Henrik Fodes forslag:

- Aros
- Moesgård Museum

Mette Smed

- Herregårdsforskningen

Foreløbig har vi ikke haft heldet med os hos følgende:

Nationalmuseet. Desværre har vi her i Antikvarisk-Topografisk Arkiv ikke et portræt af hende, Else Rasmussen

Det Kongelige Bibliotek. Vi har desværre ikke noget portræt af Juliane Marie Wedel Jarlsberg. Hun lyder ellers spændende, Mona Rasmussen.

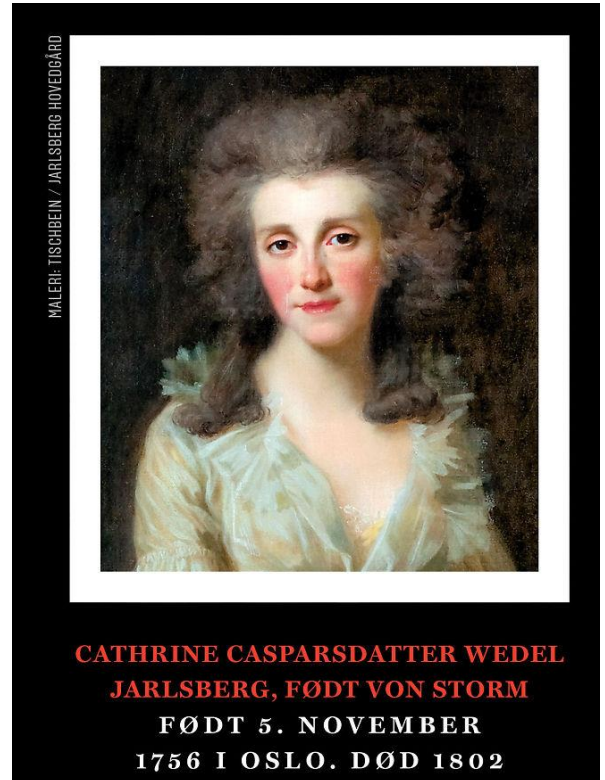
Det kongelige bibliotek billedsamling:

<http://www.kb.dk/da/nb/materialer/billeder/portraetregistrant/>. Desværre ser det ikke ud til at være den person, I søger. Ellers har vi desværre ingen billeder af vedkommende Sarah Giersing

Rigsarkivet Daisy, Peter Birkelund,

Det Nationalhistoriske Museum Frederiksborg Slot

Vi kan desværre ikke være behjælpelige med et portræt af Komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg. May-Britt Raarup Bundsgaard Fotosalg.

Hvilken vej fremover?

Jarlsmindevej, Stavtrup, Ormslev

Vejen er en sidevej til Ormslevvej i Stavtrup

Navngivet efter gården Jarlsminde i Stavtrup, der havde et jordtilliggende på 22,1 hektar, og som igen havde fået navnet efter godset og stamhuset Jarlsberg beliggende 3 kilometer nordvest for Tønsberg i Vestfold Fylke i Norge. Det var komtesse Juliane Marie Wedel Jarlsberg (1775-1861), der navngav stedet. Hun var født i Aalborg, hvor faren var norsk gesandt. Efter en omtumlet tilværelse kom hun i 1821 til Aarhus, og et par år senere købte hun gården i Stavtrup. Efter en stor ombygning kunne komtesse flytte ind i 1825. Stuehuset eksisterer fortsat og er interessant derved, at det er pisébygget. Indermuren er en speciel form for lerklining og beskyttet af en halvstensydermur. I Jylland er det den eneste ejendom med denne byggeskik, Som oprindeligt stammer fra Holland. Ejendommen blev fredet i 1996.

(Leif Dehnits: Aarhusianske gadenavne)

Jarlsminde on Wikipedia

From Wikipedia, the free encyclopedia

Jump to: [navigation](#), [search](#)

Jarlsminde is a farm and a [listed building](#) in [Aarhus, Denmark](#). The farm was built in 1798 and was listed in the Danish national registry of protected buildings and places by the [Danish Heritage Agency](#) on 3 June 1997. The farm is situated in the suburb [Stavtrup](#) about 7-8 km. south-west of the city centre of Aarhus where it sits on a hill with a view of [Brabrand Lake](#) and the large urban areas on the other side of it.^{[[1]]]}

The farm was originally built for Countess Wedel-Jarlsberg.^{[[3]]} The farm consists of the main two-story building and an outbuilding. The main building was constructed in 1798 and lightly remodeled in 1820. The center of the building is split in a small living room with an adjacent garden room. The eastern section has one large room while the western part is divided in a kitchen and two smaller rooms. From the central living room stairs adorned with classical [balusters](#) lead to the upper floor which has a bathroom and a number of smaller rooms. The house contains an iron stove from *Bærum Ironworks* in [Norway](#) from 1820.^{[[4]]}

The main building is painted white with red winged brick. Cornices of masonry drape around the building on all sides and the roof on the gables are half-hipped while the dormers are hipped. The outbuilding is constructed of boulders with gables of yellow brick and contains a preserved bakery with oven and a partially buried milking room.^{[[1]]}

Jarlsminde

General information

Location [Aarhus, Denmark](#)

Completed 1798

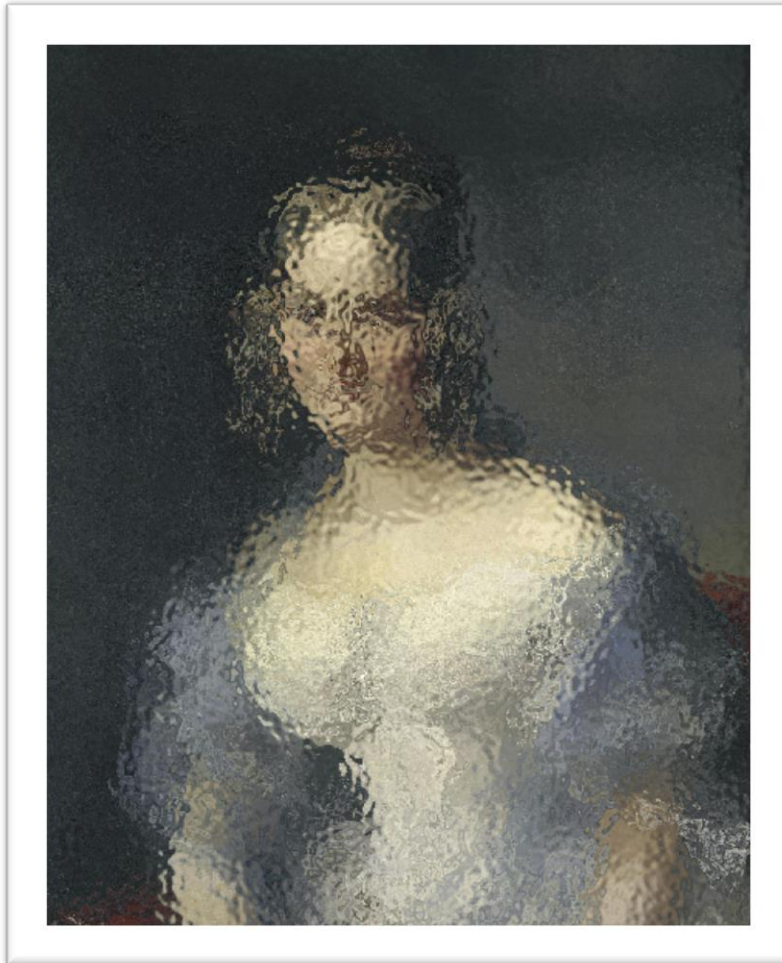
Technical details

Floor count 2

Floor area 240 m² (2,600 sq ft)

Komtesse Julie

(Portræt savnes)

Af skikkelse var hun høj og anseelig; hendes træk var store og kraftige, prægede af ånd og viljestyrke. Hjertets mægtige varme strålede ud af øjnene og gennemtrængte hele hendes væsen. Hun var fri for alt formvæsen og meget frisindet. Men hun besad en ualmindelig anstand og værdighed. ”Det har stedse forekommet mig at hendes fremtræden var kongelig, der var *det*, der efter min mening betegner den sande fornemhed, nemlig ikke at tænke over, hvorledes man fører sig, og just af den grund gør man det med en lethed og frihed. Således kan jeg, når jeg tænker over de mange år, jeg har stået i de nærmeste forhold til hende, ikke mindes, at hun nogensinde har syndet mod, hvad der kaldes takt, og dog hørte jeg hende aldrig tale om takt eller give os forelæsninger derover”.

Cathrine Kruse

